

**TÜRKİYE’DE ÇOCUK İŞGÜCÜNE İNSAN SERMAYESİ
AÇISINDAN BİR YAKLAŞIM: YOKSULLUK,
ÇOCUK İŞGÜCÜ VE
İNSAN SERMAYESİ DÖNGÜSÜ**

Hakan ACAROĞLU

(Doktora Tezi)

Eskişehir, 2010

**TÜRKİYE’DE ÇOCUK İŞGÜCÜNE İNSAN SERMAYESİ
AÇISINDAN BİR YAKLAŞIM: YOKSULLUK,
ÇOCUK İŞGÜCÜ VE
İNSAN SERMAYESİ DÖNGÜSÜ**

Hakan ACAROĞLU

**DOKTORA TEZİ
İktisat Anabilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Erol KUTLU**

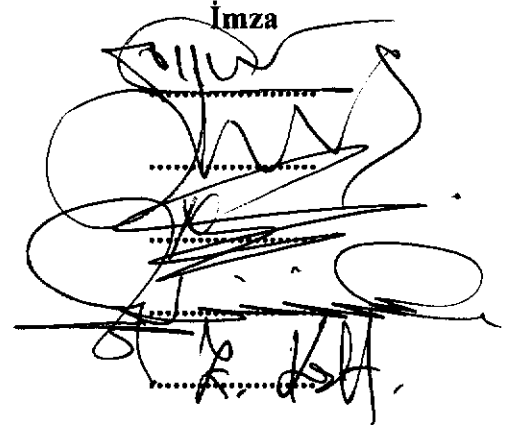
**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Aralık, 2010**

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Hakan ACAROĞLU'nun "Türkiye'de Çocuk İşgücüne İnsan Sermayesi Açısından Bir Yaklaşım: Yoksulluk, Çocuk İşgücü ve İnsan Sermayesi Döngüsü" başlıklı tezi 20 Aralık 2010 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, İktisat Anabilim Dalında Doktora tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı) : Prof.Dr.Erol KUTLU
Üye : Prof.Dr.İlyas ŞIKLAR
Üye : Prof.Dr.Necdet SAĞLAM
Üye : Doç.Dr.Özcan DAĞDEMİR
Üye : Yard.Doç.Dr.Zeki KARTAL

İmza

Prof.Dr.Ramazan GAYLAN
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü-Müdürü

Doktora Tez Özü

TÜRKİYE’DE ÇOCUK İŞGÜCÜNE İNSAN SERMAYESİ AÇISINDAN BİR YAKLAŞIM: YOKSULLUK, ÇOCUK İŞGÜCÜ VE İNSAN SERMAYESİ DÖNGÜSÜ

Hakan ACAROĞLU
İktisat Anabilim Dalı
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aralık 2010
Danışman: Prof. Dr. Erol KUTLU

Çocuk işgücü geliştirmekte olan ülkelerin sosyo-ekonomik problemlerindendir. Bu çalışmayla Türkiye’deki çocuk işgücü olgusu insan sermayesi yaklaşımıyla çekirdek bir aile yapısında incelenmektedir. Hanehalkı kararları neticesinde meydana gelen çocuk işgücünün varlığının insani gelişme ya da yoksulluk ile sonuçlanacağını gösterilmesi çalışmanın ana mantığını oluşturmaktadır.

Çalışmada Cobb-Douglas tipinde bir üretim fonksiyonundan hareketle fert başına çıktı miktarı insan sermayesi ile faktör donanımı cinsinden ifade edilirliliğe indirgenmekte ve çocuk işgücü ile ilişkisi olan fertlerin insan sermayelerini ölçmek amaçlanmaktadır. Genel durum koşulsuz olasılık tablolarıyla analiz edilmektedir. Model yardımıyla “Eğer Türkiye’de yoksulluk neticesinde hanehalkı kararlarıyla meydana gelen çocuk işgücü olmasaydı mevcut insan sermayesi birikimi şimdikinden daha fazla olurdu.” hipotezi sınanmaktadır. Modelin sonuçları ise probit testleriyle analiz edilmektedir.

Bulgular hipotezin doğrulandığını göstermektedir. Bu durumdan Türkiye’de gerek kent gerekse kırsal bölgelerinde çocuk işgücü varlığının insan sermayesi birikimi kayıplarına sebebiyet verdiği anlaşılmaktadır. Koşulsuz olasılık sonuçları kırsal bölgelerinde çocuk istihdamının kent bölgelerine göre daha fazla olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda kırsal bölgelerinde hanehalkı karar vericilerinin eğitim düzeyleri kent bölgelerine göre düşük kalmaktadır. Probit testlerinin sonuçlarına göre; çocuğu istihdam edilen hanehalkı reislerinin okur-yazarlık durumlarının, eğitim düzeylerinin ve gelir

seviyelerinin çocuklarının istihdam edilmelerini negatif olarak etkilediği tespit edilmiştir.

Bu bulgulardan hareketle; hanehalkı karar vericilerinin eğitim düzeyleriyle gelirleri arttırıldığında insan sermayeleri birikimlerinin de artacak olmasından dolayı yoksulluk kısır döngüsü yerine insani gelişme yolunun yakalanabileceği ortaya konulmuştur. Çalışma göstermektedir ki; uzun vadede ülkede insan sermayesi birikimi kayıpları yaşanmak istenmiyorsa çocuk işgücünün neden olduğu yoksulluk kısır döngüsü buna karar veren hanehalkı reislerinin bilinçlendirilmeleriyle aşılabılır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk İşgücü, İnsan Sermayesi, Yoksulluk

Abstract

AN APPROACH TO CHILD LABOR IN TURKEY FROM THE PERSPECTIVE OF HUMAN CAPITAL: POVERTY, CHILD LABOR AND HUMAN CAPITAL CYCLE

Hakan ACAROĞLU
Department of Economics
Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, December 2010
Adviser: Prof. Dr. Erol KUTLU

Child labor is one of the socio-economic problems of developing countries. The child labor phenomenon in Turkey is investigated in core family structure with regard to human capital approach in this study. The main goal of the study is to show how the child labor as a function of household decision results in either human development or poverty.

In this study, starting with a Cobb-Douglas production function the output per capita is reduced to representation of human capital and factor endowment and it is aimed to measure the human capital accumulation of individuals who have a relationship with child labor. The general case is analyzed by unconditional probability tables. With the help of the hypothesis of “If there isn’t any child labor by household decisions that is caused by the consequences of poverty with in Turkey, the human capital accumulation would have been much more from present” is tested. The results of model are analyzed by probit tests.

The findings indicate that the hypothesis is validated. According to the findings the existence of child labor causes a reduction of human capital accumulation both in the rural and urban areas of Turkey. The unconditional probability results indicate that the employment of children in rural areas is more than the employment of children in urban areas. The education levels of household decision makers in rural areas are lower than those in urban areas. According to probit tests results it is also found that the literate,

education and income levels of household heads whose children are employed are negatively affecting the employment of children.

From the findings; it can be concluded that instead of falling in vicious cycle of poverty, the human development can be achieved through the increase in the human capital through developing the education and income levels of household decision. This study shows that avoiding human capital accumulation loses in a country for the long term requires the increase in consciousness levels of household decision makers whose decisions about child labour cause poverty vicious cycle.

Keywords: Child Labor, Human Capital, Poverty

Önsöz

İnsana eğitim aracılığıyla yapılan yatırımlar ekonomik gelişmenin en önemli dinamiği olarak kabul edilen insan sermayesi birikiminin merkezinde yer almaktadır. İnsan sermayesi birikimi fazla olan ülkeler 21. Yüzyılda ekonomik anlamda söz sahibi ülkeler olma yolundadırlar. Çocuk işgücü olgusu böylesine kritik bir yatırımın önündeki büyük engellerden biri olarak ülkemizde de varlığını sürdürmektedir. Çocukların istihdamda olduğu durumlarda eğitimlerinin aksayacağı ve ülkelerin insan sermayesi kayıplarına maruz kalarak iktisadi büyüme ve gelişme evrelerinin zarar göreceği gerçeği ülkenin geleceği önünde önemli bir problem olarak belirlemektedir.

Bu çalışma, Türkiye için önemini hala korumakta olan çocuk işgücü olgusunun yarattığı ekonomik etkinin boyutlarını bir modele dayalı olarak ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmada, çocuk işgücünün var olması halinde insan sermayesi kayıplarının kaçınılmaz olarak yaşanacağı ve bunun da yoksulluk kısır döngüsüne dönüşeceği sonucu somut ölçümlerle ortaya konmuştur.

Türkiye’de çocuk işgücü olgusunu insan sermayesi boyutuyla ele alan bu çalışmanın, bu konuda oldukça sınırlı olduğunu gördüğüm ampirik çalışmalara kaynak oluşturacağını düşünmekteyim. Soruna ilişkin bulguları ve çözüm önerileri ile bu çalışmanın politika yapıcılar için de önemli bir kaynak oluşturacağı kanaatindeyim.

Bu çalışma yoğun bir öğrenim sürecinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Çalışmanın amacına ulaşmasında katkısı bulunan tüm hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Bu bağlamda sabrı ve hoşgörüsüyle bana güven ve cesaret veren danışmanım Prof. Dr. Erol KUTLU’ya, çalışmanın başından sonuna kadar gidişatı ile ilgili en kritik noktalarda ikinci bir tez danışmanım gibi teorik ve pratik katkılar sağlayan, bakış açımı zenginleştiren ve beni teşvik eden Doç. Dr. Özcan DAĞDEMİR’e, tez izlemeleri boyunca içerik ile ilgili yaptığı tüm eleştirel katkılar için Prof. Dr. Necdet Sağlam’a, tez savunmam sırasında yapmış olduğu öneri ve değerli katkılar ile bundan sonraki çalışmalarına yön çizen Prof. Dr. İlyas ŞIKLAR’a ve tezi okuyarak yaptığı katkılardan dolayı Yard. Doç. Dr. Zeki KARTAL’a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca çalışmanın pratikteki çözümlemeleriyle ilgili sorunlar yaşadığım anlarda maddi ve manevi yardımlarını esirgemeyerek çok önemli katkılarda bulunan ve her şeyden önemlisi moralimin üst seviyelerde kalmasını sağlayan çok sevgili dostlarımla katkıları büyüktür. Bu nedenle, Elektrik-Elektronik Mühendisi Sayın Necmi TALAY ve Bilgisayar Mühendisi Sayın Mehmet SEÇKİNER'e, çalışmaya ait verilerin elde edilmesinde TÜİK çalışanlarının göstermiş olduğu kolaylıklar ve verilere ait sorularımı bana zaman ayırarak cevaplandıran TÜİK'de İşgücü İstatistikleri Takım Sorumlusu olarak görev yapan Sayın Didem SEZER'e teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak bugünlere gelebilmem için büyük fedakârlıklar göstererek beni yetiştiren, her zaman desteklerini yanımda hissettiğim annem Halime ACAROĞLU ve babam HALUK ACAROĞLU'na sonsuz teşekkür ediyorum.

Eskişehir, Aralık 2010

Arş. Gör. Hakan ACAROĞLU

Özgeçmiş

Hakan ACAROĞLU

İktisat Anabilim Dalı

Doktora

Eğitim

Y.Ls. 2005	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Teorisi Anabilim Dalı
Ls. 2002	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Elektrik-Elektronik Mühendiliği Bölümü
Lise 1996	Eskişehir Anadolu Lisesi

İş

2004	Araştırma Görevlisi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü.
2007 – 2008	Teaching Assistant. Florida International University, Department of Economics.

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı: 01.06.1978/Eskişehir Cinsiyet: Erkek Yabancı dil: İngilizce

İçindekiler

Jüri ve Enstitü Onayı.....	ii
Öz	iii
Abstract	v
Önsöz.....	vii
Özgeçmiş	ix
Tablolar Listesi	xv
Şekiller Listesi	xix
Kısaltmalar Listesi.....	xx
Giriş.....	1

Birinci Bölüm

Çocuk İşgücü – İnsan Sermayesi İlişkisi

1. Literatüre Genel Yaklaşım ve Çocuk İşgücünün Ekonomik ve Sosyal Boyutu	3
1.1. Literatürde Çocuk İşgücü ve İnsan Sermayesi.....	5
1.2.Literatürdeki Çalışmalarda Karşılaşılan Bazı Problemler	10
2. Çocuk İşgücü İle İnsan Sermayesi İlişkisi	11
2.1. Çocuk İşgücünün Kavramsal Boyutu ve Bazı Tanımlamalar	12
2.2. Çocuk İşgücünün Nedenleri	13
2.2.1. Yoksulluk.....	14
2.2.1.1. Yoksulluk kavramı ve tanımlamaları.....	15
2.2.1.2. Hanehalkı yoksulluğu	15
2.2.1.3. Ülkenin yoksulluğu.....	16
2.2.1.4. Çocuk yoksulluğu	17
2.2.2. Mikro etki	17

2.2.2.1. Hanehalkının çocuğun çalışması ile ilgili karar ve tutumu	18
2.2.2.1.1. Hanehalkı geliri	19
2.2.2.1.2. Gelir dağılımdaki dengesizlik	19
2.2.2.2. Hanehalkı içindeki olası etkiler.....	20
2.2.2.2.1. Yaş ve doğum sırası	20
2.2.2.2.2. Cinsiyet farklılıkları	21
2.2.2.2.3. Hanehalkının yerleşik olup olmadıkları	21
2.2.2.3. Ebeveynlerin özellikleri	21
2.2.2.3.1. Ebeveynlerin çocukluklarında çalışıp çalışmadıkları	22
2.2.2.3.2. Ebeveynlerin eğitim düzeyleri	22
2.2.3. Makro etki	23
2.2.3.1. Devletin konu ile ilgili karar, tutum ve politikası.....	23
2.2.3.2. Devletin aldığı tedbirler ve yasal düzenlemeler.....	24
2.2.3.3.Devletin eğitim politikası	26
2.2.3.4. Küreselleşmeyle birlikte gelişmiş ülkelerin yaptırımları.....	26
2.3. İnsan Sermayesi Kavramı ve Tanımlamaları	27
2.3.1. Eğitim.....	28
2.3.1.1. Okul eğitimi	28
2.3.1.2. İş eğitimi ve çıraklık.....	29
2.3.2. Sağlık ve beslenme	29
2.3.3. Göç ve konut.....	30
2.4. İnsan Sermayesine Eğitim Açısından Yaklaşım	31
2.4.1. İnsan sermayesi yatırımları	31
2.4.2. Eğitimin kalitesi	32
2.4.3. Okul devamlılığı.....	32
2.5. Çocuk İşgücünün, Eğitim ve İnsan Sermayesi Birikimine Etkisi	33
2.5.1. Konunun fizyolojik açıdan değerlendirilmesi	34

2.5.2. Konunun psikolojik açıdan değerlendirilmesi	34
2.5.3. Konunun sosyolojik açıdan değerlendirilmesi	35
2.5.4. Konunun gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından değerlendirilmesi.....	35
3. İnsan Sermayesi Yetersizliğinin Doğurduğu Sonuç: Çocuk İşgücü	36

İkinci Bölüm

Türkiye’de Çocuk İşgücü ve İnsan Sermayesine Ait Yaklaşımlar

1. Türkiye’de Çocuk İşgücü ile İlgili Kavramlar ve Yapılan İstatistikî Araştırmalar	38
1.1. Çocuk İşgücüyle İlgili Kavramsal Boyut ve Tanımlamalar	38
1.1.1. Tarihçe ve yapılan istatistikî araştırmalar	39
1.1.2. Çocuk işgücü anketlerinde kullanılan temel kavramlar ve tanımlamalar	40
1.2. Yapılmış Çocuk İşgücü Anketlerinin Genel Profili ve TÜİK (2006) Anketi	41
2. Türkiye’de Çocuk İşgücündeki Mevcut Durum	42
2.1. Türkiye’de Çocuk İşgücünün Genel Görünümü ve Değerlendirilmesi.....	45
2.2. Nüfus Açısından Değerlendirme	46
2.3. Eğitim Açısından Değerlendirme	46
2.4. İstihdam Açısından Değerlendirme	49
2.5. Gelir Açısından Değerlendirme.....	50
2.6. Çalışma Nedeni Açısından Değerlendirme	50
3. Türkiye’deki Çocuk İşgücünün Analizi	52
3.1. Yaş Grubu, Cinsiyet ve İşyeri Durumuna Göre Çocuk İşgücü.....	54
3.1.1. Yaş grubu ve cinsiyete göre çocuk işgücü.....	54

3.1.2.Cinsiyet ve işyeri durumuna göre çocuk işgücü.....	62
3.2. Yaş Grubu Cinsiyet, Hanehalkı ve Okul Durumuna Göre Çocuk İşgücü	64
3.2.1. Yaş grubu, cinsiyet ve okul durumuna göre çocuk işgücü.....	64
3.2.2. Hanehalkı durumu, cinsiyet, okula devam ve çalışma durumuna göre çocuk işgücü.....	69
4. Türkiye’de Devletin Çocuk İşgücüne Yönelik Yaklaşımları ve Politikaları ...	80
4.1. Türkiye’de Çocuk İşgücü ile İlgili Genel Politikalar	80
4.2. Türkiye’de Çocuk İşgücü ile İlgili Yasal Düzenlemeler	80
4.3. Türkiye’de Çocuk İşgücü ile İlgili Sosyal Politikalarda Yeni Gelişmeler .	81
5. Türkiye'deki Çocuk İşgücüne İnsan Sermayesi Açısından Yaklaşım.....	81
5.1.Türkiye'deki Okula Devam Etmeyen Çocuklar	81
5.2.Türkiye'de Çalışan ve Okula Devam Eden Çocuklar	82
5.3.Türkiye'deki Okula Devam Eden ve Çalışmayan Çocuklar	83
5.4. Hanehalkı Kararları ve Hanehalkı Reisinin Karar Verme Sürecindeki Etkin Durumu	84

Üçüncü Bölüm

Türkiye’de Çocuk İşgücü Sorununun Yarattığı İnsan Sermayesi Döngüsü

1.Türkiye'de Çocuk İşgücüne İlişkin Bir Uygulama: İnsan Sermayesi Yaklaşımı	85
2. Araştırmanın Konusu	87
2.1. Çocuk İşgücünü Meydana Getiren Unsurlar.....	87
2.2 Çocuk İşgücüne Karar Vericiler: Hanehalkı Reisleri.....	89
2.3. Çocuk İşgücü ve Okula Devamlılık Arasındaki İlişki: İnsan Sermayesi Mahrumiyeti	90
2.4. Karar Vericilere ait İnsan Sermayesi Ölçümleri.....	92

2.5. Yoksulluğa Giden Yol ya da İnsani Gelişme.....	93
3.Araştırmanın Amacı	95
4.Araştırma Yöntemi	99
4.1.Teorik Çerçeve.....	99
4.2. Modelde Kullanılan Üretim Fonksiyonu.....	101
4.3. Üretim Fonksiyonunun Faktör Donanımı ve İnsan Sermayesi Türünden İfade Edilmesi	102
4.4.Araştırma Modeli	103
4.5.Teorik Modelin Sınanması: Sağlamlık Kontrolleri.....	107
4.6.Verilerin Açıklanması, Varsayımlar ve Sınırlamalar	108
5. Araştırmanın Uygulaması	110
5.1. Türkiye’de Çocuğu İşgücünde Bulunan Ebeveynlerin Eğitim Bilgileri..	111
5.2. Türkiye’de Çocuğu İşgücüne Katılım ve Okula Devam Kriterlerine Göre Seçilen Ebeveynlerin Eğitim Durumları	118
5.3. Verilerin Elde Edilmesi, Ölçüm Yöntemi ve Ölçüm	120
5.3.1. Nüfus ve Gelir Verilerinin Elde Edilmesi	120
5.3.2. İnsan sermayesi ölçüm yöntemi ve ölçüm.....	121
5.4. Bulgular	124
5.4.1. Koşulsuz olasılık tablolarının yorumları	125
5.4.2. Ölçüm sonuçlarının değerlendirilmesi: Hipotezin sınanması.....	127
5.4.3. Teorik modelin sınanması: Probit analizi sonuçları.....	131
Sonuç	133
Ekler	138
Kaynakça	208

Tablolar Listesi

İkinci Bölüm Tabloları

Tablo 2. 1 Çocuk işgücü anketlerinde kapsanan yaş grubu ve örnek hacmi	41
Tablo 2. 2 Yaş grubu ve cinsiyete göre kurumsal olmayan sivil nüfus ve istihdam (Türkiye).....	43
Tablo 2. 3 Yaş grubu ve cinsiyete göre kurumsal olmayan sivil nüfus ve istihdam (Kent)	44
Tablo 2. 4 Yaş grubu ve cinsiyete göre kurumsal olmayan sivil nüfus ve istihdam (Kır)	45
Tablo 2. 5 Cinsiyet ve yerleşim yerine göre kurumsal olmayan sivil nüfus	46
Tablo 2. 6 Cinsiyet ve yerleşim yerine göre okula devam etme oranları.....	49
Tablo 2. 7 Çalışma nedenine göre ekonomik faaliyetlerde çalışan çocuklar.....	51
Tablo 2. 8 Yaş grubu ve cinsiyete göre kurumsal olmayan sivil nüfus ve istihdam	54
Tablo 2. 9 Yaş grubu, cinsiyet, okula devam etme ve çalışma durumuna göre çocuklar	57
Tablo 2. 10 Yaş grubu, cinsiyet ve çalışma nedenine göre ekonomik faaliyetlerde çalışan çocuklar	59
Tablo 2. 11 Yaş grubu, cinsiyet ve faaliyet koluna göre ekonomik faaliyetlerde çalışan çocuklar	60
Tablo 2. 12 Yaş grubu, cinsiyet ve işteki duruma göre ekonomik faaliyetlerde çalışan çocuklar	62
Tablo 2. 13 Cinsiyet ve işyeri durumuna göre ekonomik faaliyetlerde çalışan çocuklar, Türkiye	63
Tablo 2. 14 Cinsiyet ve işyeri durumuna göre ekonomik faaliyetlerde çalışan çocuklar, Kent.....	63
Tablo 2. 15 Cinsiyet ve işyeri durumuna göre ekonomik faaliyetlerde çalışan çocuklar, Kır	64
Tablo 2. 16 Yaş grubu, cinsiyet ve nedene göre okula hiç gitmemiş veya okulu yarıda bırakmış çocuklar	68
Tablo 2. 17 Hanehalkı büyüklüğü, cinsiyet, okula devam ve çalışma durumuna göre çocuklar, Türkiye.....	71
Tablo 2. 18 Hanehalkı büyüklüğü, cinsiyet, okula devam ve çalışma durumuna göre çocuklar, Kent	73
Tablo 2. 19 Hanehalkı büyüklüğü, cinsiyet, okula devam ve çalışma durumuna göre çocuklar, Kır.....	76
Tablo 2. 20 Hanehalkı reislerinin eğitim durumu, okula devam ve çalışma durumuna göre çocuklar, Türkiye.....	77
Tablo 2. 21 Hanehalkı reislerinin eğitim durumu, okula devam ve çalışma durumuna göre çocuklar, Kent	78

Tablo 2. 22 Hanehalkı reislerinin eğitim durumu, okula devam ve çalışma durumuna göre çocuklar, Kır	79
Tablo 2. 23 Okula devam etmeyen çocuk çalışanların eğitim durumu.....	82
Tablo 2. 24 Hiç okula gitmemiş olan çocuk çalışanların okula gitmeme sebepleri	82
Tablo 2. 25 Çocuk çalışanların okula devam durumu	83
Tablo 2. 26 Okula devam eden ve çalışmayan çocuklar.....	83

Üçüncü Bölüm Tabloları

Tablo 3. 1 Kentte, erkek veya kız çocuğu işgücünde istihdam edilmiyor ya da istihdam ediliyor koşulunda baba ve annenin okur-yazarlık durumu.....	139
Tablo 3. 2 Kentte, kız çocuğu işgücünde iken baba ve annenin okur-yazarlık durumu	140
Tablo 3. 3 Kentte, erkek çocuğu işgücünde iken baba ve annenin okur-yazarlık durumu	141
Tablo 3. 4 Kırdada, erkek veya kız çocuğu işgücünde iken baba ve annenin okur-yazarlık durumu	142
Tablo 3. 5 Kırdada, kız çocuğu işgücünde iken baba ve annenin okur-yazarlık durumu	144
Tablo 3. 6 Kırdada, erkek çocuğu işgücünde iken baba ve annenin okur-yazarlık durumu	145
Tablo 3. 7 Kentte, erkek veya kız çocuğu işgücünde bulunan hanehalkı reisinin okur-yazarlık durumu.....	146
Tablo 3. 8 Kentte, erkek çocuğu işgücünde bulunan hanehalkı reisinin okur-yazarlık durumu	147
Tablo 3. 9 Kentte, kız çocuğu işgücünde bulunan hanehalkı reisinin okur-yazarlık durumu	148
Tablo 3. 10 Kırdada, erkek veya kız çocuğu işgücünde bulunan hanehalkı reisinin okur-yazarlık durumu.....	149
Tablo 3. 11 Kırdada, erkek çocuğu işgücünde bulunan hanehalkı reisinin okur-yazarlık durumu	150
Tablo 3. 12 Kırdada, kız çocuğu işgücünde bulunan hanehalkı reisinin okur-yazarlık durumu	151
Tablo 3. 13 Kentte, erkek veya kız çocuğu işgücünde bulunan anne ve babanın eğitim düzeyleri.....	153
Tablo 3. 14 Kentte, erkek çocuğu işgücünde bulunan anne ve babanın eğitim düzeyleri	155
Tablo 3. 15 Kentte, kız çocuğu işgücünde bulunan anne ve babanın eğitim düzeyleri	156

Tablo 3. 16 Kırdada, erkek veya kız çocuğu işgücünde bulunan anne ve babanın eğitim düzeyleri.....	158
Tablo 3. 17 Kırdada, erkek çocuğu işgücünde bulunan anne ve babanın eğitim düzeyleri	159
Tablo 3. 18 Kırdada, kız çocuğu işgücünde bulunan anne ve babanın eğitim düzeyleri	161
Tablo 3. 19 Kentte, erkek veya kız çocuğu işgücünde bulunan hanehalkı reisinin eğitim düzeyi	163
Tablo 3. 20 Kentte, erkek çocuğu işgücünde bulunan hanehalkı reisinin eğitim düzeyi	164
Tablo 3. 21 Kentte, kız çocuğu işgücünde bulunan hanehalkı reisinin eğitim düzeyi	165
Tablo 3. 22 Kırdada, erkek veya kız çocuğu işgücünde bulunan hanehalkı reisinin eğitim düzeyi	166
Tablo 3. 23 Kırdada, erkek çocuğu işgücünde bulunan hanehalkı reisinin eğitim düzeyi	168
Tablo 3. 24 Kırdada, kız çocuğu işgücünde bulunan hanehalkı reisinin eğitim düzeyi	169
Tablo 3. 25 Kentte, çocuk işgücüne katılım ve okula devam kriterlerine göre seçilen çocukların anne babalarının eğitim durumları.....	171
Tablo 3. 26 Kentte, çocuk işgücüne katılım ve okula devam kriterlerine göre seçilen erkek çocukların anne babalarının eğitim durumları	173
Tablo 3. 27 Kentte, çocuk işgücüne katılım ve okula devam kriterlerine göre seçilen kız çocukların anne babalarının eğitim durumları.....	175
Tablo 3. 28 Kırdada, çocuk işgücüne katılım ve okula devam kriterlerine göre seçilen çocukların anne babalarının eğitim durumları	177
Tablo 3. 29 Kırdada, çocuk işgücüne katılım ve okula devam kriterlerine göre seçilen erkek çocukların anne babalarının eğitim durumları	179
Tablo 3. 30 Kırdada, çocuk işgücüne katılım ve okula devam kriterlerine göre seçilen kız çocukların anne babalarının eğitim durumları	181
Tablo 3. 31 Kentte, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen erkek veya kız çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayelerinin ölçümünde kullanılan nüfus ve gelir verileri	183
Tablo 3. 32 Kırdada, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen erkek veya kız çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayelerinin ölçümünde kullanılan nüfus ve gelir verileri	184
Tablo 3. 33 Kentte, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden erkek veya kız çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayelerinin ölçümünde kullanılan nüfus ve gelir verileri.....	185
Tablo 3. 34 Kırdada, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden erkek veya kız çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayelerinin ölçümünde kullanılan nüfus ve gelir verileri.....	186

Tablo 3. 35 Kentte, çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden erkek veya kız çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayelerinin ölçümünde kullanılan nüfus ve gelir verileri	187
Tablo 3. 36 Kırdada, çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden erkek veya kız çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayelerinin ölçümünde kullanılan nüfus ve gelir verileri	188
Tablo 3. 37 Kentte, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen çocukların hanehalkı reislerinin ortalama gelirlerinin elde edilmesi	190
Tablo 3. 38 Kentte, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayesi katsayılarının elde edilmesi	191
Tablo 3. 39 Kentte, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayeleri.....	192
Tablo 3. 40 Kırdada, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen çocukların hanehalkı reislerinin ortalama gelirlerinin elde edilmesi	193
Tablo 3. 41 Kırdada, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayesi katsayılarının elde edilmesi	194
Tablo 3. 42 Kırdada, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayeleri.....	195
Tablo 3. 43 Kentte, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden çocukların hanehalkı reislerinin ortalama gelirlerinin elde edilmesi	196
Tablo 3. 44 Kentte, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayesi katsayılarının elde edilmesi	197
Tablo 3. 45 Kentte, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayeleri.....	198
Tablo 3. 46 Kırdada, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden çocukların hanehalkı reislerinin ortalama gelirlerinin elde edilmesi	199
Tablo 3. 47 Kırdada, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayesi katsayılarının elde edilmesi	200
Tablo 3. 48 Kırdada, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayeleri.....	201
Tablo 3. 49 Kentte, çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden çocukların hanehalkı reislerinin ortalama gelirlerinin elde edilmesi	202
Tablo 3. 50 Kentte, çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayesi katsayılarının elde edilmesi	203
Tablo 3. 51 Kentte, çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayeleri.....	204
Tablo 3. 52 Kırdada, çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden çocukların hanehalkı reislerinin ortalama gelirlerinin elde edilmesi	205
Tablo 3. 53 Kırdada, çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayesi katsayılarının elde edilmesi	206
Tablo 3. 54 Kırdada, çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayeleri.....	207

Şekiller Listesi

İkinci Bölüm Şekilleri

Şekil 2. 1 6-17 yaş grubu çocukların okula devam ve çalışma durumuna göre dağılımı (bin).....	48
Şekil 2. 2 Çalışma nedenine göre okula devam eden ve etmeyen çocuklar	52

Üçüncü Bölüm Şekilleri

Şekil 3. 1 İnsani Gelişme ya da Yoksulluk Kısır Döngüsü.....	96
Şekil 3. 2 Yoksulluk, Çocuk İşgücü ve İnsan Sermayesi Döngüsü	106
Şekil 3. 3 Çocuk İşgücü Neticesinde Meydana Gelen Yoksulluk Kısır Döngüsü..	130

Kısaltmalar Listesi

AB	: Avrupa Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
ILO	: International Labor Organization
IPEC	: International Programme on the Elimination of Child Labour
SIMPOC	: Statistical Information and Monitoring Programme on Child Labour ya da Çocuk İşçiliğinin İzlenmesi ve İstatistiksel Bilgi Programı
TİSK	: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNICEF	: United Nations Children's Fund ya da Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

Giriş

Çocuk işgücü olgusu gelişmekte olan ülkelerin temel sorunlarından biridir. Çocuk işgücü ile ilgili ulusal ve uluslararası düzeyde birçok araştırmalarla yasal düzenlemeler yapılmakta ve bu suretle ilgili merciler bilgilendirilmektedir. Gelişmekte olan ekonomilerin doğru yönlendirilmesi ve bu süreçte meydana gelebilecek sosyolojik ve ekonomik problemlerin aşılması devletlerin ve politikacıların asli görevleri arasındadır. Görülmektedir ki; insan sermayesi birikimi ile çocuk işgücüne yönelme arasında bir tercih sorunu vardır. Bu durum ise gelişmekte olan ülkelerin gelişme hızını yavaşlatabilir. Politikacıların bu problemi ortadan kaldıracabilmeleri ancak somut bulguları olan analizlerce bilgilendirilmeleriyle mümkün olabilecektir. Bu çalışma böyle bir amaç doğrultusunda hazırlanmıştır.

Bu çalışmada, çocuk işgücünün ve insan sermayesi birikiminin bir tercih sorunu olarak düşünülmesi, çocuk işgücü üzerinden insan sermayesini ölçebilmeye olanak sağlayabilecek çocuk işgücüne karar vericilere ait eğitim ve gelir ile ilgili verilerin temin edilmesi ihtiyacını doğurmaktadır. İlgili veriler TÜİK (2006) Çalışan Çocuklar anketinin sorgulanması sonucunda elde edilmektedir. Bu veriler ışığında “Eğer Türkiye’de yoksulluk neticesine hanehalkı kararlarıyla meydana gelen çocuk işgücü olmasaydı mevcut insan sermayesi birikimi şimdikinden daha fazla olurdu” önermesinin teorik modeli basitleştirici varsayımlar dâhilince kır ve kent ayrımında sorgulanmaktadır. Bu temel sorguyu destekleyici olarak çocuk işgücüne karar verici hanehalkı fertlerinin çocuk işgücü ile insan sermayesinin bileşenleri olan eğitim ve gelir düzeyleri arasındaki ilişkiler koşulsuz olasılık tablolarınca gösterilmekte ve ayrıca bu ilişkilerin tutarlılıkları probit analizleriyle test edilerek ortaya konulmaktadır.

Ekonomik literatürde sıkça vurgulanmakta olan (bkz... Basu, 1999) çocuk işgücüne kimin karar verdiği sorusu bu çalışmanın da referans noktalarından birini oluşturmaktadır. Hane fertlerinin maruz kaldığı ve mikro ile makro etkiler olarak adlandırılan aile içinde ve devletin etkisiyle meydana gelen çocuk işgücüne bu çalışmada hanehalkı reislerinin karar verdiği kabul edilmektedir. Çalışmanın ekonomik modelinde Cobb-Douglas tipinde bir üretim fonksiyonundan hareketle fert başına çıktı

miktarının insan sermayesi ile faktör donanımı cinsinden ifade edilirlğe indirgendiği, Krueger (1968) ile önerilen ve Bhatta ve Lobo’da (2000) kullanılan bir yöntem izlenmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde sosyoekonomik boyutuyla ele alınan çocuk işğücü olgusunun insan sermayesi ili ilişkisi kurulmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde insan sermayesinin yetersiz olduğu durumlarda çocuk işğücü problemiyle karşılaşılabilceği bu bölümün özünü oluşturmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise, gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye’de çocuk işğücünün durumu ortaya konularak çocuk işğücünün ülke genelindeki analizi yapılmaktadır. Bu analiz neticesinde ulaşılan noktada çocuk işğücü problemine insan sermayesi açısından yaklaşımın çalışmanın bakış açısını belirlediği vurgulanmaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümü aşağıda da kapsamlı olarak anlatılan Türkiye’de çocuk işğücü probleminin neden olduğu insan sermayesi kayıplarını ortaya koymaya yönelik ekonomik modele dayalı bir uygulamadan meydana gelmektedir.

Birinci Bölüm

Çocuk İşgücü – İnsan Sermayesi İlişkisi

1. Literatüre Genel Yaklaşım ve Çocuk İşgücünün Ekonomik ve Sosyal Boyutu

Dünya genelinde yaşları 5 ile 17 arasında değişen ve büyük kısmı Asya-Pasifik bölgesinde yaşayan, ekonomik olarak aktif bulunan 317 milyon civarında çocuk olduğu tahmin edilmektedir. Asya-Pasifik bölgesini sırasıyla Sub-Saharan Afrika, Latin Amerika ve Karayipler takip etmektedir (ILO, 2006'dan aktaran Bonnal, 2009, s. 2). Gelişmekte olan bölgelerde ekonomik bir sorun olarak beliren çocuk işgücüne yönelik çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır.

Ranjan (1999), gelişmekte olan bir ekonomi için çocuk işgücünün oluşumunu kredi piyasalarındaki aksaklıklara bağlı olarak teorik bir model çerçevesinde açıklamış ve bu soruna çözüm olabilecek bazı alternatif politika önerilerinde bulunmuştur. Ranjan'a göre, yasaklanan çocuk işgücü, öncesinde çocuğunu işe göndermekte olan bir hanehalkının refah düzeyinde düşüşe sebebiyet verecektir. Bu noktada özellikle yoksul hane halklarının karşı karşıya kaldıkları bir refah problemi kendini göstermektedir. Uzun dönemde çocuklar için okul eğitiminin getirisinin çalışmanın getirisinden fazla olabileceği, buna rağmen ise niçin çocukların okul yerine çalışmaya yönlendirildikleri akıllara takılan önemli bir sorundur. Ranjan, eğitim getirilerinin fiziksel sermaye getirilerinden yüksek olduğu kabulünden yola çıkarak neden ailelerin hala çocuklarını okul yerine işe göndermekte oldukları sorusunu sorar. Bu soruya verilen cevap; eğer yoksul ailelerin çocuklarını işe gönderdiklerinde hanehalkına girecek gelir miktarı kadar getiri gelecekteki kazançlara bağlı olarak piyasalara borçlanabilme koşulu ile karşılanabilseydi böyle bir durumu tercih etmeyecekleri şeklindedir. Dolayısıyla Ranjan, çocuk işgücünün yoksullukla birlikte gelecekteki kazançlara karşılık piyasalarda borçlanabilme fırsatlarının eksikliğine bağlı olarak ortaya çıktığını iddia eder. Bu durum ise devletin çözümünü üstlenmesi gerekli bir refah problemi olarak düşünülebilir.

Çocuk işgücünün belirleyici faktörlerine örnek olarak hanehalkının karakteristik özelliklerinden; ailenin büyüklüğü, kardeşlerin doğum sırası ve cinsiyet farklılıkları, ebeveynlerin konuya bakış açıları ya da kendilerinin çocukluklarında işgücünde yer alıp almamaları gibi durumlar gösterilebilir. Patrinos ve Psacharopoulos (1997), Peru yaşam standartları anketince yaptıkları analizlerinde çocukların çalışmasında aile büyüklüğünün önemli olduğunu ortaya koymuşlardır. Daha fazla sayıda küçük kardeşin aile içinde var olması daha yüksek olasılıkla çocuk işgücü oranlarını arttırmaktadır. Böylelikle çocukların küçük kardeşlerini korumak ve ihtiyaçlarını karşılamak için çalıştıkları teorisi de onlara göre doğrulanmış olmaktadır. Ancak diğer yandan çalışma ile okula gitme arasındaki ilişkinin karmaşıklığını belirten Patrinos ve Psacharopoulos çalışmanın okulla ilgili birçok olumsuz etkisini söylemekle birlikte çalışılmadığı takdirde de birçok çocuğun eğitime devam edebilecek finansal kaynaktan mahrum kalacağını belirtmektedirler.

Emerson ve Souza (2002a) Brezilya için yaptıkları çalışmada 1998 yılına ait hanehalkı anketlerinden yararlanmış ve doğum sırasıyla okul ya da işe gitme eğilimi arasında sistematik ilişkiler saptamışlardır. Elde edilen bulgulara göre en son doğan erkek çocuğun çalışma olasılığı yaşça büyük kardeşlerinden daha azdır. Burada önemli olan bir nokta da çalışan çocukların yoksul hane halklarından gelen çocuklar olduğunun tespiti. Zengin ailelerin çocukları kardeşlerine bakmak ve evin ihtiyaçlarını karşılamak gibi problemlerle karşı karşıya olmadıklarından çalışma olgusuyla zorunlu olarak karşılaşmamaktadırlar. Wahba (2002) 1988 yılında Mısır'da yapılmış 10.000 hanehalkına ait bir ulusal anketi analiz etmiştir. Yaşları 6-14 arasında değişen 10.742 çocuğa ait okul, iş ve ailelerin karakteristikleri gibi verilerin bulunduğu bu ankette iki değişkenli olarak okula gitme, çalışma kararlarının eş zamanlı ve birbirine bağımlı olarak verildiği bir probit modeli geliştirmiştir. Bu modele göre Wahba ailesi çocukluğunda çocuk işgücünde bulunmuş bir çocuğun işçi olması olasılığını ailesi çocukluğunda çalışmamış bir çocuğun durumuna oranla daha yüksek bulmuştur.

Wahba'nın yaklaşımına benzer bir açıyla Emerson ve Souza (2003) Brezilya'ya ait ulusal hanehalkı anketini kullanarak ebeveynlerinin çocukları üzerine etkilerini ortaya çıkartmışlardır. Konuya bakış açılarına göre, bir kişinin çocukluğunda işçi olarak

çalışmış olmasının neticesinde çocuğunu çalıştırma olasılığının o kişinin yoksul olmasından kaynaklı olarak çocuğunu çalıştırması olasılığından daha yüksek bulunduğunu göstermişlerdir. Böylelikle gelire bağlı olmanın dışında sosyokültürel etkilerin de çocuk işgücündeki karar sürecinde ne kadar etkin olduğu anlaşılmaktadır.

Sosyokültürel etkilerin çocuk işgücüne bir başka yansımaları değerlendiren Beegle, Dehejia ve Gatti (2005), Vietnam'a ait çalışmalarında panel verilerinden ve araç değişkenlerden yararlanarak çocuk işgücüne katılım oranlarının eğitim, sağlık, ücretler gibi sosyo-ekonomik konulara etki etme sebeplerini ortaya koymaya çalışmışlardır. Çalışmalarının karşılığında beş yıllık bir çocuk işgücü deneyiminin okula katılım ve eğitim kazanımlarına anlamlı düzeyde olumsuzluk yaratan etkilerini saptamışlardır. Çocuklardaki beş yılın üzerinde bir periyodu kapsayan çalışma zamanının, okula devam oranını %30 azalttığını, eğitimsel kazanımları ise %6 oranında düşürdüğünü tespit etmişlerdir. Çocuk işgücünün sağlık üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisine ulaşmamışlardır. Çocuk işgücünün, yüksek miktarda borçlanma maliyetlerine sahip, okulun bulunduğu muhitten uzakta bulunan ve kendi eğitim süreçleri olumsuz kazanımlara dönüşmüş yetişkin hanehalkı üyelerinin arasında yaygın olduğunu göstermişlerdir.

Konuyla ilgili literatüre göre genel olarak gelişmekte olan ülkelerin bir sorunu olan çocuk işgücü; hane halklarının yoksulluğu, piyasa mekanizmalarındaki ekonomik aksaklıklar ve devletin etkin olmayan sosyal politikaları ya da bu politikaların uygulanmasındaki yetersizlikler neticesinde meydana gelen sosyolojik bir olgu olarak görülmektedir. Hanehalkının refah düzeyine gelirdeki artış yönüyle etki edebilecek çocuklar uzun vadeli düşünüldüğünde okul eğitimi yerine çalışmayı tercih etmek zorunda bırakıldıklarından gelişmekte olan ülkeler insan sermayesi kayıplarına maruz kalabilmektedirler. Bu sosyolojik olgunun insan sermayesine yansımalarıyla ilgili literatür kronolojik bir düzenlemeyle aşağıdaki şekliyle sunulabilmektedir.

1.1. Literatürde Çocuk İşgücü ve İnsan Sermayesi

Çocuk işgücü ile insan sermayesi birikimi arasındaki ilişkiler çeşitli yönleriyle literatüre konu olmuşlardır. Phoumin (2008) Kamboçya'ya ait olan çalışmada çocuk işgücü

anketinden yararlanarak çocuk işgücü ve çocuklara ait insan sermayesi oluşumu arasında bir dengenin var olduğunu gözlemlemiştir. Bununla birlikte çocuk işgücünden elde edilen gelirin, okula katılımdaki belirleyiciliğini araştırmıştır. Çalışmanın bulgularına göre, hem çalışıp hem de okula gidebilmeye imkân yaratan hanehalkı kararının verilmesi neticesinde çocuğun eğitiminin çalışmayla elde edilen ücret oranının belirlenmesinde önemli bir yere sahip olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca yoksul olmayan hane halklarının, babaların ve annelerin eğitim düzeylerinin çocuğun okula katılımında önemli etkileri olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle yoksul ailelerde, çocuğun çalışmasının eğitimi devam ettirici bir unsur olduğu ve haftada yirmi iki saati aşmayan bir çalışma temposunun eğitimi etkilemeyeceği savunulmuştur. Bellettini, Ceroni ve Ottaviano (2005) teknolojik yenilik, insan sermayesine yatırım ve çocuk işgücü arasındaki etkileşimi inceledikleri çalışmalarında çocuk işgücünün firmaların teknolojik yeniliklere dirençli veya hane halklarının eğitime isteksiz ya da her iki olayın birlikte görüldüğü durumlarda oluştuğunu ortaya koymuşlardır. Bazı durumlarda, zorunlu okul kanunları veya çocuk işgücüne yasakların refah azaltıcı etkilerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte teknolojik yeniliklerin teşvik edilmesinin çocuk işgücünü yok ederek refahı arttırmada doğru bir araç olduğunu savunmaktadırlar.

Çocuk işgücü ve insan sermayesi arasındaki ilişkinin yoksulluk ile sonuçlanan sürecine vurgu yapan çalışmalara literatürden örnekler vermek mümkündür. Bu çalışmalardan birinde Ray (2000b), Pakistan'a ait verilerle çocuk işgücü çalışma saatleriyle yoksulluk arasındaki ilişkiyi test etmiş ve pozitif bir ilişki saptamıştır. Bununla birlikte okula gitme ile yoksulluk arasındaki ilişkinin testinde negatifliği ortaya koymuştur. Ray'e göre; özellikle yaşı küçük çocuklar için çocuk işgücü, çocuğun entelektüel ve fiziksel gelişiminde yıkıcı etkiler bırakmaktadır. Tehlikenin boyutu zararlı endüstriler söz konusu olduğunda daha da önem kazanarak artmaktadır. Çalışmak, çocukları okuldan tam anlamıyla faydalanabilmekten mahrum bırakmakta, ileriki yaşamları için de daimi bir yoksulluk ve düşük ücretlerle çalışmak zorunda kalmayı beraberinde getirmektedir.

Genellikle çocuk işgücü eğitimi ve insan sermayesi birikimini aksatır. Bu yargı Emerson ve Souza'nın (2002b) Brezilya da 1982, 1988 ve 1996 yıllarında üç aşamalı olarak yürütülmüş ulusal hanehalkı anketlerince yapmış oldukları çalışmalarında netlik

kazanmaktadır. Hanehalkı anketlerince uygulanan regresyon analizi sonucunda cinsiyet farkı gözetmemeksizin çalışmaya daha erken yaşta başlamanın ileriki yıllardaki kazançlarda daha büyük kayıplara sebebiyet verdiği tespit edilmiştir. Edmonds ve Sharma (2006) batı Nepal'deki sömürülme ve istismara açık ailelerin çocuklarının borç veren özel kurumlar tarafından insan sermayesi yatırımları açısından nasıl olumsuz etkilendiğini ortaya koymuştur. Bugün dünyada Birleşmiş Milletler Ekonomik Konseyi'nin, "Working Group on Contemporary Forms of Slavery (1998)" isimli çalışmasına göre, borç karşılığı ipotek altına giren yirmi milyon civarında insanın varlığından bahsedilmektedir. Edmonds ve Sharma, borç amacıyla kurulmuş özel kurumların eğitime yapılan insan sermayesi yatırımlarını olumsuz etkileyerek çocuk işgücünde artışlar, okullaşma oranları ve okula devamlılıkta azalmalara sebebiyet verdiklerini gözlemlemişlerdir.

Akabayashi ve Psacharopoulos (1999) Tanzanya'nın Tanga bölgesinde 1993 yılında yapılmış bir anketin verilerine göre, çocuğun çalışmasıyla insan sermayesi gelişimi arasında bir dereceye kadar dengeli bir ilişkinin varlığına rastlamışlardır. Ampirik bulguların sonuçlarına göre, çocukların çalışma saatlerindeki artış eğilimine sebep veren faktörler, ders çalışma saatlerini azaltma eğilimini de yaratmaktadır. Bununla birlikte, çalışma saatlerindeki artışın çocuğun okuma ve matematiksel yeteneklerinin gelişimini olumsuz etkilemekte olduğu tespit edilmiştir. Bu etkileyiş doğrudan olmamakla birlikte, evde ders çalışmayla geçirilen sürenin işe harcanarak insan sermayesi yatırımlarındaki aksamalarla meydana geldiğine vurgu yapılmaktadır.

Hussain ve Maskus (2003) ekonomik büyümede çocuk işgücü kullanımının etkisini ölçmek için ekonometrik bir analiz uygulamışlardır. Çalışmaları hem teorik hem de ampirik literatüre katkı yapar niteliktedir. Geliştirdikleri model okullaşma üzerinden çocuk işgücü ile insan sermayesi birikimi arasındaki etkileşimi analiz etmeye çalışmaktadır. Teorik olarak söylenen hipotezlerin ampirik yöntemlerle test edilmesi neticesinde; çocuk işgücünün, ebeveynlerin şimdi sahip oldukları insan sermayesi ile negatif ilişkili olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bununla birlikte, çocuk işgücüne katılımın insan sermayesi birikimini azaltıcı yönde bir etkiye sahip olduğu gösterilmiştir. Bulunan sonuçların bazıları politik uygulamalar açısından önem arz eder niteliktedir. Özellikle

yoksul ÷lkelerde, yetişkinlerin eğitim düzeylerinin artırılmasının, çocuk işgücünü azaltmada güçlü etkilere sahip olduğunun önemi vurgulanmaktadır.

Ravallion ve Wodon (2000) Bangladeş'in kırsal kesimlerinde okula katılım oranlarını arttırmak amacıyla, okul masraflarını düşürmeyi hedefleyen bir sübvansiyonun çocuk işgücü ve okula katılım oranları üzerindeki etkisini teorik ve ampirik olarak sınamışlardır. Teorik modellerinin tahminlerinde okul fiyatlarına yönelik yapılan sübvansiyonun okullaşmayı arttırdığı fakat çocuk işgücü üzerinde bir etki yaratmadığı görüşmüştür. Ampirik modellerinin tahminlerinde ise yapılan sübvansiyon okullaşmayı arttırmış, çocuk işgücünü ise azaltmıştır. Ancak çocuk işgücündeki azalış, okullaşma oranlarındaki artışa göre düşük seviyede kalmıştır.

Geleneksel kanının tersinin savunan araştırmacılar da vardır. Olumsuz bir bakış açısından olumlu bir yaklaşımı takip eden Fan (2004) çocuk işgücü ile yetişkin işgücü arasındaki görelî ücret/üretkenlik değişimlerine yanıt olabilecek çocuklara ait insan sermayesi oluşumunu analiz etmiştir. İnsan sermayesi oluşum fonksiyonuna zaman ve parayı dâhil ederek çocuk işgücünün üretkenliğinin yükselişinin hem çocuk işgücünde hem de çocuğa ait insan sermayesindeki birikimde artışa sebep olabileceğini göstermiştir. Böylelikle geleneksel kanının tersine, Fan'ın modeli, çocuk işgücünde meydana gelebilecek küçük bir artışın çocuğa ait insan sermayesi oluşumunu ters etkilemeyebileceğini, bu durumun da eğitim için yaratılan finansal kaynakların, ders çalışma vaktinin azalmasıyla oluşacak olumsuzluğa baskın gelmesiyle açıklanabileceğini belirtmiştir. Çözüm yollarına gösterilebilecek bir diğer yaklaşım da Hazan ve Berdugo (2002) tarafından yapılmıştır. Kalkınma sürecinde çocuk işgücü, doğurganlık ve insan sermayesinin dinamik gelişimini inceleyen araştırmacılar ekonomik bir model ortaya koymuşlardır. Modellerinin bulgularına göre, kalkınma sürecinin ilk aşamalarında ekonomi büyüme tuzağında iken çocuk işgücünün yoğun, doğurganlığın yüksek ve fert başına çıktı miktarının düşük olduğu tespit edilmiştir. Teknolojik gelişmeyle birlikte, ebeveynleriyle çocuk işgücü arasındaki ücret farklılıkları artmış, çocuk işgücünden sağlanan yararlar azalmış ve bu koşullar büyüme tuzağından kurtuluşa imkân tanımıştır. Ebeveynler sonraki süreçlerde çocuğun eğitimini çocuk işgücü yerine ikame etmişler ve doğurganlığı azaltmışlardır. Sürecin bu şekilde

gelişimiyle ekonomi sürdürülebilir denge durumuna yakınsamış, çocuk işgücü ortadan kalkmış ve doğurganlık azalmıştır.

Çocuk işgücü sorunu ile okullaşma oranı arasındaki çözüm yollarını destekleyen bir yaklaşıma göre Edmonds (2006) okullaşma oranı ile çocuk işgücü arzı kararlarının bir insan sermayesi yatırımları modelinin tahminleriyle uyumlu olup olmadığının sorgulanmasına yoğunlaşmıştır. Çalışmada kullanılan veriler modeli destekleyen bulgular ortaya koymuştur. Bu bulgulara göre; Güney Afrika ailelerine yapılan sosyal gelir yardımlarının okula devamlılık oranlarını arttırdığını ve toplam çalışma saatlerini azalttığını tespit etmiştir. Bununla birlikte bu ailelerin çocuklarında ilkokulu tamamlama oranlarının bu yardımlardan sonra yükseldiği gözlemlenmiştir. Yatırımların önemine istinaden araç değişkenli panel veri modelinde Bonnal (2009) insan sermayesi yatırımlarının çocuk işgücünü azaltma etkisine sahip olduğunu bulmuştur.

Uluslararası bir yaklaşımla Edmonds, Pavcnik ve Topolova (2007) çocuk işgücüne insan sermayesi yatırımları açısından bir soru yöneltmişlerdir. Bu soru ile merak edilen; ticaretin serbestleşmesiyle meydana gelen kısa ve uzun dönem maliyet ayarlamalarının okula gitme ve çocuk işgücüne katılım kararlarını etkileyip etkilemediği olmuştur. 1991 yılında yapılan gümrük reformları kapsamında incelenen bu soruda Hindistan'ın kırsal kesiminde okullaşma oranlarında dramatik artışlar yaşanırken çocuk işgücünde de azalışlar olduğu tespit edilmiştir. Bunun sebebi ise okula gitme masraflarının yoksulluk, okullaşma oranı ve çocuk işgücü arasındaki ilişkide büyük rol oynaması olarak değerlendirilmiştir. Gümrükle ilgili yapılan reformlarla ülke gelirindeki artışın yoksulluktaki azalmayla sonuç bulduğu anlaşılan çalışmanın bulgularına göre, bu dönemde Hindistanlıların kabaca yarısında okullaşma oranlarında artışlar ve üçte birinde çocuk işgücüne katılımında azalmalar yaşanmıştır. Yaşanan bu değişimin kaynağında ise azalan yoksulluk ve okula gidebilmeyi mümkün kılan koşulların oluşumu gizlidir. Literatürdeki çocuk işgücü ve insan sermayesi ilişkisini olumsuz, dengeleyici ve olumlu halleriyle özetlemek ve çocuk işgücü probleminin aşılmasında uygulanmış bazı tedbirlerin açıklanması bu çalışmada ortaya konulmak istenilen problem kapsamınca yapılmak istenen temel yaklaşımdır. Takip eden başlıkta çocuk

işgücüne ait literatür çerçevesince ampirik uygulamalarda karşılaşılan bazı teknik problemler ele alınmaktadır.

1.2.Literatürdeki Çalışmalarda Karşılaşılan Bazı Problemler

Çocuk işgücünü ölçmeye dayalı tahmin yöntemlerinin uygulanmasında bazı zorluklar belirebilir. Örneğin, kesit veri analizlerinde önem arz eden yaşam döngüsü etkilerin göz ardı edilmesi, bazı tahminlerin içsellik (endogeneity) veya tanımlanma sorunlarından etkilenmesi gibi... Bu gibi içsellik sorunlarını çözebilmek için Edmonds ve Pavcnik’de (2006: 117) referans gösterildiği gibi ticaret ve gelir arasındaki içsellik probleminin çözüm önerilerini içeren Frankel ve Romer’e (1999) bakılabilir. Çalışmalara konu olan bazı açıklayıcı değişkenler çoklu doğrusallık problemiyle karşılaşabilmektedirler. Verileri temin edilemeyen bazı değişkenlerin eksiklikleri saptırmalı sonuçlara sebebiyet verebilmektedir (Basu ve Tzannatos, 2003: 163). Verilerle ilgili olarak gözlemlenen bir zorluk da çocuk işgücü için belirlenmiş ücretlerin çok seyreklikle toplanıyor olması ya da iyi ölçülememiş olmasıdır (Ravallion ve Wodon, 2000: 161).

Bazı çalışmalar çocuk işgücü ve eğitim arasındaki ilişkiyi eş zamanlı olarak incelemekte bu durum da gözlenemeyen heterojenliklerin oluşumuna yol açabilmektedir. Bölgesel etkiler, toplumsal altyapı eksiklikleri (su, elektrik ve ulaşım problemleri gibi...) ve yerel işsizlik oranları gibi faktörler aynı ülke ya da yıla konu olan çalışmaları karşılaştırmayı mümkün kılmayabilmektedir. Bunlara karşılık kukla değişken kullanmak bile bazı durumlarda araştırmacıları daha karmaşık durumlarla karşı karşıya bırakabilmektedir (Basu ve Tzannatos, 2003: 163).

Rosenzweig ve Evenson (1977), Hindistan’ın kırsal kesimini kapsayan ekonometrik analizlerinde, doğum, okullaşma ve çocukların ekonomik anlamda ailelerine katkılarını ele almışlardır. Veri setlerindeki gelir ve çocuk işgücü değerlerine ait yeterli ve tatminkâr düzeylerde veri bulunmadığından analizlerinde bu eksikliği giderecek fiyat ve gelir esnekliklerini kullanmışlardır. Çocuk işgücünün kırsal kesimlerde daha yoğun olarak gözlenmesi ve çocukların emeğinin öncelikle hanehalkına yarayacak bir şekilde değerlendirilmesi bu çalışmada da gerekli olduğunda esneklik hesaplamalarından

yararlanılabileceğini, kayda geçemeyen gelir ve ücretlere dair veri eksikliklerinin bu şekilde giderilebileceğini önermektedir.

Bu çalışmada kullanılan veriler TÜİK (2006) Çocuk İşgücü Anketince temin edilmektedir. Çocuk işgücü arzı hane içinde alınan kararlar neticesinde gerçekleşir. Ankete konu olan haneler kendi içlerinde birbirlerinden farklı karakteristik özelliklere sahip olma ihtimalini taşımaktadırlar. Bu durum istenilen ölçümleri doğru analiz edebilmek adına zorluklar doğurabilir. Sorunu bir ölçüde önleyebilmek için çocuk işgücüne karar veren ailenin genel tanımlaması yapılabilir. Çalışmaya ait bazı bölümlerde, ilgili sorgulamalar bahsedilen tanımlama ekseninden yapıldığında kendi içinde daha tutarlı ve analiz edilebilir sonuçlara ulaşmak mümkün gözükmektedir. Aksi takdirde çocuk işgücüne karar veren ailelerin, çalışmanın kapsamı dışında bir takım nedenlerle hareket ediyor olabilecekleri gündeme gelebilir. Bu ihtimalleri minimize etmek için veri analizlerinin öncesinde detayları ileriki bölümlerde verilecek olan bazı varsayımsal tanımlamalara gitmek yararlı olabilir.

2. Çocuk İşgücü İle İnsan Sermayesi İlişkisi

Çocuk işgücü hanehalkındaki kararlar neticesinde meydana gelen bir olgudur. Çocuk işgücü ile ilgili olarak hanehalkı kararlarının belirleyicilerinden üç tanesi vardır ki bu çalışmanın da yoğunlaştığı temel etkenlerdir. Yoksulluk, mikro ve makro etkiler olarak adlandırılan bu belirleyiciler çocuk işgücünün oluşumunu büyük ölçüde açıklamaktadır. İşgücünde yer alan çocuk eğitim, sağlık, beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayabilme pahasına yerine getirdiği bu kararlar ne gibi bir alternatif maliyete katlanmaktadır? Gelişmekte olan ülkelerde çocuk işgücü hanehalkına gelir sağlayan bir işlevde bulunmaktadır. Çocuklar yukarıda sayılan temel ihtiyaçların sürekli sağlanabilmesi adına çalıştırılmaktadırlar. Bir başka ifade ile insan sermayesine yapılan yatırımların sürdürülebilmesi adına çocuklar mensup oldukları hanelerin gelir sağlayıcıları fonksiyonunu üstlenmektedirler. İşte bu noktada insan sermayesi yatırımları sağlanan kaynak neticesinde artmakta mıdır, yoksa bu durum günü kurtarmak adına bilinçsizce yapılmış bir tercihten mi ibarettir? Ekonomik olarak uzun vadeli insan sermayesi yatırımları bu durumdan nasıl etkilenmektedir? Çocuk işgücü ile

insan sermayesi ilişkisinin kavramsal bilgilerin yardımıyla inceleneceği bu bölümde “çocuk işgücü insan sermayesi birikimini nasıl etkiler?” sorusunun cevabı aranacaktır.

2.1. Çocuk İşgücünün Kavramsal Boyutu ve Bazı Tanımlamalar

Çocuk işgücü birçok açıdan olumsuzlukları beraberinde getiren bir olgudur. Bununla birlikte önem derecesi göz ardı edilemeyecek iki durum vardır. Bunlardan ilki; çalışan bir çocuğun kendi fiziksel kapasitesi, arzu ve isteklerinin ötesinde bir işle karşı karşıya kalıyor olması, ikincisi ise; çalışan bu çocuğun gelecekte kendisine lazım olacak potansiyel insan sermayesi birikiminden mahrum kalıyor olmasıdır (Psacharopoulos, 1997: 378). İnsan sermayesi açısından yaklaşıldığında önemi ortaya çıkan çocuk işgücü kavramının farklı boyutları bulunmaktadır. Kavramsal boyuttaki farklılıklar konuyla ilgili tanımlamalarda bir çeşitliliği beraberinde getirmektedir.

Çalışan çocukların işlerinin tanımı yalnız kendilerince değil araştırmacılar ve politika üreticiler arasında da belirsizliğini korumaktadır. Örneğin anneleri dışarıda işiyle meşgulken kendisi evde kalarak küçük kız ve erkek kardeşlerine bakan çocuk çalışan bir çocuk olarak sayılacak mıdır? Ya da cinsel istismar ve ilaç satıcılığı gibi işlerde kullanılan çocukların yaptığı iş nasıl tanımlanacaktır? Bu gibi karmaşık soruların kolay genel cevapları olmamakla birlikte Myers (1989) çalışmanın tanımını; evin dışında gerçekleşen ekonomik katılım olarak ele almıştır. Bu tanım kayda geçen çocuk işgücü için uygun olabilir ancak çocukların özellikle ev işlerinde çalıştırıldığı ihmal edilemez bir gerçekliktir.

Gelişmekte olan ülkelerdeki politikacılar çocuk işgücünü çocuğun gelişimini ve sağlıklı olmasını engelleyen iş olarak tanımlamayı severler. Ekonomistler ise daha öznel bir tanımlamayı tercih ederler. Onlara göre çocuk işgücü çocukların içinde yer aldıkları ekonomik ve iktisadi aktiviteler olarak görülür. Bu oldukça geniş bir tanımlamadır. Kötü amaçlı kişilerce çocukların istismarı ve yasal olmayan işlerde kullanılmaları da bu tanımlama içine girebilmektedir (Edmonds, 2002: 1). ILO 138 anlaşmasına göre 15 yaş minimum çalışma yaşı olarak kabul edilmiştir. Buna bağlı olarak, 15 yaşın altında kalmakla birlikte aile gelirine katkıda bulunmak için çalışanlar ya çalışan çocuklar ya da çocuk işçisi olarak adlandırılmaktadır (TÜRK-İŞ, 2002: 9).

Ravallion ve Wodon (2000) çalışmalarında çocuk işgücünü ölçmek için anketlerine ekledikleri “Geçen hafta normalde yapmış olduğunuz meşguliyetiniz ne olmuştu?” sorusuna “işe girmiştım”, “işe girmiştım fakat çalışmıyordum”, “ev işi yapıyordum”, “iş arıyordum” şeklinde verilmiş cevapları sorunun yöneltildiği çocuğun işgücünde yer alması olarak kabul etmişlerdir. Beegle, Dehejia ve Gatti (2006) çalışmalarında çocuk işgücünü bir önceki hafta içinde ekonomik uğraşlar ve rutin işlerde harcanan toplam saat olarak tanımlamışlardır. Bu tanımlamaya ek olarak da çocuk işgücünün yalnızca basit işlerden ibaret olmadığını, çocuğun gelişimini sınırlandıran veya çocuğu risk altına sokan işlerin de çocuk işgücü kapsamına alınması gerekliliğini belirtmişlerdir. Devam eden başlıklarda çocuk işgücünün kavramsal boyutunu takiben tanımlar çerçevesince çocuk işgücüne sebep olabileceği düşünülen etkilerden söz edilecektir.

2.2. Çocuk İşgücünün Nedenleri

Çocuk işgücü olgusu birbiriyle alakalı ve birbirini bir şekilde etkileyen birçok faktörün bir araya gelmesiyle ortaya çıkmaktadır. Literatürde, düşük hanehalkı geliri veya yoksulluk genellikle çocuk işgücünün en önemli sebepleri olarak belirtilmektedir (Grootaert ve Kanbur, 1995’den aktaran Dayıoğlu, 2006, s. 945). Çocuk işgücünün yoksulluğa ait bir olgu olduğu birçok araştırmacı tarafından da tespit edilmiştir. Bu araştırmacıların bazıları; Eswaran (1996), Basu ve Van (1998), Baland ve Robinson (2000) olarak verilebilir.

Günümüzde neden çocuk işgücünün dikkat çekici oranlarda varlığını sürdürdüğü sorusuna verilebilecek basit bir yanıt bulunmaktadır. Çocuklar çalıştırılmaktadırlar çünkü yoksul aileler geçimlerini sağlayabilmek ve temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için çocukların çalışmasıyla elde edilecek gelire muhtaç kalmaktadırlar. Geçimin de ilerisinde okul masrafları gelişmekte olan ülkelerin çoğunluğunda pahalıdır. Böylelikle bir hanehalkı içindeki bireylerden ki bu çoğunlukla evin büyük çocuğu olmaktadır, kardeşlerinin okula gidebilmesi adına çalışması sıklıkla rastlanan bir durum olabilmektedir. Devletin çocukların çalışmasını yasaklaması haneye giren gelirden kayba neden olarak, okul masraflarının karşılanmaması nedeniyle okullaşma oranlarında bir azalmaya sebebiyet verebilmektedir. Çünkü çocuğun çalışmasıyla elde edilecek gelirden

mahrum kalmak okul masraflarını karşılayarak okula gidebilmenin önünde bir engel yaratmaktadır (Edmonds, 2002: 2).

Yoksulluktan kaynaklanan ekonomik problemlerin yanında, nüfus büyümesi, göç ile meydana gelen plansız şehirleşme ve verimsiz olan bir eğitim sistemi de çocuk işgücü olgusunu yaratan faktörlere örnek olarak gösterilebilir. Bu faktörlerin dışında politik sorunlardan ve sosyo-kültürel yapıdan türeyen nedenlerden de bahsetmek mümkündür. Bunlara örnek olarak da tarımsal kültür anlayışı, kültür donanımı açısından eksik şehirleşmenin dışında kalan fakir bölgeler ve büyüyen kayıtsız iş sektörleri verilebilir (TISK, 1997: 6). Tüm bu sebeplerin temelinde eğitimsizliğin önemli bir derecede rol oynadığından bahsetmek mümkündür. Eğitimsizlik denilince insan sermayesi birikimindeki aksaklıklar akıllara gelmektedir. Çocuk işgücü ile insan sermayesi arasındaki bu ilişkiyi anlayabilmek bu çalışmanın teorik kurgusunun da temelini şekillendirmektedir.

2.2.1. Yoksulluk

Edmonds (2002) yoksulluğun çocuk işgücünü yarattığını söylemektedir. Bazı çalışmalar yoksulluğun çocuk işgücünün sebebi olduğunu ifade ederken yoksulluğun ortadan kaldırılmasıyla çocuk işgücünün de yok olacağını iddia etmektedirler (Basu ve Van, 1998; Edmonds ve Turk, 2001; Phoumin, 2008: 26). Ancak yoksulluğu ortadan kaldırabilmek gelişmekte olan ülkeler için kolay bir süreç değildir. Yoksulluk ülkeden ülkeye olduğu gibi hanehalkından hanehalkına da farklı seviyelerde gözlenebilen ve çocuk işgücünü önemli derecede etkileyen bir olgudur.

Çok yoksul olan hanehalkları çocuklarını işe göndermeye daha çok meyillidir. Böylelikle çocuk işgücü okula katılımı azaltarak bir sonraki nesildeki yoksulluğun hazırlayıcısı olmaktadır. Yoksulluk ile çocuk işgücü arasındaki birbirini pozitif olarak besleyen bu ilişki yoksulluk kısır döngüsünün yaratıcısı olabilir. Böylelikle yoksulların torunları da yeterince eğitim alamadıkları için fakir kalırlar. Bu döngü klasik bir “yoksulluk tuzağı” olarak adlandırılabilir (Udry, 2003: 6). Bu çocuklar büyüdüklerinde ise fakir yetişkinlere dönüşebilir ve döngü böylece sürüp gidebilir.

2.2.1.1. Yoksulluk kavramı ve tanımlamaları

Genel anlamıyla yoksulluk, asgari yaşam standardına erişilememiş olma durumu olarak ifade edilebilir. Bu yaklaşıma göre, yoksulluk kavramının mutlak bir standarda bağlanması amaçlanmıştır. Bu standart yaşamın vazgeçilmez gereksinimleri olan yiyecek, giyecek, konut gibi maddi olanakları sağlayabilecek gelir düzeyidir. Bireyin bu gereksinimleri karşılayacak bir gelire sahip olması esastır ve bu gelire sahip olmadığı durumda o kişi yoksul sayılır (Drewnowski, 1977: 189'dan aktaran Dağdemir, 2002).

Tanımsal bir bakış açısıyla yoksulluk, insanların kendileri için yeterli kabul edebilecekleri tatmin düzeyini sağlamaya yetecek bir gelire sahip olup olmadıklarına ilişkin söylemlerine bağlı olarak ifade edilebilir (Drewnowski, 1977: 183'den aktaran Dağdemir, 2002). Yoksulluğu göreceli bir kavram olarak ele alan bir diğer yaklaşım; bireyin gereksinimlerini karşılama derecesi yönüyle toplumun diğer bireyleri karşısındaki durumuna göre tanımlamaktadır (Ahluwalia, Carter ve Chenery, 1979: 299'dan aktaran Dağdemir, 2002).

Gelişmekte olan ülkelerde yoksulluk, sosyo-ekonomik düzeyle yakından ilgili bir durumdur. Nüfusun hızlı bir şekilde artmasıyla birlikte ihtiyaçları karşılamaya yönelik yatırım ve harcamalar ön plana çıktığından, sosyal ve ekonomik gelişmişliğin sağlanmasına ayrılan yatırım payı düşmektedir. Bu durum, hanehalkı yoksulluğunu kalıcı kılan ve ülke yoksulluğuna dönüşen bir kısır döngüyü beraberinde getirmektedir (Bulut, 1997: 55). Bu etkileşim sürecinde yaşanan bir dizi olumsuzluklardan bir tanesi de gelişmekte olan ülkelerin yoksul hanehalklarında gözlemlenen çocuk işgücü olgusudur.

2.2.1.2. Hanehalkı yoksulluğu

Ailelerin bütçe kısıtları ve ekonomik zorlukları ile baş gösteren hanehalkı yoksulluğu, onları çocuklarını okuldan alarak işgücüne itmelerine neden olmaktadır (Türkiye'de Çocuk İşçiliği Bilgilendirme Materyali (Kitap 1), 2005: 23). Buradan hareketle söylenilebilir ki, çocuklar yoksul ebeveynler için hâlihazırdaki ekonomik kaynaklardır (Ravallion ve Wodon, 2000: 160).

Hanehalkı yoksulluğuna ilişkin olarak Serter (1997), ailenin gelir durumunun düşüklüğünün sebep olduğu dramatik durumu, çocuğun ücret konusunda bir tercih yapabilme ve hak arayabilmesinden mahrum olarak, çalışmaktan başka bir seçeneğinin kalmamasıyla ifade etmektedir.

Hanehalkı yoksulluğunun sebebiyet verdiği çocuk işgücü ile ilgili olarak söylenilebilir ki; çocukların çalışması, yoksulluğun hissedildiği, ellerine geçen gelirle herhangi bir yetişkinin çalışamaz durumda olması ya da sağlığını kaybetmesi veya eşinden boşanması-evi terk etmesi gibi olaylar karşısında savunmasız ailelerde en yaygın biçimde görülür. Böylesi durumlarda aileler borç içinde olabilirler. Bununla birlikte, çocukların tehlikeli işlere verilmesinin ya da borç karşılığı çalıştırılmasının kökeninde yukarda bahsedilen dramatik durumlar yatabilmektedir (Çocuk İşçiliği Bilgilendirme Materyali (1.Ünite), 2001: 25).

2.2.1.3. Ülkenin yoksulluğu

Ülke yoksulluğu kümülatif bir olgudur. Yoksul hane halklarının toplamının önem arz eden bir seviyeye ulaşması ve bu durumun yaşam standartlarını tehdit eden bir konuma gelmesi neticesinde meydana gelir. Hane halkları ne zaman ki yoksulluk kısır döngüsünden kurtulamazlar ve devlet sosyal önlemleri almakta aciz kalır işte o zaman ülke yoksulluğundan söz edilir.

Çocuk işgücü ileri derecedeki yoksulluktan kaynaklanmaktadır fakat gelir dağılımındaki eşitsizlik, sermaye piyasasındaki aksaklıklar gibi faktörlerle de etkileşim içine girmektedir. Bunun da ötesinde çocuk işgücü eğitimsel gelişmeyi aksattığı için çocuk işçilerin ileriye dönük kazançlarını kısıtlamaktadır. Bu durum ise uzun dönemde, gelecekteki yoksulluğun hazırlayıcısı olmaktadır (Bonnal, 2009: 5). Çocukların yoksulluk döngüsünden çıkabilmek adına hane halklarına katkıda bulunma çabaları insan sermayesi birikimlerinde ciddi azalmalara sebebiyet verebilir. Bu durum nesilden nesile aktarıldığında ülkeler için ciddi bir sorun haline gelebilir.

2.2.1.4. Çocuk yoksulluğu

Çocuk yoksulluğunun bir çocuğa ait fiziksel, bilişsel ve duygusal gelişimlerdeki etkilerini tam ölçebilen bir tanım bulunmamaktadır. Bununla birlikte, sağlık, eğitim, konut, aile büyüklüğü ve sosyal koruma olup olmaması gibi göstergeler yoksulluğun çocuk üzerindeki etkilerinin tanımlanmasına yardımcı olmaktadır (Unicef Türkiye, 2006: 4).

Türkiye’de çocuk yoksulluğu gündemde yer almakta olan konulardandır. Sokak çocukları, çocuk işçiliği, çocuk fuhuşu, kurum bakımı altındaki çocuklar, özürlü çocuklar yoksulluğun çocuklar üzerindeki en baskılı sonuçlarını sergilemektedir. Ne var ki Türkiye’deki çocuk yoksulluğuna olan yaklaşım, genel yoksulluğa olan yaklaşımdan öteye gidememektedir. Türkiye, çocuk yoksulluğunu sokak çocuğu, işçi çocuk, öksüz ve yetim çocuk sınıflandırmaları içinde ilgi ve korumaya muhtaç çocuklar sorunu olarak algılamaktadır. Bu konuda evrensel hak temelli bir Sosyal Devlet yaklaşımı eksikliği gelişmekte olan ülkeler gibi Türkiye’de de göze çarpmaktadır (Boğaziçi Üniversitesi, 2005: 2).

2.2.2. Mikro etki

Çocuk işgücünün nedenlerinden biri de bu çalışmada mikro etki olarak adlandırılan ve aileye özgü karakteristik özelliklerden kaynaklanan faktörlerdir. Hanehalkı içinde gerçekleşen karar ve tutumların olası etkilerinin bütününe ifade etmek için kullanılan mikro etkide hanehalkı reisinin önemi büyüktür. Çünkü çocuğun çalışıp çalışmaması ile ilgili nihai kararları verecek olanlar hanehalkı reisleridir. Hanehalkı geliri çalışma kararının verilmesinde belki de hanehalkı reisini en çok etkileyen faktör olma özelliğindedir. Bununla birlikte hanehalkının eğitim düzeyi de çocuğun çalışma kararının verilmesinde gelir kadar önemi olabilecek bir diğer faktördür.

Kararların alınmasında hanehalkı reisi ile bu kararlara etki eden diğer ebeveynlerin özellikleri ve bu özelliklerden ön plana çıkan eğitim düzeyleri son derece önem arz eden bir husustur. Eğitim düzeyleri yüksek karar vericilerin aynı zamanda biliş düzeyleri de aldıkları eğitimin etkisiyle yüksek olabileceğinden daha sağlıklı kararlar alabilmeleri

muhtemeldir. Hanehalkı içindeki olası etkilerden çocukların yaşları, doğum sıraları ve cinsiyetleri ile ailenin yaşadıkları bölgede yerleşik mi yoksa göç ederek mi ikamet ettikleri alana gelmiş oldukları önem arz eden başka bir mikro etkidir. Yerleşik olmak ortama uyum sağlama ve çevreyle sağlıklı ilişkiler kurmak adına avantajları yadsınamayacak bir durumdur.

2.2.2.1. Hanehalkının çocuğun çalışması ile ilgili karar ve tutumu

Çoğu durumda çocuklar hanehalkı reislerinin ya da ebeveynlerinin sorumluluğu ve gözetimi altındadırlar. Karar verme sürecinde bu durum çocuğu kısıt altına sokmaktadır. Konuya zıt bir açıdan yaklaşıldığında ise ailelerin çocukları üzerinde etkilerini yitirmelerinin temelinde bireylerin daha çok özgürlük arzu etmelerinin bulunduğu söylenebilir. Ancak ailelerin etkinliklerinin azalması ya da ortadan kalkması, kişileri yalnızlığa, sorumluluktan kaçmaya, suça her an karışabilir bir potansiyele ulaşmalarına sebebiyet verebilmektedir. Bu durum toplum için büyük bir masrafın hazırlayıcısı olabilmektedir (Bulutay, 1995: 7).

Yukarıda söylenenler kapsamında bu çalışmada teorik anlamda değerlendirilebilecek varsayım kısıtlamalarından biri de çocukların kendi bireysel seçimlerini bağımsız olarak yapmıyor olmalarıdır. Bir başka ifade ile çocuklar ebeveynlerinin kontrolleri altındadırlar. Dolayısıyla çocuğun çalışıp çalışmaması hanehalkı kararları modeli ile açıklanabilir. Bu kararlar hanehalkının tüketim eğilimlerinden kaynaklandığı kadar çocuklara yönelik insan sermayesi hedeflemeleriyle de ilgili olmaktadır (Khanam, 2004: 3).

Çocukların insan sermayesi birikimleri okullaşmanın artan bir fonksiyonudur. Çocuk, okula tam zamanlı olarak gidebilir, tam zamanlı olarak çalışabilir, okul ile birlikte işi yürütebilir ya da ne okula ne de çalışmaya gidebilir. Ancak bu karar verme sürecinin belirleyicileri ebeveynlerdir. Ebeveynler, hanehalkı bireylerinin bütçe, zaman kısıtları ve üretim fonksiyonlarına göre hanedeki çocuk sayısı, her bir çocuğa ayrılacak insan sermayesi hedeflemesi, hanehalkı üyelerinin boş zamanları ve tüketilen mallara dayalı olarak faydayı maksimize ederler (Becker ve Lewis, 1973'den aktaran Khanam, 2004:

4). Yapılan bu fayda maksimizasyonu neticesinde çocuğun çalışıp çalışmamasına karar verilir.

2.2.2.1.1. Hanehalkı geliri

Literatürde yoksullukla birlikte düşük hanehalkı geliri çocuk işgücünü doğuran en önemli sebeplerin başında gelmektedir (Grootaert ve Kanbur, 1995'den aktaran Dayıoğlu, 2006: 945). Fallon ve Tzannatos (1998) çocuk işgücü ile hanehalkı geliri arasındaki güçlü negatif ilişkiyi belirleyen birçok çalışmaya vurgu yapmışlardır.

Yapılan bir çalışmada bir çocuk için en iyi durumun çalışan bir hanehalkı reisine sahip olması, en kötü durumun ise çalışmayan ya da yasal olmayan sektörlerde çalışan bir hanehalkı reisine sahip olması olarak tanımlanmıştır. Bu bulgu aynı zamanda, yoksulluk üzerinden hanehalkı reisinin gelir imkânlarının işgücü piyasasındaki statü ile ne kadar ilişkili olduğunun göstergesidir (Jensen ve Nielsen, 1997: 422). Konuyla ilgili olarak yapılan başka bir çalışmada araştırmacıların bulgularına göre, anneler tarafından elde edilmiş ekstra bir gelir insan sermayesi yatırımlarının düzeyini arttırmakla sonuçlanmaktadır (Haddad vd. 1977'den aktaran Udry, 2003: 14).

Farklı bir yaklaşıma göre diğer değişkenlerin mevcudiyetiyle birlikte hanehalkı geliri ile çalışmaya karar verme arasındaki ilişki önemini yitirmektedir. Bu durum çocuk işgücünün her gelir sınıfındaki hanehalkına yayılmış olması anlamına gelmektedir. Fakat yine de yaşça büyük olmak, erkek çocuk olmak, ikamet edilen yerde yerleşik olmak ve bir kadın hanehalkı reisine sahip olmak çocuk olarak çalışma kararının verilmesini arttırıcı faktörler olarak öne çıkmaktadır (Psacharopoulos, 1997: 382).

2.2.2.1.2. Gelir dağılımdaki dengesizlik

Gelir dağılımı eşitsizliği gelişmekte olan ülkelerin bir sorunudur. İşgücü piyasaları dengesiz gelir dağılımının sonuçlarından etkilenebilmektedir. Özellikle işgücü piyasası ile eğitim arasındaki ilişki kopukluğu bunun somut örneklerinden olabilmektedir (DPT, 2007: 40). Gelir adaletsiz dağıldığında yoksulluk döngüsü meydana gelebilir. Bu döngüyü kırmak adına hanehalkındaki çocuklar çalıştırılabilirler. Çalışan çocuk

eğitimini aksatabilir ve ülke bu durumdan dolayı insan sermayesi birikimi kayıplarına uğrayabilir. Ranjan'a (2001) göre ampirik olarak gelir dağılımındaki dengesizlik ve çocuk işgücü arasında pozitif bir ilişki vardır.

Buradan hareketle toplumda gelir dağılımındaki dengesizliğinin ve bu durumdan kaynaklı olarak ailelerin gelir seviyelerinin yetersizliğinin çocukların çalışmasında temel nedenlerden birisi olduğu söylenebilir (Bulutay, 1995: 4). Bu durumu destekleyen bir çalışmanın sonuçlarına göre; piyasay yönelik etkin olmayan düzenlemelerin adaletsiz ve dengesiz bir gelir dağılıma sebebiyet verdiği, böylelikle de çocuk işgücü istismarının yaygınlaştığı ortaya konulmuştur (Eğitim Sen, 2007).

2.2.2.2. Hanehalkı içindeki olası etkiler

Çocuğa ait yaş, cinsiyet gibi özellikler çocuk işgücü ve okula gitme kararlarının önemli belirleyicileri olarak gözükmemektedirler (Khanam, 2004: 17). Ertürk (1994) çocuk emeğinin kırsal hanelerdeki önemini araştıran çalışmasının bulgularına göre, çocuk işgücünün kullanım biçimlerinin haneden haneye yaş ve cinsiyet yapısına göre farklılıklar göstermekte olduğunu tespit etmiştir. Psacharopoulos' a göre ailede yaşça en büyük olmak, erkek çocuk olmak, ikamet edilen bölgede yerleşik halktan biri olmak ve kadın hanehalkı reisine sahip olmak çocuk olarak çalışma kararının verilmesini önemli derecede yükselten faktörlerdir (Psacharopoulos, 1997: 382). Tunalı (1996) yaşça büyük erkek çocuk ve düşük eğitim düzeyine sahip olmanın işgücünü arttırıcı özellikler olduğunu belirtmektedir.

Çalışmanın bu kısmında hanehalkı içinde çocuk işgücüne etki edebilecek konumda olan olası etkiler; çocukların doğum sıralaması, cinsiyet farklılıkları ve hanehalkının yerleşik olup olmadıkları gibi alt başlıklar halinde ele alınacaktır.

2.2.2.2.1. Yaş ve doğum sırası

Yaş ve doğum sırası hanehalkı içindeki çocuk işgücüne yönelmeyi belirleyici olası etkilerdendir. Khanam'ın (2004) çalışmasının bulgularına göre, çocukların çalışma olasılıkları yaşların yükselmesiyle birlikte artış göstermektedir. Bu bulguyu destekler

nitelikte diğerk bir çalışmaya göre, çocuğın yaşı işgücünde olmasının önemli bir belirleyicisidir ve çocuk büyüdükçe işe verilme riski artma eğilimi göstermektedir (Dayıoğlu, 2006: 950).

2.2.2.2.2. Cinsiyet farklılıkları

Hanehalkı içinde çocuk işgücüne yönelmeyi etkileyen faktörlerden bir diğeri de cinsiyet farklılıklarıdır. Erkek çocuklar, kız çocuklara göre cinsiyet açısından çocuk işgücü değerlendirmesinde, işçiliğed daha açıktır. Tehlike arz eden özellikteki işlerde durum daha da belirgindir ve yaş ilerledikçe bu belirginlik de artmaktadır (Uluslararası Çalışma Konferansı, 2006: 7). Bu görüşü destekleyen bir çalışmadaki bulguya göre de erkek çocuğın işgücü piyasasında bulunma riski daha yüksektir (Dayıoğlu, 2006: 950).

2.2.2.2.3. Hanehalkının yerleşik olup olmadıkları

Hanehalkının yerleşik olup olmaması göç konusuyla yakından ilgisi olan ve çocuk işgücüne yönelmede etkisi olabilecek bir diğerk etkidir. Türkiye ele alındığında, kırsal kesimlerden sanayileşmiş ve gelişmekte olan illere doğru bir göçün yaşanmakta olduğu gözed çarpılmaktadır. Bu durum özellikle büyük kentlerde sağlıksız bir büyümeyi de beraberinde getirmektedir. Bu dengesiz yapı, gecekondulaşmaya yol açtığı gibi, sosyalleşmeye de engel olmaktadır. Kır-kent ikilemi içindeki hane halklarının dengeli sosyo-kültürel çizgiden ayrı, alt-kültürler ortaya çıkartmaları bilinen bir olgudur. Bu alt-kültürlerin çocuklara yansması özellikle tarım kökenli anlayışın bakış açısını sanayi kültürüne aktarmasını beraberinde getirmektedir. Köyde, tarlada çalıştırılan çocuğın, kentte bir atölyede ya da bir iş yerinde çalışması bu yolla doğal bir hal olarak karşılanag gelmiştir (TİSK, 1997: 97). Ayrıca hanehalkının demografik durumunun çocuk işgücüne etki eden bir faktör olduğu Salmon'da (2005: 42) da belirtilmektedir.

2.2.2.3. Ebeveynlerin özellikleri

Çocuk işgücü ebeveynlerin sosyal ve ekonomik koşullarından etkilenen dinamik bir olgudur (Hussain ve Maskus, 2003: 994). Ebeveynlerin sahip oldukları özelliklere ilişkin olarak, anne ve babanın eğitimleri, babanın mesleğı çocuk işgücü ve okula gitme

kararlarında en etkin özelliklerdir (Khanam, 2004: 19). Jensen ve Nielsen'e (1997) göre hanehalkı reisinin özellikleri çocuğun okula devam etmeyip işgücüne yönelmesinin çok önemli belirleyicilerindendir.

Olabilirliği yüksek bir yaklaşıma göre ebeveynlerin sahip oldukları yetenek ve donanımlar çocuklara da yansiyarak onlardaki yetenek ve donanımları olumlu yönde etkileyerek yükseltmektedir (Horrell vd., 2001: 351). Bu durum da çocuk işgücünün bu çalışma kapsamındaki mikro belirleyicilerinden olmaktadır.

2.2.2.3.1. Ebeveynlerin çocukluklarında çalışıp çalışmadıkları

Çocuk işgücü ile mücadelede etkin politikalar üretmenin formülü çocuk işgücünün temel belirleyicilerini anlamaktan geçer. Toplumsal normlar ve kuşaklararası etkileşim bu belirleyicilerden biridir. Kendileri de bir zamanlar çocuk işgücünde yer almış ebeveynlerin çocuklarını işe yollama olasılıkları bu deneyimi yaşamamış ebeveynlere göre daha yüksektir (Wahba, 2005: 25).

2.2.2.3.2. Ebeveynlerin eğitim düzeyleri

Ebeveynlerin eğitim düzeyleri ve özellikle annenin eğitim düzeyi, çocuğun insan sermayesi birikiminin bir girdisi olma özelliğindedir. Bu girdinin yüksek değerlerde olması annenin çocuğa yol göstericiliğini beraberinde getirmekte bu da çocuğu okula yönlendirme noktasında etkin bir araç olmaktadır. İnsan sermayesi düzeyleri yüksek ebeveynlerin çocuklarını okula yönlendirmede yüksek bir talep yaratmaları olası bir sonuçtur. Çünkü eğitilmiş ebeveynler çocukların eğitimlerine de büyük önem verirler. Böylelikle çocuklar iş yerine okula yönlendirilmiş olurlar (Khanam, 2004: 6). Khanam'ın (2004) bulguları teorik tahminlerini de doğrular niteliktedir. Bu bulgulara göre; insan sermayesi düzeyi yüksek ebeveynler düşük eğitilmiş ebeveynlere göre daha yüksek potansiyel bir gelire sahiptirler ve böylelikle bu ebeveynler çocuklarını iş yerine okula gönderme şansını da yükseltmiş olurlar.

Ebeveynlerin okul eğitimleri çocuğun çalışmasını etkileyen önemli bir faktördür. Fazladan bir yıllık bir ebeveyn eğitiminin çocuğun işe girmesini %0.5-0.7 civarında

azaltması beklenebilir (Dayıoğlu, 2006: 950). Annelerin eğitim görmüş olması, çocukların işte çalışma olasılığını azaltmanın ve kız çocukların okula kaydedilmesini arttırmakla kalmayıp, çocukların sağlığı üzerinde de olumlu bir etki yaratmaktadır (Uluslararası Çalışma Konferansı, 2006: 33).

2.2.3. Makro etki

Çocuk işgücünün nedenlerinden bir diğeri de bu çalışmada makro etki olarak adlandırılan, devletin çocukların çalıştırılması ya da çalıştırılmaması ile ilgili aldığı tüm karar, tutum ve politikaları kapsamaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülke devletlerinin çocuk işgücüne karşı tutumu farklılık arz edebilmektedir. Daha çok gelişmiş ülkelerde gözlemlenen ve olması gereken devlet girişimlerinden ilki; kamusal öncelikler belirleyen ve önemli sosyal öznelere içerecek özellikleri barındıran ulusal bir çocuk işgücü politikasının varlığı olmalıdır. İkincisi; çocuk işgücü ile alakalı yasal düzenlemeler ve buna yön verecek pratikte mümkün uygulama mekanizmalarının oluşturulabilmesidir. Üçüncüsü de; en yoksul ailelere mensup çocuklar için dahi erişilebilmesi fiziksel ve ekonomik açıdan mümkün olan, kaliteden ödün vermeyen, finansmanı kamu tarafından üstlenilmiş bir temel eğitim sisteminin hayata geçirilmesidir (Çocuk İşçiliği Bilgilendirme Materyali (2.Ünite), 2001: 76).

Çalışmanın bu bölümünde makro etki altında devletin çocuk işgücü ile ilgili olan karar, tutum ve politikası konuları tartışılacak, çocuk işgücüne yönelik devletçe alınan tedbirler ve yasal düzenlemeler ve izlenen eğitim politikası üzerinde durulacak, küreselleşmeyle birlikte gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkeler üzerinde çocuk işgücü ile ilgili yasal yaptırımlarına değinilecektir.

2.2.3.1. Devletin konu ile ilgili karar, tutum ve politikası

Çocuk işgücünü kontrol için devletin arabuluculuğu arzu edilen ve kabul edilebilir bir araçtır (Basu ve Tzannatos, 2003: 164). Çocuk işgücünün boyutları, devletin getirmiş olduğu düzenlemelerden etkilenebilir. Örneğin Filipinlerde, giyim eşyalarına olan uluslararası talebin yükselmesi, bu sektörün büyümesine ve çocuk işgücüne olan talebin de artmasına sebep olmuştur. Son yıllarda Hindistan ve Pakistan'da halı

dokumacılığında görülen kayda değer büyüme, bu sektörün çok sayıda çocuk istihdam etmesiyle sonuçlanmıştır (Bequele ve Boyden, 1995: 11).

Çocuk işgücünün boyutları ve yönünü etkilemede devletin tutumu da önem taşımaktadır. Çocuk işgücünü önleme mücadelesinde ciddi problemlerden biri de bazı ülkelerde çocukların çalıştıkları sektörlerin önemli döviz girdisi sağlayan sektörler olmalarıdır. Bunun neticesinde, devletlerin çocuk işgücünü önlemede kayıtsız kaldıkları ve hatta bazen olumsuz sonuçları göze alarak çocuk işgücüne göz yumdukları bilinmektedir (Bequele ve Boyden, 1995: 11).

Çocuk işgücü ile mücadele edebilme ve yüzleşmede temel bir yol haritasının belirlenmesi ve sistematik bir yaklaşım gerekmektedir. ILO'nun deneyimleri ulusal bir politika tarafınca geliştirilmiş çözüm önerilerinin dışında bağımsız bir hareketin etki yaratamayacağını göstermektedir. Ulusal politika refahı artırıcı ve çocukların gelişimini aksatmayacak kararlılıkta olmalı ve çabasını bu yönde esirgememelidir. Böyle bir ulusal politikanın en önemli ve başta gelen sorumluları devletler olmalıdır (Forastieri 1997: 34).

2.2.3.2. Devletin aldığı tedbirler ve yasal düzenlemeler

Dünyadaki gelişmiş ülkelerin çoğunluğunda 18 yaşın altındaki çalışanlar ekonomik anlamda büyük bir öneme sahiptirler. Bununla birlikte hiçbir ülke tam anlamıyla bu genç potansiyeli fiziksel, sosyal veya ekonomik tehlikelerden korumayı başarabilmiş değildir. Yasa dışı çocuk işgücü bu durumun fiiliyata dökülmesinin somut örneklerindendir. Bu konuda çok az ülke gereken tedbir ve önlemleri alabilmiş ancak yapılması gereken birçok şey hâlihazırda beklemektedir (Dorman, 2001: 1). Çocuklar ruhsal ve bedensel gelişimlerini devam ettirmekte oldukları için, çalışıp ekonomik kazanç sağlama gibi ciddi bir konuda kendi başlarına ve bağımsız olarak sağlıklı karar verebilme yetisinden mahrumdurlar. İstismara çok açık olan konuları kamu ve toplumsal örgütlerin dikkatini çekmiş ve bu konuda tanımsal ve yasal düzenlemeler getirilmiştir.

Çocuk işgücüne karşı yasaları bulunan endüstrileşmiş ülkelerin bazılarında, çalışması yaşı nedeniyle legal olmayan birçok çocuğun sağlıklı olmayan koşullarda ve illegal iş yerlerinde çalışıyor olduklarına rastlanmıştır. Bu çocukların yaşlarının gerektirdiği bilinç seviyelerinden kaynaklı olarak yasal haklarının farkında olmamaları ve uygun olmayan şartlarda geleceklerini riske sokarak çalışmaları son derece üzücü bir durumdur. Daha da kötüsü bu çocukların ailelerinin de durumdan habersiz olduklarıdır. İşe başlamış bulunan çocukları çocuk işgücünün olumsuz yanları konusunda bilgilendirmek ve onlara eğitim vermek bu işi çok daha öncesinden yapmaya kıyasla önemli derecede eksik ve yetersiz kalmaktadır. Okula devam edip de çalışan çocuklar için bu durumdan kurtuluşun bir yolu okullarda verilecek sağlık eğitimi programları ve rehberlik hizmeti olabilmektedir (Forastieri, 1997: 67). Devletlerin okullarda verilecek sağlık ve rehberlik hizmetlerini teşvik etmesi kritik öneme sahip bir konudur. Hatta yasaları da devreye sokarak bu hizmetlerin sağlanması gerekli arz edebilir.

Tarihsel olarak ele alındığında çocuk işgücü problemiyle başa çıkabilmede en önemli ve yaygın yaklaşım yasa çıkarmak olmuştur. Ülkelerin tamamına yakını çocukların belli bir yaştan altında işgücünde yer almalarını yasaklayan ya da çalışan küçüklerin hangi şartlar altında çalışabileceklerini tanımlayan yasalar ya da yönetmelikler yapmışlardır. Bununla birlikte kanunların uygulama alanı ülkeden ülkeye ve bölgeden bölgeye değişiklik gösterebilmektedir. Yine de çocuk işgücünü konu alan yasaların iki ortak özelliğinden bahsetmek mümkün olabilmektedir. Birincisi, aile işletmelerinde ya da örgün eğitim kurumlarında yapılan işlerin tamamına yakını çocuk işgücü yasalarının dışında bırakılmıştır. İkincisi, ulusal yasaların büyük bir bölümü, çocukların yaptıkları işlerin genel gelişimlerini, sağlıklarını ve güvenlerini olumsuz etkileyebileceği gerçeğini dile getirmişlerdir. Bu özellikten dolayı yasalar belirlenirken işin hafif ve ağır olması özelliği göz önünde bulundurulmuştur (Bequale ve Boyden, 1995: 7). Bu çalışmada özellikleri yukarıdaki şekliyle ifade edilen ve çocuk işgücüne makro ekonomik açıdan etkisi olan yasalar ve düzenlemeler devletin uygulamaya gayret ettiği politikaların uygulama araçlarıdır.

2.2.3.3.Devletin eğitim politikası

Çocuk işgücü, yoksulluk ve eğitim olanakları arasındaki bağlantı önemlidir. Bu sorunlardan herhangi birine yapılacak etkin müdahaleler, eş zamanlı olarak diğerlerine yönelik müdahaleler anlamına gelmektedir. Herkese uygun ve kaliteli eğitim olanaklarının sağlanması çocuk işgücünü ortadan kaldırmada temel çözüm yollarından biridir. İnsan sermayesinin öneminin bilinmesi ve toplum tarafından algılanması, eğitime yönelik alternatif tutumlar geliştirmekle sağlanabilir (Çocuk İşçiliğini Bilgilendirme Materyali (2. Ünite), 2001: 69). İnsan sermayesi denildiğinde ise akıllara eğitime ve dolayısı ile okula devamlılık gibi kavramlar gelmektedir. Okula devamlılık ya da katılım oranları çocuk işgücü kontrol edebilme ve azaltabilme noktasında büyük önem arz eden ölçülerdir.

Birçok ülkede, çocuk işgücü konusunda bir ölçüt elde edilmesi mümkün olmayabilmektedir. Bununla birlikte, okula katılım oranları ve yoksulluk düzeyleri, çocuk işgücünü ölçebilme konusunda kolaylıklar sağlamaktadır. Çocuğun okulda olması, çalışma saatleri ve yapılan işin koşullarını sınırlandırmaktadır. Tam gün okula gitme çocuk işgücünün en kötü biçimlerini büyük ölçüde ortadan kaldırmaktadır. On dört yaşına kadar zorunlu eğitimin ülkelerde uygulanmaya konulması, çocuk işgücünü azaltabilme noktasında önemli bir adımdır. Bu noktada devletlerin kararlılığı ön plana çıkmaktadır (Uluslar arası Çalışma Konferansı, 2006: 10).

2.2.3.4. Küreselleşmeyle birlikte gelişmiş ülkelerin yaptırımları

Çocuk işgücü problemi küreselleşme sürecinde özel bir yön kazanmaktadır. Küreselleşme, genel anlamıyla, sermaye akışlarının, ticaretin, işgücünün, teknolojik yeniliklerin, bilginin serbestleşmesiyle uluslararası sınırların açılması olarak tanımlanabilir. Dünyadaki çocuk işgücünün büyük oranda görüldüğü gelişmekte olan ülkelerde küreselleşme ekonomik kalkınmaya yönelik olarak iki stratejiyi ön plana çıkartmaktadır. Bunlar ihracatı artırma girişimleriyle, doğrudan yabancı sermayeyi çekme girişimleridir. Gelişmekte olan ülkeler arasında emek yoğun malların ihracatına dayanan ülkeler birbirleriyle rekabete girebilir ve bu durum da işgücü maliyetlerini

düşürme gerekliliği gibi bir baskıya sebep olabilir. Bu durumda çocuk işgücü sorununu daha da arttırabilir (Çocuk İşçiliğini Bilgilendirme Materyali, (1.Ünite), 2001: 37).

Küreselleşmeyle birlikte zengin ülkeler ile fakir olan ülkeler arasındaki ticari ilişkiler hız kazanmıştır. Bu hız kazanan ticari ilişkiler sonucunda zengin ülkeler fakir uluslar üzerindeki politik etkilerini de arttırmışlardır. Gelişmekte olan ülkelerin dünya ekonomisi ile entegre olmaları sonucunda ihracat piyasalarında ürünlerini pazarlamak adına avantajları yükselmişken zengin ülkeler de ticari kısıtlamalara yönelerek çocuk işgücünü azaltmaya yönelik politikaların uygulayıcıları olmuşlardır (Edmonds, 2002: 4). Devam eden başlıklarda, çocuk işgücünün nedenlerinin bu çalışma kapsamınca yoksulluk, mikro etki ve makro etki üzerinden kavramsal olarak aktarımını takiben insan sermayesi ile ilgili kavramsal yaklaşımlara geçilmektedir.

2.3. İnsan Sermayesi Kavramı ve Tanımlamaları

İnsan sermayesi, öğrenim ve yetiştirme sürecinde oluşan kullanılabilir değerli bilgi stokunu ifade eden bir kavramdır (Samuelson ve Nordhaus, 1992: 273). Becker'e (1998: 5) göre ise insan sermayesi bireylerin yeteneklerini, okul eğitimlerini, iş eğitimlerini ve sağlıklarını temsil eden bir kavramdır. Tunç (1998: 85) ise yapmış olduğu tanımlamada "Genel olarak insan sermayesi, bireyin doğuştan sahip olduğu ve sonradan kazandığı niteliklerin değeri olarak ifade edilebilir." yorumunda bulunmuştur.

Kavramsal yaklaşımları da dikkate alarak geniş bir insan sermayesi tanımı yaparsak; eğitim, öğretim, iş-başında-yetişme, yaparak öğrenme, tecrübe, aile içinde okul öncesi eğitim ve kültür oluşumu gibi insanın zihinsel ve fiziksel iş yapabilme yeteneğini geliştiren, dolayısıyla bireyin verimliliğini ve gelecekte gelir elde etme potansiyelini arttıran faaliyetler ve sağlık, beslenme, barınma, iş ve ücret konusunda bilgi sahibi olma, daha iyi iş imkânları için göç etme gibi faktörlerce oluşturulan, zamanla biriken sermaye türü olduğu söylenilebilir (Dulupçu, 1997: 86).

İnsan sermayesi ile ilgili kavramsal ve tanımsal açılımların üzerinden çocuk işgücü insan sermayesi ilişkisi kurulabilir. Çocuk işgücü, insan sermayesi birikimini eğitim ve sağlık kayıpları üzerinden ya da çocuğun gelişim sürecindeki davranışlarına zarar veren

diğer kanallar üzerinden azaltmaktadır (Basu ve Tzannatos, 2003, 161; Rosatti ve Rossi, 2003: 2). İnsan sermayesi o kadar önemlidir ki, çocukluk döneminin erken evrelerinde sağlık ve beslenme, gelecekteki yaşamda aile eğitiminden sonra yüksek bir eğitim düzeyini elde edebilme olasılığının ve dolayısı ile iyi bir gelir ve refah seviyesinin temel belirleyicilerindendir (Mayer-Foulkes, 2008: 775).

2.3.1. Eğitim

Eğitim olgusu insan sermayesi ile doğrudan ilintili bir kavramı ifade etmektedir. İnsan sermayesi ölçümlerinde fertlerin eğitim düzeylerine bakılmaktadır. Eğitim düzeyinin yüksek olduğu ülkelerde, insan sermayesinin de üst düzeyde olduğu düşünülebilir (Çolak, 1998: 19). İnsan sermayesi yatırımları üzerine Becker (1962, 1975) tarafından yapılmış çalışmalarda, en önemli yatırımların okul eğitimi ve iş de verilen eğitim olduğu vurgulanmaktadır (Phoumin ve Fukui, 2006: 3). Takip eden başlıklarda okul eğitimi ve iş tecrübesiyle edinilen çıraklık eğitime değinilmektedir.

2.3.1.1. Okul eğitimi

Düşük gelir düzeyine sahip ülkelerin çoğunda okul eğitimi zorunlu değildir, dolayısıyla asgari sürede bir okul eğitimini zorunlu kılan bir uygulama veya yaptırım bulunmamaktadır (Ravallion ve Wodon, 2000: 163). Bu durum özellikle yoksul hane halklarını etkilemekte ve çocuk işgücünü okul eğitiminin ikame edici bir unsuru olarak görmelerini sağlamaktadır. Ayrıca okul eğitimi gelişmekte olan ülkelerin birçoğunda pahalıdır. Bu durum da yoksul hanehalkı ebeveynlerini çocuklarını istemeseler de çalışmaya gönderme zorunda bırakan nedenlerden biri olmaktadır (Edmonds, 2002: 2).

Denilebilir ki, gelişmekte olan ülkelerde çocuk işgücü okul eğitiminin önemli alternatif maliyetlerinden biri durumundadır. Çocuk işçi hanehalkı kararlarının da etkisiyle iş ile okul eğitimi arasında bir tercihte bulunmaktadır. Bulunulan tercih ücretlerden elde edilen gelire ve okul eğitiminin net getirisine dayanmaktadır (Bonnal, 2009: 13). Bahsedilen durumların çerçevesinde denilebilir ki, çocuk işgücünün öncelikli olarak maliyeti, çocuğa ait insan sermayesi yatırımlarında azaltıcı etkiye sahip olmasıdır

(Udry, 2003: 2). Çocuk işgücünün okul eğitiminin önünde bir engel olması bu azaltıcı etkiyle açıklanabilir.

2.3.1.2. İş eğitimi ve çıraklık

Eğitimle ilgili insan sermayesinin okul eğitimi dışındaki bağlantısı iş eğitimi ve çıraklıkla elde edilen tecrübeler yoluyla kurulmaktadır. Cigno, Rosati ve Guarcello (2002) modern teoride insan sermayesi birikiminin giderek daha fazla önem kazandığına vurgu yapar ve çocuk işgücünün azalabilmesi için iyi eğitilmiş işgücünün gerekliliğine değinir.

Çocuk işgücü ile insan sermayesi arasındaki ilişki çocuk işgücünün bazı durumlarda çıraklık formunu alabileceğinden daha karmaşık bir duruma dönüşebilir (Braun, 2006: 770). Bu dönüşüm sonucunda çocuğun çırak olarak çalışması işine yarayacak bazı şeyleri bu yolla öğrenmesini sağlayarak insan sermayesi birikimini arttırabilir (Basu ve Tzannatos, 2003: 154). Bununla birlikte çocuk yaşta çalışmanın alternatif maliyeti insan sermayesi birikimi kayıplarıyla da olabilir.

2.3.2. Sağlık ve beslenme

İnsan sermayesinin eğitim kadar önemli olan fakat bu çalışmada varsayımlar gereğince göz önünde bulundurulmayan bileşenlerinden bir diğeri de sağlık ve beslenmedir. 1960'lı yıllarla birlikte ve takip eden süreçte geliştirilen insan sermayesi teorisi çerçevesinde insan sermayesi kavramı, eğitim ekonomisinin en önemli konularından birisi haline gelmiş, sağlık, işgücü piyasası analizi ve göç gibi ekonomik konularla ilgili çalışma alanlarında da güçlü etkiler yaratmıştır. Bu gibi konuların ekonomik analizi bireylerde mevcut olan fakat keşfedilmemiş kazanç kapasitesini belirleyebilmeyi sağlamış ve böylelikle yaşam boyu sürecek olan gelirlerini insan sermayesine yaptıkları yatırımlar sayesinde arttırabilme imkânı tanımıştır (Woodhall, 1994'den aktaran Tunç, 1998: 85).

Mutlu ve güzel hissetmenin ötesinde, iyi bir sağlık durumunun ekonomik verimliliği de beraberinde getirdiği (Strauss ve Thomas, 1995) ve okul performansı ile etkileşim

içinde olduğu (bkz. Glewwe vd., 2001; Alderman vd., 2001), bilinmektedir (Beegle vd., 2005: 23). Erken çocukluk dönemindeki sağlık hanehalkı refahının bir sonraki nesillere aktarılması üzerinde kritik bir öneme sahiptir. Gelecekte yetişkinlerin gelir ve sağlık durumlarının temelini yapılandırmaktadır (Mayer-Foulkes, 2008: 777). Bu dönemde bir çocuğun çalışması, sağlığının çalışmadan ötürü olumsuz etkilenmesi ihtimalini de beraberinde getirmektedir.

Çocuk işgücü insan sermayesi birikimini sağlığa zarar verici yollarla azaltabilir (Braun, 2006: 770). Çocuk işgücü çocukların refah düzeylerine birçok yolla zarar veren bir olgu olarak düşünülür. İnsan sermayesi birikimini engelleyerek çocukların şimdi ve gelecekteki sağlıklarını etkileyebilir (Rosati ve Rossi, 2003: 2).

Bireylerin sağlıklı olabilmesi, ekonomik ve sosyal açıdan gelişebilmesi, refahın istenilen seviyesinin yakalanabilmesi, huzur ve güven gibi kavramların bir toplumda yer edebilmesi için yeterli ve dengeli beslenme temel bir gerekliliktir (Acaroğlu, 2005: 51). Düşük verimlilik, hastalık ve ölüm olarak ifade edildiğinde açlık ve yetersiz beslenmenin ekonomik maliyeti ön plana çıkmaktadır. İnsan sermayesine yapılan yatırımların bir belirleyicisi de ekonomik maliyeti son derece önem arz eden beslenme yatırımlarıdır.

2.3.3. Göç ve konut

Bu çalışmanın kapsamında ele alınmamakla birlikte insan sermayesinin önemli bileşenlerinden olan göç ve konut olgularına kısaca değinmekte fayda vardır. Göç olgusu ekonomik, sosyal, kültürel ve politik nedenlerden kaynaklanabilmektedir. Ancak insan sermayesi teorisi ile ilişkilendirildiğinde göçün ekonomik boyutu ön plana çıkmaktadır. Geliri arttırabilmek amacıyla yapılan göç ileriye yönelik bir yatırım ihtiva etmesi sebebiyle insan sermayesi unsuru olarak değerlendirilmekte ve göç ile ilgili yapılan harcamaların ekonomik analizi önemli olmaktadır (Tunç, 1997: 323).

Bu çalışmada göçün bir alt fonksiyonu olarak değinilen konut edinme insanların temel ihtiyaçlarından birisi olan barınmayı sağlamaktadır. Barınma sayesinde insan faktörünün verimliliği sağlanabilmektedir. Böylesine temel bir ihtiyacı gideren konut

sektörünün gelişimi insan sermayesine yapılan yatırımlar açısından son derece önemlidir (Tunç, 1997: 329).

2.4. İnsan Sermayesine Eğitim Açısından Yaklaşım

Yukarıda bahsedilen insan sermayesi bileşenlerinden eğitim bu çalışmada insan sermayesi birikimlerini ölçmek için referans bileşen olarak alınmaktadır. Bu açıdan diğer bileşenlere göre ön planda tutulmaktadır. İnsan sermayesi, eğitim ve çocuk işgücü arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Ekonomik gelişme ve büyümenin sağlanabilmesi için eğitim üzerinden insan sermayesi yatırımlarını başarıyla yapabilmek büyük önem arz eden bir unsurdur (Bonnal, 2009: 2). Eğitim kalitesi, eğitime ayrılan kaynakların çoğaltılmasıyla mümkündür. Eğitime yapılan harcamalarda artış ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısındaki azalışın çocuk işgücü oranlarını azaltması beklenmektedir (Bonnal, 2009: 5). Çalışmanın bu bölümünde insan sermayesine eğitim açısından yaklaşım sırasıyla insan sermayesi yatırımları, eğitim kalitesi ve okula devam konularıyla ele alınmaktadır.

2.4.1. İnsan sermayesi yatırımları

İnsana yapılan yatırımlar bireyin düşünsel ve fiziksel yeteneklerini geliştirmekle ve bu yolla gelecekte daha yüksek bir kazanç elde etme olanağını arttırmaktadır (Çömlekçi, 1971'den aktaran Tunç, 1998: 85). İnsan sermayesi yatırımları Bonnal' a (2009) göre üç ölçü tarafından belirlenebilir. Bunlar ilkokulda öğrenci başına kamu harcamaları, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ve okullaşma oranlarıdır.

Çocuk işgücüne katılım ile okula devam tercihleri arasındaki kararın belirleyicileri insan sermayesi yatırımları çerçevesinde analiz edilebilir. Çocukların okul yerine işe gönderilme sebeplerinden bir tanesi insan sermayesi yatırımlarına net geri dönüşümün diğer yatırım türlerine oranla düşük seviyelerde kalması olabilir. Bunun ekonomideki yansımaları okul maliyet ya da masraflarının büyüklüğü ile açıklanabilir. Diğer bir yansıma da düşük kalitedeki eğitimin geri dönüşümünün sıfıra yakın olmasıdır. Jensen ve Nielsen'nin (1997: 413) kullanmış oldukları hanehalkı anket verilerinin istatistiksel

tanımlamalarına göre çocukların okula neden gitmediklerinin önemli bir sebebi de düşük eğitim kalitesindeki okulların varlığı olarak gösterilmektedir.

2.4.2. Eğitimin kalitesi

Okul eğitiminin düşük kalitesi çocukların neden okula gitmediklerinin önemli bir nedeni olmaktadır. Okula gitmeyen çocuklar da işgücüne yönelebilmektedirler (Jensen ve Nielsen, 1997: 422). Jensen ve Nielsen'e (1997) göre okul eğitimi kalitesindeki iyileştirmeler okula olan devamlılığı arttıracak bu da çocuk işgücünün azalmasına olumlu yönde bir etkiye bulunacaktır.

Latin Amerika'da eğitimin derece ve kalitesinin eşitsiz dağılması işgücü verimliliği ve ekonomik büyümede fırsatları değerlendirememeye yol açmıştır (Mayer-Foulkes, 2008: 778). Mozambik'te yapılan bir araştırmada okula katılımın yetişmiş öğretmen sayısına çok duyarlı olduğu tespit edilmiştir (Handa, 2002; Udry 2003: 17). Yetişmiş öğretmen sayısının yeterli düzeylerde olabilmesi için gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ve kaliteli bir eğitim sistemine ihtiyacı vardır.

2.4.3. Okul devamlılığı

Okula devam etmenin bir çocuğun insan sermayesi birikimindeki önem derecesini göz ardı etmek mümkün değildir (Jensen ve Nielsen, 1997: 408). Okula devam etmeyen bir çocuk gelecekteki potansiyel kazanımlarından kayba uğrar (Ranjan, 2001; Beegle vd., 2005 ve 2006; Dehejia ve Gatti, 2005; Bonnal, 2009: 4). Gelişmekte olan ülkelerde çocuk işgücü okula gitmenin alternatif maliyetlerinden biridir. Hanehalkı içerisinde çocuğun okula dönmesi çocuk işgücü ile elde edilecek gelirden mahrum olmak anlamına gelmektedir (Bonnal, 2009: 13). Az gelişmiş ülkelerde okula devamsızlık çocuk işgücünün yerine geçebilmektedir. Jensen ve Nielsen (1997) çocuk işgücünün tersini okula devamlılık olarak görmektedirler. Bununla birlikte, Jensen ve Nielsen okula devamlılık ile çocuk işgücüne katılım arasındaki kararın bir insan sermayesi modeli çerçevesinde analiz edilebileceğini belirtmektedirler.

Okula devamlılık çocuklara ait insan sermayesi ölçümlerinde okula katılım oranlarından dana etkin bir araçtır. Bunun sebebi, çalışan çocuğun okula kaydını yaptırmış olsa bile okula devam edememe probleminden kaynaklanmaktadır (Beegle vd., 2005; Bonnal, 2009: 5). Tanzanya'nın Kagera bölgesinde gelirde meydana gelen şok etkisindeki azalmaların teknolojiden uzak ve tarım ekonomisine bağımlı hane halklarında çocuk işgücünü arttırdığı ve bu durumun da okula devam etmemeye sonuçlandığı gözlemlenmiştir (Beegle vd., 2005: 82). Bu durum ise insan sermayesi birikimi kayıplarına sebebiyet vermiştir. Takip eden başlıklarda eğitimle ilişkilendirilen insan sermayesinin, çocuk işgücünün var olduğu durumlarda bundan nasıl etkilendiği fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik açıdan değerlendirilmektedir.

2.5. Çocuk İşgücünün, Eğitim ve İnsan Sermayesi Birikimine Etkisi

“Çocuk işgücü, çocukların eğitimini ve insan sermayesi birikimini nasıl etkiler?” sorusuna verilecek yanıt genellikle çocuk işgücünün insan sermayesi birikimini yavaşlatacağı ve eğitimde problemlere sebebiyet vereceği şeklindedir (Basu ve Tzannatos, 2003: 160). Çocukların işgücü piyasasına katılımları okula devamlılıklarının önünde bir engel yaratır. Bunun sonucunda çocuğu çalışmaya göndermek düşük düzeyde okullaşmaya sebebiyet verir ve bu durum da insan sermayesi birikimini aksatır. İnsan sermayesi birikimi çocuk işgücü sebebiyle eğitimin dışında sağlık gibi kanallarla da aksayabilmektedir (Braun, 2006: 770).

Bazı araştırmacılar göre, hafif işlerde çalışmak çocuklar için bir dereceye kadar yararlı olabilir. Elde edilen gelir ile birlikte refah seviyesinde yükselmeler görülebilir. Okul hayatını ancak bu gelir ile sürdürebilecek yoksul aile çocukları bulunabilir (Myers, 1989; Patrinos ve Pscharopoulos, 1997; Dayıoğlu, 2006). Phoumin'de (2008) benzer düşüncenin savunucularındandır. Phoumin, Kamboçya ve benzeri diğer gelişmekte olan ülkelerde çocukların çalışmayı okula gitmeyle birleştirmeleri neticesinde insan sermayesi gelişimlerinde artışın olacağını savunmaktadır. Bu savunmayı yaparken kendi bulgularında da yer almakta olan negatif çocuk işgücü okullaşma korelasyonunun eksik yorumlanmakta olduğunu vurgular ve gerçekte önemli olan konunun çocuğun çalışıp çalışmaması değil fakat çalışıyorsa kaç saat çalışıyor olduğunun tespit edilmesinde gizli olduğunu vurgulamaktadır.

Çocukların ekonomik katılımlarına en ciddi eleştirilerden biri; bu durumun okula gitmenin önünde bir engel yaratarak, genç işçileri okuma yazma gibi temel beceri ve yeteneklerden mahrum bırakabilmesidir. Özetle söylenebilir ki, eğitim ve çalışma birlikte yürütülmesi zor olan iki olgudur (Myers, 1989: 330). Ekonomik olarak işgücüne katkı yapmak ile çocuk olmanın gerektirdikleri arasında bir çelişli bulunmaktadır. Bu çelişkinin nedenlerini fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik açılardan ele almak mümkündür.

2.5.1. Konunun fizyolojik açıdan değerlendirilmesi

Çalışan çocuklar fiziksel olarak bir risk altındadırlar. Çocuklar yaptıkları işlerden dolayı hastalanabilir veya sakatlanabilir. Bu istenmeyen durumlar gelişim süreçlerini tamamlamamış bedenlerinde kalıcı hasarlar bırakabilir. Bu çocuklar yaşamları boyunca sağlık kalitelerinde bir zayıflıkla yüzleşmek zorunda kalabilirler (Dorman, 2001: 7). Çocuk işgücü, çocukların fiziksel gelişimine olumsuz yönde etkide bulunarak ve bundan da öteye geçerek insan sermayesi birikimine zarar verici etkilere sebebiyet verebilir (Psacharopoulos, 1997: 386).

2.5.2. Konunun psikolojik açıdan değerlendirilmesi

Hanehalkı içinde ebeveynlerden birinin eksik olması çocuklar açısından ailedeki sorumlulukların paylaşılması ile ilgili olarak ciddi sıkıntılara yol açabilir. Özellikle babadan mahrum kalmak çocuklar açısından insan sermayesi birikimine çok olumsuz yansıyacak etkiler içermektedir. Hanehalkının yeterince geliri olmaması ve bunun doğurduğu yoksulluk bu etkilerin başında gelir. Gün boyunca çalışıp eve yorgun olarak gelen anne, küçük çocuğuyla ilgilenecek az bir enerjiye sahip olacaktır. Bu durum ise çocuk gelişimi ve insan sermayesi birikimine ters bir etki olarak yansıyacaktır (Malina, 1980; Horrell vd., 2001: 347). Tüm bu sıkıntılı süreçlerin aşılabilmesi için çocuk erken yaşlarda çalışmaya başlamak zorunluluğuyla karşı karşıya kalacaktır. Çalışmak zorunda kalan çocuk okulunu aksatacak ve insan sermayesi birikimi olumsuz etkilenecektir (Horrell vd., 2001: 347).

Çalışan çocukların sağlıklı bir çocukluk dönemi geçirme olasılıkları tehdit altındadır. Çocukların özgür olmaları, yeteneklerinin keşfedilmesi ve onları gerçek kişilikleriyle anlayabilmemiz için olmazsa olmaz bir koşuldur. Oynamaları gereken zamanda çalışmak bu önemli zaman ve özgürlüğü kısıtlamak ve hatta onların elinden almak anlamına gelmektedir. Aynı zamanda çocukları yaşamın sert ve acımasız yüzüyle olması gerekenden erken ve hazırlıksız olarak karşılaştırmak bir zamanlama hatası yapmak anlamına gelecektir (Dorman, 2001: 7). Ebeveynlerin çocuklarının çalışması ile ilgili kararlarında bu durumları hesaba katmaları önem arz eden bir konudur.

2.5.3. Konunun sosyolojik açıdan değerlendirilmesi

Çalışan çocukların eğitim olanakları bir tehdit altındadır: Yoğun ve ağır iş koşulları çocukları okullarına devam etmekten alıkoyabilir ve okuldaki başarı ve performanslarını düşürebilir. Bu durum hem kendileri hem de onların eğitimleri sonucu yetişmiş bilgili bireyler olarak bulunmalarından yarar sağlayacak toplum için uzun vadede çok zararlı sonuçlar doğurmaktadır (Dorman, 2001: 7).

Bilinç düzeyi düşük bir toplumda çocukların istismar edilme riski de bulunabilir. İşverenler çocuklara muhtemelen düşük ücretler ödeme yanlısı olabilirler ve çocuklardan yapabileceklerinin de üzerinde bir performans sergilemelerini isteyebilirler (Dorman, 2001: 7). Bu durum yasal düzenlemelerin ve önlemlerin kişisel çıkarlar uğruna çiğnenmesi neticesinde meydana gelen sosyolojik bir problemdir ve bu yönüyle bütün bir topluma zararı dokunmakta olan bir meseledir.

2.5.4. Konunun gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından değerlendirilmesi

Çocuk işgücünün sonuçları yaklaşık otuz yıldan beri sorgulanmakta ancak bulgular tarihsel, politik, sosyal ve ekonomik faktörlere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir (Phoumin, 2005; Phoumin, 2008: 27). UNICEF'in 1999 ve 2000 yıllarında gelişmekte olan 30 ülkede yürütmüş olduğu mülakatlar neticesinde çocukların sanayilerde çalışmalarının seyreklikle rastlanan bir durum olduğu ortaya konulmuştur. Mülakata katılan çocukların çok azınlıkta kalan bir bölümü evlerinin dışında ve ücretli olarak

çalışmaktadır. Bununla birlikte çocukların çoğunluğu kendi evlerinde, ebeveynlerine yardımcı olmak suretiyle günlük sıradan işlerde veya ailelerine ait işyeri ya da çiftliklerde çalıştırılmaktadır (Edmonds, 2002: 1). Bu durum ise kayıt altına alınamayan gizli bir işgücü varlığını ortaya koymaktadır.

Çocuk işgücünü önlemede ya da işşücüne katılımı geriletmek amacıyla; yoksul hedef kitleye yönelik okula katılım oranlarını cesaretlendirici sübvansiyonlar uygulanması bir politika aracı olarak önerilebilir. Bu tedbirler, gelecek nesillerin insan sermayesi birikimlerini olumlu yönde etkileyecek ve yoksulluk döngüsünü kırabilmiş kuşakların çoğalmasına sebebiyet verecektir (Psacharopoulos, 1997: 386). Yoksulluğa karşı mücadelede en önemli faktörler okul ve işyeri eğitimi üzerinden insan sermayesi oluşumudur (Becker, 1993; Phoumin, 2008: 26). Bir kez yoksulluk döngüsüne girilirse kuşaklararası etkileşimde bu olumsuzluk yeni kuşaklara yansıtılacaktır. Gelişmekte olan ülkeler bu sorun karşısındaki tedbirlerini önceden almalıdırlar.

3. İnsan Sermayesi Yetersizliğinin Doğurduğu Sonuç: Çocuk İşgücü

İnsan sermayesi bir ülkenin gelişimi için vazgeçilemez unsurların başında gelmektedir. Gelişmiş ülkelerde insana yapılan yatırımlar neticesinde asgari refah seviyesine ulaşılmıştır. Bu ülkelerde yoksulluk, tedbirleri sosyal politikalarla alınmış ve ciddi bir toplumsal tehdit unsuru olmaktan çıkarılmıştır. Aileler eğitim seviyeleri yüksek ve bilinçlidirler. Devlet halk üzerindeki etkinlik ve görev bilincini başarıyla yerine getirebilmektedir. Bunun yanında devlet, toplumu tehdit edebilecek olası problemler için tedbirlerini önceden alabilmektedir. İnsana yapılan yatırımların asgari refah düzeyini yakalayamamış ülkelerde yetersiz olduğu bilinmektedir. Bu ülkelerde çok ciddiye alınması gereken ve genç nüfusun çıkmazı haline gelen çocuk işgücü devletin önlemini almakta zorlandığı ve bu çalışmada da ele alınan bir problem olarak karşımızda bulunmaktadır.

Yoksulluk neticesinde meydana gelebilecek çocuk işgücünün kuşaklararası etkileşimle döngüsel bir karakteristiğe bürünmesi gelişmekte olan bir ülke için ciddi bir sorun teşkil edebilir. Bu çalışmada Türkiye’de kent ve kırsal bölgelerinde çocuk işgücünün sebep olduğu yoksulluk kısır döngüsünün yaşanma olasılığı sorgulanmaktadır. Böyle bir

döngünün varlığı bir ülkenin büyüme motoru sayılabilecek olan insan sermayesi birikimlerini olumsuz etkileyerek azaltabilir. Çalışmadan beklenen, TÜİK’den sağlanan çocuk işgücü istihdamı verileri ile genel tablonun sorgulamalar neticesinde ölçülerek değerlendirilebilmesidir.

İkinci Bölüm

Türkiye’de Çocuk İşgücü ve İnsan Sermayesine Ait Yaklaşımlar

1.Türkiye’de Çocuk İşgücü ile İlgili Kavramlar ve Yapılan İstatistikî Araştırmalar

Gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye’de çocuk işgücü önemini korumakta olan sosyoekonomik sorunlardan biridir. Bu sorun devam ettiği sürece Türkiye ve Türkiye gibi gelişme yolunda olan ülkeler insan sermayesi kayıplarına maruz kalmaktadırlar. Kent ve kırsal ayrımına göre incelenmesi gerekli olan çocuk işgücü sorunu, sanayi ve tarım ekonomilerinin ağırlık kazandığı bölgelere göre farklı karakteristiklere bürünebilmektedir. Analize yön veren diğer temel değerlendirme kriterleri yaş, cinsiyet, ebeveynlerin eğitim ve gelir düzeyleri gibi sosyo-kültürel faktörlerdir.

Çocukların sosyal ve entelektüel gelişimlerine olumsuz yönde etkisi bulunan çocuk işgücünün gelişmekte olan bir ülke için ekonomik maliyeti ölçülebilir mi? Yoksulluğun, hanehalkı kararlarının ya da devlet politikalarının sebep olduğu bu sorunun boyutu insan sermayesi kayıpları açısından ne kadarıyla açıklanabilir? Bu gibi soruların yanıtlanması amacıyla yapılan çalışmanın bu bölümünde Türkiye’deki çocuk işgücü sorununu ortaya koymaya ve genel durumun istatistiksel verilerle yansıtılarak üçüncü bölümdeki uygulamaya alt yapı oluşturması amaçlanmaktadır.

1.1.Çocuk İşgücüyle İlgili Kavramsal Boyut ve Tanımlamalar

Çocuk işgücüne bakış açısı toplumdan topluma değişkenlik gösterebileceği gibi aynı ülke içinde bölgesel farklılıklara göre de şekillenebilmektedir. Geleneksel yaşam içinde belirlenen kurallar ile modern yaşam kuralları arasında meydana gelen farklılıklar çocuğa olan bakış açısını etkileyebilmektedir. Buna ilave olarak, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri yaşam biçimlerini doğrudan etkileyen bir olgudur. Gelişmişlik düzeyi ülkenin sahip olduğu ağırlıklı ekonomi şekli ile yakından ilişkilidir. Gelişmiş ülkeler sanayi ekonomisinin yoğunlukta olduğu ülkelerdir. Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde ise tarım ekonomisi ağırlıktadır. Tarım ve sanayi ekonomilerinin yaşam biçimlerini şekillendirmesi çocuğun hanehalkı içindeki konumunu ve dolayısıyla çocuğa ait görev

ve sorumlulukları farklılaştırabilmektedir. Türkiye kapsamında incelenen çocuk işgücü sorunu sanayi ekonomisinin yoğun olduğu kent ile tarım ekonomisinin yoğun olduğu kırsal bölgeleri ayırımında aşağıda tarihsel olarak ele alınmakta ve devamında konuyla ilgili tanım ve kavramlara yer verilmektedir.

1.1.1.Tarihçe ve yapılan istatistikî araştırmalar

Gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye için son derece önemli bir konu olan çocuk işgücü; nüfus, eğitim, istihdam, gelir ve çalışma nedeni gibi kavramlarla ilişkilidir. Buradan hareketle çocuk işgücü konusunda istatistikî verilerin elde edilebilmesi ve değerlendirilebilmesi amacıyla 1994 yılında IPEC'in çerçevesini belirlediği programca ILO ile TÜİK arasında anlaşmaya varılan proje kapsamında ilk kez çocuk işgücü anketi uygulanarak hayata geçirilmiştir. Bunu takip eden ikinci anket Ekim 1999 da “Çocuk İşçiliğinin İzlenmesi ve İstatistiksel Bilgi Programı (SIMPOC)” çerçevesince uygulanmıştır. 2006 yılında ise, IPEC'in sınırlarını çizdiği programca ILO ile TÜİK yeni bir anlaşma imzalamış bu anlaşma gereği olarak, önceki uygulamalara benzer şekilde Hanehalkı İşgücü Anketi ile birlikte, Ekim, Kasım ve Aralık aylarını kapsayacak biçimiyle hayata geçirilmiştir (TÜİK, 2006: IX).

TÜİK yapmış olduğu üç temel çalışma olan Çocuk İşgücü (DİE, 1994), Türkiye’de Çalışan Çocuklar (DİE, 1999) ve Çalışan Çocuklar (TÜİK, 2006)’dan hareketle Türkiye’nin bu sosyal problemini IPEC şemsiyesi altında ve ILO ile bir anlaşma imzalayarak çocuklar ve yaşadıkları hanelere ait demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri tespit etmiştir. Buradan hareketle TÜİK her yıl periyodik olarak uygulanan Hanehalkı İşgücü Anketine ek olarak 6-14 yaş arasındaki çocukların sosyo-ekonomik durumunu ortaya koyabilmek amacıyla “Çocuk İşgücü Anketi” uygulamıştır. Çocukların çalışma hayatına ilave olarak okul durumlarına ilişkin bilgileri de ortaya koyan bu anketler bu çalışmada referans alınarak çalışmaya ait veri ihtiyacı buradan temin edilmektedir.

1.1.2.Çocuk işgücü anketlerinde kullanılan temel kavramlar ve tanımlamalar

Gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye için de çocuk işgücü önem taşıyan bir konudur. İstihdam ile doğrudan ilintili olan bu konu; nüfus, eğitim, ekonomik gelişme ve sosyal kalkınma kavramlarıyla da yakından ilgilidir. Türkiye’de 1994, 1999 ve 2006 yıllarında yapılmış çocuk işgücü anketlerince kullanılan kavramların bu çalışmada da kullanılma sıklığı bulunanları aşağıda verilmektedir. Tanımlamalara göre;

Çalışmayan: Referans dönemi içinde ekonomik bir faaliyette bulunmayan ve ev işlerinde de çalışmayan fertler, tablolaştırma aşamasında “çalışmayan” başlığı altında sınıflandırılmıştır.

Çocuk: “Çocuk işçiliğini en kötü şekilleri” ve “çocuk hakları” ile ilgili uluslararası anlaşmalara göre, 18 yaşın altındaki tüm bireyler “çocuk” olarak tanımlanmaktadır. Bu doğrultuda, 6-17 yaş arasındaki fertler ankette “çocuk” olarak tanımlanmıştır.

Ekonomik faaliyet: Ücret, kar veya ailenin kazancı için (aile işletmelerinde ücretsiz olarak çalışma da dâhil olmak üzere) yapılan tüm işlerdir. Bu işlere, piyasaya yönelik olarak gerçekleştirilen veya gerçekleştirilmesine yardım edilen şu tür faaliyetler de dâhildir; ekilmeyen bazı ürünlerin doğadan toplanması, odun toplama veya kesme, avlanma, hayvanları otlatma, süt sağma, tereyağı-peynir vb. imal etme, harman yapma, tahıl öğütme, tavukları besleme, yumurta toplama gibi tarımsal faaliyetler ile hanehalkı ferdi olmayanların ağır yüklerini taşıma, arabalarını yıkama vb.

Ekonomik faaliyetlerde çalışanlar (istihdam edilenler): Referans haftası süresince herhangi bir gün en az 1 saat süresince ücret, kar veya ailenin kazancı için aile işletmelerinde ücretsiz olarak çalışanlar ile işi olanlardan; çeşitli nedenlerle referans döneminde işlerin başında bulunamayan ancak işleri ile ilişkileri devam eden kişileri kapsar.

Hanehalkı: Aralarında akrabalık bağı bulunsun ya da bulunmasın aynı konutta veya aynı konutun bir bölümünde yaşayan, aynı kazandan yemek yiyen, kazanç ve

masraflarını ayırmayan, hanehalkının hizmet ve yönetimine katılan bir ya da birden çok kişinin oluşturduğu topluluktur.

İstihdam oranı: İstihdamın kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus içindeki oranıdır. 6-17 yaş grubu için, bu yaş grubunda istihdam edilenlerin, yine bu yaş grubundaki kurumsal olmayan sivil nüfusa oranı şeklinde tanımlanmaktadır.

Kurumsal olmayan sivil nüfus: Okul, yurt otel, çocuk yuvası, huzurevi, özel nitelikteki hastane, hapishane, kışla ya da orduevinde ikamet edenler dışında kalan nüfustur.

Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus: Bu araştırma için kurumsal olmayan sivil nüfus içerisindeki 6-17 yaş grubu nüfustur.

Okula devam edenler: 6-17 yaş grubunda olup, herhangi bir örgün eğitim programına (ilköğretim veya lise ve dengi okul) devam eden çocukları kapsar.

Konu ile ilgili daha ayrıntılı tanımlamalar için (bkz... TÜİK, 2006).

1.2.Yapılmış Çocuk İşgücü Anketlerinin Genel Profili ve TÜİK (2006) Anketi

Türkiye’de 1994, 1999 yıllarında iken DİE, 2006 yılında ise ismi değiştirilen ve TÜİK haline gelen kurumca yapılmış çocuk işgücü anketlerince kapsanan yaş grupları ile kent ve kırsal ayrımına göre belirlenen örnek hacimler Tablo-2.1’de belirtildiği şekildedir.

Tablo 2. 1 Çocuk işgücü anketlerinde kapsanan yaş grubu ve örnek hacmi

Yıllar	Kapsanan yaş grubu	Örnek hacmi		
		Türkiye	Kent	Kırsal
Ekim 1994	6-14	13 537	9 194	4 343
Ekim 1999	6-17	23 189	17 978	5 211
Ekim-Kasım-Aralık 2006	6-17	38 039	26 566	11 473

Kaynak: TÜİK, 2006

TÜİK tarafından gerçekleştirilen anketin amacı, Türkiye’de çocuk işgücüne özgü ulusal bir veri tabanı oluşturarak çalışan çocukların hangi sektörlerde ve ne çeşit çalışma koşullarında çalıştığını, sosyal, demografik ve ekonomik açıdan ortaya koymaktır. Coğrafi kapsam olarak Türkiye genelindeki yerleşim yerlerinden örnekler seçilmiştir. 20001 ve daha fazla nüfusa sahip yerleşim birimleri Kent, 20000 ve daha az nüfusa sahip yerleşim yerleri ise Kır olarak tanımlanmıştır. Ankette kapsanan kişiler Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan tüm hane halkları ve fert bazında düşünüldüğünde; bu hane halklarına mensup 6-17 yaş grubundaki fertleri içermektedir. Okul, yurt, otel, çocuk yuvası, huzurevi, özel nitelikteki hastane ve hapishanede bulunanlar anket kapsamı dışında bırakılmıştır. Anketin örnekleme yöntemi tesadüfi, iki aşamalı, tabakalı, 8 alt örnekli küme örneklemesidir. Örnekleme sonucu elde edilmiş veri setinden kitleyi temsil eden değerlere ulaşabilmek için ağırlıklandırma işlemi gerçekleştirilmiştir. Anket sonuçları 2000 Genel Nüfus Sayımı esas alınarak hesaplanan nüfus projeksiyonlarına göre yeniden ağırlıklandırılmış verilere göre hazırlanmıştır (TÜİK, 2006).

2. Türkiye’de Çocuk İşgücündeki Mevcut Durum

Yaş grubu ve cinsiyete göre kurumsal olmayan sivil nüfus ve istihdam verilerinin incelendiği Tablo-2.2’de Türkiye geneli ele alınmıştır. 6-17 yaş grubuna ait dağılımda 1994’den 2006 ya kadar nüfusta bir artış gözlenmekte iken ekonomik işlerde çalışanlar ya da istihdam edilenlerin sayısında bir azalma söz konusudur. İstihdam oranlarına bakıldığında, 1994’de %15.2 olan oran 1999’da %10.3’e gerilemiş ve 2006 yılında %5.9’a kadar düşmüştür. Bu durum Türkiye’deki çalışan çocukların istihdam oranlarındaki azalma trendinin bir göstergesidir. Bununla birlikte Türkiye’de 2006 yılında yaşları 6-17 arasında olan ve çocuk işgücünde bulunan 958.000 çocuktan bahsetmek mümkündür. Bu sayı çocuk işgücü sorununun sürmekte olduğunun bir göstergesidir. Bu 958.000 çocuğun 632.000 kadarı erkek ve 326.000 kadarı da kızdır. Cinsiyet ayrımına göre bakıldığında Türkiye’de yaşları 6-17 arasında olan ve çocuk işgücünde bulunan erkeklerin sayısı kızların sayısının iki katı civarındadır.

Tablo 2. 2 Yaş grubu ve cinsiyete göre kurumsal olmayan sivil nüfus ve istihdam (Türkiye)

(Bin)									
	Kurumsal olmayan sivil nüfus			Ekonomik işlerde çalışanlar (istihdam edilen)			İstihdam oranı (%)		
Yaş grubu ve cinsiyet	Ekim 1994	Ekim 1999	Ekim Kasım Aralık 2006	Ekim 1994	Ekim 1999	Ekim Kasım Aralık 2006	Ekim 1994	Ekim 1999	Ekim Kasım Aralık 2006
TÜRKİYE									
Toplam	59.736	65.422	72.958	20.984	22.124	22.963	40.9	38.5	35.6
6-17	14.968	15.822	16.264	2.270	1.630	958	15.2	10.3	5.9
6-14	10.945	11.939	12.478	958	609	320	8.8	5.1	2.6
15-17	4.023	3.883	3.786	1.312	1.021	638	32.6	26.3	16.9
Erkek									
Toplam	29.846	32.671	36.379	14.992	16.005	17.011	58.7	55.9	53.1
6-17	7.628	8.022	8.192	1.372	1.021	638	32.6	26.3	16.9
6-14	5.584	6.054	6.286	567	340	207	10.2	5.6	3.3
15-17	2.044	1.968	1.906	805	615	425	39.4	31.3	22.3
Kız									
Toplam	29.890	32.751	36.579	5.992	6.199	5.952	23.3	21.2	18.3
6-17	7.340	7.800	8.072	898	675	326	12.2	8.7	4.0
6-14	5.361	5.885	6.192	391	269	113	7.3	4.6	1.8
15-17	1.979	1.915	1.880	507	406	213	25.6	21.2	11.3

Kaynak: TÜİK, 2006, verilerine dayanılarak oluşturulmuştur.

Yaş grubu ve cinsiyete göre kurumsal olmayan sivil nüfus ve istihdamın incelenmekte olduğu Tablo-2.3’de Kent’de yaşayan hanehalkı fertlerinin dağılımı görünmektedir. Yaşları 6-17 arasında olan, ekonomik işlerde çalışan ya da istihdam edilen 457.000 çocuğun 337.000 kadarı erkek, 120.000 kadarı da kızdır.

Tablo 2. 3 Yaş grubu ve cinsiyete göre kurumsal olmayan sivil nüfus ve istihdam (Kent)

(Bin)									
Yaş grubu ve cinsiyet	Kurumsal olmayan sivil nüfus			Ekonomik işlerde çalışanlar (istihdam edilen)			İstihdam oranı (%)		
	Ekim 1994	Ekim 1999	Ekim Kasım Aralık 2006	Ekim 1994	Ekim 1999	Ekim Kasım Aralık 2006	Ekim 1994	Ekim 1999	Ekim Kasım Aralık 2006
Kent									
Toplam	32.978	38.188	45.769	9.516	10.778	13.474	33.6	32.0	33.2
6-17	7.858	9.011	9.901	609	478	457	7.8	5.3	4.6
6-14	5.761	6.730	7.502	185	109	116	3.2	1.6	1.5
15-17	2.097	2.281	2.399	424	369	341	20.2	16.2	14.2
Erkek									
Toplam	16.573	19.152	23.062	7.883	8.806	10.635	55.5	52.3	52.0
6-17	4.021	4.586	5.099	478	362	337	11.9	7.9	6.6
6-14	2.917	3.386	3.831	141	81	85	4.8	2.4	2.2
15-17	1.104	1.200	1.268	337	281	252	30.5	23.4	19.9
Kız									
Toplam	16.405	19.036	22.707	1.633	1.972	2.839	11.5	11.7	14.1
6-17	3.837	4.425	4.802	131	116	120	3.4	2.6	2.5
6-14	2.844	3.344	3.671	44	28	31	1.5	0.8	0.8
15-17	993	1.081	1.131	87	88	89	8.8	8.1	7.9

Kaynak: TÜİK, 2006, verilerine dayanılarak oluşturulmuştur.

Yaş grubu ve cinsiyete göre kurumsal olmayan sivil nüfus ve istihdamın incelenmekte olduğu Tablo-2.4’de Kır’da yaşayan hanehalkı fertlerinin dağılımı görülmektedir.

Yaşları 6-17 arasında olan, ekonomik işlerde çalışan ya da istihdam edilen 501.000 ferdin 295.000 kadarı erkek, 206.000 kadarı da kızdır. Kır’daki çalışan kızların oranının Kent’e göre yüksekliği dikkati çekmektedir.

Tablo 2. 4 Yaş grubu ve cinsiyete göre kurumsal olmayan sivil nüfus ve istihdam (Kır)

(Bin)									
Yaş grubu ve cinsiyet	Kurumsal olmayan sivil nüfus			Ekonomik işlerde çalışanlar (istihdam edilen)			İstihdam oranı (%)		
	Ekim 1994	Ekim 1999	Ekim Kasım Aralık 2006	Ekim 1994	Ekim 1999	Ekim Kasım Aralık 2006	Ekim 1994	Ekim 1999	Ekim Kasım Aralık 2006
Kır									
Toplam	26.758	27.235	27.190	11.468	11.337	9.491	50.1	47.6	39.8
6-17	7.110	6.811	6.363	1.658	1.152	501	23.3	16.9	7.9
6-14	5.184	5.209	4.976	772	500	205	14.9	9.6	4.1
15-17	1.926	1.602	1.387	886	652	297	46.0	40.7	21.4
Erkek									
Toplam	13.273	13.519	13.319	7.109	7.199	6.375	62.7	61.0	55.0
6-17	3.607	3.436	3.094	893	593	295	24.8	17.3	9.6
6-14	2.667	2.668	2.456	426	259	123	16.0	9.7	5.0
15-17	940	768	638	467	324	173	49.7	43.5	27.1
Kız									
Toplam	13.485	13.716	13.871	4.359	4.138	3.116	37.7	34.4	25.4
6-17	3.503	3.375	3.269	765	559	206	21.8	16.6	6.3
6-14	2.517	2.541	2.520	346	241	82	13.7	9.5	3.3
15-17	986	834	749	419	318	124	42.5	38.1	16.6

Kaynak: TÜİK, 2006, verilerine dayanılarak oluşturulmuştur.

2.1. Türkiye’de Çocuk İşgücünün Genel Görünümü ve Değerlendirilmesi

Türkiye’de çocuk işgücündeki genel görünüm değerlendirilirken bu çalışmanın uygulama bölümündeki teorik çerçeveye uygun kriterler esas alınmıştır. Türkiye’de çocuk işgücü önemli bir sorun olma özelliğini korumaktadır. Karar verme mekanizmalarının belirleyicileri olan hanehalkı reisleri bu sorunun meydana gelmesini ya da çözülebilmesini sağlayıcı en önemli aktörlerdir. Mevcut durumun değerlendirilmesi adına hanehalkı reislerinin kararlarına etki eden etmenler doğrultusunda sırasıyla nüfus, eğitim, istihdam, gelir ve çalışma nedeni gibi faktörler aşağıda ele alınmaktadır.

2.2.Nüfus Açısından Değerlendirme

Cinsiyet ve yerleşim yerine göre kurumsal olmayan nüfus yıllar itibarı ile incelendiği Tablo-2.5’de 6-17 yaş arasındaki nüfusun değerleri ve toplam nüfus içindeki oranları yer almaktadır. 2006 yılında Türkiye’de kurumsal olmayan nüfus 72.958.000 kişi iken bu sayının %22.3’üne karşılık gelen 16.264.000 kişi 6-17 yaşları arasında yer almaktadır. Türkiye bütününde düşünüldüğünde 1994 yılından 2006 yılına gelindikçe 6-17 yaş nüfusunun çoğaldığı görülmekle birlikte oransal anlamda bir azalma göze çarpmaktadır. Bu oransal azalma kent ve kırdaki durum ayrı ayrı olarak gözlenmektedir. Ancak kentteki 6-17 yaş nüfusu artış eğilimi göstermekte iken kırdaki durum azalış şeklindedir (TÜİK, 2006: 9).

Tablo 2. 5 Cinsiyet ve yerleşim yerine göre kurumsal olmayan sivil nüfus

(Bin)									
	Kurumsal olmayan sivil nüfus			6-17 yaş nüfus			Oran (%)		
Yerleşim yeri ve cinsiyet	Ekim 1994	Ekim 1999	Ekim Kasım Aralık 2006	Ekim 1994	Ekim 1999	Ekim Kasım Aralık 2006	Ekim 1994	Ekim 1999	Ekim Kasım Aralık 2006
Türkiye									
Toplam	59.736	65.422	72.958	14.968	15.822	16.264	25.1	24.2	22.3
Erkek	29.846	32.671	36.379	7.628	8.022	8.192	25.6	24.6	22.5
Kız	29.890	32.751	36.579	7.340	7.800	8.072	24.6	23.8	22.1
Kent									
Toplam	32.978	38.188	45.769	7.858	9.011	9.901	23.8	23.6	21.6
Erkek	16.573	19.152	23.062	4.021	4.586	5.099	24.3	23.9	22.1
Kız	16.405	19.036	22.707	3.837	4.425	4.802	23.4	23.2	21.1
Kır									
Toplam	26.758	27.235	27.190	7.110	6.811	6.363	26.6	25.0	23.4
Erkek	13.273	13.519	13.319	3.607	3.436	3.094	27.2	25.4	23.2
Kız	13.485	13.716	13.871	3.503	3.375	3.269	26.0	24.6	23.6

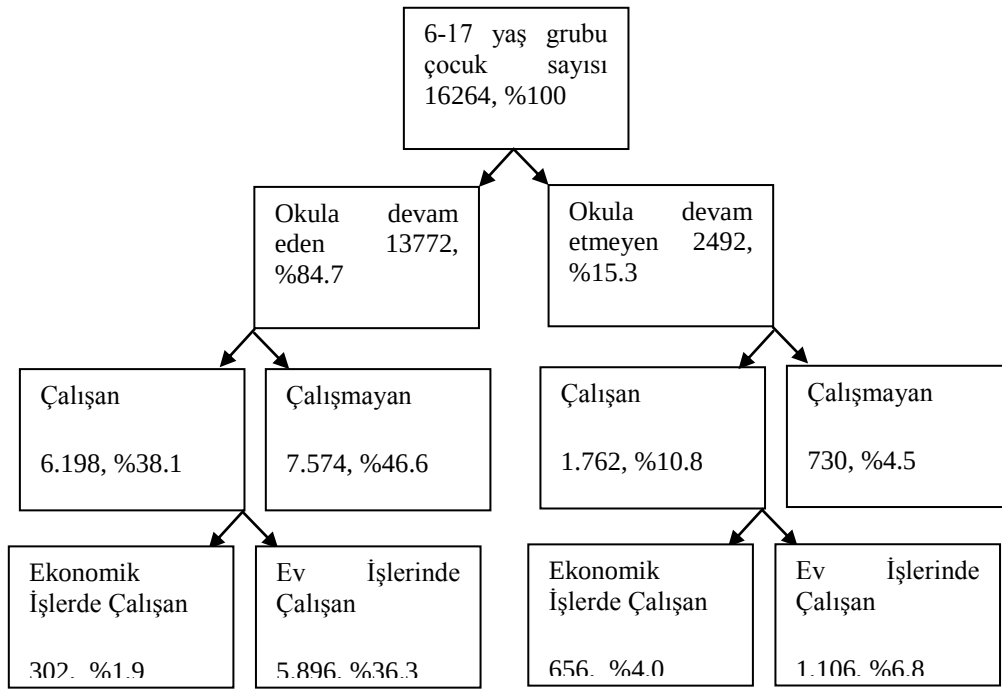
Kaynak: TÜİK, 2006

2.3.Eğitim Açısından Değerlendirme

TÜİK (2006)’da yapılmış araştırma sonuçlarına göre; Şekil-2.1’de ifade edildiği gibi 6-17 yaş grubunda yer alan 16.264.000 çocuğun 13.772 000 tanesi okula devam etmektedir. Okula devam etme oranı %84.7’dir. 2.492.000 okula devam etmeyen çocuk bulunmaktadır. Oransal olarak okula devam etmeyen çocukların oranı %15.3 tür. Bu

çalışmanın üçüncü bölümünde uygulamada yer alacak olması nedeniyle okula devam eden ve etmeyen çocuklar içinde çalışanlar ve çalışmayanlar sınıflandırılmasına gidilmiştir. Okula devam ettiği halde çalışan çocuk sayısı 6.198.000 ile %38.1'e ulaşmakta iken, okula devam ettiği halde çalışmayan çocuk sayısı 7.574.000 ile %46.6 civarındadır. Okula devam etmediği halde çalışan çocuk sayısı 1.762.000 ile %10.8 iken, okula devam etmediği halde çalışmayan çocuk sayısı 730.000 ile %4.5 oranındadır. Okula devam ettiği halde çalışan çocuklardan 302. 000 kadarı %1.9'luk bir oran ile ekonomik işlerde çalışmaktayken, 5.896.000 kadarı %36.3'lük bir oran ile ev işlerinde çalışmaktadır. Okula devam etmediği halde çalışan çocuklardan 656. 000 kadarı %4.0'lük bir oran ile ekonomik işlerde çalışmaktayken, 1.106.000 kadarı %6.8'lik bir oran ile ev işlerinde çalışmaktadır.

Şekil-2.1'de dikkati çeken bir nokta okula devam etmediği halde ekonomik işlerde çalışan çocuk sayısının okula devam ettiği halde ekonomik işlerde çalışan çocuk sayısından yaklaşık 2 kat fazla olduğudur. Benzer şekilde okula devam etmediği halde ev işlerinde çalışan çocuk sayısı okula devam ettiği halde ev işlerinde çalışan çocuk sayısından yaklaşık 6 kat fazladır. Bu oranlar çalışmanın okula devamın önünde bir engel olabileceğinin göstergeleri olarak ifade edilebilir.

Şekil 2. 1 6-17 yaş grubu çocukların okula devam ve çalışma durumuna göre dağılımı (bin)

Kaynak: TÜİK, 2006

TÜİK'in yapmış olduğu hanehalkı işgücü anketleri neticesinde Türkiye'de 6-17 yaş grubunda eğitime devam etme oranlarında artışlar gözlenmektedir. Bu artışlarda 1997 yılında zorunlu eğitime geçilmesinin payı büyüktür. Eğitime devam oranları kırsal ve kentsel bölgelerde artmakla birlikte bu artış kırsal bölgelerde kentsel bölgelere göre daha fazla oranda gerçekleşmiştir. 1994'den 2006 yılına kadar geçen süreçte, kırsal bölgelerdeki artış 12.1 puan iken, kentsel bölgelerdeki artış 5.8 puan düzeyinde gerçekleşmiştir.

Tablo 2. 6 Cinsiyet ve yerleşim yerine göre okula devam etme oranları

(Bin)									
	Çocuk sayısı			Okula devam eden			Oran (%)		
Yerleşim yeri ve cinsiyet	Ekim 1994	Ekim 1999	Ekim Kasım Aralık 2006	Ekim 1994	Ekim 1999	Ekim Kasım Aralık 2006	Ekim 1994	Ekim 1999	Ekim Kasım Aralık 2006
Türkiye									
Toplam	14.968	15.821	16.264	11.279	12.526	13.772	75.4	79.2	84.7
Erkek	7.628	8.021	8.192	6.120	6.686	7.165	80.2	83.4	87.5
Kız	7.340	7.800	8.071	5.159	5.839	6.607	70.3	74.9	81.9
Kent									
Toplam	7.858	9.010	9.902	6.400	7.438	8.636	81.4	82.6	87.2
Erkek	4.021	4.585	5.100	3.392	3.906	4.504	84.4	85.2	88.3
Kız	3.837	4.425	4.802	3.008	3.531	4.132	78.4	79.8	86.0
Kır									
Toplam	7.110	6.812	6.364	4.879	5.087	5.136	68.6	74.7	80.7
Erkek	3.607	3.436	3.095	2.728	2.779	2.661	75.6	80.9	86.0
Kız	3.503	3.375	3.269	2.152	2.308	2.475	61.4	68.4	75.7

Kaynak: TÜİK, 2006

Cinsiyet ayırımına göre Tablo-2.6’da belirtildiği üzere yapılan gözlemler sonucunda kız çocukların okula devam etme oranlarının tüm dönemlerde erkek çocuklara kıyasla düşük olması ile birlikte zamana bağlı olarak oranlarda meydana gelen artış, gerek kentsel ve gerekse kırsal yerlerde erkek çocuklara göre çok daha yüksektir. 2006 yılı baz alındığında kentsel bölgelerde kız ve erkek çocukların okula devam oranları %88.3 ve %86 gibi birbirine oldukça yakın oranlar olmakla birlikte, kırsal bölgelerde bu durum erkekler lehine %10.3’lük bir fark ile bozulmaktadır.

2.4.İstihdam Açısından Değerlendirme

Türkiye’deki çocuk işgücündeki mevcut durum istihdam yönüyle TÜİK (2006) Çalışan Çocuklar Anketi’ne göre değerlendirildiğinde, Tablo-2.2’de de belirtildiği üzere, 6-17 yaş grubuna ait 16.264.000 çocuğun 958.000 kadarının ekonomik bir işte çalıştığı görülmektedir. İstihdam oranı olarak bakıldığında çocukların %5.9’u ekonomik bir işte istihdam edilmektedir. Bu çocukların 457.000 kadarı kentsel bölgelerde, 502.000 kadarı ise kırsal bölgelerde yaşamaktadır. Oransal olarak ifade edildiğinde Türkiye’de 6-17 yaş grubunda istihdam edilen çocukların %47.7’sinin kentsel, %52.4’ünün ise kırsal

bölgelerde yaşadığı söylenebilir. Ekonomik işlerde çalışan çocukların %66'sı erkeklerden ve %34'ü kızlardan meydana gelmektedir.

2.5.Gelir Açısından Değerlendirme

TÜİK (2006) Çalışan Çocuklar Anketince elde edilmiş sonuçlara göre; ekonomik işlerde çalışan çocuklardan 538.000 kadarı ücretli, yevmiyeli, kendi hesabına veya işveren olarak gelir elde etmektedir. Bununla birlikte bu çocukların %68'i erkektir. %68.9'u kentsel yerlerde yaşamaktadır. %80'i asgari ücret seviyesinin altında gelir elde etmektedir. Elde etmiş oldukları net ortalama aylık gelir 234 TL'dir. Erkek çocukların net aylık geliri 230 TL iken kız çocuklar 244 TL'lik net aylık gelir elde etmektedirler. Kentsel bölgelerde elde edilen net aylık gelir 241 TL iken kırsal yerlerde 219 TL net aylık gelir elde edilmektedir.

2.6. Çalışma Nedeni Açısından Değerlendirme

TÜİK (2006) çocuk işgücü anketi sonuçları incelendiğinde çocukların çalışma nedenlerinin detaylarına inildiği görülür. Ayrıca bu anketde okula devam etme ile etmeme gibi önemli bir faktörün çalışma nedenine etkisinin olabileceği de düşünülmüştür. Tablo-2.7'de de belirtildiği gibi; 6-17 yaş grubunda bulunan çocukların çalışma nedenleri arasında en önemlisi “hanehalkı gelirin katkısında bulunmak” olarak tespit edilmiştir. Oransal olarak, çalışan çocukların %51.1'i bu etkinin önemini belirtmişlerdir. İkinci önemli neden; “iş öğrenmek, meslek sahibi olmak” olarak dikkati çekmektedir. Çalışan çocukların %17.4'ü iş öğrenmek ve meslek sahibi olmak amacıyla çalışmakta olduğunu belirtmişlerdir. Üçüncü sırada %12.9'luk bir tercih oranı ile “hanehalkının ekonomik faaliyetine yardımcı olmak” yer almaktadır. Dördüncü sırada %10.8'lik bir tercih oranı ile “ailenin isteği” nedeniyle çalışıldığı belirtilmiştir. Beşinci sırada ise %4.7'lik bir tercih oranı ile “ kendi ihtiyaçlarını karşılamak” seçeneği yer almaktadır.

Yapılan çocuk işgücü anketi kent ve kır ayrımını kapsadığı gibi 6-17 yaş grubundaki çocukları 6-14 ve 15-17'lik iki yaş grubu halinde inceleyebilme imkânını da sağlamaktadır. Kentsel ve kırsal bölgelerde “hanehalkı gelirin katkısında bulunmak” çalışan çocukların en önemli çalışma nedenleri olarak belirlemektedir. Fakat kentsel

bölgelerde çalışma nedeni olarak ikinci sırada “iş öğrenmek, meslek sahibi olmak” gelirken, kırsal bölgelerde ikinci sırada “hanehalkının ekonomik faaliyetine yardımcı olmak” gelmektedir. Yaş gruplarına göre yapılmış anket sonuçlarına göre; “hanehalkı gelirine katkıda bulunma” 6-14 ve 15-17 yaş grubu çocukları için ilk sırada yer almaktadır. Diğer taraftan “hanehalkının ekonomik faaliyetine yardımcı olmak” ve “aile isteği” nedeniyle çalışan çocukların oranının 6-14 yaş grubundaki çocuklar için daha yüksek olması önemli bir husus olarak dikkati çekmektedir. 15-17 yaş grubundaki çocuklar için ise “iş öğrenmek, meslek sahibi olmak” ile “kendi ihtiyaçlarını karşılamak” nedeniyle çalışmanın oranı daha yüksektir.

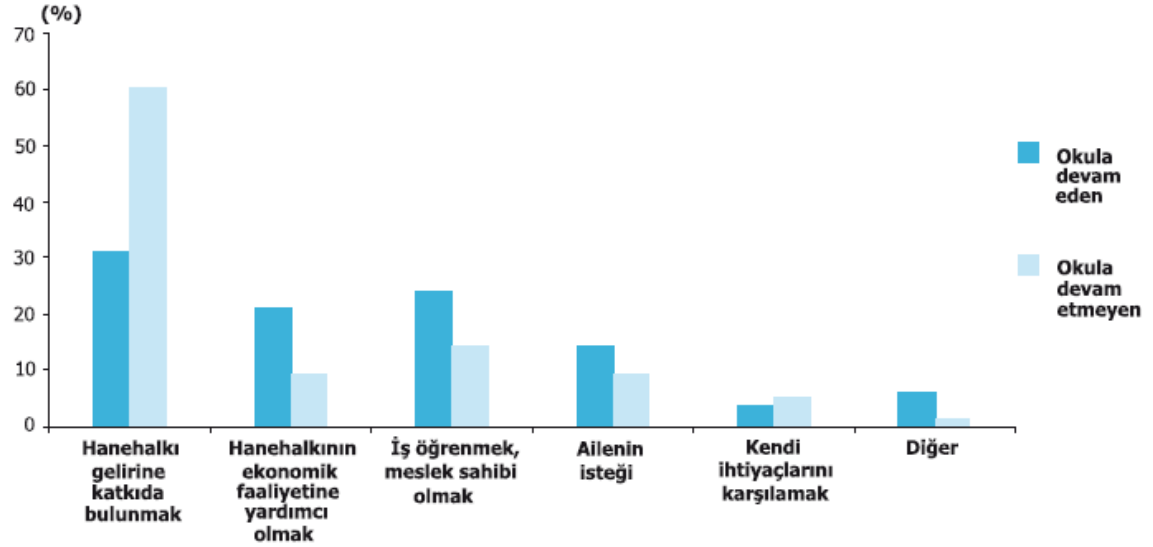
Tablo 2. 7 Çalışma nedenine göre ekonomik faaliyetlerde çalışan çocuklar

(%)						
	Çalışma nedeni					
Yerleşim yeri ve yaş grubu	Hanehalkı gelirine katkıda bulunmak	Hanehalkının ekonomik faaliyetine yardımcı olmak	İş öğrenmek, meslek sahibi olmak	Ailenin isteği	Kendi ihtiyaçlarını karşılamak	Diğer
Türkiye						
Toplam	51.1	12.9	17.4	10.8	4.7	3.0
6-14	46.3	18.8	12.8	16.6	1.9	3.8
15-17	53.4	10.0	19.7	7.8	6.1	2.8
Kent	52.1	8.5	24.3	4.2	7.4	3.5
6-14	50.9	14.7	19.0	8.6	4.3	2.6
15-17	52.5	6.7	26.1	2.6	8.2	3.8
Kır	50.3	17.0	11.2	16.8	2.2	2.8
6-14	43.6	21.1	9.3	21.1	0.5	4.4
15-17	54.9	14.1	12.5	13.5	3.4	1.7

Kaynak: TÜİK, 2006

Anketin detaya inen ve bu çalışmanın da hipotezini etkileyen bir yönüyle 6-17 yaş grubundaki çocukların okula devam edip etmemelerine göre çalışma nedenleri sorgulandığında; Şekil-2.2’de de belirtildiği üzere okula devam ettiği halde çalışan çocukların %31.1’inin hanehalkı gelirine katkıda bulunmak için çalıştığı, buna karşılık okula devam etmeyen çocuklar arasında bu oranın %60.2’ye yükseldiği görülmektedir. Hanehalkının ekonomik faaliyetine yardımcı olmak amacıyla çalışan ve aynı zamanda okula devam eden çocukların oranı %20.9 iken, okula devam etmeyen çocukların oranı

%9.5'dir. Okula devam eden çocuklarda iş öğrenmek, meslek sahibi olmak amacıyla çalışan çocukların oranı %24.2 iken okula devam etmeyen çocuklarda bu oran %14.5'dir.

Şekil 2. 2 Çalışma nedenine göre okula devam eden ve etmeyen çocuklar

Kaynak: TÜİK, 2006

3. Türkiye'deki Çocuk İşgücünün Analizi

Bu bölümde, Türkiye'de çocuk işgücündeki mevcut durum TÜİK (2006) çocuk işgücü anketince elde edilmiş istatistiki verilerle gözden geçirilecektir. Yaş grubu, cinsiyet, kent ve kırsal ayrımında incelenmiş istatistiki verilerde nüfus, istihdam, okula devam etme ve etmeme, çalışma nedeni, ekonomik faaliyet kolu, işteki durum, yapılan iş, fiili çalışma süresi, aylık gelir grubu, işyeri durumu, hanehalkı büyüklüğü ve eğitim durumları gibi faktörlerin çocuk işgücünü nasıl etkilediği ifade edilmeye çalışılacaktır.

Aşağıda yer alan Tablo-2.8'e göre; Türkiye'de 2006 yılında kurumsal olmayan sivil nüfusta 72.958.000 fert bulunmaktadır. İstihdam edilen 22.963.000 fert ile istihdam oranı %35.6'dır. Kent bölgesinde yaşayan toplam 45.769. 000'inin %35.6'sına denk gelen 13.474.000 fert istihdam edilmektedir. Kırsal bölgesinde yaşayan toplam 27.190.000'inin %39.8'ine denk gelen 9.491.000 fert istihdam edilmektedir.

Çocuklar açısından bakıldığında Türkiye’de kurumsal olmayan sivil nüfus içinde yaş grubu 6-17 olan 16.264.000 çocuk bulunmaktadır. Bu çocukların 958.000’i istihdam edilmiş olup istihdam oranı %5.9’dur. Kent bölgesinde kurumsal olmayan sivil nüfusa göre yaşayan çocuk sayısı 9.901.000 olup bunların 457.000 kadarı %4.6’lık bir istihdam oranı ile istihdam edilmiştir. Kır bölgesinde yaşayan çocuk sayısı 6.363.000 olup bunların 502.000 kadarı %7.9’luk bir istihdam oranı ile istihdam edilmiştir. Durumun cinsiyet açısından değerlendirilmesi de Tablo-2.8’de yer almaktadır. Buradan hareketle kurumsal olmayan sivil nüfus verilerine göre Türkiye’de 36.379.000 erkek nüfus bulunmaktadır. Bu nüfusun 17.011.000 kadarı istihdam edilmiştir. İstihdam oranı %53.1 kadardır. Bu nüfusun 23.062.000 kadarı kent bölgesinde yaşamakta ve kent bölgesinde yaşayanların 10.635.000’i %52’lik bir oranla istihdam edilmektedir. Kır bölgesinde yaşayan erkek nüfus ise 13.319.000 kadardır. Bu nüfusun %55’lik bir oranla 6.375.000 kadarı istihdam edilmektedir.

Cinsiyet sınıflandırılmasına gidilerek erkek çocuklar açısından bakıldığında ise kurumsal olmayan sivil nüfus içinde yaş grubu 6-17 olan 8.192.000 erkek çocuk bulunmaktadır. Bu çocukların 632.000 kadarı istihdam edilmiş olup, istihdam oranı %7.7’dir. Kent bölgesinde kurumsal olmayan sivil nüfusa göre yaşayan erkek çocuk sayısı 5.099.000 olup bunların 337.000 kadarı %6.6’lık bir istihdam oranı ile istihdam edilmiştir. Kır bölgesinde yaşayan erkek çocuk sayısı 3.094.000 olup bunların 296.000 kadarı %9.6’lık bir istihdam oranı ile istihdam edilmiştir.

Kız çocuklar açısında bakıldığında ise kurumsal olmayan sivil nüfus içinde yaş grubu 6-17 olan 8.072.000 kız çocuk bulunmaktadır. Bu çocukların 326.000 kadarı istihdam edilmiş olup, istihdam oranı %4’dür. Kent bölgesinde kurumsal olmayan sivil nüfusa göre yaşayan kadın çocuk sayısı 4.802.000 olup bunların 120.000 kadarı %2.5’lik bir istihdam oranı ile istihdam edilmiştir. Kır bölgesinde yaşayan kız çocuk sayısı 3.269.000 olup bunların 206.000 kadarı %6.3’lük bir istihdam oranı ile istihdam edilmiştir.

Tablo 2. 8 Yaş grubu ve cinsiyete göre kurumsal olmayan sivil nüfus ve istihdam

(Bin)									
	Türkiye			Kent			Kır		
Yaş grubu ve cinsiyet	Kurumsal olmayan sivil nüfus	İstihdam	İstihdam oranı	Kurumsal olmayan sivil nüfus	İstihdam	İstihdam oranı	Kurumsal olmayan sivil nüfus	İstihdam	İstihdam oranı
Toplam	72.958	22.963	35.6	45.769	13.474	33.2	27.190	9.491	39.8
6-17	16.264	958	5.9	9.901	457	4.6	6.363	502	7.9
Erkek	36.379	17.011	53.1	23.062	10.635	52.0	13.319	6.375	55.0
6-17	8.192	632	7.7	5.099	337	6.6	3.094	296	9.6
Kız	36.579	5.952	18.3	22.707	2.839	14.1	13.871	3.116	25.4
6-17	8.072	326	4.0	4.802	120	2.5	3.269	206	6.3

Kaynak: TÜİK, 2006, verilerine dayanılarak oluşturulmuştur.

3.1. Yaş Grubu, Cinsiyet ve İşyeri Durumuna Göre Çocuk İşgücü

Çalışma ile ilgili bu kısımda çocuk işgücünün Türkiye'deki analizine yönelik olarak Tablo-2.9'dan Tablo-2.12'ye kadar olan tablolarda ifade edilmeye çalışılan ve sırasıyla yaş grubu ve cinsiyet ile cinsiyet ve iş durumu başlıklı tabloların değerlendirilmesine yer verilmektedir.

3.1.1. Yaş grubu ve cinsiyete göre çocuk işgücü

Türkiye geneline ve kent-kır ayırımına göre yaş grubu, cinsiyet, okula devam etme ve çalışma durumuna göre incelenen çocuklar Tablo-2.9'da belirtildiği şekliyle yer almaktadır. Türkiye geneline bakıldığında, yaşları 6-17 arasında olan 16.264.000 çocuğun 13.772.000 kadarı okula devam etmektedir. Bu çocuklardan 6.198.000 kadarı çalışmaktadır. 302.000 çocuk ekonomik faaliyetlerde çalışmakta iken, 5.896.000 çocuk ev işlerinde çalışmaktadır. Okula devam ettiği halde çalışmayan 7.574.000 çocuk bulunmaktadır. Okula devam etmeyen çocuk sayısı 2.492.000 kadardır. Bu çocukların 1.762.000 kadarı çalışmaktadır. 656.000 çocuk ekonomik faaliyetlerde çalışmakta iken, 1.106.000 çocuk ev işlerinde çalışmaktadır. Okula devam etmeyen ve çalışmayan çocuk sayısı 730.000 kadardır.

Türkiye genelindeki erkek çocuklar incelendiğinde, yaşları 6-17 arasında olan 8.192.000 çocuğun 7.165.000 kadarı okula devam etmektedir. Bu çocuklardan 2.749.000

kadarı çalışmaktadır. 220.000 çocuk ekonomik faaliyetlerde çalışmakta iken, 2.529.000 çocuk ev işlerinde çalışmaktadır. Okula devam ettiği halde çalışmayan 4.417.000 çocuk bulunmaktadır. Okula devam etmeyen çocuk sayısı 1.028.000 kadardır. Bu çocukların 598.000 kadarı çalışmaktadır. 413.000 çocuk ekonomik faaliyetlerde çalışmakta iken, 185.000 çocuk ev işlerinde çalışmaktadır. Okula devam etmeyen ve çalışmayan çocuk sayısı 430.000 kadardır.

Türkiye genelindeki kız çocuklar incelendiğinde, yaşları 6-17 arasında olan 8.072.000 çocuğun 6.607.000 kadarı okula devam etmektedir. Bu çocuklardan 3.449.000 kadarı çalışmaktadır. 82.000 kız çocuk ekonomik faaliyetlerde çalışmakta iken, 3.367.000 kız çocuk ev işlerinde çalışmaktadır. Okula devam ettiği halde çalışmayan 3.157.000 kız çocuk bulunmaktadır. Okula devam etmeyen kız çocuk sayısı 1.465.000 kadardır. Bu çocukların 1.165.000 kadarı çalışmaktadır. 244.000 kız çocuk ekonomik faaliyetlerde çalışmakta iken, 921.000 kız çocuk ev işlerinde çalışmaktadır. Okula devam etmeyen ve çalışmayan kız çocuk sayısı 300.000 kadardır.

Kentsel bölgelere göre toplamdaki verilere bakıldığında, 9.901.000 çocuğun 8.636.000 kadarı okula devam etmektedir. Bu çocuklardan 4.125.000 kadarı çalışmaktadır. 129.000 çocuk ekonomik faaliyetlerde çalışmakta iken, 3.996.000 çocuk ev işlerinde çalışmaktadır. Okula devam ettiği halde çalışmayan 4.510.000 çocuk bulunmaktadır. Okula devam etmeyen çocuk sayısı 1.265.000 kadardır. Bu çocukların 854.000 kadarı çalışmaktadır. 327.000 çocuk ekonomik faaliyetlerde çalışmakta iken, 527.000 çocuk ev işlerinde çalışmaktadır. Okula devam etmeyen ve çalışmayan çocuk sayısı 411.000 kadardır.

Kentsel bölgelerdeki erkek çocuklar incelendiğinde, 5.099.000 çocuğun 4.504.000 kadarı okula devam etmektedir. Bu çocuklardan 1.875.000 kadarı çalışmaktadır. 103.000 erkek çocuk ekonomik faaliyetlerde çalışmakta iken, 1.772.000 erkek çocuk ev işlerinde çalışmaktadır. Okula devam ettiği halde çalışmayan 2.629.000 erkek çocuk bulunmaktadır. Okula devam etmeyen erkek çocuk sayısı 595.000 kadardır. Bu çocukların 348.000 kadarı çalışmaktadır. 234.000 erkek çocuk ekonomik faaliyetlerde

çalışmakta iken, 114.000 erkek çocuk ev işlerinde çalışmaktadır. Kentsel bölgelerde okula devam etmeyen ve çalışmayan erkek çocuk sayısı 247.000 kadardır.

Kentsel bölgelerdeki kız çocuklar incelendiğinde, 4.802.000 kız çocuğun 4.132.000 kadarı okula devam etmektedir. Bu çocuklardan 2.250.000 kadarı çalışmaktadır. 26.000 kız çocuk ekonomik faaliyetlerde çalışmakta iken, 2.224.000 kız çocuk ev işlerinde çalışmaktadır. Okula devam ettiği halde çalışmayan 1.882.000 kız çocuk bulunmaktadır. Okula devam etmeyen kız çocuk sayısı 670.000 kadardır. Bu çocukların 506.000 kadarı çalışmaktadır. 94.000 kız çocuk ekonomik faaliyetlerde çalışmakta iken, 412.000 kız çocuk ev işlerinde çalışmaktadır. Kentsel bölgelerde okula devam etmeyen ve çalışmayan kız çocuk sayısı 164.000 kadardır.

Kırsal bölgelere göre toplamdaki verilere bakıldığında, 6.363.000 çocuğun 5.136.000 kadarı okula devam etmektedir. Bu çocuklardan 2.072.000 kadarı çalışmaktadır. 172.000 çocuk ekonomik faaliyetlerde çalışmakta iken, 1.900.000 çocuk ev işlerinde çalışmaktadır. Okula devam ettiği halde çalışmayan 3.064.000 çocuk bulunmaktadır. Okula devam etmeyen çocuk sayısı 1.227.000 kadardır. Bu çocukların 909.000 kadarı çalışmaktadır. 329.000 çocuk ekonomik faaliyetlerde çalışmakta iken, 580.000 çocuk ev işlerinde çalışmaktadır. Kırsal bölgelerde okula devam etmeyen ve çalışmayan çocuk sayısı 318.000 kadardır.

Kırsal bölgelerdeki erkek çocuklar incelendiğinde, 3.093.000 erkek çocuğun 2.661.000 kadarı okula devam etmektedir. Bu çocuklardan 873.000 kadarı çalışmaktadır. 116.000 erkek çocuk ekonomik faaliyetlerde çalışmakta iken, 757.000 erkek çocuk ev işlerinde çalışmaktadır. Okula devam ettiği halde çalışmayan 1.788.000 erkek çocuk bulunmaktadır. Okula devam etmeyen erkek çocuk sayısı 432.000 kadardır. Bu çocukların 250.000 kadarı çalışmaktadır. 179.000 erkek çocuk ekonomik faaliyetlerde çalışmakta iken, 71.000 erkek çocuk ev işlerinde çalışmaktadır. Kırsal bölgelerde okula devam etmeyen ve çalışmayan erkek çocuk sayısı 182.000 kadardır.

Kırsal bölgelerdeki kız çocuklar incelendiğinde, 3.270.000 kız çocuğun 2.475.000 kadarı okula devam etmektedir. Bu çocuklardan 1.199.000 kadarı çalışmaktadır. 56.000 kız çocuk ekonomik faaliyetlerde çalışmakta iken, 1.143.000 kız çocuk ev işlerinde çalışmaktadır. Okula devam ettiği halde çalışmayan 1.276.000 kız çocuk bulunmaktadır. Okula devam etmeyen kız çocuk sayısı 794.000 kadardır. Bu çocukların 658.000 kadarı çalışmaktadır. 150.000 çocuk ekonomik faaliyetlerde çalışmakta iken, 509.000 kız çocuk ev işlerinde çalışmaktadır. Kırsal bölgelerde okula devam etmeyen ve çalışmayan kız çocuk sayısı 136.000 kadardır.

Tablo 2. 9 Yaş grubu, cinsiyet, okula devam etme ve çalışma durumuna göre çocuklar

(Bin)											
		Okula devam eden					Okula devam etmeyen				
		Çalışan					Çalışan				
Yaş grubu ve cinsiyet	Çocuk sayısı	Top-Lam	Top-lam	Ekono-mik faali-yetler-de	Ev işle-rinde	Çalış-mayan	Top-lam	Top-lam	Ekono-mik faali-yetler-de	Ev işle-rinde	Çalış-mayan
Türkiye											
Top-lam	16.264	13.772	6.198	302	5.896	7.574	2.492	1.762	656	1.106	730
Erkek	8.192	7.165	2.749	220	2.529	4.417	1.028	598	413	185	430
Kız	8.072	6.607	3.449	82	3.367	3.157	1.465	1.165	244	921	300
Kent											
Top-lam	9.901	8.636	4.125	129	3.996	4.510	1.265	854	327	527	411
Erkek	5.099	4.504	1.875	103	1.772	2.629	595	348	234	114	247
Kız	4.802	4.132	2.250	26	2.224	1.882	670	506	94	412	164
Kır											
Top-lam	6.363	5.136	2.072	172	1.900	3.064	1.227	909	329	580	318
Erkek	3.093	2.661	873	116	757	1.788	432	250	179	71	182
Kız	3.270	2.475	1.199	56	1.143	1.276	794	658	150	509	136

Kaynak: TÜİK, 2006, verilerine dayanılarak oluşturulmuştur.

Türkiye genelinde ve kent kır ayırımına göre yaş grubu, cinsiyet ve çalışma nedenine göre ekonomik faaliyetlerde çalışan çocukların dağılımı Tablo-2.10'da yer almaktadır. Türkiye toplamına bakıldığında yaşları 6-17 arasında değişen 958.000 çocuğun 490.000'i hanehalkı gelirine katkıda bulunmak, 124.000'i hanehalkının ekonomik faaliyetine yardımcı olmak, 167.000'i iş öğrenmek ve meslek sahibi olmak, 103.000'i

ailenin isteği doğrultusunda ve 45.000'i kendi ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmaktadır. Türkiye genelindeki erkek çocuklara bakıldığında, 632.000 çocuğun 309.000'i hanehalkı gelirine katkıda bulunmak, 78.000'i hanehalkının ekonomik faaliyetine yardımcı olmak, 143.000'i iş öğrenmek ve meslek sahibi olmak, 54.000'i ailenin isteği doğrultusunda ve 31.000'i kendi ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmaktadır. Türkiye genelindeki kız çocuklara bakıldığında, 326.000 çocuğun 181.000'i hanehalkı gelirine katkıda bulunmak, 46.000'i hanehalkının ekonomik faaliyetine yardımcı olmak, 24.000'i iş öğrenmek ve meslek sahibi olmak, 49.000'i ailenin isteği doğrultusunda ve 14.000'i kendi ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmaktadır.

Kentsel bölgelerdeki toplama bakıldığında, 457.000 çocuğun 238.000'i hanehalkı gelirine katkıda bulunmak, 39.000'i hanehalkının ekonomik faaliyetine yardımcı olmak, 111.000'i iş öğrenmek ve meslek sahibi olmak, 19.000'i ailenin isteği doğrultusunda ve 34.000'i kendi ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmaktadır. Kentsel bölgelerdeki erkek çocuklara bakıldığında, 337.000 çocuğun 164.000'i hanehalkı gelirine katkıda bulunmak, 30.000'i hanehalkının ekonomik faaliyetine yardımcı olmak, 97.000'i iş öğrenmek ve meslek sahibi olmak, 11.000'i ailenin isteği doğrultusunda ve 24.000'i kendi ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmaktadır. Kentsel bölgelerdeki kız çocuklara bakıldığında, 120.000 çocuğun 74.000'i hanehalkı gelirine katkıda bulunmak, 9.000'i hanehalkının ekonomik faaliyetine yardımcı olmak, 14.000'i iş öğrenmek ve meslek sahibi olmak, 9.000'i ailenin isteği doğrultusunda ve 10.000'i kendi ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmaktadır.

Kırsal bölgelerdeki toplama bakıldığında 501.000 çocuğun 252.000'i hanehalkı gelirine katkıda bulunmak, 85.000'i hanehalkının ekonomik faaliyetine yardımcı olmak, 56.000'i iş öğrenmek ve meslek sahibi olmak, 84.000'i ailenin isteği doğrultusunda ve 11.000'i kendi ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmaktadır. Kırsal bölgelerdeki erkek çocuklara bakıldığında, 295.000 çocuğun 145.000'i hanehalkı gelirine katkıda bulunmak, 48.000'i hanehalkının ekonomik faaliyetine yardımcı olmak, 46.000'i iş öğrenmek ve meslek sahibi olmak, 44.000'i ailenin isteği doğrultusunda ve 7.000'i kendi ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmaktadır. Kırsal bölgelerdeki kız çocuklara

bakıldığında, 206.000 çocuğun 107.000'i hanehalkı gelirine katkıda bulunmak, 37.000'i hanehalkının ekonomik faaliyetine yardımcı olmak, 10.000'i iş öğrenmek ve meslek sahibi olmak, 40.000'i ailenin isteği doğrultusunda ve 5.000'i kendi ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmaktadır.

Tablo 2. 10 Yaş grubu, cinsiyet ve çalışma nedenine göre ekonomik faaliyetlerde çalışan çocuklar

(Bin)							
		Çalışma nedeni					
Yaş grubu ve cinsiyet	Toplam	Hanehalkı gelirine katkıda bulunmak	Hanehalkının ekonomik faaliyetine yardımcı olmak	İş öğrenmek, meslek sahibi olmak	Ailenin isteği	Kendi ihtiyaçlarını karşılamak	Diğer
Türkiye							
Toplam	958	490	124	167	103	45	29
Erkek	632	309	78	143	54	31	17
Kız	326	181	46	24	49	14	12
Kent							
Toplam	457	238	39	111	19	34	16
Erkek	337	164	30	97	11	24	12
Kız	120	74	9	14	9	10	4
Kır							
Toplam	501	252	85	56	84	11	14
Erkek	295	145	48	46	44	7	6
Kız	206	107	37	10	40	5	8

Kaynak: TÜİK, 2006, verilerine dayanılarak oluşturulmuştur.

Türkiye genelinde ve kent kır ayırımına göre yaş grubu, cinsiyet ve faaliyet koluna göre ekonomik faaliyetlerde çalışan çocukların dağılımı Tablo-2.11'de yer almaktadır. Türkiye genelindeki toplama bakıldığında, yaşları 6-17 arasında değişen 958.000 çocuğun 393.000'i tarım, 272.000'i sanayi, 205.000'i ticaret ve 88.000'i hizmet ekonomik faaliyet kolunda çalışmaktadır. Türkiye genelindeki erkek çocuklara bakıldığında, 632.000 çocuğun 203.000'i tarım, 186.000'i sanayi, 175.000'i ticaret ve 67.000'i hizmet ekonomik faaliyet kolunda çalışmaktadır. Türkiye genelindeki kız çocuklara bakıldığında, 326.000 çocuğun 190.000'i tarım, 85.000'i sanayi, 30.000'i ticaret ve 20.000'i hizmet ekonomik faaliyet kolunda çalışmaktadır.

Kentsel bölgelerdeki toplama bakıldığında, 457.000 çocuğun 32.000'i tarım, 212.000'i sanayi, 151.000'i ticaret ve 62.000'i hizmet ekonomik faaliyet kolunda çalışmaktadır. Kentsel bölgelerdeki erkek çocuklara bakıldığında, 337.000 çocuğun 14.000'i tarım, 145.000'i sanayi, 129.000'i ticaret ve 49.000'i hizmet ekonomik faaliyet kolunda çalışmaktadır. Kentsel bölgelerdeki kız çocuklara bakıldığında, 120.000 çocuğun 18.000'i tarım, 67.000'i sanayi, 22.000'i ticaret ve 14.000'i hizmet ekonomik faaliyet kolunda çalışmaktadır.

Kırsal bölgelerdeki toplama bakıldığında, 501.000 çocuğun 361.000'i tarım, 60.000'i sanayi, 55.000'i ticaret ve 25.000'i hizmet ekonomik faaliyet kolunda çalışmaktadır. Kırsal bölgelerdeki erkek çocuklara bakıldığında, 295.000 çocuğun 189.000'i tarım, 41.000'i sanayi, 46.000'i ticaret ve 19.000'i hizmet ekonomik faaliyet kolunda çalışmaktadır. Kırsal bölgelerdeki kız çocuklara bakıldığında, 206.000 çocuğun 172.000'i tarım, 19.000'i sanayi, 9.000'i ticaret ve 7.000'i hizmet ekonomik faaliyet kolunda çalışmaktadır.

Tablo 2. 11 Yaş grubu, cinsiyet ve faaliyet koluna göre ekonomik faaliyetlerde çalışan çocuklar

(Bin)					
		Ekonomik faaliyet kolu			
Yaş grubu ve cinsiyet	Toplam	Tarım	Sanayi	Ticaret	Hizmet
Türkiye					
Toplam	958	393	272	205	88
Erkek	632	203	186	175	67
Kız	326	190	85	30	20
Kent					
Toplam	457	32	212	151	62
Erkek	337	14	145	129	49
Kız	120	18	67	22	14
Kır					
Toplam	501	361	60	55	25
Erkek	295	189	41	46	19
Kız	206	172	19	9	7

Kaynak: TÜİK, 2006, verilerine dayanılarak oluşturulmuştur.

Türkiye genelinde ve kent kır ayırımına göre yaş grubu, cinsiyet ve işteki duruma göre ekonomik faaliyetlerde çalışan çocukların dağılımı Tablo-2.12’de yer almaktadır. Türkiye genelindeki toplama bakıldığında, yaşları 6-17 arasında değişen 958.000 çocuğun 513.000’i ücretli, maaşlı veya yevmiyeli, 26.000’i kendi hesabına veya işveren, 419.000’i ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Türkiye genelindeki erkek çocuklara bakıldığında, 632.000 erkek çocuğun 350.000’i ücretli, maaşlı veya yevmiyeli, 20.000’i kendi hesabına veya işveren, 262.000’i ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Türkiye genelindeki kız çocuklara bakıldığında, 326.000 kız çocuğun 163.000’i ücretli, maaşlı veya yevmiyeli, 6.000’i kendi hesabına veya işveren, 157.000’i ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır.

Kentsel bölgelerdeki toplama bakıldığında, 457.000 çocuğun 355.000’i ücretli, maaşlı veya yevmiyeli, 16.000’i kendi hesabına veya işveren, 86.000’i ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Kentsel bölgelerdeki erkek çocuklara bakıldığında, 337.000 çocuğun 251.000’i ücretli, maaşlı veya yevmiyeli, 13 000’i kendi hesabına veya işveren, 73.000’i ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Kentsel bölgelerdeki kız çocuklara bakıldığında, 120.000 çocuğun 103.000’i ücretli, maaşlı veya yevmiyeli, 3.000’i kendi hesabına veya işveren, 13.000’i ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır.

Kırsal bölgelerdeki toplama bakıldığında, 501.000 çocuğun 158.000’i ücretli, maaşlı veya yevmiyeli, 10.000’i kendi hesabına veya işveren, 333.000’i ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Kırsal bölgelerdeki erkek çocuklara bakıldığında, 295.000 erkek çocuğun 98.000’i ücretli, maaşlı veya yevmiyeli, 7.000’i kendi hesabına veya işveren, 190.000’i ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Kırsal bölgelerdeki kız çocuklara bakıldığında, 206.000 kız çocuğun 60.000’i ücretli, maaşlı veya yevmiyeli, 3.000’i kendi hesabına veya işveren, 144.000’i ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır.

Tablo 2. 12 Yaş grubu, cinsiyet ve işteki duruma göre ekonomik faaliyetlerde çalışan çocuklar

(Bin)				
		İşteki durum		
Yaş grubu ve cinsiyet	Toplam	Ücretli, maaşlı veya yevmiyeli	Kendi hesabına veya işveren	Ücretsiz aile işçisi
Türkiye				
Toplam	958	513	26	419
Erkek	632	350	20	262
Kız	326	163	6	157
Kent				
Toplam	457	355	16	86
Erkek	337	251	13	73
Kız	120	103	3	13
Kır				
Toplam	501	158	10	333
Erkek	295	98	7	190
Kız	206	60	3	144

Kaynak: TÜİK, 2006, verilerine dayanılarak oluşturulmuştur.

3.1.2.Cinsiyet ve işyeri durumuna göre çocuk işgücü

Türkiye genelinde ve kent kır ayırımına göre cinsiyet ve işyeri durumuna göre ekonomik faaliyetlerde çalışan çocuklar Tablo-2.13, Tablo-2.14 ve Tablo-2.15’de belirtildiği şekliyle yer almaktadır. Tablo-2.13’de ifade edildiği gibi, Türkiye genelindeki toplama bakıldığında, 958.000 çocuğun 380.000’i tarla ve bahçede, 508.000’i düzenli işyerinde, 59.000’i seyyar, sabit olmayan işyeri veya pazar yerinde ve 11.000’i de evde çalışmaktadır. Türkiye genelindeki erkek çocuklara bakıldığında, 632.000 erkek çocuğun 192.000’i tarla ve bahçede, 382.000’i düzenli işyerinde, 56.000’i seyyar, sabit olmayan işyeri veya pazar yerinde ve 1.000’i de evde çalışmaktadır. Türkiye genelindeki kız çocuklara bakıldığında, 326.000 kız çocuğun 188.000’i tarla ve bahçede, 126.000’i düzenli işyerinde, 3.000’i seyyar, sabit olmayan işyeri veya pazar yerinde ve 10.000’i de evde çalışmaktadır.

Tablo 2. 13 Cinsiyet ve işyeri durumuna göre ekonomik faaliyetlerde çalışan çocuklar, Türkiye

(Bin)					
		İşyeri durumu			
Cinsiyet	Toplam	Tarla, bahçe	Düzenli işyeri	Seyyar, veya pazar yeri	Evde
Türkiye					
Toplam	958	380	508	59	11
Erkek	632	192	382	56	1
Kız	326	188	126	3	10

Kaynak: TÜİK, 2006, verilerine dayanılarak oluşturulmuştur.

Tablo-2.14’de ifade edildiği gibi, kentsel bölgelerdeki toplama bakıldığında, 457.000 çocuğun 31.000’i tarla ve bahçede, 385.000’i düzenli işyerinde, 36.000’i seyyar, sabit olmayan işyeri veya pazar yerinde ve 5.000’i de evde çalışmaktadır. Kentsel bölgelerdeki erkek çocuklara bakıldığında, 337.000 erkek çocuğun 13.000’i tarla ve bahçede, 289.000’i düzenli işyerinde, 33.000’i seyyar, sabit olmayan işyeri veya pazar yerinde ve 1.000’i de evde çalışmaktadır. Kentsel bölgelerdeki kız çocuklara bakıldığında, 120.000 kız çocuğun 18.000’i tarla ve bahçede, 96.000’i düzenli işyerinde, 2.000’i seyyar, sabit olmayan işyeri veya pazar yerinde ve 4.000’i de evde çalışmaktadır.

Tablo 2. 14 Cinsiyet ve işyeri durumuna göre ekonomik faaliyetlerde çalışan çocuklar, Kent

(Bin)					
		İşyeri durumu			
Cinsiyet	Toplam	Tarla, bahçe	Düzenli işyeri	Seyyar, veya pazar yeri	Evde
Türkiye					
Toplam	457	31	385	36	5
Erkek	337	13	289	33	1
Kız	120	18	96	2	4

Kaynak: TÜİK, 2006, verilerine dayanılarak oluşturulmuştur.

Tablo-2.15’de ifade edildiği gibi, kırsal bölgelerdeki toplama bakıldığında, 501.000 çocuğun 349.000’i tarla ve bahçede, 123.000’i düzenli işyerinde, 23.000’i seyyar, sabit olmayan işyeri veya pazar yerinde ve 6.000’i de evde çalışmaktadır. Kırsal bölgelerdeki erkek çocuklara bakıldığında, 295.000 erkek çocuğun 179.000’i tarla ve bahçede,

93.000'i düzenli işyerinde, 23.000'i seyyar, sabit olmayan işyeri veya pazar yerinde ve 1.000'i de evde çalışmaktadır. Kırsal bölgelerdeki kız çocuklara bakıldığında, 206.000 kız çocuğun 170.000'i tarla ve bahçede, 30.000'i düzenli işyerinde çalışmaktadır. Seyyar, sabit olmayan işyeri veya pazar yerinde çalışan kız çocuğu bulunmamaktadır.

Tablo 2. 15 Cinsiyet ve işyeri durumuna göre ekonomik faaliyetlerde çalışan çocuklar, Kır

(Bin)					
		İşyeri durumu			
Cinsiyet	Toplam	Tarla, bahçe	Düzenli işyeri	Seyyar, veya pazar yeri	Evde
Türkiye					
Toplam	501	349	123	23	6
Erkek	295	179	93	23	1
Kız	206	170	30	0	6

Kaynak: TÜİK, 2006, verilerine dayanılarak oluşturulmuştur.

3.2. Yaş Grubu Cinsiyet, Hanehalkı ve Okul Durumuna Göre Çocuk İşgücü

Çalışma ile ilgili bu kısımda çocuk işgücünün Türkiye'deki analizine yönelik olarak Tablo-2.16'dan Tablo-2.22'ye kadar olan tablolarda ifade edilmeye çalışılan ve sırasıyla yaş grubu, cinsiyet ve okula durumu ile hanehalkı durumu, cinsiyet, okula devam ve çalışma durumuna göre çocuk işgücü başlıklı tabloların değerlendirilmesine yer verilmektedir.

3.2.1. Yaş grubu, cinsiyet ve okul durumuna göre çocuk işgücü

Hiç okula gitmemiş veya okulu yarıda bırakmış çocukların, Türkiye genelinde kent-kır ayırımında, yaş grubu, cinsiyet ve nedenlerine göre dağılımları, Tablo-2.16'da düzenlenmiştir. Türkiye genelinde hiç okula gitmemiş veya okulu yarıda bırakmış olmanın nedenlerine bakıldığında, toplamda 2.492.000 çocuğun 298.000'inin yaşının uygun olmadığı görülmektedir. 133.000'i hasta veya özürlüdür. 78.000'ine okul çok uzak kalmaktadır. 559.000'i okul masraflarını karşılayamamaktadır. 348.000'i ailenin okula gitmesine izin vermemesidir. 383.000'inin derslerde başarısız olması ya da okula ilgi duymaması söz konusudur. 130.000'i okula gitmenin yararına inanmamaktadır. 14.000'inin okullarının emniyetli olmaması durumu söz konusudur. 79.000'inin

çalışmak zorunda olduğu görülmektedir. 35.000'inin hanehalkı fertlerine ev işlerinde yardım etmek zorunluluğunun bulunmasıdır. Erkek çocuklar açısından hiç okula gitmemiş veya okulu yarıda bırakmış olmanın nedenlerine bakıldığında, 1.027.000 erkek çocuğun 146.000'inin yaşının uygun olmadığı görülmektedir. Bu çocukların 72.000'i hasta veya özürdür. 17.000'ine okul çok uzak kalmaktadır. 194.000'i okul masraflarını karşılayamamaktadır. 42.000'inin ailesi okula gitmesine izin vermemektedir. 227.000'inin derslerde başarısız olması ya da okula ilgi duymaması söz konusudur. 77.000'i okula gitmenin yararına inanmamaktadır. 5.000'inin okullarının emniyetli olmaması durumu söz konusudur. 46.000'inin çalışmak zorunda olduğu görülmektedir. 6.000'inin hanehalkı fertlerine ev işlerinde yardım etmek zorunluluğu bulunmaktadır. Kız çocuklar açısından hiç okula gitmemiş veya okulu yarıda bırakmış olmanın nedenlerine bakıldığında, 1.464.000 kız çocuğun 151.000'inin yaşının uygun olmadığı görülmektedir. 61.000'i hasta veya özürdür. 61.000'ine okul çok uzak kalmaktadır. 366.000'i okul masraflarını karşılayamamaktadır. 306.000'inin ailesi okula gitmesine izin vermemektedir. 156.000'inin derslerde başarısız olması ya da okula ilgi duymaması söz konusudur. 53.000'i okula gitmenin yararına inanmamaktadır. 10.000'inin okullarının emniyetli olmaması durumu söz konusudur. 33.000'inin çalışmak zorunda olduğu görülmektedir. 30.000'inin hanehalkı fertlerine ev işlerinde yardım etmek zorunluluğu bulunmaktadır.

Kentsel bölgelerdeki çocukların hiç okula gitmemiş veya okulu yarıda bırakmış olmalarının nedenlerine bakıldığında, toplamda 1.265.000 çocuğun 171.000'inin yaşının uygun olmaması gösterilmektedir. 79.000'i hasta veya özürdür. 12.000'ine okul çok uzak kalmaktadır. 252.000'i okul masraflarını karşılayamamaktadır. 103.000 çocuğa aileleri okula gitmesine izin vermemektedir. 217.000'inin derslerde başarısız olması ya da okula ilgi duymaması söz konusudur. 76.000'i okula gitmenin yararına inanmamaktadır. 7.000'inin okullarının emniyetli olmaması durumu söz konusudur. 49.000'inin çalışmak zorunda olduğu görülmektedir. 16.000'inin hanehalkı fertlerine ev işlerinde yardım etmek zorunluluğu bulunmaktadır. Erkek çocuklar açısından hiç okula gitmemiş veya okulu yarıda bırakmış olmanın nedenlerine bakıldığında, 595.000 çocuğun 91.000'inin yaşının uygun olmadığı görülmektedir. 45.000'i hasta veya özürdür. 2.000'ine okul çok uzak kalmaktadır. 101.000'i okul masraflarını

karşılayamamaktadır. 8.000'ine aileleri okula gitmelerine izin vermemektedir. 130.000'inin derslerde başarısız olması ya da okula ilgi duymaması söz konusudur. 46.000'i okula gitmenin yararına inanmamaktadır. 3.000'inin okullarının emniyetli olmaması durumu söz konusudur. 29.000'inin çalışmak zorunda olduğu görülmektedir. 3.000'inin hanehalkı fertlerine ev işlerinde yardım etmek zorunluluğu bulunmaktadır. Kız çocuklar açısından hiç okula gitmemiş veya okulu yarıda bırakmış olmanın nedenlerine bakıldığında, 670.000 çocuğun 80.000'inin yaşının uygun olmadığı görülmektedir. 34.000'i hasta veya özürdür. 10.000'ine okul çok uzak kalmaktadır. 151.000'i okul masraflarını karşılayamamaktadır. 95.000'ine aileleri okula gitmelerine izin vermemektedir. 87.000'inin derslerde başarısız olması ya da okula ilgi duymaması söz konusudur. 29.000'i okula gitmenin yararına inanmamaktadır. 4.000'inin okullarının emniyetli olmaması durumu söz konusudur. 20.000'inin çalışmak zorunda olduğu görülmektedir. 13.000'inin hanehalkı fertlerine ev işlerinde yardım etmek zorunlulukları bulunmaktadır.

Kırsal bölgelerdeki çocukların hiç okula gitmemiş veya okulu yarıda bırakmış olma nedenlerine bakıldığında, toplamda 1.227.000 çocuğun 127.000'inin yaşının uygun olması gösterilmektedir. 54.000'i hasta veya özürdür. 65.000'ine okul çok uzak kalmaktadır. 307.000'i okul masraflarını karşılayamamaktadır. 245.000'inin aileleri okula gitmelerine izin vermemektedir. 166.000'inin derslerde başarısız olması ya da okula ilgi duymaması söz konusudur. 54.000'i okula gitmenin yararına inanmamaktadır. 7.000'inin okullarının emniyetli olmaması durumu söz konusudur. 30.000'inin çalışmak zorunda olduğu görülmektedir. 20.000'inin hanehalkı fertlerine ev işlerinde yardım etme zorunluluğu bulunmaktadır. Erkek çocuklar açısından hiç okula gitmemiş veya okulu yarıda bırakmış olmanın nedenlerine bakıldığında, 432.000 çocuğun 55.000'inin yaşının uygun olmadığı görülmektedir. 27.000'i hasta veya özürdür. 14.000'ine okul çok uzak kalmaktadır. 92.000'i okul masraflarını karşılayamamaktadır. 34.000'inin aileleri okula gitmelerine izin vermemektedir. 97.000'inin derslerde başarısız olması ya da okula ilgi duymaması söz konusudur. 31.000'i okula gitmenin yararına inanmamaktadır. 2.000'inin okullarının emniyetli olmaması durumu söz konusudur. 17.000'inin çalışmak zorunda olduğu görülmektedir. Çalışma nedenlerine bakıldığında, 3.000 çocuğun hanehalkı fertlerine ev işlerinde yardım etmek zorunda olduğu

görülmektedir. Kız çocuklar açısından hiç okula gitmemiş veya okulu yarıda bırakmış olmanın nedenlerine bakıldığında, 794.000 çocuğun 71.000'inin yaşının uygun olmadığı görülmektedir. 27.000'i hasta veya özürlüdür. 51.000'ine okul çok uzak kalmaktadır. 215.000'i okul masraflarını karşılayamamaktadır. 211.000'inin aileleri okula gitmelerine izin vermemektedir. 69.000'inin derslerde başarısız olması ya da okula ilgi duymaması söz konusudur. 24.000'i okula gitmenin yararına inanmamaktadır. 5.000'inin okullarının emniyetli olmaması durumu söz konusudur. 13.000'inin çalışmak zorunda olduğu görülmektedir. 17.000'inin hanehalkı fertlerine ev işlerinde yardım etme zorunluluğu bulunmaktadır.

Tablo 2. 16 Yaş grubu, cinsiyet ve nedene göre okula hiç gitmemiş veya okulu yarıda bırakmış çocuklar

(Bin)

		Okula gitmeme veya okulu yarıda bırakmanın esas nedeni										
Yaş grubu ve cinsiyet	Toplam	Yaşının uygun olmaması	Hasta veya özürlü olması	Okulun çok uzak olması	Okul masraflarını karşılayamama	Ailenin okula gitmesine izin vermemesi	Derslerde başarısız olması/ Okula ilgi duymaması	Okula gitmenin yararına inanmaması	Okulun emniyetli olmaması	Çalışmak zorunda olması	Hanehalkı fertlerine ev işlerinde yardım etmek zorunda olması	Diğer
Türkiye												
Toplam	2.492	298	133	78	559	348	383	130	14	79	35	435
Erkek	1.027	146	72	17	194	42	227	77	5	46	6	197
Kız	1.464	151	61	61	366	306	156	53	10	33	30	238
Kent												
Toplam	1.265	171	79	12	252	103	217	76	7	49	16	283
Erkek	595	91	45	2	101	8	130	46	3	29	3	137
Kız	670	80	34	10	151	95	87	29	4	20	13	146
Kır												
Toplam	1.227	127	54	65	307	245	166	54	7	30	20	152
Erkek	432	55	27	14	92	34	97	31	2	17	3	60
Kız	794	71	27	51	215	211	69	24	5	13	17	92

Kaynak: TÜİK, 2006, verilerine dayanılarak oluşturulmuştur.

3.2.2. Hanehalkı durumu, cinsiyet, okula devam ve çalışma durumuna göre çocuk işgücü

Türkiye genelinde ve kent kır ayırımına göre hanehalkı büyüklüğü, cinsiyet, okula devam ve çalışma durumuna göre çocuklar Tablo-2.17, Tablo-2.18 ve Tablo-2.19’da belirtildiği şekliyle yer almaktadır. Tablo-2.17’de ifade edildiği gibi, Türkiye genelinde hanehalkı büyüklüğü ve cinsiyet verisinden hareketle toplamda 16.264.000 çocuğun 13.772.000’i okula devam etmektedir. Okula devam ettiği halde çalışan çocukların sayısı ise 6.198.000’dir. Okula devam ettiği halde çalışan çocukların 302.000’i ekonomik faaliyetlerde, 5.896.000’i ise ev işlerinde çalışmaktadırlar. Okula devam ettiği halde çalışmayan çocuk sayısı 7.574.000’dir. Okula devam etmeyen toplam çocuk sayısı 2.492.000’dir. Bu çocuklardan 1.762.000’i çalışmaktadır ve 656.000’i ekonomik faaliyetlerde, 1.106.000’i de ev işlerinde çalışmaktadır. Okula devam etmeyen ve çalışmayan 730.000 çocuk bulunmaktadır. Türkiye genelindeki erkek çocuklara bakıldığında, 8.194.000 çocuğun 7.166.000’i okula devam etmektedir. Okula devam ettiği halde çalışan çocukların sayısı ise 2.749.000’dir. Okula devam ettiği halde çalışan çocukların 220.000’i ekonomik faaliyetlerde, 2.529.000’i ise ev işlerinde çalışmaktadırlar. Okula devam ettiği halde çalışmayan çocuk sayısı 4.417.000’dir. Okula devam etmeyen toplam çocuk sayısı 1.028.000’dir. Bu çocuklardan 598.000’i çalışmaktadır ve 413.000’i ekonomik faaliyetlerde, 185.000’i de ev işlerinde çalışmaktadır. Okula devam etmeyen ve çalışmayan 430.000 çocuk bulunmaktadır. Türkiye genelindeki kız çocuklara bakıldığında, 8.071.000 çocuğun 6.606.000’i okula devam etmektedir. Okula devam ettiği halde çalışan çocukların sayısı ise 3.449.000’dir. Okula devam ettiği halde çalışan çocukların 82.000’i ekonomik faaliyetlerde, 3.367.000’i ise ev işlerinde çalışmaktadırlar. Okula devam ettiği halde çalışmayan çocuk sayısı 3.157.000’dir. Okula devam etmeyen toplam çocuk sayısı 1.465.000’dir. Bu çocuklardan 1.165.000’i çalışmaktadır ve 244.000’i ekonomik faaliyetlerde, 921.000’i de ev işlerinde çalışmaktadır. Okula devam etmeyen ve çalışmayan 300.000 çocuk bulunmaktadır.

Türkiye genelinde, okula devam eden ve aynı anda çalışan çocukların hanehalkı büyüklüğü en yoğunlukta olan aileler 4 fertten oluşmaktadır. Bu durum okula devam

eden fakat çalışmayan çocuklar için de geçerlidir. Okula devam etmeyen fakat çalışan çocuklarda ise hanehalkı büyüklüğü en yoğunlukta olan aileler 8 fert ve üzerinde bir mevcuttan oluşmaktadır. Okula devam eden ve çalışan erkek çocukların hanehalkı büyüklüğü en yoğunlukta olan aileler 4 fertten oluşmaktadır. Bu durum okula devam eden fakat çalışmayan erkek çocuklar için de geçerlidir. Okula devam etmeyen fakat çalışan erkek çocuklarda ise hanehalkı büyüklüğü en yoğunlukta olan aileler 5 fertten oluşmaktadır. Okula devam eden ve çalışan kız çocukların hanehalkı büyüklüğü en yoğunlukta olan aileler 4 fertten oluşmaktadır. Bu durum okula devam eden fakat çalışmayan kız çocuklar için de geçerlidir. Okula devam etmeyen fakat çalışan kız çocuklarda ise hanehalkı büyüklüğü en yoğunlukta olan aileler 8 fert ve daha fazlasından oluşmaktadır.

Tablo 2. 17 Hanehalkı büyüklüğü, cinsiyet, okula devam ve çalışma durumuna göre çocuklar, Türkiye

(Bin)											
Hanehalkı büyüklüğü ve cinsiyet	Genel Toplam	Okula devam eden					Okula devam etmeyen				
		Çalışan					Çalışan				
		Toplam	Toplam	Ekonomik faaliyetlerde	Ev işlerinde	Çalışmayan	Toplam	Toplam	Ekonomik faaliyetlerde	Ev işlerinde	Çalışmayan
Türkiye											
Toplam	16.264	13.772	6.198	302	5.896	7.574	2.492	1.762	656	1.106	730
3 ve daha az	1.619	1.403	757	27	730	646	216	156	58	98	60
4	4.633	4.195	2.143	83	2.060	2.052	438	296	116	180	142
5	3.737	3.260	1.588	83	1.505	1.672	477	342	150	192	135
6	2.385	1.999	854	43	811	1.145	386	279	107	172	107
7	1.359	1.072	339	24	315	733	287	201	67	134	86
8+	2.531	1.844	518	43	475	1.326	687	488	158	330	199
Erkek	8.194	7.166	2.749	220	2.529	4.417	1.028	598	413	185	430
3 ve daha az	866	761	378	20	358	383	105	65	38	27	40
4	2.475	2.265	1.012	59	953	1.253	210	128	81	47	82
5	1.863	1.649	686	58	628	963	214	136	101	35	78
6	1.166	1.000	349	32	317	651	166	103	69	34	63
7	640	544	133	19	114	411	96	47	36	11	49
8+	1.184	947	190	31	159	757	237	120	88	32	117
Kız	8.071	6.606	3.449	82	3.367	3.157	1.465	1.165	244	921	300
3 ve daha az	754	643	380	8	372	263	111	91	20	71	20
4	2.157	1.929	1.130	23	1.107	799	228	169	36	133	59
5	1.874	1.611	902	24	878	709	263	206	49	157	57
6	1.219	999	505	11	494	494	220	176	39	137	44
7	717	526	204	4	200	322	191	154	31	123	37
8+	1.349	897	328	12	316	569	452	369	70	299	82

Kaynak: TÜİK, 2006, verilerine dayanılarak oluşturulmuştur.

Tablo-2.18’de ifade edildiği gibi, kentsel bölgelerdeki duruma bakıldığında, hanehalkı büyüklüğü ve cinsiyet verisinden hareketle toplamda 9.900.000 çocuğun 8.635.000’i okula devam etmektedir. Okula devam ettiği halde çalışan çocukların sayısı ise 4.125.000’dir. Okula devam ettiği halde çalışan çocukların 129.000’i ekonomik

faaliyetlerde, 3.996.000'i ise ev işlerinde çalışmaktadırlar. Okula devam ettiği halde çalışmayan çocuk sayısı 4.510.000'dur. Okula devam etmeyen toplam çocuk sayısı 1.265.000'dir. Bu çocuklardan 854.000'i çalışmaktadır ve 327.000'i ekonomik faaliyetlerde, 527.000'i de ev işlerinde çalışmaktadır. Okula devam etmeyen ve çalışmayan 411.000 çocuk bulunmaktadır. Kentsel bölgelerdeki erkek çocuklara bakıldığında, 5.099.000 çocuğun 4.504.000'i okula devam etmektedir. Okula devam ettiği halde çalışan çocukların sayısı ise 1.875.000'dir. Okula devam ettiği halde çalışan çocukların 103.000'i ekonomik faaliyetlerde, 1.772.000'i ise ev işlerinde çalışmaktadırlar. Okula devam ettiği halde çalışmayan çocuk sayısı 2.629.000'dir. Okula devam etmeyen toplam çocuk sayısı 595.000'dir. Bu çocuklardan 348.000'i çalışmaktadır ve 234.000'i ekonomik faaliyetlerde, 114.000'i de ev işlerinde çalışmaktadır. Okula devam etmeyen ve çalışmayan 247.000 çocuk bulunmaktadır. Kırsal bölgelerdeki kız çocuklara bakıldığında, 4.802.000 çocuğun 4.132.000'i okula devam etmektedir. Okula devam ettiği halde çalışan çocukların sayısı ise 2.250.000'dir. Okula devam ettiği halde çalışan çocukların 26.000'i ekonomik faaliyetlerde, 2.224.000'i ise ev işlerinde çalışmaktadırlar. Okula devam ettiği halde çalışmayan çocuk sayısı 1.882.000'dir. Okula devam etmeyen toplam çocuk sayısı 670.000'dir. Bu çocuklardan 506.000'i çalışmaktadır ve 94.000'i ekonomik faaliyetlerde, 412.000'i de ev işlerinde çalışmaktadır. Okula devam etmeyen ve çalışmayan 164.000 çocuk bulunmaktadır.

Türkiye kent bölgesinde, okula devam eden ve aynı anda çalışan çocukların hanehalkı büyüklüğü en yoğunlukta olan aileler 4 fertten oluşmaktadır. Bu durum okula devam eden fakat çalışmayan çocuklar için de geçerlidir. Okula devam etmeyen fakat çalışan çocuklarda ise hanehalkı büyüklüğü en yoğunlukta olan aileler 5 fert veya 8 fert ve üzerinde bir mevcuttan oluşmaktadır. Okula devam eden ve çalışan erkek çocukların hanehalkı büyüklüğü en yoğunlukta olan aileler 4 fertten oluşmaktadır. Bu durum okula devam eden fakat çalışmayan erkek çocuklar için de geçerlidir. Okula devam etmeyen fakat çalışan erkek çocuklarda ise hanehalkı büyüklüğü en yoğunlukta olan aileler 5 fertten oluşmaktadır. Okula devam eden ve çalışan kız çocukların hanehalkı büyüklüğü en yoğunlukta olan aileler 4 fertten oluşmaktadır. Bu durum okula devam eden fakat çalışmayan kız çocuklar için de geçerlidir. Okula devam etmeyen fakat çalışan kız

çocuklarda ise hanehalkı büyüklüğü en yoğunlukta olan aileler 8 fert ve daha fazlasından oluşmaktadır.

Tablo 2. 18 Hanehalkı büyüklüğü, cinsiyet, okula devam ve çalışma durumuna göre çocuklar, Kent

(Bin)											
Hanehalkı büyüklüğü ve cinsiyet	Genel Toplam	Okula devam eden					Okula devam etmeyen				
		Çalışan					Çalışan				
		Toplam	Toplam	Ekonomik faaliyetlerde	Ev işlerinde	Çalışmayan	Toplam	Toplam	Ekonomik faaliyetlerde	Ev işlerinde	Çalışmayan
Kent											
Toplam	9.900	8.635	4.125	129	3.996	4.510	1.265	854	327	527	411
3 ve daha az	1.111	987	528	14	514	459	124	85	25	60	39
4	3.301	3.042	1.560	40	1.520	1.482	259	164	61	103	95
5	2.390	2.119	1.088	34	1.054	1.031	271	188	90	98	83
6	1.303	1.100	473	14	459	627	203	139	56	83	64
7	714	576	204	12	192	372	138	90	29	61	48
8+	1.082	811	271	14	257	540	271	188	66	122	83
Erkek	5.099	4.504	1.875	103	1.772	2.629	595	348	234	114	247
3 ve daha az	601	534	272	12	260	262	67	39	19	20	28
4	1.789	1.653	745	31	714	908	136	79	47	32	57
5	1.207	1.070	487	26	461	583	137	90	68	22	47
6	633	537	184	11	173	353	96	59	42	17	37
7	352	298	82	10	72	216	54	26	19	7	28
8+	516	411	104	13	91	307	105	55	39	16	50
Kız	4.802	4.132	2.250	26	2.224	1.882	670	506	94	412	164
3 ve daha az	513	454	257	3	254	197	59	47	7	40	12
4	1.511	1.389	815	9	806	574	122	85	14	71	37
5	1.184	1.050	602	9	593	448	134	98	22	76	36
6	670	563	289	3	286	274	107	80	14	66	27
7	362	278	122	2	120	156	84	64	10	54	20
8+	566	400	167	1	166	233	166	133	27	106	33

Kaynak: TÜİK, 2006, verilerine dayanılarak oluşturulmuştur.

Tablo-2.19’da ifade edildiği gibi, kırsal bölgelerdeki duruma bakıldığında, hanehalkı büyüklüğü ve cinsiyet verisinden hareketle toplamda 6.363.000 çocuğun 5.136.000’i okula devam etmektedir. Okula devam ettiği halde çalışan çocukların sayısı ise 2.072.000’dir. Okula devam ettiği halde çalışan çocukların 173.000’i ekonomik faaliyetlerde, 1.900.000’i ise ev işlerinde çalışmaktadırlar. Okula devam ettiği halde çalışmayan çocuk sayısı 3.064.000’dir. Okula devam etmeyen toplam çocuk sayısı 1.227.000’dir. Bu çocuklardan 909.000’i çalışmaktadır ve 329.000’i ekonomik faaliyetlerde, 580.000’i de ev işlerinde çalışmaktadır. Okula devam etmeyen ve çalışmayan 318.000 çocuk bulunmaktadır. Kırsal bölgelerdeki erkek çocuklara bakıldığında, 3.093.000 çocuğun 2.661.000’i okula devam etmektedir. Okula devam ettiği halde çalışan çocukların sayısı ise 873.000’dir. Okula devam ettiği halde çalışan çocukların 116.000’i ekonomik faaliyetlerde, 757.000’i ise ev işlerinde çalışmaktadırlar. Okula devam ettiği halde çalışmayan çocuk sayısı 1.788.000’dir. Okula devam etmeyen toplam çocuk sayısı 432.000’dir. Bu çocuklardan 250.000’i çalışmaktadır ve 179.000’i ekonomik faaliyetlerde, 71.000’i de ev işlerinde çalışmaktadır. Okula devam etmeyen ve çalışmayan 182.000 çocuk bulunmaktadır. Kırsal bölgelerdeki kız çocuklara bakıldığında, 3.269.000 çocuğun 2.475.000’i okula devam etmektedir. Okula devam ettiği halde çalışan çocukların sayısı ise 1.199.000’dir. Okula devam ettiği halde çalışan çocukların 56.000’i ekonomik faaliyetlerde, 1.143.000’i ise ev işlerinde çalışmaktadırlar. Okula devam ettiği halde çalışmayan çocuk sayısı 1.276.000’dir. Okula devam etmeyen toplam çocuk sayısı 794.000’dir. Bu çocuklardan 658.000’i çalışmaktadır ve 150.000’i ekonomik faaliyetlerde, 509.000’i de ev işlerinde çalışmaktadır. Okula devam etmeyen ve çalışmayan 136.000 çocuk bulunmaktadır.

Türkiye kır bölgesinde, okula devam eden ve aynı anda çalışan çocukların hanehalkı büyüklüğü en yoğunlukta olan aileler 4 fertten oluşmaktadır. Bu durum okula devam eden fakat çalışmayan çocuklar için 8 fert ve üzerinde bir mevcuttan oluşmaktadır. Okula devam etmeyen fakat çalışan çocuklarda ise hanehalkı büyüklüğü en yoğunlukta olan aileler 8 fert ve üzerinde bir mevcuttan oluşmaktadır. Okula devam eden ve çalışan erkek çocukların hanehalkı büyüklüğü en yoğunlukta olan aileler 4 fertten oluşmaktadır. Bu durum okula devam eden fakat çalışmayan erkek çocuklar için 8 fert ve üzerinde bir mevcuttan oluşmaktadır. Okula devam etmeyen fakat çalışan erkek çocuklarda ise

hanehalkı büyüklüğü en yoğunlukta olan aileler 8 fert ve üzerinde bir mevcuttan oluşmaktadır. Okula devam eden ve çalışan kız çocukların hanehalkı büyüklüğü en yoğunlukta olan aileler 4 fertten oluşmaktadır. Bu durum okula devam eden fakat çalışmayan kız çocuklar için 8 fert ve üzerinde bir mevcuttan oluşmaktadır. Okula devam etmeyen fakat çalışan kız çocuklarda ise hanehalkı büyüklüğü en yoğunlukta olan aileler 8 fert ve daha fazlasından oluşmaktadır.

Tablo 2. 19 Hanehalkı büyüklüğü, cinsiyet, okula devam ve çalışma durumuna göre çocuklar, Kır

(Bin)											
Hanehalkı büyüklüğü ve cinsiyet	Genel Toplam	Okula devam eden					Okula devam etmeyen				
		Çalışan					Çalışan				
		Toplam	Toplam	Ekono- mik faali- yetler- de	Ev işle- rinde	Çalış- mayan	Top- lam	Top- lam	Ekono- mik faali- yetler- de	Ev işle- rinde	Çalış- mayan
Kır											
Toplam	6.363	5.136	2.072	173	1.900	3.064	1.227	909	329	580	318
3 ve daha az	507	416	229	13	216	187	91	70	32	38	21
4	1.331	1.152	582	42	540	570	179	132	55	77	47
5	1.346	1.140	499	48	451	641	206	154	60	94	52
6	1.080	898	380	28	352	518	182	139	51	88	43
7	645	496	135	12	123	361	149	111	38	73	38
8+	1.451	1.033	247	29	218	786	418	301	92	209	117
Erkek	3.093	2.661	873	116	757	1.788	432	250	179	71	182
3 ve daha az	265	227	106	8	98	121	38	25	19	6	13
4	685	612	267	28	239	345	73	48	33	15	25
5	655	579	199	33	166	380	76	46	33	13	30
6	533	463	165	21	144	298	70	44	27	17	26
7	290	247	52	9	43	195	43	22	18	4	21
8+	668	536	86	18	68	450	132	65	49	16	67
Kız	3.269	2.475	1.199	56	1.143	1.276	794	658	150	509	136
3 ve daha az	242	189	123	5	118	66	53	45	13	32	8
4	645	540	315	14	301	225	105	83	21	62	22
5	692	563	301	16	285	262	129	108	27	81	21
6	549	437	217	8	209	220	112	95	24	71	17
7	355	248	82	2	80	166	107	90	21	69	17
8+	784	498	162	11	151	336	286	236	43	193	50

Kaynak: TÜİK, 2006, verilerine dayanılarak oluşturulmuştur.

Türkiye genelinde ve kent kır ayırımına göre hanehalkı reislerinin eğitim durumu, okula devam ve çalışma durumuna göre çocuklar Tablo-2.20, Tablo-2.21 ve Tablo- 2.22’de belirtildiği şekliyle yer almaktadır. Hanehalkı reisinin eğitim durumunun okuma yazma bilmeyen, okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen, ilkokul mezunu, ilköğretim, ortaokul veya dengi meslek okul mezunu, yüksek öğretim olarak sınıflandırılan Tablolar da aynı zamanda cinsiyete göre de sınıflandırma yapılmaktadır.

Tablo 2. 20 Hanehalkı reislerinin eğitim durumu, okula devam ve çalışma durumuna göre çocuklar, Türkiye

(Bin)										
Hanehalkı reisinin eğitim durumu ve çocuğun cinsiyeti	Okula devam eden					Okula devam etmeyen				
	Toplam	Çalışan				Toplam	Çalışan			
		Toplam	Ekonomik faaliyetlerde	Ev işlerinde	Çalışmayan		Toplam	Ekonomik faaliyetlerde	Ev işlerinde	Çalışmayan
Türkiye										
Toplam	13.772	6.198	302	5.896	7.574	2.492	1.762	656	1.106	730
Okuma yazma bilmeyen	974	323	27	296	651	391	270	92	178	121
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	814	307	23	284	507	299	214	80	134	85
İlkokul mezunu	7.140	3.402	192	3.210	4.008	1.413	1.021	419	602	392
İlköğretim, ortaokul veya dengi meslek okul mezunu	2.686	1.253	46	1.207	1.433	281	200	56	144	81
Genel lise ve dengi meslek okul mezunu	1.290	647	11	636	643	82	45	7	38	37
Yüksek öğretim	597	264	2	262	333	28	13	3	10	15
Erkek	7.165	2.749	220	2.529	4.417	1.027	598	413	185	430
Okuma yazma bilmeyen	522	128	22	106	394	151	76	55	21	75
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	453	130	21	109	323	112	61	44	17	51
İlkokul mezunu	3.854	1.496	128	1.368	2.358	594	369	267	102	225
İlköğretim, ortaokul veya dengi meslek okul mezunu	1.354	565	38	527	789	121	72	39	33	49
Genel lise ve dengi meslek okul mezunu	675	308	9	299	367	37	15	5	10	22
Yüksek öğretim	307	120	1	119	187	14	6	3	3	8
Kadın	6.607	3.449	82	3.367	3.157	1.465	1.165	244	921	300
Okuma yazma bilmeyen	453	196	6	190	257	240	194	37	157	46
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	362	178	2	176	184	187	153	36	117	34
İlkokul mezunu	3.554	1.905	64	1.841	1.649	819	652	152	500	167
İlköğretim, ortaokul veya dengi meslek okul mezunu	1.331	687	7	680	644	160	128	17	111	32
Genel lise ve dengi meslek okul mezunu	615	339	2	337	276	46	31	2	29	15
Yüksek öğretim	290	144	1	143	146	13	7	0	7	6

Kaynak: TÜİK, 2006

Tablo 2. 21 Hanehalkı reislerinin eğitim durumu, okula devam ve çalışma durumuna göre çocuklar, Kent

(Bin)

	Okula devam eden					Okula devam etmeyen				
		Çalışan					Çalışan			
Hanehalkı reisinin eğitim durumu ve çocuğun cinsiyeti	Toplam	Toplam	Ekonomik faaliyetlerde	Ev işlerinde	Çalışmayan	Toplam	Toplam	Ekonomik faaliyetlerde	Ev işlerinde	Çalışmayan
Kent										
Toplam	8.636	4.125	129	3.996	4.150	1.266	854	327	527	411
Okuma yazma bilmeyen	419	160	6	154	259	167	107	40	67	60
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	400	160	12	148	240	133	89	40	49	44
İlkokul mezunu	4.364	2.144	81	2.063	2.220	704	491	211	280	213
İlköğretim, ortaokul veya dengi meslek okul mezunu	1.932	931	22	909	1001	178	123	30	93	55
Genel lise ve dengi meslek okul mezunu	996	503	7	496	493	59	34	4	30	25
Yüksek öğretim	525	228	1	227	297	25	11	3	8	14
Erkek	4.504	1.875	103	1.772	2.629	595	348	234	114	247
Okuma yazma bilmeyen	234	63	5	58	171	74	37	29	8	37
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	230	72	12	60	158	55	30	24	6	25
İlkokul mezunu	2.254	967	61	906	1.287	341	215	152	63	126
İlköğretim, ortaokul veya dengi meslek okul mezunu	986	429	19	410	557	84	50	24	26	34
Genel lise ve dengi meslek okul mezunu	530	240	5	235	290	27	11	2	9	16
Yüksek öğretim	270	104	1	103	166	14	6	3	3	8
Kadın	4.132	2.250	26	2.224	1.882	670	506	94	412	164
Okuma yazma bilmeyen	185	96	1	95	89	92	69	10	59	23
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	170	88	0	88	82	78	59	16	43	19
İlkokul mezunu	2.110	1.177	20	1.157	933	363	276	59	217	87
İlköğretim, ortaokul veya dengi meslek okul mezunu	946	502	3	499	444	95	74	7	67	21
Genel lise ve dengi meslek okul mezunu	466	263	2	261	203	31	23	2	21	8
Yüksek öğretim	255	124	-	124	131	11	5	0	5	6

Kaynak: TÜİK, 2006

Tablo 2. 22 Hanehalkı reislerinin eğitim durumu, okula devam ve çalışma durumuna göre çocuklar, Kır

(Bin)

	Okula devam eden					Okula devam etmeyen				
		Çalışan					Çalışan			
Hanehalkı reisinin eğitim durumu ve çocuğun cinsiyeti	Toplam	Toplam	Ekonomik faaliyetlerde	Ev işlerinde	Çalışmayan	Toplam	Toplam	Ekonomik faaliyetlerde	Ev işlerinde	Çalışmayan
Kent										
Toplam	5.136	2.072	172	1.900	3.064	1.227	909	329	580	318
Okuma yazma bilmeyen	554	163	21	142	391	225	164	53	111	61
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	414	147	11	136	267	165	125	40	85	40
İlkokul mezunu	3.047	1.259	112	1.147	1.788	709	530	208	322	179
İlköğretim, ortaokul veya dengi meslek okul mezunu	754	322	23	299	432	103	77	26	51	26
Genel lise ve dengi meslek okul mezunu	295	145	4	141	150	23	11	3	8	12
Yüksek öğretim	73	36	1	35	37	2	2	-	2	0
Erkek	2.661	873	116	757	1.788	432	250	179	71	182
Okuma yazma bilmeyen	286	63	16	47	223	77	39	26	13	38
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	223	59	10	49	164	57	31	20	11	26
İlkokul mezunu	1.600	529	67	462	1.071	253	154	115	39	99
İlköğretim, ortaokul veya dengi meslek okul mezunu	369	137	20	117	232	38	24	16	8	14
Genel lise ve dengi meslek okul mezunu	145	68	4	64	77	9	4	3	1	5
Yüksek öğretim	38	17	-	17	21	-	-	-	-	-
Kadın	2.475	1.199	56	1.143	1.276	794	659	150	509	136
Okuma yazma bilmeyen	268	100	5	95	168	148	125	27	98	23
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	191	88	1	87	103	109	94	20	74	15
İlkokul mezunu	1.446	730	45	685	716	456	376	93	283	80
İlköğretim, ortaokul veya dengi meslek okul mezunu	385	185	4	181	200	65	54	10	44	11
Genel lise ve dengi meslek okul mezunu	150	77	1	76	73	15	8	-	8	7
Yüksek öğretim	34	19	1	18	15	2	2	-	2	0

Kaynak: TÜİK, 2006

4. Türkiye’de Devletin Çocuk İşgücüne Yönelik Yaklaşımları ve Politikaları

Gelişmekte olan bir ülkelerde çocuk işgücü probleminin çözülmesi bir yönüyle devletlerin bu konuyla ilgili izleyecekleri yaklaşım ve politikalara bağlı olmaktadır. Takip eden alt başlıklarda Türkiye’de devletin çocuk işgücüne yönelik yaklaşım ve politikaları sırasıyla; ülkede çocuk işgücüne yönelik ne gibi genel politikaların var olduğu, mevcut yasal ve hukuki düzenlemelerin çerçeveleri ve yeni sosyal politikalardaki gelişmeler ele alınmaktadır.

4.1. Türkiye’de Çocuk İşgücü ile İlgili Genel Politikalar

Türkiye çocuk işgücü sorununun çözülmesi yönünde politikalar ile ilgili olarak ILO-IPEC’in (Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi Uluslar arası Programı) 12 yıllık (1992-2004) desteği ardından, devletin bir program çerçevesinde Türkiye’de çocuk işgücünün önlenmesine yönelik ulusal öncelik ve hedeflerin tanımlanmasının sağlandığı görülmektedir. Tanımlanan hedefler çerçevesinde gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde; Türkiye’de devlet düşük gelir düzeyindeki ailelere yönelik bir program izlemektedir. Koşullu nakit transferi aracılığıyla çocuk işgücü sorunu aşılmaya çalışılmaktadır. Bu programdaki temel hedef çocukların okullarına gönderilmesi ya da okul sonrası programlara katılarak ailelere destek verilmesidir (Ercan, 2007: 34).

4.2. Türkiye’de Çocuk İşgücü ile İlgili Yasal Düzenlemeler

Türkiye’de çocuk işgücü ile ilgili yasal düzenlemelere genel olarak bakıldığında çalışma koşulları, saatleri ve standartlarının sağlık, eğitim ve sosyal güvenlik alanlarında çıkarılan çeşitli kanunlarla belirlendiği görülmektedir. Bununla birlikte bu kanunlarda genel bir dağınıklık göze çarpmaktadır. Farklı konularda farklı vurguların öne çıkması söz konusudur dolayısıyla çocuk işgücü ile ilgili bütüncül bir yasal düzenlemenin eksikiğinden söz edilebilir. Bunların da ötesinde bu kanun ve yasaların pratikte uygulanıp uygulanmadığını denetleyebilecek mekanizmalar eksikliklerini hissettirmektedirler. 1982 T.C. Anayasası’nı da çalışma şartları ile ilgili “Kimse yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar, çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar” ibaresi geçmektedir (T.C. Anayasası, madde 50). Bu genel ibareye ek olarak iş kanunu, çıraklık

ve meslek eğitim kanunu, çocuk ve genç işçilerin çalıştırılma usul ve esasları hakkında yönetmelik, Umumi Hıfzısıhha Kanunu, İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu ve Borçlar Kanunu gibi çocuk işgücünü ilgilendiren Türkiye'ye yönelik yasal düzenlemeler mevcuttur (bkz. Erbay, 2008).

4.3. Türkiye'de Çocuk İşgücü ile İlgili Sosyal Politikalarda Yeni Gelişmeler

Türkiye'de çocukların istihdamıyla ilgili bağımsız, özel ya da devletin aracı olduğu resmi sosyal politikalar bulunmamaktadır. İstihdam ile ilgili belgeler anayasa hükümleri bazı çalışma kanun ve esasları gibi genel nitelik taşımaktadır. Bununla birlikte bu durumun, AB, ILO ve BM'in Türkiye'den beklediği taahhütler bağlamında istenecek politika belgeleri ile değişme göstermesi beklenmektedir (bkz. Ercan, 2007: 7).

5. Türkiye'deki Çocuk İşgücüne İnsan Sermayesi Açısından Yaklaşım

Bu çalışmanın amacına yönelik bir yaklaşımla insan sermayesi; insanın zihinsel ve fiziksel iş yapabilme yeteneğini geliştiren, dolayısıyla bireyin verimliliğini ve gelecekte gelir elde etme potansiyelini arttıran eğitim ve öğretim ile oluşturulan, insana ait ve süreçle birlikte biriken sermaye türüdür (Dulupçu, 1997: 86). Bir çocuğun okul eğitimini alacağı yaş sınırları içinde çalışıyor olması bu birikim sürecini olumsuz etkileyen bir faktördür. Türkiye'deki çocuk işgücü ile ilgili istatistiki veriler 6-17 yaş grubundaki çocukların %84.7'sinin okula devam ettiği halde, %15.3'ünün okula devam etmediğini göstermektedir. Bununla birlikte okula devam eden çocukların %38.2'sinin çalıştığı bilinmektedir. Okula devam etmeme sebebinin bir işte çalışmak zorunluluğundan kaynaklanabileceği üzerinde durulması gereken önemli bir husustur (TÜİK, 2006: 10).

5.1. Türkiye'deki Okula Devam Etmeyen Çocuklar

Okula devam etmeyen ya da edemeyen çocuklar, zorunlu eğitim çağını tamamlamadan okullarını bıraktıkları için en iyi ihtimalle ilkokul mezunu durumundadırlar. Darbaz ve Uysal-Kolaşın (2009)'in araştırmalarına göre, Türkiye'de 1994-2006 arasında 6-14 yaş grubu içinde çalışan çocuklardan okula devam etmeyen çocuk çalışanların %52.7'si ilköğretimden mezun olduktan sonra okumayı bırakmış,

%23.2'si ilköğretimi bitirmeden okulu terk etmiş ve %24.1'i ise hiç okula gitmemiştir (bkz.Tablo-2.23).

Tablo 2. 23 Okula devam etmeyen çocuk çalışanların eğitim durumu

Okula devam etmeyenlerin durumu	Toplam	
	Sayı	Oran
Bir okuldan mezun olmuş	65.431	%52,7
Bir okuldan mezun olmadan terk etmiş	28.846	%23,2
Hiç okula gitmemiş	29.901	%24,1
Toplam	124.178	%100

Kaynak: Darbaz ve Uysal-Kolaşın, (2009)

Çocuk çalışanlar arasında hiç okula gitmemiş çocukların %47.9'unun okula gitmeme temel sebepleri Tablo-2.24'de de belirtildiği gibi, bu çocukların çalışmak zorunda olması ve okul masraflarını karşılayamamasıdır.

Tablo 2. 24 Hiç okula gitmemiş olan çocuk çalışanların okula gitmeme sebepleri

	Toplam		Erkek		Kız	
	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Aile izin vermiyor	7.995	%26,7	2.059	%19,0	5.935	%31,2
Çalışmak zorunda	7.087	%23,7	1.737	%16,0	5.350	%28,1
Okul masraflarını karşılayamıyor	7.233	%24,2	3.502	%32,2	3.731	%19,6
Diğer	3.272	%10,9	1.262	%11,6	2.011	%10,6
Okul uzak	1.201	%4,0	395	%3,6	806	%4,2
Yaşı büyük	1.336	%4,5	549	%5,1	786	%4,1
Okul yerine meslek öğrenmiş	1.211	%4,1	793	%7,3	418	%2,2
Hasta veya özürlü	567	%1,9	567	%5,2	-	%0,0
Toplam	29.901	%100	10.864	%100	19.036	%100

Kaynak: Darbaz ve Uysal-Kolaşın, (2009)

5.2.Türkiye'de Çalışan ve Okula Devam Eden Çocuklar

Hanehalkı kararlarının bir yansıması neticesinde, Türkiye'de çocuklar okulla beraber çalışma hayatını da sürdürebilmektedirler. Hanehalkı toplam gelirindeki bir yetersizlik, devletin sosyal politikalarındaki eksikliklerle birleştiğinde çalışmak ve gelir elde ederek ailelerine katkıda bulunmak çocuklar için bir zorunluluk haline gelebilmektedir. Makul ölçülerdeki bir okul dışı çalışmanın zararının olmayacağı varsayılabilir de çalışma yüzünden okul dışında kalan zamandan entelektüel ve sosyo psikolojik gelişim adına yeterli düzeyde istifade edilememesinin olumsuz yönleri olabilir. Özellikle çalışma

saatlerinin süresi uzadığında bu durumun fiziksel ve zihinsel açıdan okuldaki performansı etkilediği durumlar olabilir.

Darbaz ve Uysal-Kolaşın (2009)'in araştırmalarına göre, Tablo-2.25'de de görüldüğü üzere 2006 yılı itibarı ile 6-14 yaş arası çocuk çalışanların %61.2'si hem çalışmakta hem de eğitimlerine devam etmektedirler.

Tablo 2. 25 Çocuk çalışanların okula devam durumu

Okula devam durumu	Toplam		Erkek		Kız	
	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Devam ediyor	196.077	%61,2	137.915	%66,5	58.161	%51,5
Devam etmiyor	124.178	%38,8	69.455	%33,5	54.723	%48,5
Toplam	320.254	%100	207.370	%100	112.884	%100

Kaynak: Darbaz ve Uysal-Kolaşın, (2009)

5.3.Türkiye'deki Okula Devam Eden ve Çalışmayan Çocuklar

TÜİK (2006) Çalışan Çocuklar Anket'i verilerinden hareketle Türkiye'deki okula devam eden ve çalışmayan çocuklar Tablo-2.26'da belirtildiği gibidir. 6-17 yaşları arasındaki 13.772.000 çocuk arasında okula devam eden ve çalışmayan 7.574.000 çocuk bulunmaktadır. Oran olarak ifade etmek gerekirse, okula devam eden çocukların %55'i çalışmamaktadır. Cinsiyet ayrımına göre sınıflandırıldığında ise okula devam kriteri söz konusu olduğunda erkek çocukların çalışmama oranlarının kız çocuklarının çalışmama oranlarından daha yüksek olduğu göze çarpmaktadır.

Tablo 2. 26 Okula devam eden ve çalışmayan çocuklar

Yaş grubu ve cinsiyet	Okula devam eden çocuk sayısı	Çalışmayanlar	Oran(%)
Toplam	13.772.000	7.574.000	55
6-14	11.533.000	6.775.000	59
15-17	2.240.000	799.000	36
Erkek	7.165.000	4.417.000	62
6-14	5.917.000	3.840.000	65
15-17	1.248.000	577.000	46
Kız	6.607.000	3.157.000	48
6-14	5.616.000	2.935.000	52
15-17	991.000	222.000	22

Kaynak: TÜİK, 2006

5.4. Hanehalkı Kararları ve Hanehalkı Reisinin Karar Verme Sürecindeki Etkin Durumu

Hanehalkı kararları etkinlik açısından hanehalkı reisinin baskınlığında verilen ve evdeki çocuğun çalıştırılıp veya çalıştırılmaması gibi önem taşıyan bir meselenin tayininde belirleyici olan düşünsel eylemlerdir. Toplumsal baskıların ve sosyo kültürel faktörlerin etkisinde kalması olası olan aileler çocuklarının çalışıp çalışmamalarında nihai karar verici konumundadırlar. Bir çocuğun çocukluk yıllarını nasıl değerlendirdiği, entelektüel ve psiko sosyal gelişimlerini nasıl ilerlettikleri genellikle ebeveynlerin ve özellikle hanehalkı reislerinin kontrolü altındadır. Bahsedilen gelişimleri çocukluk yıllarında çalışmak zorunda kalmaları yüzünden okula devam etmediği için eğitimi eksik kalmış bireyler bir ülke için insan sermayesi kaybı olarak düşünülebilir. Bu çalışmadaki yaklaşım Türkiye'deki kentsel ve kırsal bölgelerdeki işgücünde bulunan çocukların çalışmalarından ötürü meydana gelebilecek insan sermayesi kayıplarını tahmin etmeyi amaçlayan bir yaklaşımla konuyu ele almaktadır.

Üçüncü Bölüm

Türkiye’de Çocuk İşgücü Sorununun Yarattığı İnsan Sermayesi Döngüsü

1.Türkiye’de Çocuk İşgücüne İlişkin Bir Uygulama: İnsan Sermayesi Yaklaşımı

Çocuk işgücü olgusu gelişmekte olan ülkelerin temel sorunlarından biridir. Çocuk işgücü ile ilgili ulusal ve uluslararası düzeyde birçok araştırmalarla yasal düzenlemeler yapılmakta ve bu suretle ilgili merciler bilgilendirilmektedir. Bu haliyle çocuk işgücü olgusu akademisyen, politikacı, uygulamacı ve gazeteciler gibi geniş bir kitlenin ilgisini çekmekte olan ve güncelliğini yitirmeyen sosyolojik ve ekonomik boyutları olan bir konu özelliğindedir. Ekonomik literatürde sıkça vurgulanmakta olan (bkz... (Basu, 1999)) çocuk işgücüne kimin karar verdiği sorusu bu çalışmanın da referans noktalarından birini oluşturmaktadır. Hane fertlerinin maruz kaldığı ve mikro ile makro etkiler olarak adlandırılan aile içinde ve devletin etkisiyle meydana gelen çocuk işgücüne bu çalışmada hanedeki herhangi bir ebeveynden ziyade daha özel bir yaklaşımla hanehalkı reislerinin karar verdiği kabul edilmektedir.

Referans noktasını hanehalkı reislerinin kararları olarak varsayan bu çalışma ampirik yöntemlerle sınanabilirliği olan ekonomik bir model çerçevesince kurgulanmaktadır. Literatürde çocuk işgücü olgusu ile insan sermayesi birikimi arasındaki ilişkileri sorgulayan çok az sayıda ampirik çalışma bulunması, Türkiye gibi gelişmekte olan ve genç bir nüfusa sahip bir ülkede bu konunun seçilmesinde motive edici unsurlardan olmaktadır. Gelişmekte olan ekonomilerin doğru yönlendirilmesi ve bu süreçte meydana gelebilecek sosyolojik ve ekonomik problemlerin aşılması devletlerin ve politikacıların asli görevleri arasındadır. Görülmektedir ki; insan sermayesi birikimi ile çocuk işgücüne yönelme arasında bir tercih sorunu vardır. Bu durum ise gelişmekte olan ülkelerin gelişme hızını yavaşlatabilir. Politikacıların bu problemi ortadan kaldıracabilmeleri ancak somut bulguları olan analizlerce bilgilendirilmeleriyle mümkün olabilecektir.

Çocuk işgücü olgusunun bir problem olduğunu gözler önüne serecek ve bu konuyla ilgili tedbirlerin alınmasını sağlayacak araştırmalar için gerekli verilerin eksikliği ya da

az bulunur olması ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Bu çalışmada, çocuk işgücünün ve insan sermayesi birikiminin bir tercih sorunu olarak düşünülmesi, çocuk işgücü üzerinden insan sermayesini ölçebilmeye olanak sağlayabilecek çocuk işgücüne karar vericilere ait eğitim ve gelir ile ilgili verilerin temin edilmesi ihtiyacını doğurmaktadır. İlgili veriler TÜİK (2006) Çalışan Çocuklar anketinin sorgulanması sonucunda elde edilmektedir. Bu veriler ışığında “Eğer Türkiye’de yoksulluk neticesine hanehalkı kararlarıyla meydana gelen çocuk işgücü olmasaydı mevcut insan sermayesi birikimi şimdikinden daha fazla olurdu” önermesinin teorik modeli basitleştirici varsayımlar dâhilince kır ve kent ayrımında sorgulanmaktadır. Bu temel sorguyu destekleyici olarak çocuk işgücüne karar verici hanehalkı fertlerinin çocuk işgücü ile insan sermayesinin bileşenleri olan eğitim ve gelir düzeyleri arasındaki ilişkiler koşulsuz olasılık tablolarınca gösterilmekte ve ayrıca bu ilişkilerin tutarlılıkları probit analizleriyle test edilerek ortaya konulmaktadır.

Çalışmanın ekonomik modelinde Cobb-Douglas tipinde bir üretim fonksiyonundan hareketle fert başına çıktı miktarının insan sermayesi ile faktör donanımı cinsinden ifade edilirlğe indirgendiği, Krueger (1968) ile önerilen ve Bhatta ve Lobo’da (2000) kullanılan bir yöntem izlenmektedir. Modern dış ticaret teorisinin gerektirdiği varsayımlarda gelişmekte olan ülkelerin büyümelerinde eğitim düzeyinin insan sermayesinin temel bir göstergesi olarak kabul edilebileceği insan sermayesi ölçümlerinin yansıtıldığı Krueger’ in yöntemi, Bhatta ve Lobo ile Amerika Birleşik Devletleri’ne ait eyaletler bazında uygulanmaktadır. Bu çalışmada ise insan sermayesi ölçümleri Türkiye’ye ait kentsel ve kırsal bölgeler üzerinden yapılmıştır. Üretim fonksiyonu üzerinden insan sermayesi birikimi tahmin edilirken hesaplamalarda kolaylık sağlaması bakımından üretim fonksiyonu ölçeğe göre sabit getiriler varsayımı altında düşünülmüştür. Fert başına hesaplanan insan sermayesinden meydana gelen çıktı miktarlarındaki insan sermayesi değişkeni olarak çocuğu işgücünde istihdamda bulunan hanehalkı reislerinin eğitim seviyelerine göre gelirleri düzeyleri dikkate alınmıştır. Aynı fertlerin faktör donanımları değişkenini anketin yapıldığı bölgeyi kapsayan nüfus yoğunluğu temsil etmektedir.

Çalışmada hanehalkı reislerinin insan sermayesi birikimleri iki ana koldan hesap edilmiştir. Birinci kolda; çocuğu işgücünde istihdamda bulunan hanehalkı reisleri bulunmaktadır. İkinci kolda ise; çocuğunu yalnızca okul eğitimine gönderen hanehalkı reisleri yer almaktadır. İki ana kolun kent ve kırsal bölgelerinde kendi içinde karşılaştırılması neticesinde hangi kola ait insan sermayesinden meydana gelen çıktı miktarının üstün geleceği gösterilmek istenmektedir. Bu gösterimin sonucu olarak gelişmekte olan bir ülke için çocuk işgücü olgusunun varlığında yoksulluk kısır döngüsü ya da insani gelişme yollarından birinin işler olduğu anlaşılabilecektir. Bu sonuç; çalışma boyunca sınanmakta olan hipotezi doğrular nitelikte olursa, çocuk işgücüne yönelmenin insani gelişme yolunda bir adım olmadığı somut bulgular neticesinde ortaya konulabilmiş olacaktır. Takip eden bölümde araştırma konusu yer almaktadır. Araştırma ile ilgili amaç, yöntem ve uygulama da araştırma konusunu izleyen başlıklardır.

2. Araştırmanın Konusu

Çocuk işgücü üzerine sistematik bir veri toplanmasının eksikliği çocuk işgücünün belirleyicileri üzerine yapılan araştırma sayısını açık bir şekilde etkilemektedir (Grootaert ve Kanbur, 1995: 10). Bununla birlikte, ampirik olarak çocuk işgücü ile okula ayrılan zaman arasında negatif bir korelasyon bulunmaktadır (Rivera-Batiz, 1985; Grootaert ve Kanbur, 1995). Bu negatif korelasyonun üzerine yoğunlaşarak çocuk işgücünün okula ayrılan zamanı ne şekilde ve ne ölçüde etkilediğini insan sermayesi üzerinden ortaya koyabilmek bu araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Literatür çerçevesinde ele alınan bu konuya ait alt başlıklar sırasıyla; çocuk işgücünü meydana getiren unsurlar, çocuk işgücüne karar vericiler, çocuk işgücü ile okula devamlılık arasındaki ilişki, karar vericilere ait insan sermayesi ölçümleri, yoksulluğa giden yol ya da insani gelişme başlıkları altında takip eden bölümlerde ele alınmaktadır.

2.1. Çocuk İşgücünü Meydana Getiren Unsurlar

Çocuk işgücü ile ilgili yapılan birçok çalışmada hanehalkının yoksulluğu ve ailenin eğitim düzeyinin düşüklüğü çocuk işgücünün belirleyicilerinin en önemlileri olarak gösterilmektedir (ILO, 1992'den aktaran Grootaert ve Kanbur, 1995: 15). Bu çalışmada

da ailenin gerek içyapısından kaynaklanan gerekse devletin yaklaşım ve politikalarının etkisiyle dışarıdan gelen etiler göz önünde bulundurularak çocuk işgücünün meydana gelmesindeki unsurlar dikkate alınmaktadır. Çalışmanın ekonomik modelinde mikro ve makro etkiler olarak adlandırılan bu unsurlar neticesinde çocuk işgücünün ortaya çıktığı düşünülmektedir. Mikro etkiler içinde düşünülmesi mümkün olan aile yoksulluğu, çocuk işgücünü belirleyici rolünün öneminden dolayı ön plana çıkartılmak istenmekte ve bu suretle çalışmaya ait ekonomik modelde ayrı bir unsur olarak ele alınmaktadır.

Ailenin yoksulluğu ve eğitimsizliği gibi olumsuzluklar devletin görev ve yükümlülüklerinin sorgulanmasını gerektirmektedir. Devlet politikalarından özellikle sosyal amaçlı harcamalar ve altyapı harcamaları, ekonomik gelişmenin düzeyiyle ilişkili yatırımlardır. Ekonomik gelişmenin düşük olduğu durumlarda, yoksulluk ve eşitsizlik toplumun kimliği haline gelir. Bu olumsuz kimliklerini kabul eden toplumlarda çocuk işgücü vakaları da sıklıkla görülmektedir (UNICEF, 1986'dan aktaran Grootaert ve Kanbur, 1995: 16). Çalışmanın ekonomik modelinde yer almakta olan makro etki ile devletin aileler üzerindeki sosyal sorumluluğunu tam anlamıyla yerine getirememesi ve bu suretle hanehalkı karar vericilerinin tercihlerinin çocuklarını çalıştırmak yönünde oluşması üzerindeki etkisi anlatılmak istenmektedir.

Yukarıda bahsedilen ve ekonomik modelde geçtiği vurgulanan eğilimlere çocuk işgünü etkileyen sosyolojik boyut da katıldığında çocuk işgücünü belirleyen faktörler de ortaya çıkmış olmaktadır. Tunalı (1996), Jensen ve Nielsen (1997) konuya sosyolojik boyutuyla yaklaşmaktadırlar. Tunalı, hanehalkı-düzeyi mikro-verisi kullanarak 6-14 yaşları arasındaki erkek ve kız çocukların iş ve okula gitmelerinin sonuçlarını incelemiştir. Tunalı'nın bulgularına göre; çocuğun yaşı, cinsiyeti, ebeveynlerin eğitim düzeyleri ve yaşadıkları bölge çocuk işgücünün önemli belirleyicileri konumundadır. Jensen ve Nielsen, Zambiya'ya ait hanehalkı anketi verileri kullanarak logit bir modelle az gelişmiş bir ülkede çocuk işgücünü ve okula devamlılığı neyin etkilediğini ortaya koymaya çalışmışlardır. Ampirik analizlerinin bulgularına göre, çocuk işgücü ve okula devamlılık arasındaki tercihte ekonomik ve sosyolojik değişkenlerin yoksulluğun da etkisiyle bir araya gelerek önemli belirleyiciler olduklarını göstermişlerdir.

Yoksulluk ile çocuk işgücü arasındaki ilişkiden yola çıkan Dayıoğlu (2006) Türkiye’deki kentsel bölgelerde düşük hanehalkı geliri veya yoksulluğa bağlı olarak meydana gelen çocuk işgücünün belirleyicilerini ortaya koymayı amaçladığı çalışmasında, yoksul ailelerden gelen çocukların daha yüksek seviyede işgücü riskinde olduğunu belirlemiştir. Çalışmalarının diğer bulguları; çocukların işgücünde yer almalarının hanehalkının ekonomik durumuna bağlı olduğu, hanehalkı gelirinde ebeveyn kazançlarındaki artış veya ücret dışı gelir artışlarının çocuk işgücünde yer alma olasılığını azalttığı şeklindedir. Takip eden başlıkta çocuk işgücüne nihai karar vericilerin kimler oldukları üzerindeki literatür bilgilerine yer verilmektedir.

2.2 Çocuk İşgücüne Karar Vericiler: Hanehalkı Reisleri

Çocuk işgücüne katılımın nihai karar vericilerini net bir şekilde belirleyebilmek bazı durumlarda mümkün olamayabilir. Çünkü bu kararı etkilemesi muhtemel bu çalışmanın ekonomik modelinde de vurgulandığı şekliyle mikro ve makro etkileri bulunmaktadır. Literatürde geçen bazı çalışmalar da bu görüşü onaylar niteliktedir. Rosatti ve Rossi (2003) Pakistan ve Nikaragua’daki çocukların çalışma saatleri ve okula devamlılıklarından hareket ederek teorik bir çocuk işgücü arzı modeli oluşturmuşlardır. Oluşturdukları bu modelde marjinal etkileri de hesaplamışlardır. Marjinal etkileri hesaplamak hanehalkının çocuklarını işe gönderip göndermeme kararındaki eğilimi ortaya koymaktadır. Pakistan ve Nikaragua’ya ait bulgular ailelerin bu eğilimi birbirlerinden çok farklı düzeylerde yansıttıklarını göstermektedir. Bu farklılık, politika önerilerinin ortaya konulması açısından da belirsiz bir duruma yol açmaktadır. Çocuklarını çalışmaya gönderme eğilimi daha fazla olan yoksul ailelere gelir transferi olarak yapılacak yardımların hedefe yönelik ve yerinde gerçekleştirilmemesi durumunda etkinliklerinin de düşük kalacağı çalışmada bahsedilmektedir.

Beegle, Dehejia ve Gatti (2006) Tanzanya’da yapılmış hanehalkı anketince hanehalkı gelir şokları ve çocuk işgücü arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Panel verilerinin kullanıldığı bu çalışmada istatistiksel olarak anlamlı bulgulara ulaşılmıştır. Gelir şoklarının hanehalkı varlıklarını azaltıcı etkisine rağmen çocuk işgücünde artışlara sebebiyet verdiği ortaya konulmuştur. Araştırmacılar, konuya hanehalkı penceresinden bakıldığında çocuk işgücünün oluşumundaki kararın, gelirdeki artış gibi anlık yararlarla

çocuğa ait insan sermayesi birikiminin gelişimi arasında bir tercih yapılmak suretiyle alındığını belirtmişlerdir. Araştırmacılar, gelirle ilgili bir şok meydana geldiğinde, hanehalkı karar vericilerinin çocuk işgücünü yükseltme eğilimde olduklarını, bunu da yaparlarken çocukları normalde yetişkinlerin yapmakta olduğu odun toplamak ve su taşımak gibi işlere yönelttiklerini vurgulamışlardır. Araştırmacılar artan çocuk işgücünün okula devam etme oranında azalışlara sebebiyet verdiğini göstermişlerdir.

Görüldüğü üzere çocuk işgücüne karar verici durumundakiler yoksulluk, gelirdeki artışlar ve olası muhtemel birçok etki altında kalabilmektedirler. Bununla birlikte bu çalışmada kullanılmakta olan ekonomik modelde çocuk işgücüne karar vericilerin hanehalkı reisleri oldukları varsayılmaktadır. Böyle bir varsayımın sebebi; çalışmada kullanılmakta olan veri setinin tanıdığı imkân sınırlarıyla yakından ilişkilidir. Takip eden başlıkta çocuk işgücü ve okula devamlılık arasındaki ilişkinin boyutları ele alınmakta ve insan sermayesinde yaşanan kayıpların bu ilişkiyle bağlantısı kurulmaktadır.

2.3. Çocuk İşgücü ve Okula Devamlılık Arasındaki İlişki: İnsan Sermayesi Mahrumiyeti

Çocuk işgücüne ait bir göstergenin tanımlanması yapılacak ölçümler için son derece önemlidir. Bununla birlikte çocuk işgücünü ölçmek üzere doğrudan veri elde etme sıkıntısı yaşanmaktadır. Çocuk işgücü ile ilgili veri eksikliği birçok araştırmacının okula devamlılık üzerine yoğunlaşmasına sebebiyet vermektedir. Ancak okula devamlılık tam anlamıyla çocuk işgücünün tersi demek değildir. Bununla birlikte, okula devamlılık çocukları işgücü piyasasından uzakta tutmaya yarayan en önemli tercihlerdendir (Siddiqi ve Patrinos, 1995; Grootaert, 1998: 2). Literatürde, yaygın olarak belli bir yaş sınırında ve ekonomik olarak aktif ya da çalışabilecek durumda olup işgücüne katılım gösteren çocuklar, çocuk işgücü katılım oranı ile ifade edilmektedir. Bununla birlikte, bazı ekonomistlerce, okula devam etmeme oranları da çocuk işgücü oranlarının bir ikamesi olarak kullanılmaktadır ve çalışmaya ayrılan her saat, okul için kullanılması gereken zamanı azaltmaktadır (Psacharopoulos, 1997). Bu kullanım, bu çalışmanın kurgusunda çocuk işgücüne katılım ile okula devamlılık arasındaki ilişkide insan

sermayesi kayıplarının yaşanabileceği olasılığının göz önünde bulundurulmasını sağlamaktadır.

Çocuk işgücü ile insan sermayesi birikimi arasında eğitim üzerinden bir tercih sorunu bulunmaktadır. Bir çocuğu üretim aşamalarında bulundurmamak mevcut geliri yükseltici bir etkide bulunabilir ancak o çocuğun insan sermayesi gelişimini ciddi bir şekilde engellemektedir (Khanam ve Ross, 2005: 2). Gelişmekte olan ülkelerde çocuk işgücünün insan sermayesini olumsuz etkilediğine dair örnekler verilebilir. Khanam ve Ross'un (2005) çalışmalarının bulguları çocuğun çalışmasının okula devamını olumsuz etkilediğini göstermektedir. Ray ve Lancaster (2005) Bezil, Kamboçya, Namibya, Panama, Filipinler, Portekiz ve Sri Lanka gibi ülkelerde çocukların çalışmasının okula devam üzerindeki olası etkilerini araştırmışlardır. 12-14 yaş grubundaki çocuklarda okula devamlılık ve performansı etkilemeyecek haftalık çalışma saatinin bir eşik düzeyinin olup olmadığının sorgulandığı çalışmaları vardır; çocuğun çalışması sınırlı saatlerle olsa dahi öğrenimini olumsuz etkilediği yönündedir. Bu olumsuzluk okula devamsızlık ile birlikte ortaya çıkmaktadır. Kamboçya ve Namibya'daki çocuklarda okuma ve yazma yeteneğinde olumsuz etkiler olarak kendini göstermekte, Portekiz'deki çocuklarda okul başarısızlığındaki artışlar olarak belirmektedir. Sri Lanka'daki çocuklar çalışmayı okulla birlikte yürütebilmekte ancak bu ülkede dahi çocukların okul performanslarında düşmeler gözlenmektedir. Ray ve Lancaster'ın problemin aşılmasıyla ilgili politika önerileri çocuğun öğreniminin geliştirilmesinde yetişkin eğitiminin güçlü ve pozitif bir role sahip olduğu bulgusuna dayandırılmaktadır.

Swaminathan (1998) ekonomik büyümenin yüksek olduğu batı Hindistan bölgesinde çocuk işgücünün özelliklerini incelemiştir. Büyümenin çocuk işgücündeki artışlarla birlikte yaşandığı bu bölgede, çocuklara ödenen ücretlerin düşüklüğü ve çocukların çalışma koşullarından zarar görmeleri gibi olumsuzluklar gözlemlenmiştir. Çalışmanın önemli bir bulgusu da çocukların çoğunluğunun devam eden süreçte okullarına devam edememeleridir. İnsan sermayesi oluşumunu engelleyen bu durum çocuk işgücünün ekonomik olarak ne kadar zarar verici bir olgu olduğunun pratik hayata yansımış bir örneğini temsil etmektedir.

2.4. Karar Vericilere ait İnsan Sermayesi Ölçümleri

Psacharopoulos ve Patrinos'a (2002) göre eğitim yatırımının geri dönüş oranları 1950'li yılların sonlarından beri insan sermayesi teorileri üzerinden tahmin edilmektedir. Psacharopoulos ve Patrinos literatürde yer alan çalışmalarının tahmin sonuçlarını değerlendirmektedirler. Bu değerlendirmenin neticesinde ulaştıkları noktaya göre, eğitim yatırımlarının geri dönüş oranları, kıyaslamadaki seçiciliği sağlayan yeni bir yaklaşımı ortaya koyarken, aşağı yukarı fiziksel sermayeye yapılan yatırımlar gibi davranmaktadırlar. Bununla birlikte, gelişmiş endüstri ülkelerinde, insana ve fiziksel sermayeye yapılan yatırımların dönüş oranlarının sınır noktasında birbirine eşitlenme eğiliminde olduğunu belirtmektedirler. Bu yaklaşımdan hareketle karar vericilere ait insan sermayesi ölçümlerini yaparak, çocuklarını işgücüne gönderen karar vericilerin hangi sosyolojik ve kültürel normlara ait olduklarını ortaya koyabilmek bu çalışmanın dayanak noktasını şekillendirmektedir. Bu suretle karar vericilere ait insan sermayesi birikimlerinin çocuk işgücünün oluşumundaki rolü vurgulanmak istenmektedir. Bu düşünce literatürde aşağıdaki durumlarca desteklenmektedir.

Çocuk işgücünün insan sermayesi birikimini etkilemesi mümkün olduğu gibi hanehalkı karar vericilerinin ya da ebeveynlerin insan sermayesi eksiklikleri de çocuk işgücünün var olmasında rol oynayabilmektedir. Nesilden nesile aktarılan yoksulluk gibi kuşaklar arası etkileşimlerin, insan sermayesi oluşumuna olumsuz etkileri çocuk işgücünün meydana gelmesine sebebiyet verebilmektedir. Horrell, Humphries ve Voth (2001) bir nesilden diğerine aktarılan ve yoksulluğun yaratmış olduğu insan sermayesi aksaklıklarını ortaya çıkarmışlardır. Bu sonuca ulaşırken 19. yüzyıla ait sıra dışı bir veri setinden yararlanmışlardır. 1756 yılında Büyük Britanya'da kurulmuş olan "Marine Society" kurumu yoksul ve işsiz erkekleri denizcilikte değerlendirme yoluna giderken, 1770 ve 1861 yılları arasında bu gençlerle mülakat yapmış ve onlara ait sosyo-ekonomik arka planın detaylı bir kaydını tutmuştur. Horrell ve meslektaşları bu veri setinden yararlanarak yoksulluğun bir kuşakdan diğerine düşük insan sermayesi biçiminde aktarıldığını göstermişlerdir. Bu yaşanan etkileşimin neticesinde ebeveynlerin bilinç düzeyleri düşük düzeyde kalmış ise karar verme süreçlerinde

çocuklarını okula göndermek yerine işgücüne göndermeyi tercih etme olasılıklarının yüksek olacağı ifade edilebilir.

Hanehalkı karar vericilerinin ya da ebeveynlerin yukarıda bahsedilen tercihte bulunma olasılığına ait somut bulguları Khanam (2004) ortaya koymuştur. Khanam, Bangladeş'e ait verileri kullanarak çocuk işgücü ve okullaşmanın belirleyicilerini incelemiştir. Multinomial logit modelinin kullanıldığı çalışmanın bulgularından biri ailelerin eğitim düzeylerinin çocukların insan sermayesi birikimlerinde büyük öneme sahip olduğudur. Çünkü yüksek insan sermaye birikim düzeyine erişmiş ebeveynler potansiyel gelir açısından düşük eğitilmiş ailelerden daha iyi durumdadırlar. Bu yüksek gelir potansiyelinin yarattığı avantajlar da çocukların iş yerine okula gönderilme olasılıklarını yükseltmektedir. Çalışmanın bir diğer bulgusu da babanın günlük işler ya da ücret işçiliği gibi psikolojik baskının yoğun hissedildiği işlerde çalışması neticesinde çocuğun da tam zamanlı veya okul ile işin birlikte yürütüldüğü işlerde çalışma olasılığının artıyor olmasıdır.

Hanehalkı içinde verilen kararlar neticesinde okul yerine işgücüne gönderilen çocukların, ailelerine kazanç sağlamalarının yanında, bu durumdan olumsuz etkilenmeleri muhtemel bir sonuçtur. Psacharopoulos (1997) çocuk işgücü ile okullaşma oranları arasındaki ilişkinin Bolivya ve Venezüella gibi gelişmekte olan iki ülkede ampirik bir tahminini yapmaya çalışmıştır. Hanehalkı anketlerinden yararlanılan bu çalışmanın bulgularına göre çalışan çocuklar hanehalkı gelirine anlamlı düzeyde katkı yapmaktadırlar. Bunun karşılığında çalışan bir çocuk, okuldan elde edeceği iki yıllık eğitim kazanımından mahrum kalmaktadır. Bir ölçümün neticesi olan bu durumdan hareketle takip eden başlıkta bir ülkede var olan çocuk işgücünün ülkeye olan maliyeti ile ilgili fikirlere yer verilmektedir. Bu durum aynı zamanda bu çalışmada Türkiye adına ortaya konulmak istenen çocuk işgücü probleminin, gerçekleşebilirliği yüksek sonuçlarına vurgu yapar niteliktedir.

2.5. Yoksulluğa Giden Yol ya da İnsani Gelişme

Mevcut sosyolojik durumunun yapısını ortaya koymaya çalışan Udry (2003), aileleri yoksul oldukları için çocukların zorunlu olarak çalıştıklarını ve okula devam

edemediklerini, dolayısıyla da yoksul bireyler haline geldiklerini ve bu durumun da bir yoksulluk kısır döngüsü yarattığını belirtmektedir. Çocuk işgücünün en önemli maliyetinin çocuğa ait insan sermayesi yatırımlarındaki kısıtlamalar olduğuna vurgu yapan Udry, bunun temel nedeninin çocuk işgücüne katılma ile okula gitmenin birbirlerinin yerini alan olgular olmasından kaynaklandığını savunmaktadır. Psacharopoulos'a (1997) göre, çocuk işgücü en az iki açıdan önem arz eden bir olgudur. Birincisi; kısa dönemde bir çocuk açısından çok genç yaşta böyle bir durumla karşılaşmak kendi fiziksel kapasitesi ve isteklerinin ötesinde bir durumdur. İkincisi; uzun vadede çocuğun çalışarak insan sermayesi oluşumunda zarara uğraması ve gelecek adına insan sermayesi yatırımı yapamama olasılığını gündeme getirmesidir. Özetle denilebilir ki; işgücünde bulunup da okula devam etmeyen çocuğun geleceğe ait potansiyel kazancında azalmalar meydana gelebilir (Ranjan, 2001; Beegle, Dehejia, Gatti, 2005 ve 2006; Dehejia ve Gatti, 2005; Bonnal, 2009, 4). Bu olumsuz kısır döngüden kurtulabilmek adına neler yapılabilir? Hangi önlemler alınabilir? Bu olumsuz kısır döngüden kurtulabilmek adına neler yapılabileceği, hangi önlemlerin alınabileceği konusundaki öneriler büyük önem taşımaktadır.

Çocuk işgücünün fiziksel gelişime ters etkisi olmasının yanında, çocuğun çalışmak zorunda olması insan sermayesi birikimi açısından da zararlı etkiler içerir. Bu durumun Psacharopoulos'a (1997: 386) göre, üstesinden gelebilmek için özellikle yoksul ailelere yardım edilerek okula devamlılığı cesaretlendirici politikalar izlenmelidir. Böylelikle ülkenin insan sermayesi stoku azalmayacak ve gelecek nesiller şimdikilerden daha yüksek bir refah düzeyinde yaşayabileceklerdir. Forastieri (1997: 70)'ye göre eğitim ve öğretim programlarının iyileştirilmesi, içerik kalitesinin ve öğretim metotlarının geliştirilmesi okula olan devamlılığı arttıracak ve bu yolla çocuk işçiliğinde azalmalar meydana gelebilecektir

Yoksulluk kısır döngüsünün kırılabilmesi için ise devlet tarafından kaynak fonu yaratılmasının gerek okul devamlılığının yükselmesinde gerekse de çocuk işgücünün azaltılmasında çok etkin ve başarılı bir yöntem olduğunu vurgulamaktadır. Udry (2003: 16)'ye göre, okula devamlılık cesaretlendirildiğinde bu problem otomatik olarak çözülmüş olacaktır. Bunun bir yolu ise okul kalitesini yükseltmekten geçmektedir. Okul

kalitesini yükseltmek insana yapılan yatırımlarla mümkün olabilir. Çocuk işgücü de bu yatırımlardan payını aldığı sürece yok olmaya aday ancak halen çözüm aşamasını bekleyen bir sorun olarak karşımızda bulunmaktadır.

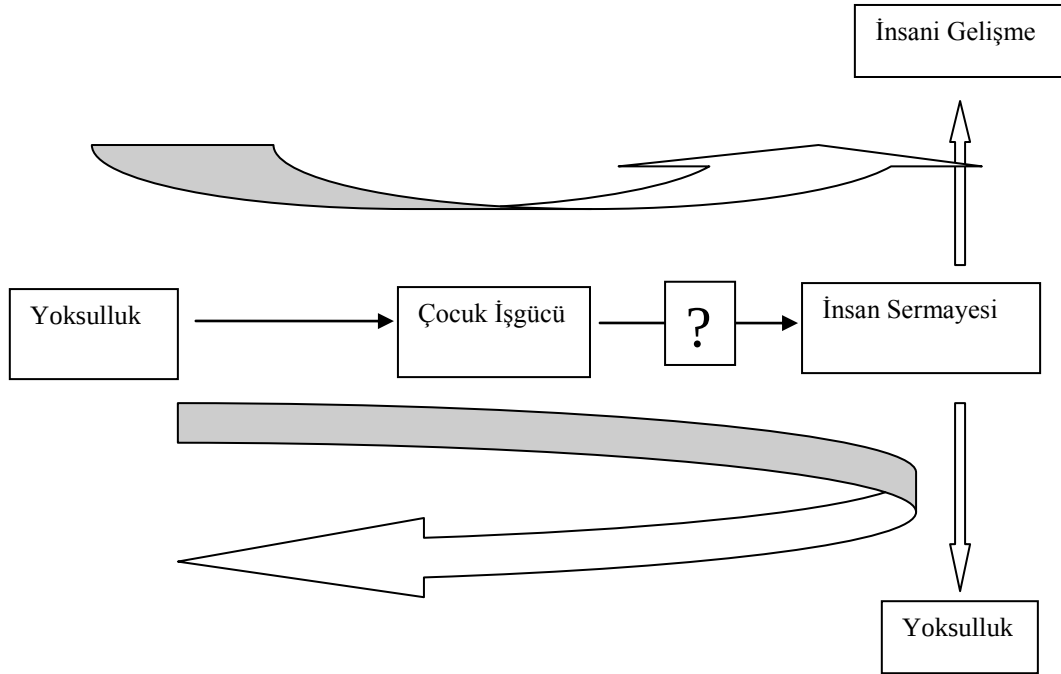
Gelişmekte olan ülkeler açısından alternatif bir çözüm de ticaret ile olan bir yaklaşımdır. Ticaretteki serbestleşmenin bir sonucu olarak ekonomide meydana gelen yapısal değişimler okula devamlılığı etkilemeyle sonuçlanarak eğitime geri dönüşü etkileyebilmektedir (Becker, 1965; Foster ve Rosenzweig, 1996; Edmonds, Pavcnik ve Topalova, 2007, 1).

3.Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, mikro ve makro etkiler ve yoksulluktan meydana gelen çocuk işgücü, insan sermayesi boyutuyla ele alınmaktadır. Gelişmekte olan bir ülkede çocuk işgücüne katılım oranlarındaki bir yükselme ile birlikte insan sermayesi birikiminde bir artış mı, yoksa bir azalış mı meydana gelmektedir? Bu temel soruya verilecek cevap, çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Verilen cevap artış şeklinde ise öngörülen döngünün insani gelişme yolunda bir ilerleme olduğundan bahsedilebilir. Verilen cevap azalış şeklinde ise öngörülen döngü yoksullukla başlayıp, yoksullukla sona eren kısır bir döngüdür denilebilir. Şekil-3.1, durumu görsel açıdan özetlemektedir.

Çocuk işgücü ile ilgili literatür çok geniştir ancak bir çok ampirik çalışma ortak bir teori üzerinden kurgulanmamaktadır (Basu, 1999: 1114). Diğer taraftan, gelişmekte olan ülkelerde çocuk işgücü ile ilgili birtakım tahmin zorlukları bulunmaktadır. Bu zorluklardan biri de sistematik veri toplanmasının eksikliğidir (Grootaert ve Kanbur, 1995: 7). Çocuk işgücü üzerine ilk uluslararası veri setini oluşturan Ashagrie'dir (1993). Ashagrie'ye atıfta bulunan Basu'ya (1999: 1085) göre de ; “Bir çocuk ekonomik olarak aktif ise işgücünde bulunuyor olarak sınıflandırılabilir”. Ekonomik olarak katkıda bulunan çocukları işgücüne dâhil etmek son derece önem arz eden bir husustur. Çünkü meselenin ülkelerin özellikle kırsal kesimlerinde ve tarım ekonomisine ait bölümlerinde gerçekleşen ve kayıt altına alınamayan boyutları bulunmaktadır (bkz... Sağlam, 2008). Ampirik analizlerde karşılaşılan temel zorluklardan bir diğeri de ulusal hanehalkı anketlerince değerlendirilmeye alınan işgücünün minimum 14 ya da 15 yaş ile

sınırlandırılmış olmasıdır (Grootaert, 1998: 5). Türkiye’de bu eksikliği hanehalkı işgücü anketlerine çocuk işgücünü de ilave ederek gidermeye ve sistematik veri tabanı oluşturmaya çalışan kurumlardan biri TÜİK’dir.

Şekil 3. 1 İnsani Gelişme ya da Yoksulluk Kısır Döngüsü.

Kaynak: Literatüre dayalı olarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Literatürce de kabul edilmektedir ki çocuk işgücünü ortadan kaldırmada tarihsel olarak en etkin araç eğitim ve zorunlu temel öğretimdir. Eğitim ile çocuk işgücü arasındaki ilişki aktif bir ampirik araştırma alanıdır (Basu, 1999: 1092). Bu araştırmalara örnek olarak; Jensen ve Nielsen (1997), Psacharopoulos (1997) ve Grootaert (1998) verilebilir. Bu çalışmada eğitim insan sermayesi üzerinden ekonomik modele yansıtılmaktadır. Bu perspektiften bakıldığında çalışmanın amacı ile ilgili olarak söylenebilecek bir diğer husus da Türkiye’de çocuk işgücüne insan sermayesi boyutundan bakan çalışmaların eksikliğidir. Bununla birlikte çocuk işgücü ile okul eğitimi arasındaki ilişkiyi irdeleyen çalışmalar oldukça sınırlı sayıdadır. Bunların belli başlıcaları; Tunalı (1996), Tansel (2002) ve Dayıoğlu ve Assaad’ın (2003) çalışmaları olarak gösterilebilir.

Dünya literatüründe ise Skoufias (1994); Grootaert ve Patrinos (1999); Chernichovsky (1985); Ray (2000a); Psacharopoulos (1997); Ravallion ve Wodon (2000); Assaad ve diğerleri (2001); Levison ve diğerleri (2001); çocuk işgücü ile okul eğitimi arasındaki negatif ilişkiye gönderme yapan çalışmalardır. Diğer taraftan Patrinos ve Psacharopoulos (1997); Myers (1989); Admassie (2003)'un çalışmalarında okul eğitimi ile çalışmanın beraberce yürütülebileceği ve çocuğun bu durumdan fazlasıyla etkilenmeyeceği savunulmaktadır. Ranjan (1999) çocuk işgücü ve insan sermayesi birikimini modelleyerek yoksulluğun çocuk işgücünü aksak kredi piyasası ile birleşerek gelişmekte olan ülkelerde nasıl yükselttiğini göstermektedir. Bu çalışmanın da amacı; yoksulluk, çocuk işgücü, insan sermayesi döngüsünün nasıl çalıştığı konusunda bir katkı yapabilmektir. Hedeflenen amacı gerçekleştirebilmek için aşağıdaki hipotez sınanacaktır.

HİPOTEZ: *Eğer Türkiye’de yoksulluk neticesinde hanehalkı kararlarıyla meydana gelen çocuk işgücü olmasaydı mevcut insan sermayesi birikimi şimdikinden daha fazla olurdu.*

Teorik kurgulama üzerinden çocuk işgücü ve insan sermayesi ilişkisi üzerine yazılmış az sayıdaki ampirik çalışmaya dair örnekler vermek gerekirse; Hussain ve Maskus (2003) okul eğitimi üzerinden çocuk işgücü ve insan sermayesi birikimi arasındaki ilişkiyi vurgulayan bir model geliştirmişlerdir. Teorik varsayımların ampirik analizlerle ve ekonometrik tekniklerle sınıandığı çalışmalarında, çocuk işgücü ile ebeveynlerin hali hazırdaki insan sermayesi birikimleri arasında negatif bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Bununla birlikte insan sermayesi seviyesiyle fert başına gelir arasında anlamlı ve pozitif bir ilişkinin varlığını göstermektedirler. Kurdukları modelde, iş yerindeki üretkenliğe karşılık gelen yetişkin insan sermayesinin eğitim sayesinde yükseltilmesi neticesinde gelirdeki artışlara sebebiyet vererek çocuk işgücünü azaltacağını savunmaktadırlar. Hazan ve Berdugo (2002) çocuk işgücü, doğurganlık ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi insan sermayesi yaklaşımıyla ortaya koymaktadırlar. Elde ettikleri bulguların sonuçlarına göre; büyümenin erken aşamalarında çocuk işgücü yaygın, doğurganlık yüksek ve fert başına çıktı miktarı düşük iken ekonomiyi büyüme tuzağında tanımlamaktadırlar. Teknolojik ilerlemeyle

birlikte, yetişkinlerle çocuk işgücü arasındaki ücret farklılıklarının artması neticesinde ekonominin büyüme tuzağından kurtulabileceğini, ebeveynlerin de çocuklarını işgücü yerine eğitime göndererek ve doğurganlığı azaltarak ekonominin sürdürülebilir büyümeye yönlendirebileceğini göstermektedirler.

Bu çalışmanın amacına yönelik olarak aşağıdaki saptamalar yapılabilir: 1) Çocuk işgücü ile ilgili sektör düzeyinde çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. French (2002), Brezilya'nın ihracata dayalı ayakkabı endüstrisinde çalışan çocukların işte sergiledikleri davranışları incelemiştir. Genç işçilerin hangi tip işyerlerinde daha verimli olduklarına dikkati çekerek çocuk işgücü ile ilgili özel bir alanda literatüre katkı yapmaktadır. 2) Toplumsal normlar, kültür ve coğrafyanın çocuk işgücü analizlerinde sorgulanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda çocuk işgücü olgusu farklı ülke özelliklerinde kırsal ve kentsel ayrımlar gözetilerek analiz edilmelidir (Lopez-Calva, 2001: 68). 3) Birçok çalışma ebeveynlerin daha eğitilmiş olduklarında çocukların çalışmaya daha az eğilimli olduklarını göstermektedir (bkz... Grootaert, 1998; Salmon, 2005). Ebeveynlerin gelir seviyelerinin yüksek olması da benzer etkileri doğurabilir. Bu fertlerin çocuk işgücüne karar vericiler oldukları düşünüldüğünde konuyla ilgili ekonomik analizlerde hanehalkı reisinin eğitim düzeyi ve ekonomik durumunu referans noktası olarak kabul eden çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

4.Araştırma Yöntemi

Araştırma yöntemi çalışmanın literatürden süzölen teorik kurgusunu yansıtmaktadır. Bu kısımda ilk sırada teorik çerçeve yer almaktadır. Teorik çerçeveyi takiben teorik modelde kullanılan üretim fonksiyonunun tanıtımı yapılmaktadır. Bu tanıtım ile birlikte üretim fonksiyonunun faktör donanımı ve insan sermayesi türünden ifade edilmesine yer verilmektedir. Sonrasında literatürden süzölen bilgilere dayalı olarak oluşturulmuş araştırma modeli yer almaktadır. Bu başlıkları takiben de teorik modelin sınanması, verilerin açıklanması, modelle ilgili varsayımlar ve sınırlamalar sunulmaktadır. Araştırmanın uygulama kısmına kadar olan bu bölümünde yöntem olarak üretim fonksiyonuna dayalı bir insan sermayesi modelinin karşılaştırma suretiyle ölçüm yapan bir tasarımı tanıtılmaktadır.

4.1.Teorik Çerçeve

Teorik çerçeve, bu çalışmanın matematiksel yaklaşımlarla dayandığı temellerin sınırlarını içermektedir. Bu sınırlar içinde yer almakta olan temel yaklaşım; insan sermayesinden hareketle fert başına çıktı miktarını ölçebilmektir. Bu ölçüm anlık bir zamanlamaya dayanmakta ve bir anlamda da insan sermayesini ölçmeyi hedeflemektedir. Ölçölmek istenilen; 6-17 yaş arasındaki çocuğu çocuk işgücünde istihdam edilen ya da yalnızca okul eğitiminde bulunan hanehalkı reislerine ait insan sermayesi birikimleriyle elde edilecek fert başına çıktı miktarlarıdır. Böylelikle hedeflenen; ölçölen bu çıktı miktarlarının birbirleriyle karşılaştırılması sonucunda hangi gruptaki hanehalkı reislerinin fert başına çıktı miktarının daha büyük geleceğini gözlemleyebilmektir.

Çocuk işgücünde istihdam edilen çocukların insan sermayesi birikimlerinden hareketle fert başına çıktı miktarını ölçebilmek bu çalışma kapsamının dışında yer almaktadır. Çünkü çalışan ve okula giden iki çocuk arasındaki insani sermaye farkını ifade edebilecek bir ölçüt geliştirmek mümkün görünmemektedir. Bu çalışmadaki bakış açısı, çocuk işgücünün var olmasında temel rolö olan karar vericilere ait bilgilerden hareket edilerek bir sonuca ulaşölmek istenmesidir. Çünkü çocuk işgücü ebeveynlerin ekonomik

ve sosyal durumlarından etkilenen dinamik bir olgudur (Hussain ve Maskus, 2003: 994).

Lucas (1993) ile birlikte birçok ekonominin gelişmekte olan ÷lkelerle ilgili olarak üzerinde hem fikir oldukları konulardan biri büyümenin motorunun insan sermayesi birikimi olduğudur. Ülkelere ait ekonomik verimlilik söz konusu olduğunda o ÷lkelerdeki insan sermayesi farklılıkları ortaya çıkmaktadır (Bhatta ve Lobo, 2000: 394). Bu farklılıkları yaratan unsurlardan birisi de ÷lkelere özgü yüzölçümü, işgücü, sermaye ve girişimcilik miktarlarının ifadesi olarak adlandırılan faktör donanımlarıdır (bkz... Chacholiades, 1978).

Üretim fonksiyonunun elde edilmesinden fert başına çıktı miktarına ulaşılması ve fert başına çıktı miktarının marjinal ürün ve faktör donanımı şeklinde ifadesi basamaklar şeklinde aşağıda ifade edilmektedir.

Üretim fonksiyonunun fonksiyonel olarak ifadesi aşağıdaki denklem (1) ile verilmiştir.

$$Y = f(X_0, X_1, \dots, X_n) \quad (1)$$

Bu fonksiyonda Y, çalışma kapsamınca ele alınmış fertlere ait çıktı miktarını temsil etmektedir. Her ferde ait olan çıktı miktarı üretim faktörleri olan $(X_0, X_1, \dots, X_n)$ 'in bir fonksiyonu olarak tanımlanmaktadır. $Y = f(X_0, X_1, \dots, X_n)$ fonksiyonunun k dereceli homojen bir fonksiyon olduğu ve her bir üretim faktörü için fonksiyonun birinci kısmi türevinin sıfırdan büyük ($f' > 0$) ve ikinci kısmi türevinin sıfırdan küçük ($f'' < 0$) olduğu varsayılmaktadır.

Denklem (1) ile verilmiş üretim fonksiyonunun basit hali bu çalışmadaki teorik varsayımlarca kabul edilmiş değişkenlere uyarlandığında; $Y^i = f^i(X_0, X_1, \dots, X_n)$, şekline gelen gösterim i'inci durumdaki koşullar gereğince hanehalkı reislerinin toplam çıktı miktarını göstermektedir. P^i i'inci durumdaki toplam nüfusu, X_j^i , i'inci durumdaki J faktörü miktarını temsil etmektedir. Üretim fonksiyonu $f^i(X_0, X_1, \dots, X_n)$, k'inci dereceden homojen varsayıldığından, denklem (2), Euler Teoremi yardımıyla ve eşitliğin her iki tarafının da kısmi türevleri alınmış şekliyle aşağıda gösterilmektedir.

$$\begin{aligned}
kY^i &= kf^i(X_0^i, X_1^i, \dots, X_n^i), \\
&= \frac{d}{dX_0^i} f(X_0^i, X_1^i, \dots, X_n^i) * X_0^i + \frac{d}{dX_1^i} f(X_0^i, X_1^i, \dots, X_n^i) * X_1^i \\
&+ \dots + \frac{d}{dX_n^i} f(X_0^i, X_1^i, \dots, X_n^i) * X_n^i, \\
&= MP_0^i * X_0^i + MP_1^i * X_1^i + \dots MP_n^i * X_n^i
\end{aligned} \tag{2}$$

Denklem (2)'de geçen MP_j^i i'inci durumdaki J faktörünün marjinal ürünüdür. Fert başına düşen i'inci durumdaki çıktı miktarını $y_i = (Y_i / P_i)$ ile ve fert başına düşen i'inci durumdaki J faktör donanımı $x_j^i = X_j^i / P^i$ ile tanımlandığında denklem (3)'ü elde etmek mümkündür.

$$ky^i = MP_0^i * x_0^i + MP_1^i * x_1^i + \dots + MP_n^i * x_n^i \tag{3}$$

Denklem (3) hanehalkı reislerinin fert başına düşen çıktı miktarını marjinal ürün ve faktör donanımları üzerinden elde edebilmeyi mümkün kılmaktadır. Takip eden bölümlerde, marjinal ürün ve faktör donanımlarının seçilecek üretim fonksiyonunda belirli varsayımlar koşulunda insan sermayesi ve fiziksel sermaye değişkenlerine indirgenmesiyle teorik kurgunun uygulamaya uygun hale dönüştürülmesi mümkün olmaktadır.

4.2. Modelde Kullanılan Üretim Fonksiyonu

Bu çalışmanın ekonomik modelinde belirtilen fert başına çıktı miktarını ölçebilmek için Cobb-Douglas tipinde bir üretim fonksiyonu tercih edilmektedir. Üretimin t zamanında gerçekleştiği bu fonksiyon aşağıdaki denklem (4)'de gösterilmektedir.

$$Y(t) = K(t)^\alpha (A(t) L(t))^{1-\alpha} \quad 0 < \alpha < 1 \tag{4}$$

Yukarıdaki gösterime göre Y; çıktı miktarını, K; sermayeyi, L; emeği, A; teknoloji düzeyini ve α 'da gelirdeki sermaye payını belirtmektedir (Mankiw vd., 1992: 409).

Denklem (4)'deki haliyle üretim fonksiyonunun insan sermayesi değişkenini içermediği görülmektedir. İnsan sermayesini üretim fonksiyonuna dâhil etmemenin büyüme süreci ile ilgili yanlış tahminlere götürebileceği bazı ekonomistlerce belirtilmektedir (bkz... Kendrick, 1976).

Yanlış tahminleri önleyebilmek adına Mankiw, Romer, Weil (1992)'de de belirtildiği şekliyle insan sermayesi değişkeni denklem (4)'deki üretim fonksiyonuna dâhil edilerek fonksiyonunun yeni hali bu çalışmada kullanılan ekonomik model için de referans alınmakta ve denklem (5) ile gösterilmektedir.

$$Y(t) = K(t)^{\alpha} H(t)^{\beta} (A(t) L(t))^{1-\alpha-\beta} \quad (5)$$

Denklem (5)'e göre H; insan sermayesi birikimini belirtmekte ve diğer değişkenler de öncesinde tanımlandığı halleriyle kalmaktadırlar. İnsan sermayesinin üretim fonksiyonuna dâhil edilmesiyle ekonomik modelin tahmin gücünün artmış olduğu savunulmaktadır (Mankiw vd., 1992: 416: 421).

Üretim fonksiyonuna insan sermayesi değişkeninin ilave edilmesiyle tahmin gücü yükselen ekonomik model, bazı varsayımlar dâhilinde bu çalışmaya uyarlanabilir. Üretim fonksiyonunu insan sermayesi ve faktör donanımı cinsinden ifade edebilmek için gerekli varsayımlar takip eden başlıkta ele alınmaktadır.

4.3. Üretim Fonksiyonunun Faktör Donanımı ve İnsan Sermayesi Türünden İfade Edilmesi

Bir önceki başlıkta elde edilen ve denklem (5) ile gösterilen üretim fonksiyonunda $\alpha + \beta = 1$ varsayımı altında çıktı miktarı sermaye ve insan sermayesi miktarına indirgenebilmektedir. Bu gösterim denklem (6) ile belirtilmektedir.

$$Y(t) = K(t)^{\alpha} H(t)^{\beta} \quad (6)$$

Üretim fonksiyonunun sermaye ve insan sermayesine indirgenmesi ölçeğe göre sabit getiriler varsayımında mümkün olmaktadır. Bu varsayım çalışmanın ekonomik modelinde ölçülmesi amaçlanan çıktı miktarının faktör donanımı ve insan sermayesi değişkenlerince ifade edilebilmesine imkân tanımaktadır. Faktör donanımı ile sermaye

arasında böyle bir geçişin sağlanması çalışmanın varsayımlarına özgü basitleştirici bir unsur özelliğindedir. İnsan sermayesini üretim fonksiyonu ile ilişkilendirip ölçeğe göre sabit getiriler varsayımında faktör donanımlarını da modellerine dâhil ederek ölçmeye çalışan araştırmalar mevcuttur (bkz... Hussain ve Maskus, 2003: 996).

Denklem (3)'de belirtildiği şekliyle, üretim fonksiyonun fert başına üretim olarak ele alınmasıyla birlikte denklem (6) denklem (7) şekline dönüşmektedir. Bu eşitlikte sırasıyla $k(t)$ ve $h(t)$; fert başına faktör donanımına ve fert başına insan sermayesi birikimine karşılık gelmektedir.

$$y(t) = k(t)^{\alpha} h(t)^{\beta} \quad (7)$$

4.4.Araştırma Modeli

Çocuk işgücünü meydana getiren unsurlara değinmek araştırma modelinin zeminini hazırlamaktadır. Bu çalışmada mikro, makro ve yoksulluk olarak ifade edilen ve çocuk işgücünü belirlediği düşünülen unsurlar Lopez-Calva'da (2001) çocuk işgücü arzı olarak gösterilen; 1) hanehalkı yoksulluğu, 2) çocukların ve ebeveynlerinin ücretleri, 3) yetişkin işsizlik oranı, 4) hanehalkı reisinin eğitim düzeyi, 5) toplumsal normlar ve ilişkiler, 6) çocuk işgücü üzerine olan yasal kısıtlamalar ve düzenlemeler, 7) kredi piyasası aksaklıkları ve 8) doğum oranları ile hanehalkı büyüklüğü gibi faktörlerce ifade edilmektedir. Bu unsurlar içsel unsurlar olarak adlandırılabilir. Çocuk işgücünü meydana getiren ve etkileyen dışsal unsurlarla ilgili olarak; küreselleşme, dış ticarete açıklık ve doğrudan yabancı sermaye akışı gibi faktörlere bu çalışmada yer verilmemektedir. Bununla birlikte konuyla ilgili bilgilere Edmonds (2002), Neumayer ve Soysa (2005)'dan ulaşılabilir. Bununla birlikte bu çalışmada teknoloji ve teknolojik değişim gibi çocuk işgücünün talep yönlü belirleyicileri de dikkate alınmamaktadır. Ülkeler arası bir karşılaştırma söz konusu olduğunda talep yönlü belirleyicilerin de önem kazandığını belirtmekte fayda vardır.

İçsel unsurlarla ilgili olarak üç önemli unsurdan bahsedilebilir: Şekil-1'de gösterildiği gibi bu etkilerden birincisi mikro etkidir. Mikro etki ailenin bilinç düzeyi ile ön plana çıkmaktadır. Hanehalkı reisinin eğitim durumu, hanede alınan kararların önemi mikro

etkinin belirleyicilerindendir. Uzun vadeli düşünebilmek, kısıtlı kaynakları doğru ve etkin bir şekilde yönetebilmek bu kararların temelini oluşturur. İkincisi makro etkidir. Devletin sosyal hizmet kurumlarının bazı yükümlülükleri vardır. Bu sorumlulukların yerine getirilememesi sosyal politika ve devlet anlayışının eksikliği anlamına gelmektedir. Bu durum ülkeler için tedbir alınması gereken en önemli sorunların başındadır. Üçüncüsü yoksulluktur. Yoksulluğun birçok tanımı bulunmakla birlikte bu çalışmada kullanılan tanımına göre yoksulluk; ortalama gelir seviyesinin altında bulunan aileleri tanımlayan bir durumdur. İçsel unsurlarla ilgili yoksulluk da bir çeşit mikro etki olmakla birlikte çocuk işgücünün en önemli belirleyicilerindendir. Bu sebeple bu çalışmada ön plana çıkartılmak istenmekte ve mikro etkiden bağımsız olarak ayrı bir başlık altında ele alınmaktadır.

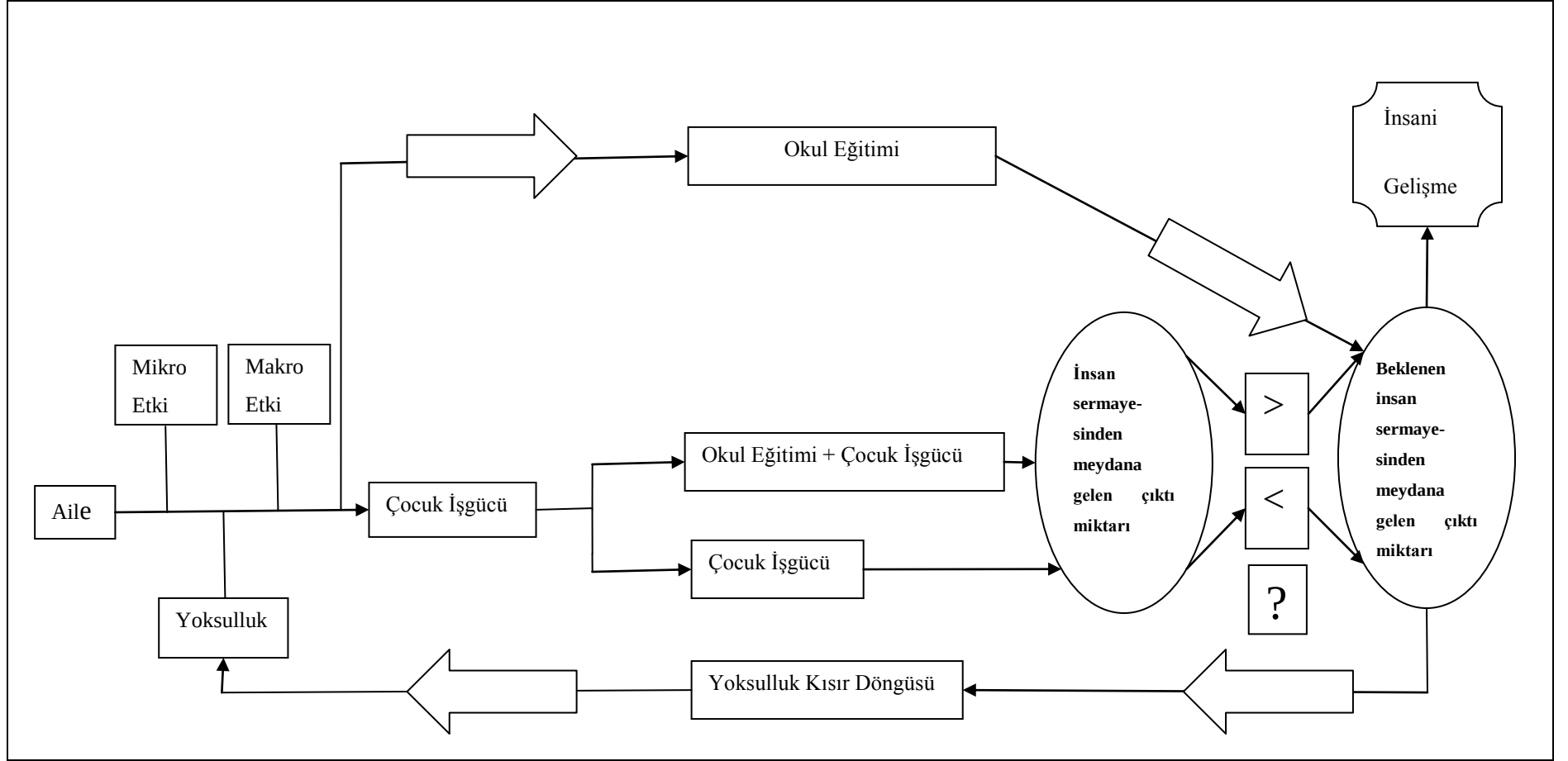
Türkiye’de içsel unsurlar tarafından belirlenen çocuk işgücü, bu çalışmayla kurgulanan araştırma modeline göre insan sermayesi ile ilişkilendirilmektedir. Bu ilişki, teorik çerçevede de bahsedildiği şekliyle üretim fonksiyonu üzerinden sağlanmıştır. Fert başına karşılık gelen çıktı miktarı fert başına karşılık gelen faktör donanımı ve insan sermayesi birikiminin toplamına indirgenmektedir.

Çalışmaya özgü varsayımlardan biri de fert başına düşen faktör donanımların farklılık yaratacak etkilerinin göz önünde bulundurulmamasıdır. Faktör donanımları ile çıktı miktarı arasındaki ilişkiler modern ticaret teorisine dayanmaktadır. Ülkeler arası bir karşılaştırma söz konusu iken modern ticaret teorisi gereğince her ülke farklı faktör donanımına sahip olsa da eşdeğer bir üretim fonksiyonu ülkeleri temsil edebilmektedir (Krueger, 1968: 641). Makro ekonomik düzeyde ortaya konan bu yaklaşım mikro ekonomik düzeyde ele alınan ve tamamıyla içsel unsurlara dayanan çocuk işgücü probleminin ele alındığı bu çalışmada bireylere ait faktör donanımlarının ihmal edilebilir bir unsur olabileceği kabulüne dayanmaktadır.

Bu kabulün neticesinde, fert başına karşılık gelen çıktı miktarları, insan sermayesinin ölçülmesiyle elde edilen ve Şekil-3.2’de insan sermayesinden meydana gelen çıktı miktarı ile ifade edilen kavrama indirgenmektedir.

Çocuk işgücü, belirli durumlar altında yetişkin ücretlerini de aşağıya çekerek bir yoksulluk kısır döngüsüne neden olabilir (Lopez-Calva, 2001: 60). Yoksulluk, çocuk işgücü ve insan sermayesi döngüsü olarak ifade edilen ve yoksullukla insani gelişme süreci arasındaki döngüye çocuk işgücü perspektifinden bakılabilmesine imkân sağlayan bu döngünün farklı gruplara ait fertlerin insan sermayesinden meydana gelen çıktı miktarlarının karşılaştırılmasına dayalı bir model yardımıyla tanımlanabilir. Bu karşılaştırma neticesinde ya insani gelişme ile neticelenen ya da yoksulluk kısır döngüsüyle devam eden socuğlar ortaya konmuş olacaktır.

Ampirik literatürce en sağlıklı çocuk işgücü belirleyicilerinin hanehalkının yoksulluk durumu ve hanehalkı reisinin eğitim düzeyi olduğu gösterilmektedir. Çocukların kazandıkları ücretlerin tahmin edildiği gibi çocuk işgücü kararlarını etkilemediği kabul edilmektedir (Lopez-Calva, 2001: 66). Literatürce kabul görmüş bu durum bu çalışmanın ekonomik modelinde de dikkate alınmakta olan önemli bir husustur. Bu çalışmaya göre de, çıktı miktarlarının ölçülmesine konu olan fertler çocuk işgücünün meydana gelmesinde nihai karar vericiler olmaları nedeniyle hanehalkı reisleridir. Bununla birlikte, insan sermayesinin eğitim ile ilişkisi dikkate alındığında çocukların nihai eğitim seviyeleri ile insan sermayeleri arasındaki ilişkinin dinamik bir analizle ele alınması gereken ve çalışmanın içeriği açısından son derece önemli bir yaklaşım olduğu görülmektedir. Ancak, çalışmaya konu olan veri kaynağı böyle bir analize imkan tanımamaktadır. Bu nedenle işgücünde bulunan çocuklara ait insan sermayelerinden meydana gelen çıktı miktarını ölçmek bu çalışmada mümkün olmamıştır.

Şekil 3. 2 Yoksulluk, Çocuk İşgücü ve İnsan Sermayesi Döngüsü

Kaynak: Çalışmanın teorik çerçevesi esas alınarak tasarlanmıştır.

Araştırma modeline göre, insan sermayesinden meydana gelen çıktı miktarları iki ana gruptan elde edilmektedir: Birinci grup; çocukları çocuk işgücünde yer almayan hanehalkı reislerini kapsamaktadır. İkinci grup ise; çocukları çocuk işgücünde yer almakta olan hanehalkı reislerini kapsamaktadır. İkinci gruba ait olan hanehalkı reisleri de kendi içlerinde iki gruba ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi; çocuk işgücünde bulunduğu halde okul eğitime devam eden çocukların hanehalkı reisleridir. İkincisi ise; yalnızca çocuk işgücünde bulunup, okul eğitime devam etmeyen çocukların hanehalkı reisleridir.

Bu çalışmanın araştırma modelinde, çocukları çocuk işgücünde bulunan hanehalkı reisleri ile çocukları yalnızca okul eğitime devam edip çocuk işgücünde bulunmayan hanehalkı reislerine ait insan sermayesinden meydana gelen çıktı miktarlarını karşılaştırmak suretiyle insani gelişmeyle ya da yoksulluk kısır döngüsüyle sonuçlanan durumlar TÜİK (2006) Çalışan Çocuklar veri setiyle sınanmaktadır. Çocukları yalnızca okul eğitime devam etmekte olan hanehalkı reislerinin insan sermayelerinden meydana gelen çıktı miktarı, çocukları çocuk işgücüne devam etmekte olan hanehalkı reislerinin insan sermayesinden meydana gelen çıktı miktarından büyükse insani gelişme yolunda bir durumun meydana gelebileceği anlaşılmaktadır. Ters durumda ise yoksulluk kısır döngüsüyle sonuçlanan bir durumun meydana gelebileceği anlaşılmaktadır.

4.5. Teorik Modelin Sınanması: Sağlamlık Kontrolleri

Bu çalışmanın teorik modelinde yapılmak istenen; bir üretim fonksiyonuna bağlı olarak insan sermayesinden meydana gelen fert başına çıktı miktarını ölçebilmektir. Bu fertlerin bir kısmı çocuğu işgücünde yer almakta olan hanehalkı reisleridir. Bu suretle çocuk işgücü istihdamı ile insan sermayesi birikimi arasındaki ilişkinin yönü ortaya çıkarılmak istenmektedir. Çocuk işgücü istihdamı ya da insan sermayesi birikimine yönelmek literatürde de belirtildiği gibi bir tercih sorunudur. Bu anlamda eğitim ve gelir düzeyi değişkenleri çocuğunu işgücüne gönderen hanehalkı reislerine ait insan sermayesi birikiminin bileşenleri olarak kabul edilebilecektir. Çocuk işgücü istihdamının; okur-yazarlık durumu, eğitim düzeyi ve gelir seviyesi ile negatif ilişkili

olması beklenmektedir. Teorik açıdan kabul edilmiş bu durumun bu çalışmada kullanılmakta olan verilerle de tutarlılık içinde bulunduğunun gösterilmesi önem arz etmektedir. Bu çerçevede sağlamlık kontrolleri adı verilen teorik sınamada çocuk işgücü istihdamının insan sermayesi birikimiyle ilişkisinin yönünü tayin etmeye yarayacak ve dört aşamada uygulanacak olan ekonometrik eşitlik testleri izlenecektir. Buna göre çocuk işgücü istihdamı birinci aşamada; okur-yazarlık durumu, ikinci aşamada; eğitim düzeyi, üçüncü aşamada; gelir seviyesi ve dördüncü aşamada bu üç değişkenle birlikte eşitlik denklemince sınanacaktır. Denklemler aşağıda belirtildikleri şekliyle yer almaktadırlar:

$$\text{çocuk işgücü}_i = \alpha + \beta_1 \text{reisokuryazar}_i + \varepsilon_i \quad (1)$$

$$\text{çocuk işgücü}_i = \alpha + \beta_2 \text{reiseğitimdüze}_i + \varepsilon_i \quad (2)$$

$$\text{çocuk işgücü}_i = \alpha + \beta_3 \text{reistoplamlgelir}_i + \varepsilon_i \quad (3)$$

$$\begin{aligned} \text{çocuk işgücü}_i = & \alpha + \beta_1 \text{reisokuryazar}_i + \beta_2 \text{reiseğitimdüze}_i \\ & + \beta_3 \text{reistoplamlgelir}_i + \varepsilon_i \end{aligned} \quad (4)$$

Denklemlere ait tahminlere çalışmanın ilerleyen bölümlerindeki bulgular kısmında yer verilmektedir.

4.6.Verilerin Açıklanması, Varsayımlar ve Sınırlamalar

Bu çalışmada kullanılan veriler TÜİK (2006) Çalışan Çocuklar veri setinden elde edilmiştir. Hanehalkı işgücü anketlerine ilave bir modül olarak, ilki Ekim 1994 ikincisi Ekim 1999'da uygulanan çocuk işgücü anketleri, ILO ile TÜİK arasında imzalanan projeler çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. 2006 yılında IPEC çerçevesinde güncel veriye duyulan ihtiyaç nedeniyle, ILO ile TÜİK arasında imzalanan yeni bir proje kapsamında Çocuk İşgücü Anketi, önceki uygulamalarda olduğu gibi Hanehalkı İşgücü Anketi ile birlikte Ekim, Kasım ve Aralık aylarında uygulanmıştır. Bu anketle kapsanan yaş grubu 6-17 yaş aralığıdır. Anketin Türkiye genelindeki örnek hacmi 38.039 iken kent bölgesindeki hacim 26.566 ve kırsal bölgedeki hacim ise 11.473'tür.

Bu anketin çalışmaya sağladığı imkân, çocuklarla birlikte ebeveynlere ait özelliklerin de kapsanmasından gelmektedir. Anket ham haliyle sorgulandığı zaman 92.713 ferde ait işgücü ve kişisel özelliklerle ilgili değişkenlere ulaşmak mümkün olabilmektedir. Bu ankette 20.000 civarında hane ya da aile bulunmaktadır. Bu ailelerden çalışmanın varsayımları gereğince çekirdek aile ismi verilen tipte aileler dışındaki haneler kapsam dışında bırakılmıştır. Bu yaklaşıma göre çekirdek aile; ebeveynlerden herhangi birinin eksik olmadığı aile tipi olarak kabul edilmektedir. Bu varsayım neticesinde çocuk işgücünü etkileyebilecek bir takım sosyolojik faktörlerden muaf kalındığı düşünülmektedir. Bu varsayıma göre ankette sorgulanan çekirdek aile sayısı 13.428 olmaktadır. Bu ailelere ait çocukların sorgulanmasıyla gözlem sayısı “24.766” olarak belirlenmektedir. Ebeveynlerden gerek anne gerekse babaya ait eğitim ve gelir gibi özellikli verilere ulaşabilmekle birlikte hanehalkı reisleri açısından da aynı tipte veriler elde etmek mümkündür.

Bazı çalışmalarda çocuk işgücü 6-14 yaşları arasındaki çocuklar için tanımlanabilmektedir ancak bu çalışmada çocuk işgücü için seçilen yaş aralığı 6-17’dir. Bunun sebebi istihdamda yer alan çocukların çoğunluğunun 15-17 yaş grubuna dâhil çocuklar olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca TÜİK’de (2006) yapılan araştırmadaki kabule göre “kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus” kurumsal olmayan sivil nüfus içerisindeki 6-17 yaş grubu nüfus olarak tanımlanmaktadır. Bu yaklaşımlara ek olarak çalışma içerisinde sıklıkla kullanılan ve önem arz eden tanımlamaları belirtmekte fayda vardır. Bu tanımlardan biri olan istihdam edilenler; referans haftası süresince herhangi bir gün en az 1 saat süresince ücret, kar veya aile kazancı için aile işletmelerinde ücretsiz olarak çalışanlar ile işi olanlardan; çeşitli nedenlerle referans döneminde işlerinin başında bulunamayan ancak işleri ile ilişkileri devam eden kişilerdir. Bir diğeri okula devam edenlerdir. Okula devam edenler 6-17 yaş grubunda olup, herhangi bir örgün eğitim programına devam eden çocuklardır.

Ekonomik modelde gerekli olduğu düşünülen fakat veri setinde doğrudan yer almayan bazı değişkenler varsayımlarca türetilme yoluna gidilmiştir. Çalışmada kullanılan hanehalkı reislerine ait eğitim düzeyleri verisi buna örnek olarak gösterilebilir. Veri setinde fertlerin mezun oldukları okul sınıflandırılması yer almaktadır. Bir kabule göre

bu sınıflandırma kendi içinde ikiye ayrıştırılarak ilk kısımdaki mezuniyet değeri verilerine eğitimsiz anlamına gelen “0” değeri ve ikinci kısımdaki mezuniyet değeri verilerine eğitilmiş anlamına gelen “1” değeri atanmaktadır. Böylelikle fertlere ait eğitim düzeyi varsayımsal olarak oluşturulmaktadır.

Çalışmanın hedeflerinden biri olan insan sermayesi birikimini sayısal anlamda ölçebilmek ancak birtakım varsayımlar sayesinde mümkün olabilmektedir. Bu çalışmada, Kruger (1968)’in eğitim düzeyinin insan sermayesinin temel bir göstergesi olarak kabul edilebileceği temel varsayımından yola çıkılmıştır. Eğitim düzeyi insan sermayesinin göstergesi olarak seçilmiş ve eğitim düzeyi kendi içinde 1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8 yıl), Ortaokul veya Mesleki ortaokulu tamamlayan, 4. Lise mezunu, 5. Mesleki Ortaokulu tamamlayan, 6. Yüksek öğrenimini tamamlayan olmak üzere sınıflandırılmıştır. Eğitim düzeyine ek olarak bireyler yaş kategorilerine göre de sınıflandırılarak değerlendirilmeye alınmıştır.

Son olarak şunu belirtmekte fayda vardır ki, değişken sayısını arttırmak insan sermayesi ölçümlerini daha net sonuçlara ulaştırmaya yarayacaksa da işin boyutu bir ucuyla sosyokültürel ve hesap edilmesi zor değerlere uzanmaktadır. Eğitim ve gelir gibi geri dönüş getirisi yüksek olduğu düşünülen değişkenlerin insan sermayesini temsil etmeleri benzer sosyokültürel özelliklere sahip aynı ülkenin fertlerinin birbirleriyle kıyaslanacak olması açısından tutarlı ve doğru bir yaklaşım olarak görünmektedir ve bu çalışmanın sınırlarını ortaya koymaktadır.

5. Araştırmanın Uygulaması

Çalışmanın bu kısmında teorik olarak kurgulanan modelin sınanmasına yer verilmektedir. Çocuğunu işgücünde istihdama gönderen ebeveynlerin eğitim bilgilerinin değerlendirilmesinden başlanarak, teorik modelin varsayımlarına göre seçilen durumların incelenmesi ve sonrasında insan sermayesine ait verilerin sorgulamalar neticesinde elde edilmesi gösterilmektedir. Belirtilen yöntemle göre insan sermayesinden meydana gelen çıktı miktarının ölçülmesiyle devam edilmekte ve teorik sınamalarla birlikte ölçüme ait bulguların değerlendirilmesiyle sonuca ulaşılmaktadır.

5.1. Türkiye’de Çocuğu İşgücünde Bulunan Ebeveynlerin Eğitim Bilgileri

Uygulamaya ait bu kısımda Türkiye’deki çocuk işgücü olgusuna yönelik ebeveynlerle ilgili eğitim bilgileri arz edilmektedir. Böylelikle uygulamanın ilerleyen bölümlerine teorik akışa uygun bir alt yapı ve ön hazırlık sağlanmak amaçlanmaktadır. Tablo-3.1’den Tablo-3.24’e kadar süren bu kısımda Türkiye’de çocuğu işgücünde bulunan ebeveynlerin eğitim durumları kent, kır ve cinsiyet ayırımı gözetilerek ele alınmaktadır. Temel yaklaşımda bu kısma ait dört tip tablo çeşidi bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla; 1) Çocuğu işgücünde iken anne ve babanın okur-yazarlık durumunun değerlendirildiği Tablo-3.1’den Tablo-3.6’ya kadar olan tablolardır. 2) Çocuğu işgücünde iken hanehalkı reisinin okur-yazarlık durumunun değerlendirildiği Tablo-3.7’den Tablo-3.12’ye kadar olan tablolardır. 3) Çocuğu işgücünde iken anne ve babanın eğitim düzeyinin değerlendirildiği Tablo-3.13’den Tablo-3.18’e kadar olan tablolardır. 4) Çocuğu işgücünde iken hanehalkı reisinin eğitim düzeyinin değerlendirildiği Tablo-3.19’dan Tablo-3.24’e kadar olan tablolardır. Çocuğu işgücünde bulunan anne, baba ve hanehalkı reislerine ait okur-yazarlık durumları ve eğitim düzeylerinin değerlendirilmesine ait tabloların tümünü Ek’ler kısmında bulmak mümkündür. Bu kısımda yukarıda sırasıyla adı geçmekte olan dört tip tabloya referans olacak Tablo-3.1, Tablo-3.7, Tablo-3.13 ve Tablo-3.19’un açıklaması yapılmakta ve gerektiği yerlerde bu tabloların Ek’te yer alan tüm tablolarla bağlantıları kurulmaktadır. Takip eden kısımda bahsi geçen tabloların açıklaması ve değerlendirilmesi yapılmaktadır.

Tablo-3.1’den Tablo-3.6’ya kadar olan tabloları temsilen ele alınan ve aşağıda yer almakta olan Tablo-3.1 TÜİK (2006) çocuk işgücü anketine ait veri setinden seçilen verilerden hane halklarının ebeveynlerinden herhangi birinin eksik olmadığı varsayımı dikkate alınarak oluşturulmuştur. Ebeveynlerden birinin ya da ikisinin eksik olduğu durumlar gözlem dışında bırakılmaktadır. Bunun sebebi çocuk işgücüne etki eden karar mekanizmasının belirleyicileri olan anne ve babaların çekirdek bir aile formatında düşünülerek çocuk işgücü olgusuna doğrudan yön verenler olduklarının varsayılmasıdır. Ebeveynlerden bir ya da ikisinin de eksik olduğu durumların incelenmesi iktisadi ve sosyolojik olarak kayda değer bilgilerin üretilmesi anlamına gelebilir ancak bu çalışma kapsamının dışında tutulmaktadır.

Tablo-3.1’de, Türkiye’de kent bölgesinde yaşları 6-17 arasında olan çocukların ebeveynlerine yöneltilen “ Erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda mı?” sorusuna “evet” ya da “hayır” karşılığını veren kaç sayıda anne ve babanın okur-yazar olup olmadığı gösterilmektedir. Bu soruya alınacak yanıtların toplam sayısı kent bölgesinde erkek veya kız çocuğu işgücünde olan anne ve babaların okur-yazarlık durumları ile çocuklarını işgücüne göndermeleri arasında bir ilişki olup olmadığını bir ilişki varsa bu ilişkinin ne yönde olduğunu ortaya koymaya yöneliktir. Tablo-3.1’in ilk sütununda yer alan satır(%) değişkeni çocuk işgücünde istihdam kriterine göre baba ve annelerin okur-yazarlık yüzdelerini ortaya koymaktadır. %100’lük çocuk işgücü istihdam payının babalar ve anneler arasında ayrı ayrı ve koşulsuz olasılık prensibine göre dağıtıldığı dikkatlerden kaçmamalıdır. Benzer şekilde sütun(%) değişkeni okur-yazarlık kriterine göre baba ve annelerin çocuk işgücünde istihdam yüzdelerini ortaya koymaktadır.

Tablo 3.1. Kentte, erkek veya kız çocuğu işgücünde istihdam edilmiyor ya da istihdam ediliyor koşulunda baba ve annenin okur-yazarlık durumu

Erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda mı? (6-17)	Baba okur-yazar mı?		Anne okur-yazar mı?		Toplam
	Hayır	Evet	Hayır	Evet	
Hayır					
Sayı	501.00	15182.00	2959.00	12724.00	15683.00
Satır(%)	3.19	96.81	18.87	81.13	100.00
Sütun(%)	92.61	95.78	92.73	96.39	95.67
Evet					
Sayı	40.00	669.00	232.00	477.00	709.00
Satır(%)	5.64	94.36	32.72	67.28	100.00
Sütun(%)	7.39	4.22	7.27	3.61	4.33
Toplam					
Sayı	541.00	15851.00	3191.00	13201.00	16392.00
Satır(%)	3.30	96.70	19.47	80.53	100.00
Sütun(%)	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Hanehalkı karar vericilerinin insan sermayelerini ölçmek suretiyle çocuk işgücü olgusunun yoksulluk ya da insani gelişmeyle neticelenmesini sorgulamanın amaçlandığı bu çalışmada Tablo-3.1 ile birlikte bu sorgulamanın dayandığı en temel kriterlerden başlanarak ekonomik modele bir alt yapı hazırlanmaktadır. Ekonomik modelde insan sermayesini temsil eden eğitim durumu Tablo-3.1 ile birlikte ebeveynlerin okur-yazarlık durumları boyutuyla ele alınmaktadır. Çocuk işgücüne karar vericiler olan anne ve babaların okur-yazarlık durumlarının bölge ve cinsiyet sınıflandırılması gözetilerek sunulmaya çalışıldığı tabloların tümüne Ek'ler kısmında yer verilmektedir. Bunun nedeni uygulama kısmının akışının korunmak istenmesi ve bu yolla takip kolaylığı sağlandığının düşünülmesidir.

Türkiye’de kent bölgesinde, erkek veya kız çocuğu işgücünde istihdam edilmiyor ya da istihdam ediliyor koşulunda bulunan hanehalkı reisinin okur-yazarlık durumu Tablo-3.7’de gösterilmektedir. Tablo-3.8 ve Tablo-3.9’da da kent bölgesindeki aynı varsayıma göre hanehalkı reisinin okur-yazarlık durumu gösterilmektedir. Ancak bu kez cinsiyet farklılaşması göz önünde bulundurulmaktadır. Tablo-3.10, Tablo-3.11 ve Tablo-3.12 ise eşdeğer bilgilerin kırsal bölgelerdeki halleri için oluşturulmaktadır.

Tablo-3.7’den Tablo-3.12’ye kadar olan tabloları temsilen ele alınan ve aşağıda yer alan Tablo-3.7 oluşturulurken Tablo-3.1’den Tablo-3.7’ye kadar ki tablolarda kullanılan varsayımlar tamamıyla aynıdır. Aynı mantık çerçevesinde oluşturulan Tablo-3.7’de bu kez anne babalar yerine hanehalkı reislerinin okur-yazarlık durumları ele alınmaktadır. Çalışmanın ekonomik modeline de konu olan hanehalkı reislerinin insan sermayeleri ölçümlerine yönelik alt yapı ve ön hazırlık niteliğindeki bu tablolar Tablo-3.7 üzerinden referans gösterilerek açıklanmaktadır.

Tablo 3.7. Kentte, erkek veya kız çocuğu işgücünde bulunan hanehalkı reisinin okur-yazarlık durumu

Erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda mı? (6-17)	Hanehalkı reisi okur-yazar mı?		
	Hayır	Evet	Toplam
Hayır			
Sayı	638.00	15045.00	15683.00
Satır(%)	4.07	95.93	100.00
Sütun(%)	93.41	95.77	95.67
Evet			
Sayı	45.00	664.00	709.00
Satır(%)	6.35	93.65	100.00
Sütun(%)	6.59	4.23	4.33
Toplam			
Sayı	683.00	15709.00	16392.00
Satır(%)	4.17	95.83	100.00
Sütun(%)	100.00	100.00	100.00

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.7’de, Türkiye’de kent bölgesinde yaşları 6-17 arasında olan çocukların hanehalkı reislerine yöneltilen “ Erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda mı?” sorusuna “evet” ya da “hayır” karşılığını veren kaç sayıda hanehalkı reisinin bulunduğu ve okur-yazar olup olmadıkları gösterilmektedir. Bu soruya alınacak yanıtların toplam sayısı kent bölgesinde erkek veya kız çocuğu işgücünde olan hanehalkı reislerinin okur-yazarlık durumları ile çocuklarını işgücüne göndermeleri arasında bir ilişki olup olmadığını bir ilişki varsa bu ilişkinin ne yönde olduğunu ortaya koymaya yardımcı olacaktır. Tablo-3.7’nin ilk sütununda yer alan satır (%) değişkeni çocuk işgücünde istihdam kriterine göre hanehalkı reislerinin okur-yazarlık yüzdelerini ortaya koymaktadır. %100’lük çocuk işgücü istihdam payının hanehalkı reisleri arasında ayrı ayrı koşulsuz olasılık prensibine göre dağıtılmıştır. Benzer şekilde sütun (%) değişkeni okur-yazarlık kriterine göre hanehalkı reislerinin çocuk işgücünde istihdam yüzdelerini ortaya koymaktadır.

Türkiye’de kent bölgesinde, erkek veya kız çocuğu işgücünde istihdam edilmiyor ya da istihdam ediliyor koşulunda bulunan baba ve annelerin eğitim düzeyleri Tablo-3.13’de gösterilmektedir. Tablo-3.14 ve Tablo-3.15’de kent bölgesindeki aynı varsayıma göre baba ve annelerin eğitim düzeyleri gösterilmektedir. Ancak bu kez cinsiyet farklılaşması göz önünde bulundurulmaktadır. Tablo-3.16, Tablo-3.17 ve Tablo-3.18 ise eşdeğer bilgilerin kırsal bölgelerdeki halleri için oluşturulmaktadır.

Tablo-3.13’den Tablo-3.19’a kadar olan tabloları temsilen ele alınan ve aşağıda yer almakta olan Tablo-3.13 oluşturulurken TÜİK (2006) çocuk işgücü anketine ait veri setinden seçilen verilerden hane halklarının ebeveynlerinden herhangi birinin eksik olmadığı varsayımı dikkate alınmaktadır. Ebeveynlerden birinin ya da ikisinin eksik olduğu durumlar gözlem dışında bırakılmaktadır. Bunun sebebi çocuk işgücüne etki eden karar mekanizmasının belirleyicileri olan anne ve babaların çekirdek bir aile formatında düşünülerek çocuk işgücü olgusuna doğrudan yön verenler olduklarının varsayılmasıdır.

Tablo 3.13. Kentte, erkek veya kız çocuğu işgücünde bulunan anne ve babanın eğitim düzeyleri

Erkek veya kız çocuğu işgücünde istihdamda mı? (6-17)	Baba eğitimi mi? Eğitim düzeyi >3; Lise, Meslek Lisesi, Yüksek Öğrenim		Anne eğitimi mi? Eğitim düzeyi >3; Lise, Meslek Lisesi, Yüksek Öğrenim		
	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Toplam
Hayır					
Sayı	11024	4659	13350	2333	15683.00
Satır(%)	70.29	29.71	85.12	14.88	100.00
Sütun(%)	94.44	98.73	95.12	98.98	95.67
Evet					
Sayı	649	60	685	24	709.00
Satır(%)	91.54	8.46	96.61	3.39	100.00
Sütun(%)	5.56	1.27	4.88	1.02	4.33
Toplam					
Sayı	11673.00	4719.00	14035.00	2357.00	16392.00
Satır(%)	71.21	28.79	85.62	14.38	100.00
Sütun(%)	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

1.Okuma yazma bilip, bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8yıl), Ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan, 4.Lise mezunu, 5.Mesleki liseyi tamamlayan, 6.Yüksek öğrenimi tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.19'dan Tablo-3.24'e kadar olan tabloları temsilen ele alınan ve aşağıda yer alan Tablo-3.19 oluşturulurken Tablo-3.13'den Tablo-3.18'e kadar ki tablolarda kullanılan varsayımlar tamamıyla aynıdır. Aynı mantık çerçevesinde oluşturulan Tablo-3.19'da bu kez anne babalar yerine hanehalkı reislerinin eğitim düzeyleri ele alınmaktadır. Çalışmanın ekonomik modeline de konu olan hanehalkı reislerinin insan sermayeleri ölçümlerine yönelik alt yapı ve ön hazırlık niteliğindeki bu tablolar Tablo-3.19 üzerinden referans gösterilerek açıklanmaktadır.

Tablo 3.19. Kentte, erkek veya kız çocuğu işgücünde bulunan hanehalkı reisinin eğitim düzeyi

Erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda mı? (6-17)	Hanehalkı reisinin eğitilmiş mi? Eğitim düzeyi >3; Lise, Meslek Lisesi, Yüksek Öğrenim		
	Hayır	Evet	Toplam
Hayır			
Sayı	11135	4548	15683.00
Satır(%)	71.00	29.00	100.00
Sütun(%)	94.48	98.72	95.67
Evet			
Sayı	650	59	709.00
Satır(%)	91.68	8.32	100.00
Sütun(%)	5.52	1.28	4.33
Toplam			
Sayı	11785.00	4607.00	16392.00
Satır(%)	71.89	28.11	100.00
Sütun(%)	100.00	100.00	100.00

1.Okuma yazma bilip, bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8yıl), Ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan, 4.Lise mezunu, 5.Mesleki liseyi tamamlayan, 6.Yüksek öğrenimi tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.19’da, Türkiye’de kent bölgesinde yaşları 6-17 arasında olan çocukların hanehalkı reislerine yöneltilen “ Erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda mı?” sorusuna “evet” ya da “hayır” karşılığını veren kaç hanehalkı reisinin eğitilmiş ya da eğitimsiz olduğu gösterilmektedir. Bu soruya alınacak yanıtların toplam sayısı kent bölgesinde erkek veya kız çocuğu işgücünde olan hanehalkı reislerinin eğitim düzeyleri ile çocuklarını işgücüne göndermeleri arasında bir ilişki olup olmadığını bir ilişki varsa bu ilişkinin ne yönde olduğunu ortaya koymaya yöneliktir. Tablo-3.19’un ilk sütununda yer alan satır (%) değişkeni çocuk işgücünde istihdam kriterine göre hanehalkı reislerinin eğitim düzeyi yüzdelerini ortaya koymaktadır. Benzer şekilde sütun (%) değişkeni eğitim düzeyi kriterine göre hanehalkı reislerinin çocuk işgücünde istihdam yüzdelerini ortaya koymaktadır.

5.2. Türkiye’de Çocuğu İşgücüne Katılım ve Okula Devam Kriterlerine Göre Seçilen Ebeveynlerin Eğitim Durumları

Uygulamaya ait bu kısımda teorik model tarafından kurgulanıp seçim kriterlerine göre belirlenmiş ebeveynlerin eğitim durumları gösterilmektedir. Türkiye’de kent ve kır bölgesinde çocuk işgücüne katılım ve okula devam kriterlerine göre seçilen çocukların cinsiyet ayrımı da göz önünde bulundurularak anne ve babalarının eğitim durumları Tablo-3.25, Tablo-3.26, Tablo-3.27, Tablo-3.28, Tablo-3.29 ve Tablo-3.30’da gösterilmektedir. Bu tablolara da etki etmiş teorik model, üç farklı durumu göz önünde bulundurmak üzere tasarlanmaktadır. Bu kısımdaki tablolara referans olan Tablo-3.25’te ilk sütunda yer almakta olan bu üç durum sırasıyla Türkiye’de kent bölgesinde, yaşları 6-17 arasında olan 1) Çocuk işgücünde istihdam edilmiş ve okula devam etmeyen kız ve erkek çocukların ebeveynlerinin eğitim düzeyleri (0’dan 6’ya kadar rakamlarla belirtilmiş eğitim seviyeleri) 2) Çocuk işgücünde istihdam edilmiş ve okula devam etmeyen kız ve erkek çocukların ebeveynlerinin eğitim düzeyleri 3) Çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden kız ve erkek çocukların ebeveynlerinin eğitim düzeyleri olarak gösterilmektedir.

Tablo 3.25. Kentte, çocuk işgücüne katılım ve okula devam kriterlerine göre seçilen çocukların anne babalarının eğitim durumları

Kent	Anne ve Babanın Eğitim Durumları															
Kız, Erkek	Anne								Baba							
6-17 istihdam	0	1	2	3	4	5	6	Top- lam	0	1	2	3	4	5	6	Top- lam
Çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen çocuklar	190	41	232	10	6	5	0	484	35	52	331	37	16	6	7	484
Çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden çocuklar	42	15	138	17	6	6	1	225	5	16	144	29	12	15	4	225
Çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden çocuklar	2334	849	7787	932	917	687	634	14140	368	537	6989	1890	1552	1338	1516	14190
Toplam Gözlem	2566	905	8157	959	929	698	635	14849	408	605	7464	1956	1580	1359	1527	14899

0.Belirtilenlerin dışında, 1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8yıl), Ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan, 4.Lise mezunu, 5.Mesleki liseyi tamamlayan, 6.Yüksek öğrenimi tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

5.3. Verilerin Elde Edilmesi, Ölçüm Yöntemi ve Ölçüm

Tablo-3.31’den Tablo-3.54’e kadar olan tabloların kapsandığı bu kısımda çalışmanın ekonomik modeline göre elde edilen nüfus ve gelir verilerinin gösterimi ve bu verilerin çocuk işgücüne karar verdiği düşünülen hanehalkı reislerinin insan sermayelerinin ölçümünde kullanılması neticesinde elde edilen ölçüm sonuçları gösterilmektedir. Nüfus ve gelir verilerinin elde edilmesiyle bu verilerin işlenmesi takip eden alt başlıklarda ele alınmaktadır.

5.3.1. Nüfus ve Gelir Verilerinin Elde Edilmesi

Türkiye’de kent ve kırsal bölgelerinde yaşları 6-17 arasında olan çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayelerinin ölçümünde kullanılan nüfus ve gelir verileri Tablo-3.31, Tablo-3.32, Tablo-3.33, Tablo-3.34, Tablo-3.35 ve Tablo-3.36’da gösterilmektedir. Teorik çerçeve kapsamınca üç farklı durum göz önünde bulundurulmaktadır. Ölçümlerde kullanılmak üzere seçilen hanehalkı reislerinin erkek veya kız çocukları “çocuk işgücünde bulundukları halde okula devam etmemeleri”, “hem çocuk işgücünde bulunmaları hem de okula devam etmeleri” ve “çocuk işgücünde bulunmayıp okula devam etmeleri” kriterlerince sınıflandırılmaktadırlar.

Tablo-3.31; kent bölgesinde çocuk işgücünde bulundukları halde okula devam etmeyen erkek ve kız çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayelerinin ölçümünde kullanılan nüfus ve gelir verilerini göstermektedir. Tablo-3.31’in birinci sütununda yer almakta olan yaş grupları hanehalkı reislerine ait bir sınıflandırmadır. Dikkat edileceği gibi (18-19) yaş grubuna ait hanehalkı reisinin çocuk işgücünde bulunan bir çocuğu mevcut değildir. Bu durum gelirin de otomatik olarak sıfır olmasını beraberinde getirmektedir. Son sütunda ise, yaş kategorilerine ait nüfus ve gelirlerin toplamsal ifadeleri yer almaktadır. Toplam nüfus verisine göre kentte, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen erkek veya kız çocukların hanehalkı reislerinin sayısı 484’tür. Tablo-3.31’in birinci satırında eğitim düzeylerinin 0’dan 6’ya değişen seviyelerdeki rakamlarla kodlanmış ve rakamların yükseldikçe seviyenin de yükseldiği bir sınıflandırmayı temsil etmektedir. Bu rakamların ne anlama geldiği tablonun altında belirtilmektedir.

Tablo 3.31. Kentte, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen erkek veya kız çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayelerinin ölçümünde kullanılan nüfus ve gelir verileri

Kent	Çocuk İşgücü	0	1	2	3	4	5	6	
Yas									Toplam
18-19	nüfus	0	0	0	0	0	0	0	0
	gelir	0	0	0	0	0	0	0	0
20-24	nüfus	0	0	0	0	0	0	0	0
	gelir	0	0	0	0	0	0	0	0
25-29	nüfus	0	0	3	1	0	0	0	4
	gelir	0	0	1700	700	0	0	0	2400
30-34	nüfus	1	2	14	0	0	0	0	17
	gelir	0	1000	4885	0	0	0	0	5885
35-39	nüfus	9	5	56	6	2	1	0	79
	gelir	1550	1620	28595	3310	1300	0	0	36375
40-44	nüfus	5	11	131	18	9	3	4	181
	gelir	1000	4430	63298	9795	9030	1250	2250	91053
45-49	nüfus	5	14	63	8	4	2	2	98
	gelir	1350	2390	23914	6270	4240	2800	1980	42944
50-54	nüfus	3	7	42	1	0	0	0	53
	gelir	320	1750	11130	450	0	0	0	13650
55-59	nüfus	4	5	16	1	1	0	0	27
	gelir	1916	300	2000	850	0	0	0	5066
60-64	nüfus	10	3	2	1	0	0	1	17
	gelir	600	0	750	3000	0	0	1000	5350
65+	nüfus	1	4	3	0	0	0	0	8
	gelir	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam Nüfus		38	51	330	36	16	6	7	484

0.Belirtilenlerin dışında, 1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8 yıl), Ortaokul veya Mesleki ortaokulu tamamlayan, 4. Lise mezunu, 5. Mesleki Ortaokulu tamamlayan, 6. Yüksek öğrenimini tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

5.3.2. İnsan sermayesi ölçüm yöntemi ve ölçüm

Türkiye’de kent ve kırsal bölgelerinde yaşları 6-17 arasında olan çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayelerinin ölçümünü basamak basamak gösteren ve Tablo-3.37 ile başlayıp, Tablo-3.54 ile son bulan 18 tablonun tümü Ek’ler bölümünde yer almaktadır. Bu tablolar teorik çerçevede öngörüldüğü üzere kendi aralarında üç temel gruba ayrılmaktadır. Birinci grupta Tablo-3.37 ile başlayıp Tablo-3.42 ile sona eren tablolarda sırasıyla; “çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen” çocukların hanehalkı

reislerinin, İkinci grupta Tablo-3.43 ile başlayıp Tablo-3.48 ile sona eren tablolarda; “çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden” çocukların hanehalkı reislerinin ve üçüncü grupta Tablo-3.49 ile başlayıp Tablo-3.54 ile sona eren tablolarda; “çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden” çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayeleri hesaplanmaktadır.

Tablo-3.37, Tablo-3.38 ve Tablo-3.39’da kent bölgelerinde, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen çocukların hanehalkı reislerinin sırasıyla “ortalama gelirlerinin elde edilmesi”, “insan sermayesi katsayılarının elde edilmesi” ve “insan sermayelerinin ölçümü” nü kapsayan tablolar diğer tablolara referans olması amacıyla bu kısımda gösterilmektedir. Ekler bölümünde bu tablolara ait tüm kısımlar yer almakta iken aşağıda takip kolaylığı sağlanması açısından hesap akışı aktarılan yalnızca (45-49) yaş satırı yer almaktadır. Tablo-3.37; Tablo-3.31’den elde edilen bir tablo özelliğindedir. Tablo-3.37’de Tablo-3.31’den farklı olarak gelir verisi yerine gelirin nüfusa bölünmesiyle elde edilmiş ortalama gelir verisi yer almaktadır ve Tablo-3.31’in üçüncü sütununda yer almakta olan “0 (belirtilenlerin dışında)” seçeneği hesaplamalarda bir anlam ifade etmediği için Tablo-3.37’ye dâhil edilmemektedir.

Her bir yaş grubu için okuma yazma bilip bir okulu bitirmeyen, ilkokulu tamamlayan, ilköğretim, ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan, lise mezunu, mesleki ortaokulu tamamlayan ve yüksek öğrenimi tamamlayan çocuğu işgücünde bulunan hanehalkı reislerinin insan sermayeleri ölçümleri aşağıda belirtilen yol izlenerek hesaplanmaktadır. Örnek olarak hesaplanacak insan sermayesi toplamının 45-49 yaş aralığına sahip hanehalkı reislerinin okuma yazma bilip bir okulu bitirmeyen kısmına ait fertleri düşünüldüğünde, belirli bir yaş grubuna (45-49 yaş aralığı) ait hanehalkı reislerinin insan sermayeleri tüm eğitim düzeylerinden gelecek insan sermayesi katkılarının toplamı olacaktır. Çünkü okuma yazma bilmek mevcut diğer eğitim düzeylerinin bir alt basamağı niteliğindedir. İnsan sermayesine ait eğitim seviyelerinden gelecek toplam, matematiksel olarak, faktör verimlilikleri ile faktör donanımlarının çarpımına eşittir. Faktör verimlilikleri, bu fertlerin toplam gelirlerinin incelenen sınıfa ait fertlerin toplam nüfusuna bölünmesiyle elde edilmektedir. Faktör verimlilikleri Tablo-3.37’de ortalama gelir olarak ifade edilmektedir.

Tablo 3.37. Kentte, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen çocukların hanehalkı reislerinin ortalama gelirlerinin elde edilmesi

Kent	Çocuk İşgücü	1	2	3	4	5	6	
Yas								Toplam
45-49	nüfus	14	63	8	4	2	2	93
	ortalama gelir	170.7143	379.5873	783.75	1060	1400	990	
Anket Toplam Nüfusu								446

1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8 yıl), Ortaokul veya Mesleki ortaokulu tamamlayan, 4. Lise mezunu, 5. Mesleki Ortaokulu tamamlayan, 6. Yüksek öğrenimini tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Faktör donanımları ise okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen hanehalkı reislerinin eğitim düzeyine sahip fert sayısının toplam nüfusuna bölünmesiyle hesaplanmaktadır. Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen hanehalkı reislerinden gelen insan sermayesi miktarı hesap edilirken yüksek öğrenimini tamamlamış birinin alt kategorideki eğitim düzeylerini de otomatik olarak aldığı göz önünde bulundurulmaktadır. Buna göre, Tablo-3.38'in (45-49) yaş grubuna ait satırında, okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen hanehalkı reislerinin eğitim düzeyine sahip fertlerin insan sermayeleri toplamı; aşağıdaki formülle hesaplanmış ve sonuçlar toplam insan sermayesi ifadesiyle Tablo-3.39'da ifade edilmiştir.

(45-49) yaş

(okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen) $MP_i = (2390)/(14) = 170,71$ Birim Değer*

(45-49) yaş

(okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen) $x_i = (14) / (446) + (63) / (446)$

$+ (8) / (446) + (4) / (446)$

$+ (2) / (446) + (2) / (446)$

* Birim Değer, 2006 yılı çocuk işgücü anketlerinden elde edilmekte ve cari fiyatlarla TL cinsinden gelir düzeyini göstermektedir.

$$= 0,2085$$

$$\text{Hesap edilen toplam insan sermayesi} = MP_i * x_i$$

$$= (170,71) * (0,2085)$$

$$= 35,59 \text{ Birim Değer'dir.}$$

Tablo 3.38. Kentte, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayesi katsayılarının elde edilmesi

Kent	Çocuk İşgücü	1	2	3	4	5	6	
Yas								Toplam
45-49	İnsan Sermayesi	0.2085	0.1771	0.0358	0.0179	0.0089	0.0044	93
	Ortalama gelir	170.7142	379.5873	783.75	1060	1400	990	
Anket Toplam Nüfusu								446

1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8 yıl), Ortaokul veya Mesleki ortaokulu tamamlayan, 4. Lise mezunu, 5. Mesleki Ortaokulu tamamlayan, 6. Yüksek öğrenimini tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo 3.39. Kentte, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayeleri

Kent	Çocuk İşgücü	1	2	3	4	5	6	
Yas								Toplam
45-49	Toplam İnsan Sermayesi	35.5973	67.2363	28.1165	19.0134	12.5560	4.4394	166.9592
Toplam İnsan Sermayesi								855.615
Anket Toplam Nüfusu								446

1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8 yıl), Ortaokul veya Mesleki ortaokulu tamamlayan, 4. Lise mezunu, 5. Mesleki Ortaokulu tamamlayan, 6. Yüksek öğrenimini tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

5.4. Bulgular

Çalışmaya ait bulgular teorik modele zemin hazırlayan koşulsuz olasılık tablolarının değerlendirilmesi, çalışmaya ait hipotezin sınanarak ölçüm sonuçlarının yorumu ve teorik modeli sınanan probit analizi sonuçlarına yer verilmesinden oluşmaktadır.

5.4.1. Koşulsuz olasılık tablolarının yorumları

Tablo-3.1, Türkiye’de 2006 yılında kent bölgesinde cinsiyet sınıflandırılmasına gidilmeksizin temel çocuk işgücü tanımlamasına (çocukluk olarak nitelendirilebilecek yaş aralığında istihdamda bulunma) uygun olarak ebeveynlerin okur-yazarlık durumları ve çocukların çocuk işgücünde istihdam edilme oranlarını yansıtmaktadır. Tablo-3.1 örneklem içindeki 6-17 yaş aralığındaki çocuklardan işgücünde olanların oranının %4.3 olduğunu göstermektedir. Bu çocuklardan babasının okur-yazar olanlarının oranı %96.7 ve annesinin okur-yazar olma oranı %80.5’dir. Bunlardan da önemlisi, okur-yazarlığı bulunan babaların erkek veya kız çocuklarının çocuk işgücünde istihdam edilme oranları %4.2’dir. Diğer taraftan okur-yazarlığı bulunmayan babaların erkek veya kız çocuklarının çocuk işgücünde istihdam edilme oranları %7.4 ile daha yüksek seviyededir. Benzer şekilde, okur-yazarlığı bulunan annelerin çocuklarının istihdam edilme oranları %3.6 iken annelerinin okur-yazarlığı bulunmayan çocukların istihdam edilme oranları %7.3 ile daha yüksek bir seviyededir. Bu durum göstermektedir ki; Türkiye’de kent bölgesinde gerek baba ve gerekse annelerin okuma-yazma oranları düşük ise çocuklarının işgücünde istihdam oranları yüksek çıkmaktadır.

Tablo-3.2 ve Tablo-3.3, Tablo-3.1’deki benzer bulguları bu kez yalnızca sırasıyla kız ve erkek çocukları çocuk işgücünde istihdam edilen ebeveynler için ortaya koymaktadır. 6-17 yaş arasındaki kız çocukların işgücünde istihdam edilme oranı %2.3’dür. Tablo-3.2’nin koşulsuz olasılık prensipleri, kız çocuğu işgücünde istihdam edilen okur-yazar babalar okur-yazar olmayan babalardan yaklaşık 19 kat daha fazla olduğunu göstermektedir. Aynı koşullarda okur-yazar annelerin okur-yazar olmayan annelerden 2 katın üzerinde daha fazla olduğu görülmektedir. Tablo-3.3’de ise; çocuğu işgücünde istihdam edilen okur-yazar babalar okur-yazar olmayan babalardan yaklaşık 16 kat daha fazla iken aynı koşullarda okur-yazar anneler okur-yazar olmayan annelerden 2 katın biraz altında daha fazladır. Her iki durumda da babalar arasındaki okur-yazarlık ve çocuk işgücünde bulunma ilişkisindeki oranların annelere göre belirgin bir şekilde yüksek olması çocuk işgücüne karar vericilerin ya da hanehalkı reislerinin babalar olduğu hipotezini güçlendirmektedir.

Tablo-3.4'den, Tablo-3.6'ya kadar olan tablolar, Tablo-3.1'den, Tablo-3.3'e kadar olan tabloların kır bölgelerindeki halleridir. Tablo-3.7'den, Tablo-3.12'ye kadar olan tablolarda çocukları işgücünde bulunan hanehalkı reislerinin kent ve kır bölgelerindeki okur-yazarlık durumları ele alınmaktadır. Tablo-3.13'den, Tablo-3.18'e kadar olan tablolarda çocukları işgücünde bulunan anne ve babaların eğitim düzeyleri ele alınmaktadır. Tüm bu tablolar Tablo-3.19'dan, Tablo-3.24'e kadar olan tablolara zemin hazırlar niteliktedir. Aşağıda bu tabloların yorumları yer almaktadır.

Kentsel bölgelerde hanehalkı reisinin eğitimsiz olması çocukların istihdama katılma oranını $(5.52)/1.28 = 4.31$ (Tablo-3.19) kat arttırmaktadır. Aynı oran erkek çocuklar için $7.89/1.84 = 4.28$ (Tablo-3.20) kat iken kız çocuklar için $2.97/0.68 = 4.36$ (Tablo-3.21) kattır. Erkek ve kız çocuklar için hesaplanan oranlar birbirlerine yakın değerlerdir. Buradan, hanehalkı reisinin eğitimsiz olmasının çocuğun cinsiyetinden bağımsız olarak çocukların istihdama katılım oranlarını yaklaşık 4.3 kat arttırdığı görülebilir. Cinsiyet ayrımına göre bakıldığında ise erkek çocukların istihdama katılım oranı hanehalkı reisinin eğitim düzeyinden bağımsız olarak kız çocuklara oranla $6.19/2.33 = 2.65$ (Tablo-3.20 ve Tablo-3.21) kat fazladır. Yani kentsel bölgelerde hanehalkı reisinin eğitiminin istihdama etkisi kız ve erkek çocuklarda yaklaşık aynı oranda 4.3 kat etkili olarak istihdamı etkileyen en büyük etken olmaktadır, diğer taraftan çocuğun cinsiyeti 2.65 oranı ile istihdama katılımı etkileyen 2 nci faktör olarak görülmektedir.

Kırsal bölgelerde hanehalkı reisinin eğitimsiz olması çocukların istihdama katılma oranını $8.32/3.50 = 2.37$ (Tablo-3.22) kat arttırmaktadır. Aynı oran erkek çocuklar için $9.67/5.93 = 1.63$ (Tablo-3.23) kat iken kız çocuklar için $7.02/1.06 = 6.37$ (Tablo-3.24) kattır. Kız çocuklar için hesaplanan oran, erkeklerin oranına göre çok yüksektir. Burada, hanehalkı reisinin eğitimsiz olmasının kızların istihdam oranını daha fazla artırdığı görülebilir. Cinsiyet ayrımına göre bakıldığında ise erkek çocukların istihdama katılım oranı hanehalkı reisinin eğitim düzeyinden bağımsız olarak kız çocuklara oranla $9.24/6.37 = 1.45$ (Tablo-3.23 ve Tablo-3.24) kat fazladır. Yani kırsal bölgelerde hanehalkı reisinin eğitiminin istihdama etkisi genelde 2.37, (kız çocuklarda 6.37 ve erkek çocuklarda 1.63) oranı ile en büyük etken olmaktadır, diğer taraftan çocuğun cinsiyeti 1.45 oranı ile istihdama katılımı etkileyen 2 nci faktör olarak görülmektedir.

Kırsal bölgelerde çocukların istihdama katılma oranı %7.77 (Tablo-3.22)'dir. Yani kentsel bölgelerdeki 4.33 (Tablo-3.19) oranına göre $7.77/4.33 = 1.77$ kat daha fazladır. Ancak, kırsalda hanehalkı reisinin eğitimsiz olması durumunda çocuğun istihdama katılma oranı eğitimli olması durumundaki istihdama katılma oranına göre $8.32/3.50 = 2.37$ (Tablo-3.22) kat fazladır.

Sonuç olarak kırsal bölgelerde çocukların istihdama katılma oranı kentsel bölgelere göre 1.77 kat fazla olmasına rağmen hanehalkı reisinin eğitimsizliğinin çocuğun istihdamına etkisinin $(5.52)/1.28 = 4.31$ oranından (Tablo-3.19), $8.32/3.50 = 2.37$ oranına (Tablo-3.22) düşmesi, kırsal bölgelerde çevresel faktörlerin (kırsalda yaşanıyor olması) hanehalkı reisinin eğitiminin istihdama etkisine yakın bir düzeyde (2,37 ye karşı 1.77) etkili olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda kırsal bölgelerde erkek çocukların istihdama katılım oranları kız çocuklara göre $9.24/6.37 = 1.45$ kat fazladır. Bu oran kent bölgelerindeki 2.65 oranının neredeyse yarısı kadardır, yani kız çocuklarının kırsal bölgelerdeki çocuk istihdamı içindeki oranı kentsel bölgelere göre neredeyse 2 kattır. Hanehalkı reisinin eğitimsiz olması kırsal bölgelerde kız çocuklarında istihdamı $7.02/1.06 = 6.62$ kat arttırırken, erkek çocukların istihdamını yalnızca $9.67 / 5.93 = 1.63$ kat arttırmaktadır. Bu oranlar ise kırsal bölgelerde hanehalkı reisinin eğitimsiz olmasının kız çocuklarda istihdam oranını trajik biçimde arttırdığını göstermektedir. Hâlbuki kentsel bölgelerde hanehalkı reisinin eğitim durumu kız (4.36 kat) ve erkek (4.28 kat) çocukların arasındaki istihdam artış oranlarını (4.36 ya karşı 4.28) yok denecek kadar az etkilemekteydi.

5.4.2. Ölçüm sonuçlarının değerlendirilmesi: Hipotezin sınanması

Ölçüm sonuçları Tablo-3.39, Tablo-3.42, Tablo-3.45, Tablo-3.48, Tablo-3.51 ve Tablo-3.54'te gösterilmektedir. Aşağıda takip edilme kolaylığı sağlaması açısından bu tabloların sonuç satırlarını içeren kısımlarına yer verilmektedir. Ek'ler bölümünde tablolar tüm satırlarıyla yer almaktadır. Tablo-3.39, 3.45 ve 3.51 kent bölgelerine ait ölçümleri yansıtırken, Tablo-3.42, 3.48 ve 3.54 kır bölgelerine ait ölçümleri yansıtmaktadır.

Tablo 3.39. Kentte, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayeleri

Kent	Çocuk İşgücü	Okuma yazma	İlkokul	İlk Öğretim	Lise	Meslek Lisesi	Yüksek Öğretim	
Toplam İnsan Sermayesi		294.4315	370.4062	100.5755	59.3796	19.0956	11.7264	855.615
Anket Toplam Nüfusu								446

Kaynak: TÜİK (2006) verileriyle yapılan hesaplamalar sonucu elde edilmiştir.

Tablo 3.42. Kırd, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayeleri

Kır	Çocuk İşgücü	Okuma yazma	İlkokul	İlk Öğretim	Lise	Meslek Lisesi	Yüksek Öğretim	
Toplam İnsan Sermayesi		311.0834	373.1579	39.5764	16.5803	9.4093	4.5336	754.341
Anket Toplam Nüfusu								386

Kaynak: TÜİK (2006) verileriyle yapılan hesaplamalar sonucu elde edilmiştir.

Tablo 3.45. Kentte, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayeleri

Kent	Çocuk İşgücü	Okuma yazma	İlkokul	İlk Öğretim	Lise	Meslek Lisesi	Yüksek Öğretim	
Toplam İnsan Sermayesi		283.5997	469.7439	225.1782	122.1461	68.1659	24.6575	1193.491
Anket Toplam Nüfusu								219

Kaynak: TÜİK (2006) verileriyle yapılan hesaplamalar sonucu elde edilmiştir.

Tablo 3.48. Kırd, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayeleri

Kır	Çocuk İşgücü	Okuma yazma	İlkokul	İlk Öğretim	Lise	Meslek Lisesi	Yüksek Öğretim	
Toplam İnsan Sermayesi		398.1155	354.5104	141.75	85.0588	29.1666	10.9375	1019.539
Anket Toplam Nüfusu								192

Kaynak: TÜİK (2006) verileriyle yapılan hesaplamalar sonucu elde edilmiştir.

Tablo 3.51. Kentte, çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayeleri

Kent	Çocuk İşgücü	Okuma yazma	İlkokul	İlk Öğretim	Lise	Meslek Lisesi	Yüksek Öğretim	
Toplam İnsan Sermayesi		306.3056	496.2882	286.6633	273.5335	169.5535	141.0994	1673.443
Anket Toplam Nüfusu								13709

Kaynak: TÜİK (2006) verileriyle yapılan hesaplamalar sonucu elde edilmiştir.

Tablo 3.54. Kırdaki, çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayeleri

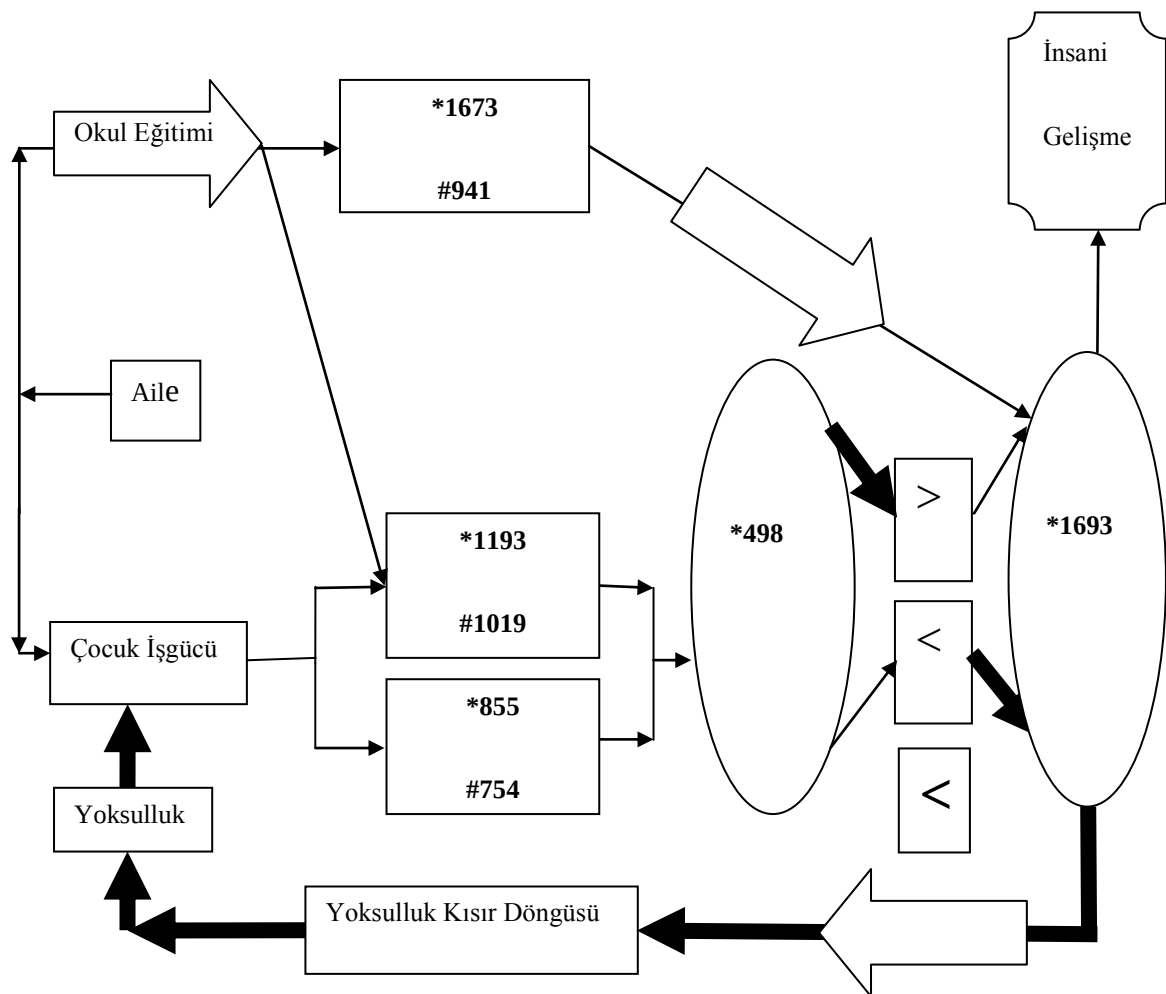
Kır	Çocuk İşgücü	Okuma yazma	İlkokul	İlk Öğretim	Lise	Meslek Lisesi	Yüksek Öğrenim	
Toplam İnsan Sermayesi	222.7197	379.0636	121.9948	102.0519	76.6646	39.33373	941.8284	
Anket Toplam Nüfusu								6148

Kaynak: TÜİK (2006) verileriyle yapılan hesaplamalar sonucu elde edilmiştir.

Aşağıda yer almakta olan Şekil-3.3, bu çalışmada kullanılmakta olan ekonomik modelin “Eğer Türkiye’de yoksulluk neticesinde hanehalkı kararlarıyla meydana gelen çocuk işgücü olmasaydı mevcut insan sermayesi birikimi şimdikinden daha fazla olurdu.” şeklinde ifade edilen hipotezine yönelik sınanmasını göstermektedir. Şekil-3.3, Şekil-2.2’nin uygulama sonucunda elde edilen bulgulara göre yeniden tasarlanmış bir halidir. Şekil-3.3 içindeki kutucuklarda yer almakta olan ve “*” ile ifade edilen rakamlar kent bölgelerine ait ölçümleri yansıtırken, “#” işareti ile ifade edilen rakamlar kır bölgelerine ait ölçümleri yansıtmaktadır. Çocuk işgücü unsurunun meydana getirdiği insan sermayesinden meydana gelen çıktı miktarı ile çocuk işgücünün dâhil olmadığı durumdan kaynaklanan beklenen insan sermayesinden meydana gelen çıktı miktarının karşılaştırılması neticesinde kent ve kır bölgelerine ait iki durumda da eşitsizliğin beklenen insan sermayesinden meydana gelen çıktı miktarının büyüklüğüyle sonuçlandığı görülmektedir. Bu durum bu çalışmanın yukarıda yer almakta olan hipotezini kent ve kır bölgeleri için doğrulamakta ve Türkiye için “yoksulluk kısır döngüsü” ile sonuçlanan ve koyu çizgiyle belirtilen yolun takip edildiği sonucunu ortaya koymaktadır.

Şekil-3.3’deki kutucuklarda yer alan rakamlarla ilgili olarak dikkat edilmesi gereken bir nokta; çocuk işgücü unsurunun meydana getirdiği insan sermayesinden meydana gelen çıktı miktarı elde edilirken izlenen matematiksel yaklaşım sonucunda rakamların nasıl bu halde indirgendiğidir. Kent bölgesi için hesap edilen fert başına 1193 Birim Değer ve 855 Birim Değer’lik insan sermayelerinin meydana getirdiği çıktılar izlenen yaklaşım sonucu 498 Birim Değer’lik bir eşdeğere indirgenmektedir. Buradaki bir diğer yaklaşım fert başına değerler olan 1193 ve 855’in ortalamalarının alınmasıdır ancak ekonomik modelin tasarımının başlarından itibaren genel şema bir elektrik devresi gibi

düşünülmekte ve hesaplamalar bu kurgunun mantığına göre yapılmaktadır. Çocuk işgücü unsurunun etkilediği durumlar Şekil-3.3’de de ifade edildiği gibi birbirlerine paralel bağlanmış dirençler gibi düşünülmüştür. Çünkü burada bir durumlar arasında bir tercih söz konusudur. Elektrik devrelerinde birbirlerine paralel bağlanan dirençlerin sayıları arttığında eşdeğer dirençte bir azalma meydana gelmektedir. Eşdeğer direnç “ $1/R = 1/R_1 + 1/R_2$ ” formülüyle hesaplanır. Gösterim açısından; kent bölgesinde insan sermayesinin yarattığı fert başına çıktı miktarı olan 498 Birim Değer; $1/R = 1/1193 + 1/855$ denkleminin çözümüyle elde edilmektedir.

Şekil 3. 3 Çocuk İşgücü Neticesinde Meydana Gelen Yoksulluk Kısır Döngüsü

Kaynak: Şekil-3.2 referans alınarak tasarlanmıştır.

5.4.3. Teorik modelin sınanması: Probit analizi sonuçları

Teorik modelin sınanması probit analizi ile yapılmaktadır. Probit analizi sonuçlarına göre çocuk işgücü istihdamı birinci aşamada okur-yazarlık durumu; ikinci aşamada eğitim düzeyi; üçüncü aşamada gelir seviyesi ile anlamlı ve negatif ilişkili olduğu bulunmuştur. Probit analizi sonuçlarına göre dördüncü aşamada bu üç değişkenin birlikte çocuk işgücü istihdamını nasıl etkilediği belirlenmiş ve Tablo'da ifade edilmiştir. Tablo-3.55'e göre hanehalkı reisinin okur-yazarlık değişkeni anlamlılık açısından değerini korumakta iken eğitim düzeyi ile toplam gelir değişkenlerinin anlamlılık düzeyleri 0.01 den 0.05'e gerilemektedir.

Tablo 3.55. Probit Testi: Çocuk işgücü istihdamını etkileyen hanehalkı reisinin eğitim ve gelir özellikleri

değişkenler	Birinci Basamak,		İkinci Basamak,		Üçüncü Basamak,		Dördüncü Basamak,	
	Gözlem Sayısı =24766, pseudo2 = 0.0020		Gözlem Sayısı =24766, pseudo2 = 0.0243		Gözlem Sayısı =24766, pseudo2 = 0.0055		Gözlem Sayısı =24766, pseudo2 = 0.0255	
çocukışgücü	Katsayı	SH	Katsayı	SH	Katsayı	SH	Katsayı	SH
reisokuryazar	-.23411	-.04982***					-.12137	.05057***
reiseğitimdüzeyi			-.62375	.04382***			-.58624	.04551**
reistoplamlgelir					-.00018	.00002***	-.00005	.00002**
cons.	-1.38068	.04794***	-1.50639	.01396***	-1.50659	-.01790***	-1.37069	.04815***

*** 0.01 düzeyinde anlamlı, ** 0.05 düzeyinde anlamlı, * 0.1 düzeyinde anlamlı.

Sonuç

Çalışmanın birinci bölümünde sosyoekonomik boyutuyla ele alınan çocuk işgücü olgusunun insan sermayesi ile ilişkisi kurulmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde insan sermayesinin yetersiz olduğu durumlarda çocuk işgücü problemiyle karşılaşılacağı bu bölümün özünü oluşturmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise, gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye’de çocuk işgücünün durumu ortaya konularak çocuk işgücünün ülke genelindeki analizi yapılmaktadır. Bu analiz neticesinde ulaşılan noktada çocuk işgücü problemine insan sermayesi açısından yaklaşımın çalışmanın bakış açısını belirlediği vurgulanmaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümü aşağıda da kapsamlı olarak anlatılan Türkiye’de çocuk işgücü probleminin neden olduğu insan sermayesi kayıplarını ortaya koymaya yönelik ekonomik modele dayalı bir uygulamadan meydana gelmektedir.

Bu çalışma üretim fonksiyonuna dayalı bir insan sermayesi modeliyle Türkiye’de kent ve kırsal bölgelerinde çekirdek bir ailenin maruz kaldığı yoksulluk, mikro unsurlar ve makro unsurlar etkisiyle hanehalkı kararları neticesinde meydana gelen çocuk işgücü olgusunun yoksulluk kısır döngüsüyle mi yoksa insani gelişmeyle mi sonuçlanacağını sorgulamaktadır. Sorgulamaya konu olan fertler, çocukları işgücünde bulunmakta olan hanehalkı reisleri ya da çocuk işgücüne karar vericilerle çocukları işgücüyle ilişkisi olmadan yalnızca okul eğitime gönderilen hanehalkı reisleridir. Çalışmada bu iki gruptaki fertlerin insan sermayesi birikimlerinin ölçümleri karşılaştırılmaktadır.

Modelden elde edilen ölçüm sonuçlarına göre; çocukları işgücüyle ilişkisi olmadan yalnızca okul eğitime gönderilen hanehalkı reislerinin insan sermayesi birikimlerinin diğer gruba üstün geldiği görülmektedir. Bu sonuca göre “Eğer Türkiye’de yoksulluk neticesinde hanehalkı kararlarıyla meydana gelen çocuk işgücü olmasaydı mevcut insan sermayesi birikimi şimdikinden daha fazla olurdu.” hipotezinin doğrulandığı gözlemlenmektedir. Bu durumdan Türkiye’de gerek kent ve gerekse kırsal bölgelerinde çocuk işgücü olgusunun varlığının insan sermayesi birikimi kayıplarına sebebiyet verdiği anlaşılmaktadır. Ölçüm iki ana koldan yürütülerek yapılmıştır. Birinci kolda çocuğu işgücünde istihdamda bulunan hanehalkı reisleri yer almaktadır. Çocuğunu

yalnızca işgücüne gönderen hanehalkı reisleriyle işgücü ile birlikte okul eğitimine gönderen hanehalkı reislerinin insan sermayelerinden meydana getirdikleri fert başına çıktı miktarının ölçüldüğü bu grupta kent bölgesine ait fert başına çıktı miktarı 498 Birim Değer iken kır bölgesine ait çıktı miktarı 433 Birim Değer olarak hesap edilmektedir. İkinci kolda çocuğunu yalnızca okul eğitimine gönderen hanehalkı reisleri yer almaktadır. Bu gruba ait hanehalkı reislerinin insan sermayelerinden meydana getirdikleri fert başına çıktı miktarı kent bölgesinde 1693 Birim Değer iken kır bölgesinde 941 Birim Değer olarak hesap edilmektedir. Kent ve kır bölgelerinin kendi aralarında değerlendirilmeye alındığı modelde hanehalkı kararları neticesinde meydana gelen çocuk işgücü olgusunun eşitsizlik denkleminin öngördüğü mantığa göre yoksulluk kısır döngüsüyle sonuçlandığı ortaya konulmaktadır.

Teorik modelin kurgusunun oluşturulmasını sağlayan koşulsuz olasılık sonuçları, kır bölgelerinde çocuk işgücü istihdamının kent bölgelerine göre daha fazla olduğunu göstermiştir. Kır bölgesinde hanehalkı karar vericilerinin eğitim düzeyleri ile okuma-yazma bilme oranları kent bölgesine göre düşük kalmaktadır. Her iki bölgede de babaların annelere göre okuma-yazma bilme oranları daha yüksektir. Hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin sorgulandığı Tablo-3.19'dan Tablo-3.24'e kadar olan bölüme ait koşulsuz olasılık tablolarından elde edilen sonuçlara göre Türkiye'de 1) kent bölgelerinde hanehalkı reislerinin eğitimsiz olmaları erkek ve kız çocukların istihdama katılım oranlarını neredeyse eşit oranlarda etkilemektedir. Oranlar 4.36 ya karşılık 4.28'dir. 2) Kır bölgelerinde hanehalkı reislerinin eğitimsiz olmaları kız çocukların istihdama katılım oranlarını erkek çocukların istihdama katılım oranlarına göre belirgin bir farkla arttırmaktadır. Oranlar 6.62'ye karşılık 1.63'dür. 3) Kent ve kır bölgelerinde hanehalkı reislerinin eğitim düzeyleri kız ve erkek çocukların istihdama katılım oranlarını etkileyen en büyük etken olma durumudur. Oranlar 4.31'e karşılık 2.37'dir. İstihdama katılım oranlarını etkileme hususunda kent bölgelerinde hanehalkı reislerinin eğitim düzeyleri kır bölgelerine göre daha büyük bir etken olma özelliğindedir. 4) Kır bölgelerinde yaşanılıyor olması çocuklarda istihdama katılım oranlarını kent bölgelerinde yaşanılıyor olmasına göre 1.77 kat arttırmaktadır.

Probit analizi sağlamlık testlerinin sonuçlarına göre çocuğu işgücünde istihdam edilen hanehalkı reislerinin okur-yazarlık durumlarının, eğitim düzeylerinin ve gelir seviyelerinin çocuklarının işgücünde istihdam edilmelerini negatif olarak etkilediği tespit edilmektedir. Bu bulgu eğitim ve gelir gibi bu çalışmada insan sermayesi birikimini meydana getiren bileşenlerin çalışmanın hipotezinin doğrulanmasındaki neticelerle tutarlılık arz ettiğini göstermektedir. Hanehalkı karar vericilerinin eğitim düzeyleriyle gelirleri arttırıldığında insan sermayeleri birikimlerinin de artacak olmasından dolayı yoksulluk kısır döngüsü yerine insani gelişme yolunun yakalanabileceği bu bulgularla ortaya konulmaktadır.

Bu çalışma literatürde de sıklıkla vurgulanmakta olan çocuk işgücü olgusuna yönelik veri eksikliğinden dolayı yeterli miktarda olmayan ampirik çalışmalarının eksikliğini bir ölçüde gidermek amacıyla yapılmaktadır. Aynı zamanda bu çalışma ile Türkiye’de çocuk işgücü olgusunun maliyeti insan sermayesi açısından somut olarak ölçülmektedir. Çocuk işgücü olgusu insan sermayesi birikimiyle doğrudan ilintili olan ve gelişmekte olan ülkelerin aşması gereken bir sorun olma hüviyetini taşımaktadır. Ülkemizde de bu çalışmanın bulgularıyla da ortaya konulduğu gibi kırsal bölgelerde çocuk işgücü daha yoğun olarak hissedilmektedir. Eğitim ve gelir olanaklarının yeterli olmadığı bu bölgelerdeki bir diğer sorun da kayıt dışı ekonominin yoğunlukta olmasıdır. Tarla ve bahçelerde emeklerini harcayan çocuklar bu yolla insan sermayelerinden de mahrum edilmektedirler. Bu durum çocuk işgücüne karar vericilerin bilinçlendirilmeleriyle aşılabilecek bir sorun niteliğindedir. Yoksulluğun kuşaktan kuşağa aktarılmasıyla kuşaklararası bir döngüye neden olabilecek olan bu sorunla ilgili daha fazla miktarda ampirik çalışmaya ihtiyaç vardır. TÜİK (2006) veri setinde çalışmaya ilk başlama yaşı sorusunun 6-17 yaş aralığındaki fertlere sorulması bu çalışmada çocuk işgücünün kuşaklararası etkilerinin ortaya netlikle ortaya konulamamasına sebebiyet vermektedir. Çalışmaya ilk başlama yaşı sorusunun muhatabı ankete katılan tüm yaş aralığındaki fertler olmasıyla kuşaklararası etkilerin tespiti nispeten kolaylık kazanacaktır.

Çocuk işgücü olgusunu meydana getiren unsurlar aile içi karar mekanizmasına etki eden yoksulluğun içinde yer aldığı mikro etkilerle, devletin çocuk işgücüne yönelik politikalarını içeren makro etkilerdir. Yoksul ailelerin gelirlerini yükseltebilmek

amacıyla çocuklarını işgücüne yönlendirmeleri bir çözüm yolu olarak görünmekle birlikte, bir ülke için insan sermayesi birikimi kayıplarıyla neticelenebilen çok önemli bir sosyolojik ve ekonomik sorundur. Devlet bu insan sermayesi kayıplarını önlemek için ailelere çocuklarının çalışmasıyla elde edecekleri gelir miktarında yardımlarda bulunabilir. Lopez-Calva'da (2001) da belirtildiği gibi çocuk işgücünden öğrenilebilecek en önemli ders; çocuk işgücünün yoksulluğun bir sonucu olduğu, yasaklanmasının zorunlu temel eğitimle desteklendiğinde fayda verebileceğidir. Gelişmekte olan ülkemiz için daha iyi koşullarda devlet eğitimi sağlanması ve ailelerin eğitim masraflarını karşılayıcı ekonomik önlemler çocuk işgücü için çözüm olabilecek alternatifler olarak gözükmektedir. Bu önlemlerin ekonomik maliyetini hesaplayabilmek bir başka çalışmaya konu olabilecek önemli bir araştırma sorusudur. Bu hesaplamalar ortaya konulduğunda politikacının vereceği karar çocuk işgücü probleminin ortadan kaldırılmasının maliyetini karşılayıp karşılamayacağı ile ilgili bir konudur. Bununla birlikte insan sermayesi birikimleri kalkınmakta olan ülkelerin ekonomilerinde büyüme açısından bir motoru temsil ettiği göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu çalışmayla devletin karar mekanizmasındaki yetkililerine aktarılacak istenilen; çocuk işgücü olgusu var olduğu sürece ülkenin büyümenin motoru varsayılan insan sermayesi kayıplarıyla karşı karşıya kalmasının kaçılmaz olduğudur. Çalışmada, Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülkede çocuk işgücü sorununun varlığına işaret edilirken, insan sermayesi kayıplarının kaçınılmaz olarak yaşandığı gösterilmektedir. Bu durum çocuk işgücünü meydana getiren ve bir girdi unsuru olan yoksulluğu bir çıktı unsuruna dönüştürebilmekte ve bir ülke için çocuk işgücüne muhatap olmuş ailelerde yoksulluk kısır döngüsünü doğurabilmektedir. Bu döngüyü kırabilmek devletin ve politika yapıcılarının sorumluluğu altındadır. Çocuk işgücü problemi ile mücadele için; okula katılımı teşvik edici politikalar uygulanmalıdır. Hedef dâhilinde seçilmiş yoksul ailelere yapılacak devlet yardımları ülkelerin insan sermayesi birikimlerini de arttıracaktır (Psacharopoulos, 1997: 386). Diğer taraftan belirtmekte fayda vardır ki; bu çalışmada bahsi geçen yoksulluk döngüsünün kırsal bölgelerde daha yoğun yaşandığı ortaya konulmaktadır. Bunun da sebeplerinden biri devletin çözüm bulmakta zorlandığı kayıt dışı ekonominin varlığı olabilir. Çalışma göstermektedir ki; uzun vadede ülkede insan

sermayesi birikimi kayıpları yaşanmak istenmiyorsa çocuk işgücünün neden olduğu yoksulluk kısır döngüsü buna karar veren hanehalkı reislerinin bilinçlendirilmeleriyle aşılabilir. Bu bilinçlendirme ise eğitim ve gelir düzeyi gibi insan sermayesinin bileşenleri olan faktörlerin iyileştirilmesiyle mümkün gözükmeğdir. Yoksulluk kısır döngüsü kırılmaz ise kuşaktan kuşağı aktarılma olasılığı bulunan çocuk işgücü olgusunun varlığı devam edecektir.

Ekler

Ek-1

Verilerin Tüik 2006 Genel Veri Setinden İstenilen Varsayımlarca Elde Edilmesi

Türkiye’de kent bölgesinde, erkek veya kız çocuğu iřęücünde istihdam edilmiyor ya da istihdam ediliyor koşulunda bulunan baba ve annenin okur-yazarlık durumu Tablo-3.1’de gösterilmektedir. Tablo-3.1 oluşturulurken TÜİK (2006) ocuk iřęücü anketi veri setinden seçilen verilerden hane halklarının ebeveynlerinin eksik olmaması varsayımı dikkate alınmaktadır. Bunun sebebi ocuk iřęcne etki eden karar mekanizmasının belirleyicileri olan anne ve babaların çekirdek bir aile formatında düşünülmesidir. Ebeveynlerden bir tanesinin ya da ikisinin olmadığı durumlar gözlem dışında bırakılmaktadır. Tablo-3.2 ve Tablo-3.3’de bu varsayımlarca oluşturulmuştur. Tablo-3.4, Tablo-3.5 ve Tablo-3.6 ise aynı formattaki bilgilerin kırsal bölgelerdeki halleri için oluşturulmuştur.

Tablo-3.1’de toplam sayı itibarı ile kent bölgesinde, 16.392 anne ve 16.392 babanın erkek veya kız çocuğu iřęücünde istihdam edilmiyor ya da istihdam ediliyor durumundadır. Babaların, % 3.3’lk bir oranla 541 tanesi okur-yazar değilken % 96.7’lik bir oranla 15.851 tanesi okur-yazar durumundadır. Annelerin, % 19.47’lik bir oranla 3.191 tanesi okur-yazar değilken, % 80.53’lk bir oranla 13.201 tanesi okur-yazar durumundadır.

Erkek veya kız çocuğu ocuk iřęücünde istihdamda değil iken babaların % 3.19’luk oran ile 501 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve %96.81’lik bir oranla okur-yazar durumunda olan babaların sayısı 15.182’dir. Annelerin %18.87’lik oran ile 2959 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve % 81. 13’lk bir oranla okur-yazar durumunda olan annelerin sayısı 12.724’dr.

Erkek veya kız çocuğu ocuk iřęücünde istihdamda iken babaların %5.64’lk oran ile 40 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve % 94.36’lık bir oranla okur-yazar durumunda olan babaların sayısı 669’dur. Annelerin %32.72’lik oran ile 232 tanesi

okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve % 67.28’lik bir oranla okur-yazar durumunda olan annelerin sayısı 477’dir.

Tablo 3. 1 Kentte, erkek veya kız çocuğu işgücünde istihdam edilmiyor ya da istihdam ediliyor koşulunda baba ve annenin okur-yazarlık durumu

Erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda mı? (6-17)	Baba okur-yazar mı?		Anne okur-yazar mı?		
	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Toplam
Hayır					
Sayı	501.00	15182.00	2959.00	12724.00	15683.00
Satır(%)	3.19	96.81	18.87	81.13	100.00
Sütun(%)	92.61	95.78	92.73	96.39	95.67
Evet					
Sayı	40.00	669.00	232.00	477.00	709.00
Satır(%)	5.64	94.36	32.72	67.28	100.00
Sütun(%)	7.39	4.22	7.27	3.61	4.33
Toplam					
Sayı	541.00	15851.00	3191.00	13201.00	16392.00
Satır(%)	3.30	96.70	19.47	80.53	100.00
Sütun(%)	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.2’de toplam sayı itibarı ile 7.905 anne ve babanın kent bölgesinde, kız çocuğu işgücünde istihdam edilmiyor ya da istihdam ediliyor durumundadır. Babaların, % 3.21’lik bir oranla 254 tanesi okur-yazar değilken % 96.79’luk bir oranla 7.651 tanesi okur-yazar durumundadır. Annelerin, % 18.91’lik bir oranla 1.495 tanesi okur-yazar değilken, % 81.09’luk bir oranla 6.410 tanesi okur-yazar durumundadır.

Kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda değil iken babaların % 3.17’lik oran ile 245 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve %96.83’lük bir oranla okur-yazar durumunda olan babaların sayısı 7.476’dır. Annelerin %18.69’lik oran ile 1.443 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve % 81. 31’lik bir oranla okur-yazar durumunda olan annelerin sayısı 6.278’dir.

Kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda iken babaların %4.89'luk oran ile 9 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve % 95.11'lik bir oranla okur-yazar durumunda olan babaların sayısı 175'dir. Annelerin %28.26'lık oran ile 52 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve % 71.74'lük bir oranla okur-yazar durumunda olan annelerin sayısı 132'dir.

Tablo 3. 2 Kentte, kız çocuğu işgücünde iken baba ve annenin okur-yazarlık durumu

Kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda mı? (6-17)	Baba okur-yazar mı?		Anne okur-yazar mı?		
	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Toplam
Hayır					
Sayı	245.00	7476.00	1443.00	6278.00	7721.00
Satır(%)	3.17	96.83	18.69	81.31	100.00
Sütun(%)	96.46	97.71	96.52	97.94	97.67
Evet					
Sayı	9.00	175.00	52.00	132.00	184.00
Satır(%)	4.89	95.11	28.26	71.74	100.00
Sütun(%)	3.54	2.29	3.48	2.06	2.33
Toplam					
Sayı	254.00	7651.00	1495.00	6410.00	7905.00
Satır(%)	3.21	96.79	18.91	81.09	100.00
Sütun(%)	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.3'de toplam sayı itibarı ile 8.487 anne ve babanın kent bölgesinde, erkek çocuğu işgücünde istihdam edilmiyor ya da istihdam ediliyor durumundadır. Babaların, % 3.38'lik bir oranla 287 tanesi okur-yazar değilken % 96.62'lik bir oranla 8.200 tanesi okur-yazar durumundadır. Annelerin, % 19.98'lik bir oranla 1.696 tanesi okur-yazar değilken, % 80.02'lik bir oranla 6.791 tanesi okur-yazar durumundadır.

Erkek çocuğu çocuk işgücünde istihdamda değil iken babaların % 3.22'lik oran ile 256 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve %96.78'lik bir oranla okur-yazar durumunda olan babaların sayısı 7.706'dır. Annelerin %19.04'lük oran ile 1.516 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve % 80. 96'lık bir oranla okur-yazar durumunda olan annelerin sayısı 6.446'dır.

Erkek çocuğu çocuk işgücünde istihdamda iken babaların % 5.9'luk oran ile 31 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve % 94.10'luk bir oranla okur-yazar durumunda olan babaların sayısı 494'dür. Annelerin % 34.29'luk oran ile 180 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve % 65.71'lik bir oranla okur-yazar durumunda olan annelerin sayısı 345'dir.

Tablo 3. 3 Kentte, erkek çocuğu işgücünde iken baba ve annenin okur-yazarlık durumu

Erkek çocuğu çocuk işgücünde istihdamda mı? (6-17)	Baba okur-yazar mı?		Anne okur-yazar mı?		Toplam
	Hayır	Evet	Hayır	Evet	
Hayır					
Sayı	256.00	7706.00	1516.00	6446.00	7962.00
Satır(%)	3.22	96.78	19.04	80.96	100.00
Sütun(%)	89.20	93.98	89.39	94.92	93.81
Evet					
Sayı	31.00	494.00	180.00	345.00	525.00
Satır(%)	5.90	94.10	34.29	65.71	100.00
Sütun(%)	10.80	6.02	10.61	5.08	6.19
Toplam					
Sayı	287.00	8200.00	1696.00	6791.00	8487.00
Satır(%)	3.38	96.62	19.98	80.02	100.00
Sütun(%)	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.4'de toplam sayı itibarı ile 8.374 anne ve babanın kır bölgesinde, erkek veya kız çocuğu işgücünde istihdam edilmiyor ya da istihdam ediliyor durumundadır. Babaların, % 6.79'luk bir oranla 569 tanesi okur-yazar değilken % 93.21'lik bir oranla

7.805 tanesi okur-yazar durumundadır. Annelerin, % 35’lik bir oranla 2.931 tanesi okur-yazar değilken, % 65’lik bir oranla 5.443 tanesi okur-yazar durumundadır.

Erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda değil iken babaların % 6.58’lik oran ile 508 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve %93.42’lik bir oranla okur-yazar durumunda olan babaların sayısı 7.215’dir. Annelerin %34.47’lik oran ile 2.662 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve % 65. 53’lük bir oranla okur-yazar durumunda olan annelerin sayısı 5.061’dir.

Erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda iken babaların % 9.37’lik oran ile 61 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve % 90.63’lük bir oranla okur-yazar durumunda olan babaların sayısı 590’dır. Annelerin % 41.32’lik oran ile 269 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve % 58.68’lik bir oranla okur-yazar durumunda olan annelerin sayısı 382’dir.

Tablo 3. 4 Kırd, erkek veya kız çocuğu işgücünde iken baba ve annenin okur-yazarlık durumu

Erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda mı? (6-17)	Baba okur-yazar mı?		Anne okur-yazar mı?		
	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Toplam
Hayır					
Sayı	508.00	7215.00	2662.00	5061.00	7723.00
Satır(%)	6.58	93.42	34.47	65.53	100.00
Sütun(%)	89.28	92.44	90.82	92.98	92.23
Evet					
Sayı	61.00	590.00	269.00	382.00	651.00
Satır(%)	9.37	90.63	41.32	58.68	100.00
Sütun(%)	10.72	7.56	9.18	7.02	7.77
Toplam					
Sayı	569.00	7805.00	2931.00	5443.00	8374.00
Satır(%)	6.79	93.21	35.00	65.00	100.00
Sütun(%)	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.5’de toplam sayı itibarı ile 4.271 anne ve babanın kır bölgesinde, kız çocuğu işgücünde istihdam edilmiyor ya da istihdam ediliyor durumundadır. Babaların, % 6.74’lük bir oranla 288 tanesi okur-yazar değilken, % 93.26’lık bir oranla 3.983 tanesi okur-yazar durumundadır. Annelerin, % 35.5’lik bir oranla 1.516 tanesi okur-yazar değilken, % 64.5’luk bir oranla 2.755 tanesi okur-yazar durumundadır.

Kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda değil iken babaların % 6.5’luk oran ile 260 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve % 93.5’luk bir oranla okur-yazar durumunda olan babaların sayısı 3.739’dur. Annelerin %35.03’lük oran ile 1.401 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve % 64. 97’lik bir oranla okur-yazar durumunda olan annelerin sayısı 2.598’dir.

Kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda iken babaların % 10.29’luk oran ile 28 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve % 89.71’lik bir oranla okur-yazar durumunda olan babaların sayısı 244’dür. Annelerin % 42.28’lik oran ile 115 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve % 57.72’lik bir oranla okur-yazar durumunda olan annelerin sayısı 157’dir.

Tablo 3. 5 Kırd, kız çocuğu işğücünde iken baba ve annenin okur-yazarlık durumu

Kız çocuğu çocuk işğücünde istihdam da mı? (6-17)	Baba okur-yazar mı?		Anne okur-yazar mı?		
	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Toplam
Hayır					
Sayı	260.00	3739.00	1401.00	2598.00	3999.00
Satır(%)	6.50	93.50	35.03	64.97	100.00
Sütun(%)	90.28	93.87	92.41	94.30	93.63
Evet					
Sayı	28.00	244.00	115.00	157.00	272.00
Satır(%)	10.29	89.71	42.28	57.72	100.00
Sütun(%)	9.72	6.13	7.59	5.70	6.37
Toplam					
Sayı	288.00	3983.00	1516.00	2755.00	4271.00
Satır(%)	6.74	93.26	35.50	64.50	100.00
Sütun(%)	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.6’da toplam sayı itibarı ile 4.103 anne ve babanın kır bölgesinde, erkek çocuğu işğücünde istihdam edilmiyor ya da istihdam ediliyor durumundadır. Babaların, % 6.85’lik bir oranla 281 tanesi okur-yazar değilken, % 93.15’lik bir oranla 3.822 tanesi okur-yazar durumundadır. Annelerin, % 34.49’lük bir oranla 1.415 tanesi okur-yazar değilken, % 65.51’lik bir oranla 2.688 tanesi okur-yazar durumundadır.

Erkek çocuğu çocuk işğücünde istihdamda değil iken babaların % 6.66’lık oran ile 248 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve % 93.34’lük bir oranla okur-yazar durumunda olan babaların sayısı 3.476’dır. Annelerin %33.86’lık oran ile 1.261 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve % 66. 14’lük bir oranla okur-yazar durumunda olan annelerin sayısı 2.463’dür.

Erkek çocuğu çocuk işğücünde istihdamda iken babaların % 8.71’lik oran ile 33 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve % 91.29’lük bir oranla okur-yazar durumunda olan babaların sayısı 346’dır. Annelerin % 40.63’lük oran ile 154 tanesi okur-yazar

değildir. Aynı varsayımca ve % 59.37'lik bir oranla okur-yazar durumunda olan annelerin sayısı 225'dir.

Tablo 3. 6 Kırd, erkek çocuğu işęücünde iken baba ve annenin okur-yazarlık durumu

Erkek çocuğu çocuk işęücünde istihdamda mı? (6-17)	Baba okur-yazar mı?		Anne okur-yazar mı?		
	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Toplam
Hayır					
Sayı	248.00	3476.00	1261.00	2463.00	3724.00
Satır(%)	6.66	93.34	33.86	66.14	100.00
Sütun(%)	88.26	90.95	89.12	91.63	90.76
Evet					
Sayı	33.00	346.00	154.00	225.00	379.00
Satır(%)	8.71	91.29	40.63	59.37	100.00
Sütun(%)	11.74	9.05	10.88	8.37	9.24
Toplam					
Sayı	281.00	3822.00	1415.00	2688.00	4103.00
Satır(%)	6.85	93.15	34.49	65.51	100.00
Sütun(%)	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Türkiye’de kent bölgesinde, erkek veya kız çocuğu işęücünde istihdam edilmiyor ya da istihdam ediliyor koşulunda bulunan hanehalkı reisinin okur-yazarlık durumu Tablo-3.7’de gösterilmektedir. Tablo-3.8 ve Tablo-3.9’da da kent bölgesindeki aynı varsayımca hanehalkı reisinin okur-yazarlık durumu gösterilmektedir ancak bu kez cinsiyet farklılaşması göz önünde bulundurulmaktadır. Tablo-3.10, Tablo-3.11 ve Tablo-3.12 ise aynı formattaki bilgilerin kırsal bölgelerdeki halleri için oluşturulmuştur.

Tablo-3.7’de toplam sayı itibarı ile kent bölgesinde, 16.392 hanehalkı reisinin erkek veya kız çocuğu işęücünde istihdam edilmiyor ya da istihdam ediliyor durumundadır. Hanehalkı reislerinin, % 4.17’lik bir oranla 683 tanesi okur-yazar değilken % 95.83’lük bir oranla 15.709 tanesi okur-yazar durumundadır.

Erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda değil iken hanehalkı reislerinin % 4.07'lik oran ile 638 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve % 95.93'lük bir oranla okur-yazar durumunda olan hanehalkı reislerinin sayısı 15.045'dir.

Erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda iken hanehalkı reislerinin % 6.35'lik oran ile 45 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve % 93.65'lik bir oranla okur-yazar durumunda olan halkı reislerinin sayısı 664'dür.

Tablo 3. 7 Kentte, erkek veya kız çocuğu işgücünde bulunan hanehalkı reisinin okur-yazarlık durumu

Erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda mı? (6-17)	Hanehalkı reisi okur-yazar mı?		
	Hayır	Evet	Toplam
Hayır			
Sayı	638.00	15045.00	15683.00
Satır(%)	4.07	95.93	100.00
Sütun(%)	93.41	95.77	95.67
Evet			
Sayı	45.00	664.00	709.00
Satır(%)	6.35	93.65	100.00
Sütun(%)	6.59	4.23	4.33
Toplam			
Sayı	683.00	15709.00	16392.00
Satır(%)	4.17	95.83	100.00
Sütun(%)	100.00	100.00	100.00

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.8'de toplam sayı itibarı ile kent bölgesinde, 8.487 hanehalkı reisinin erkek çocuğu işgücünde istihdam edilmiyor ya da istihdam ediliyor durumundadır. Hanehalkı reislerinin, % 4.31'lik bir oranla 366 tanesi okur-yazar değilken % 95.69'luk bir oranla 8.121 tanesi okur-yazar durumundadır.

Erkek çocuğu çocuk işgücünde istihdamda değil iken hanehalkı reislerinin % 4.16'lık oran ile 331 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve % 95.84'lük bir oranla okur-yazar durumunda olan hanehalkı reislerinin sayısı 7.631'dir.

Erkek çocuğu çocuk işgücünde istihdamda iken hanehalkı reislerinin % 6.67'lik oran ile 35 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve % 93.33'lük bir oranla okur-yazar durumunda olan halkı reislerinin sayısı 490'dır.

Tablo 3. 8 Kentte, erkek çocuğu işgücünde bulunan hanehalkı reisinin okur-yazarlık durumu

Erkek çocuğu çocuk işgücünde istihdamda mı? (6-17)	Hanehalkı reisi okur-yazar mı?		
	Hayır	Evet	Toplam
Hayır			
Sayı	331.00	7631.00	7962.00
Satır(%)	4.16	95.84	100.00
Sütun(%)	90.44	93.97	93.81
Evet			
Sayı	35.00	490.00	525.00
Satır(%)	6.67	93.33	100.00
Sütun(%)	9.56	6.03	6.19
Toplam			
Sayı	366.00	8121.00	8487.00
Satır(%)	4.31	95.69	100.00
Sütun(%)	100.00	100.00	100.00

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.9'da toplam sayı itibarı ile kent bölgesinde, 7.905 hanehalkı reisinin kız çocuğu işgücünde istihdam edilmiyor ya da istihdam ediliyor durumundadır. Hanehalkı reislerinin, % 4.01'lik bir oranla 317 tanesi okur-yazar değilken % 95.99'luk bir oranla 7.588 tanesi okur-yazar durumundadır.

Kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda değil iken hanehalkı reislerinin % 3.98’lik oran ile 307 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve % 96.02’lik bir oranla okur-yazar durumunda olan hanehalkı reislerinin sayısı 7.414’dür.

Kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda iken hanehalkı reislerinin % 5.43’lük oran ile 10 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve % 94.57’lik bir oranla okur-yazar durumunda olan halkı reislerinin sayısı 174’dür.

Tablo 3. 9 Kentte, kız çocuğu işgücünde bulunan hanehalkı reisinin okur-yazarlık durumu

Kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda mı? (6-17)	Hanehalkı reisi okur-yazar mı?		
	Hayır	Evet	Toplam
Hayır			
Sayı	307.00	7414.00	7721.00
Satır(%)	3.98	96.02	100.00
Sütun(%)	96.85	97.71	97.67
Evet			
Sayı	10.00	174.00	184.00
Satır(%)	5.43	94.57	100.00
Sütun(%)	3.15	2.29	2.33
Toplam			
Sayı	317.00	7588.00	7905.00
Satır(%)	4.01	95.99	100.00
Sütun(%)	100.00	100.00	100.00

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.10’da toplam sayı itibarı ile kır bölgesinde, 8.374 hanehalkı reisinin erkek veya kız çocuğu işgücünde istihdam edilmiyor ya da istihdam ediliyor durumundadır. Hanehalkı reislerinin, % 8.68’lik bir oranla 727 tanesi okur-yazar değilken % 91.32’lik bir oranla 7.647 tanesi okur-yazar durumundadır.

Erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda değil iken hanehalkı reislerinin % 8.47'lik oran ile 654 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve % 91.53'lük bir oranla okur-yazar durumunda olan hanehalkı reislerinin sayısı 7.069'dur.

Erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda iken hanehalkı reislerinin % 11.21'lik oran ile 73 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve % 88.79'luk bir oranla okur-yazar durumunda olan halkı reislerinin sayısı 578'dir.

Tablo 3. 10 Kırdaki, erkek veya kız çocuğu işgücünde bulunan hanehalkı reisinin okur-yazarlık durumu

Erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda mı? (6-17)	Hanehalkı reisi okur-yazar mı?		
	Hayır	Evet	Toplam
Hayır			
Sayı	654.00	7069.00	7723.00
Satır(%)	8.47	91.53	100.00
Sütun(%)	89.96	92.44	92.23
Evet			
Sayı	73.00	578.00	651.00
Satır(%)	11.21	88.79	100.00
Sütun(%)	10.04	7.56	7.77
Toplam			
Sayı	727.00	7647.00	83.74.00
Satır(%)	8.68	91.32	100.00
Sütun(%)	100.00	100.00	100.00

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.11'de toplam sayı itibarı ile kır bölgesinde, 4.103 hanehalkı reisinin erkek çocuğu işgücünde istihdam edilmiyor ya da istihdam ediliyor durumundadır. Hanehalkı reislerinin, % 8.55'lik bir oranla 351 tanesi okur-yazar değilken % 91.45'lik bir oranla 3.752 tanesi okur-yazar durumundadır.

Erkek çocuğu çocuk işgücünde istihdamda değil iken hanehalkı reislerinin % 8.38’lik oran ile 312 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve % 91.62’lik bir oranla okur-yazar durumunda olan hanehalkı reislerinin sayısı 3.412’dir.

Erkek çocuğu çocuk işgücünde istihdamda iken hanehalkı reislerinin % 10.29’luk oran ile 39 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve % 89.71’lik bir oranla okur-yazar durumunda olan halkı reislerinin sayısı 340’dır.

Tablo 3. 11 Kırd, erkek çocuğu işgücünde bulunan hanehalkı reisinin okur-yazarlık durumu

Erkek çocuğu çocuk işgücünde istihdamda mı? (6-17)	Hanehalkı reisi okur-yazar mı?		
	Hayır	Evet	Toplam
Hayır			
Sayı	312.00	3412.00	3724.00
Satır(%)	8.38	91.62	100.00
Sütun(%)	88.89	90.94	90.76
Evet			
Sayı	39.00	340.00	379.00
Satır(%)	10.29	89.71	100.00
Sütun(%)	11.11	9.06	9.24
Toplam			
Sayı	351.00	3752.00	4103.00
Satır(%)	8.55	91.45	100.00
Sütun(%)	100.00	100.00	100.00

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.12’de toplam sayı itibarı ile kır bölgesinde, 4.271 hanehalkı reisinin kız çocuğu işgücünde istihdam edilmiyor ya da istihdam ediliyor durumundadır. Hanehalkı reislerinin, % 8.80’lik bir oranla 376 tanesi okur-yazar değilken % 91.20’lik bir oranla 3.895 tanesi okur-yazar durumundadır.

Kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda değil iken hanehalkı reislerinin % 8.55’lik oran ile 342 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve % 91.45’lik bir oranla okur-yazar durumunda olan hanehalkı reislerinin sayısı 3.657’dir.

Kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda iken hanehalkı reislerinin % 12.50’lik oran ile 34 tanesi okur-yazar değildir. Aynı varsayımca ve % 87.50’lik bir oranla okur-yazar durumunda olan halkı reislerinin sayısı 238’dir.

Tablo 3. 12 Kırdaki, kız çocuğu işgücünde bulunan hanehalkı reisinin okur-yazarlık durumu

Kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda mı? (6-17)	Hanehalkı reisi okur-yazar mı?		
	Hayır	Evet	Toplam
Hayır			
Sayı	342.00	3657.00	3999.00
Satır(%)	8.55	91.45	100.00
Sütun(%)	90.96	93.89	93.63
Evet			
Sayı	34.00	238.00	272.00
Satır(%)	12.50	87.50	100.00
Sütun(%)	9.04	6.11	6.37
Toplam			
Sayı	376.00	3895.00	4271.00
Satır(%)	8.80	91.20	100.00
Sütun(%)	100.00	100.00	100.00

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Türkiye’de kent ve kırsal bölgesinde erkek ve kız cinsiyet ayrımına gidilerek yaşları 6-17 arasında bulunan ve çocuğu işgücünde istihdam edilen anne ve babaların eğitim düzeyleri Tablo-3.13, Tablo-3.14, Tablo-3.15, Tablo-3.16, Tablo-3.17 ve Tablo-3.18’de gösterilmektedir.

Tablo-3.13, kent bölgesinde yaşları 6-17 arasında bulunan ve çocuğu işgücünde istihdam ediliyor olmamak ya da istihdam ediliyor olmak kriterlerine göre anne ve babaların eğitim düzeyleri gösterilmektedir. Eğitim düzeyini belirleyen koşul bu çalışmada kullanılmakta olan bir varsayım sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu varsayıma göre anne ve babaların eğitim düzeylerinin 3'den büyük olması koşulu; eğitim düzeylerinin 1'den 6'ya seviyelerle tanımlanan ve rakamların yükseldikçe seviyenin de yükseldiği bir sınıflandırma ile lise mezunu ve üstü eğitim seviyesi anlamına gelmektedir.

Bu tanımlamalardan hareketle; Tablo-3.13'de erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdam edilmiyor ya da istihdam ediliyor varsayımını kapsayan toplam rakamlara göre 16.392 anne ve baba bulunmaktadır. Babaların eğitim düzeylerinin 3'den büyük olmadığı durumda % 71.21'lik bir oranla 11.673 baba bulunmaktadır. Babaların eğitim düzeylerinin 3'den büyük olduğu durumda ise % 28.79'lık bir oranla 4.719 baba bulunmaktadır. Annelerin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olmadığı durumda % 85.62'lik bir oranla 14.035 anne bulunmakta iken, annelerin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olduğu durumda % 14.38'lik bir oranla 2.357 anne bulunmaktadır.

Erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdam edilmiyor koşulunda babaların eğitim düzeylerinin 3'den büyük olmadığı durumda % 70.29'luk bir oranla 11.024 baba bulunmaktadır. Babaların eğitim düzeylerinin 3'den büyük olduğu durumda ise % 29.71'lik bir oran ile 4.659 baba bulunmaktadır. Aynı koşullarda ve annelerin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olmadığı durumda % 85.12'lik bir oranla 13.350 anne bulunmakta iken, annelerin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olduğu durumda % 14.88'lik bir oranla 2.333 anne bulunmaktadır.

Erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdam ediliyor koşulunda babaların eğitim düzeylerinin 3'den büyük olmadığı durumda % 91.54'lük bir oranla 649 baba bulunmaktadır. Babaların eğitim düzeylerinin 3'den büyük olduğu durumda ise % 8.46'lık bir oran ile 60 baba bulunmaktadır. Aynı koşullarda ve annelerin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olmadığı durumda % 96.61'lik bir oranla 685 anne

bulunmakta iken, annelerin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olduğu durumda % 3.39'lık bir oranla 24 anne bulunmaktadır.

Tablo 3. 13 Kentte, erkek veya kız çocuğu işgücünde bulunan anne ve babanın eğitim düzeyleri

Erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda mı? (6-17)	Baba eğitilmiş mi? Eğitim düzeyi >3; Lise, Meslek Lisesi, Yüksek Öğrenim		Anne eğitilmiş mi? Eğitim düzeyi >3; Lise, Meslek Lisesi, Yüksek Öğrenim		
	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Toplam
Hayır					
Sayı	11024	4659	13350	2333	15683.00
Satır(%)	70.29	29.71	85.12	14.88	100.00
Sütun(%)	94.44	98.73	95.12	98.98	95.67
Evet					
Sayı	649	60	685	24	709.00
Satır(%)	91.54	8.46	96.61	3.39	100.00
Sütun(%)	5.56	1.27	4.88	1.02	4.33
Toplam					
Sayı	11673.00	4719.00	14035.00	2357.00	16392.00
Satır(%)	71.21	28.79	85.62	14.38	100.00
Sütun(%)	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

1.Okuma yazma bilip, bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8yıl), Ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan, 4.Lise mezunu, 5.Mesleki liseyi tamamlayan, 6.Yüksek öğrenimi tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.14'de kent bölgesinde, erkek çocuğu çocuk işgücünde istihdam edilmiyor ya da istihdam ediliyor varsayımını kapsayan toplam rakamlara göre 8.487 anne ve baba bulunmaktadır. Babaların eğitim düzeylerinin 3'den büyük olmadığı durumda % 71.12'lik bir oranla 6.036 baba bulunmaktadır. Babaların eğitim düzeylerinin 3'den büyük olduğu durumda ise % 28.88'lik bir oranla 2.451 baba bulunmaktadır. Annelerin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olmadığı durumda % 85.65'lik bir oranla 7.269 anne bulunmakta iken, annelerin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olduğu durumda % 14.35'lik bir oranla 1.218 anne bulunmaktadır.

Erkek çocuğu çocuk işgücünde istihdam edilmiyor koşulunda babaların eğitim düzeylerinin 3'den büyük olmadığı durumda % 69.78'lik bir oranla 5.556 baba bulunmaktadır. Babaların eğitim düzeylerin 3'den büyük olduğu durumda ise % 30.22'lik bir oran ile 2.406 baba bulunmaktadır. Aynı koşullarda ve annelerin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olmadığı durumda % 84.09'luk bir oranla 6.760 anne bulunmakta iken, annelerin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olduğu durumda % 15.10'luk bir oranla 1.202 anne bulunmaktadır.

Erkek çocuğu çocuk işgücünde istihdam ediliyor koşulunda babaların eğitim düzeylerinin 3'den büyük olmadığı durumda % 91.43'lük bir oranla 480 baba bulunmaktadır. Babaların eğitim düzeylerinin 3'den büyük olduğu durumda ise % 8.57'lik bir oran ile 45 baba bulunmaktadır. Aynı koşullarda ve annelerin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olmadığı durumda % 96.95'lik bir oranla 509 anne bulunmakta iken, annelerin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olduğu durumda % 3.05'lik bir oranla 16 anne bulunmaktadır.

Tablo 3. 14 Kentte, erkek çocuğu işgücünde bulunan anne ve babanın eğitim düzeyleri

Erkek çocuğu çocuk işgücünde istihdamda mı? (6-17)	Baba eğitilmiş mi? Eğitim düzeyi >3; Lise, Meslek Lisesi, Yüksek Öğrenim		Anne eğitilmiş mi? Eğitim düzeyi >3; Lise, Meslek Lisesi, Yüksek Öğrenim		
	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Toplam
Hayır					
Sayı	5556	2406	6760	1202	7962.00
Satır(%)	69.78	30.22	84.90	15.10	100.00
Sütun(%)	92.05	98.16	93.00	98.69	93.81
Evet					
Sayı	480	45	509	16	525.00
Satır(%)	91.43	8.57	96.95	3.05	100.00
Sütun(%)	7.95	1.84	7.00	1.31	6.19
Toplam					
Sayı	6036.00	2451.00	7269.00	1218.00	8487.00
Satır(%)	71.12	28.88	85.65	14.35	100.00
Sütun(%)	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

1.Okuma yazma bilip, bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8yıl), Ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan, 4.Lise mezunu, 5.Mesleki liseyi tamamlayan, 6.Yüksek öğrenimi tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.15’de kent bölgesinde, kız çocuğu çocuk işgücünde istihdam edilmiyor ya da istihdam ediliyor varsayımını kapsayan toplam rakamlara göre 8.487 anne ve baba bulunmaktadır. Babaların eğitim düzeylerinin 3’den büyük olmadığı durumda % 71.31’lik bir oranla 5.637 baba bulunmaktadır. Babaların eğitim düzeylerinin 3’den büyük olduğu durumda ise % 28.69’luk bir oranla 2.268 baba bulunmaktadır. Annelerin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olmadığı durumda % 85.65’lik bir oranla 7.269 anne bulunmakta iken, annelerin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olduğu durumda % 14.35’lik bir oranla 1.218 anne bulunmaktadır.

Kız çocuğu çocuk işgücünde istihdam edilmiyor koşulunda babaların eğitim düzeylerinin 3’den büyük olmadığı durumda % 70.82’lik bir oranla 5.468 baba bulunmaktadır. Babaların eğitim düzeylerinin 3’den büyük olduğu durumda ise % 29.18’lik bir oran ile 2.253 baba bulunmaktadır. Aynı koşullarda ve annelerin eğitim

düzeylerinin 3'den büyük olmadığı durumda % 84.90'luk bir oranla 6.760 anne bulunmakta iken, annelerin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olduğu durumda % 15.10'luk bir oranla 1.202 anne bulunmaktadır.

Kız çocuğu çocuk işgücünde istihdam ediliyor koşulunda babaların eğitim düzeylerinin 3'den büyük olmadığı durumda % 91.85'lik bir oranla 169 baba bulunmaktadır. Babaların eğitim düzeylerinin 3'den büyük olduğu durumda ise % 8.15'lik bir oran ile 15 baba bulunmaktadır. Aynı koşullarda ve annelerin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olmadığı durumda % 96.95'lik bir oranla 509 anne bulunmakta iken, annelerin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olduğu durumda % 3.05'lik bir oranla 16 anne bulunmaktadır.

Tablo 3. 15 Kentte, kız çocuğu işgücünde bulunan anne ve babanın eğitim düzeyleri

Kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda mı? (6-17)	Baba eğitimi mi? Eğitim düzeyi >3; Lise, Meslek Lisesi, Yüksek Öğrenim		Anne eğitimi mi? Eğitim düzeyi >3; Lise, Meslek Lisesi, Yüksek Öğrenim		
	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Toplam
Hayır					
Sayı	5468	2253	6760	1202	7962.00
Satır(%)	70.82	29.18	84.90	15.10	100.00
Sütun(%)	97.00	99.34	93.00	98.69	93.81
Evet					
Sayı	169	15	509	16	525.00
Satır(%)	91.85	8.15	96.95	3.05	100.00
Sütun(%)	3.00	0.66	7.00	1.31	6.19
Toplam					
Sayı	5637.00	2268.00	7269.00	1218.00	8487.00
Satır(%)	71.31	28.69	85.65	14.35	100.00
Sütun(%)	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

1.Okuma yazma bilip, bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8yıl), Ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan, 4.Lise mezunu, 5.Mesleki liseyi tamamlayan, 6.Yüksek öğrenimi tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.16’da kır bölgesinde, erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdam edilmiyor ya da istihdam ediliyor varsayımını kapsayan toplam rakamlara göre 8.374 anne ve baba bulunmaktadır. Babaların eğitim düzeylerinin 3’den büyük olmadığı durumda % 87.86’lık bir oranla 7.357 baba bulunmaktadır. Babaların eğitim düzeylerinin 3’den büyük olduğu durumda ise % 12.14’lük bir oranla 1.017 baba bulunmaktadır. Annelerin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olmadığı durumda % 96.43’lük bir oranla 8.075 anne bulunmakta iken, annelerin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olduğu durumda % 3.57’lik bir oranla 299 anne bulunmaktadır.

Erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdam edilmiyor koşulunda babaların eğitim düzeylerinin 3’den büyük olmadığı durumda % 87.30’luk bir oranla 6.742 baba bulunmaktadır. Babaların eğitim düzeylerinin 3’den büyük olduğu durumda ise % 12.70’lik bir oran ile 981 baba bulunmaktadır. Aynı koşullarda ve annelerin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olmadığı durumda % 96.23’lük bir oranla 7.432 anne bulunmakta iken, annelerin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olduğu durumda % 3.77’lik bir oranla 291 anne bulunmaktadır.

Erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdam ediliyor koşulunda babaların eğitim düzeylerinin 3’den büyük olmadığı durumda % 94.47’lik bir oranla 615 baba bulunmaktadır. Babaların eğitim düzeylerinin 3’den büyük olduğu durumda ise % 5.53’lük bir oran ile 36 baba bulunmaktadır. Aynı koşullarda ve annelerin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olmadığı durumda % 98.77’lik bir oranla 643 anne bulunmakta iken, annelerin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olduğu durumda % 1.23’lük bir oranla 8 anne bulunmaktadır.

Tablo 3. 16 Kırd, erkek veya kız çocuğu işgücünde bulunan anne ve babanın eğitim düzeyleri

Erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda mı? (6-17)	Baba eğitilmiş mi? Eğitim düzeyi >3; Lise, Meslek Lisesi, Yüksek Öğrenim		Anne eğitilmiş mi? Eğitim düzeyi >3; Lise, Meslek Lisesi, Yüksek Öğrenim		
	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Toplam
Hayır					
Sayı	6742	981	7432	291	7723.00
Satır(%)	87.30	12.70	96.23	3.77	100.00
Sütun(%)	91.64	96.46	92.04	97.32	92.23
Evet					
Sayı	615	36	643	8	651.00
Satır(%)	94.47	5.53	98.77	1.23	100.00
Sütun(%)	8.36	3.54	7.96	2.68	7.77
Toplam					
Sayı	7357.00	1017.00	8075.00	299.00	8374.00
Satır(%)	87.86	12.14	96.43	3.57	100.00
Sütun(%)	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

1.Okuma yazma bilip, bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8yıl), Ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan, 4.Lise mezunu, 5.Mesleki liseyi tamamlayan, 6.Yüksek öğrenimi tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.17’de kır bölgesinde, erkek çocuğu çocuk işgücünde istihdam edilmiyor ya da istihdam ediliyor varsayımını kapsayan toplam rakamlara göre 4.103 anne ve baba bulunmaktadır. Babaların eğitim düzeylerinin 3’den büyük olmadığı durumda % 87.62’lik bir oranla 3.595 baba bulunmaktadır. Babaların eğitim düzeylerinin 3’den büyük olduğu durumda ise % 12.38’lik bir oranla 508 baba bulunmaktadır. Annelerin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olmadığı durumda % 96.42’lik bir oranla 3.956 anne bulunmakta iken, annelerin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olduğu durumda % 3.58’lik bir oranla 147 anne bulunmaktadır.

Erkek çocuğu çocuk işgücünde istihdam edilmiyor koşulunda babaların eğitim düzeylerinin 3’den büyük olmadığı durumda % 87.19’luk bir oranla 3.247 baba bulunmaktadır. Babaların eğitim düzeylerinin 3’den büyük olduğu durumda ise %

12.81'lik bir oran ile 477 baba bulunmaktadır. Aynı koşullarda ve annelerin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olmadığı durumda % 96.19'luk bir oranla 3.582 anne bulunmakta iken, annelerin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olduğu durumda % 3.81'lik bir oranla 142 anne bulunmaktadır.

Erkek çocuğu çocuk işgücünde istihdam ediliyor koşulunda babaların eğitim düzeylerinin 3'den büyük olmadığı durumda % 91.82'lik bir oranla 348 baba bulunmaktadır. Babaların eğitim düzeylerinin 3'den büyük olduğu durumda ise % 8.18'lik bir oran ile 31 baba bulunmaktadır. Aynı koşullarda ve annelerin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olmadığı durumda % 98.68'lik bir oranla 374 anne bulunmakta iken, annelerin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olduğu durumda % 1.32'lik bir oranla 5 anne bulunmaktadır.

Tablo 3. 17 Kırdı, erkek çocuğu işgücünde bulunan anne ve babanın eğitim düzeyleri

Erkek çocuğu çocuk işgücünde istihdamda mı? (6-17)	Baba eğitimli mi? Eğitim düzeyi >3; Lise, Meslek Lisesi, Yüksek Öğrenim		Anne eğitimli mi? Eğitim düzeyi >3; Lise, Meslek Lisesi, Yüksek Öğrenim		
	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Toplam
Hayır					
Sayı	3247	477	3582	142	3724.00
Satır(%)	87.19	12.81	96.19	3.81	100.00
Sütun(%)	90.32	93.90	90.55	96.60	90.76
Evet					
Sayı	348	31	374	5	379.00
Satır(%)	91.82	8.18	98.68	1.32	100.00
Sütun(%)	9.68	6.10	9.45	3.40	9.24
Toplam					
Sayı	3595.00	508.00	3956.00	147.00	4103.00
Satır(%)	87.62	12.38	96.42	3.58	100.00
Sütun(%)	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

1.Okuma yazma bilip, bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8yıl), Ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan, 4.Lise mezunu, 5.Mesleki liseyi tamamlayan, 6.Yüksek öğrenimi tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.18’de kırsal bölgede, kız çocuğu çocuk işgücünde istihdam edilmiyor ya da istihdam ediliyor varsayımını kapsayan toplam rakamlara göre 4.271 anne ve baba bulunmaktadır. Babaların eğitim düzeylerinin 3’den büyük olmadığı durumda % 88.08’lik bir oranla 3.762 baba bulunmaktadır. Babaların eğitim düzeylerinin 3’den büyük olduğu durumda ise % 11.92’lik bir oranla 509 baba bulunmaktadır. Annelerin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olmadığı durumda % 96.44’lük bir oranla 4.119 anne bulunmakta iken, annelerin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olduğu durumda % 3.56’lik bir oranla 152 anne bulunmaktadır.

Kız çocuğu çocuk işgücünde istihdam edilmiyor koşulunda babaların eğitim düzeylerinin 3’den büyük olmadığı durumda % 87.40’lük bir oranla 3.495 baba bulunmaktadır. Babaların eğitim düzeylerinin 3’den büyük olduğu durumda ise % 12.60’lık bir oran ile 504 baba bulunmaktadır. Aynı koşullarda ve annelerin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olmadığı durumda % 96.27’lik bir oranla 3.850 anne bulunmakta iken, annelerin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olduğu durumda % 3.73’lük bir oranla 149 anne bulunmaktadır.

Kız çocuğu çocuk işgücünde istihdam ediliyor koşulunda babaların eğitim düzeylerinin 3’den büyük olmadığı durumda % 98.16’lık bir oranla 267 baba bulunmaktadır. Babaların eğitim düzeylerinin 3’den büyük olduğu durumda ise % 1.84’lük bir oran ile 5 baba bulunmaktadır. Aynı koşullarda ve annelerin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olmadığı durumda % 98.90’lık bir oranla 269 anne bulunmakta iken, annelerin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olduğu durumda % 1.10’luk bir oranla 3 anne bulunmaktadır.

Tablo 3. 18 Kırd, kız çocuğu işęücünde bulunan anne ve babanın eğitim düzeyleri

Kız çocuğu çocuk işęücünde istihdamda mı? (6-17)	Baba eğitimli mi? Eğitim düzeyi >3; Lise, Meslek Lisesi, Yüksek Öğrenim		Anne eğitimli mi? Eğitim düzeyi >3; Lise, Meslek Lisesi, Yüksek Öğrenim		
	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Toplam
Hayır					
Sayı	3495	504	3850	149	3999.00
Satır(%)	87.40	12.60	96.27	3.73	100.00
Sütun(%)	92.90	99.02	93.47	98.03	93.63
Evet					
Sayı	267	5	269	3	272.00
Satır(%)	98.16	1.84	98.90	1.10	100.00
Sütun(%)	7.10	0.98	6.53	1.97	6.37
Toplam					
Sayı	3762.00	509.00	4119.00	152.00	4271.00
Satır(%)	88.08	11.92	96.44	3.56	100.00
Sütun(%)	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

1.Okuma yazma bilip, bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8yıl), Ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan, 4.Lise mezunu, 5.Mesleki liseyi tamamlayan, 6.Yüksek öğrenimi tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Türkiye’de kent ve kır bölgesinde erkek ve kız cinsiyet ayrımına gidilerek yaşları 6-17 arasında bulunan ve çocuğu işęücünde istihdam edilen hanehalkı reislerinin eğitim düzeyleri Tablo-3.19, Tablo-3.20, Tablo-3.21, Tablo-3.22, Tablo-3.23 ve Tablo-3.24’de gösterilmektedir.

Tablo-3.19, kent bölgesinde yaşları 6-17 arasında bulunan ve çocuğu işęücünde istihdam ediliyor olmamak ya da istihdam ediliyor olmak kriterlerine göre hanehalkı reislerinin eğitim düzeyleri gösterilmektedir. Eğitim düzeyini belirleyen koşul bu çalışmada kullanılmakta olan bir varsayım sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu varsayıma göre hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olması koşulu; eğitim düzeylerinin 1’den 6’ya seviyelerle tanımlanan ve rakamların yükseldikçe seviyenin de yükseldiğı bir sınıflandırma ile lise mezunu ve üstü eğitim seviyesi anlamına gelmektedir.

Bu tanımlamalardan hareketle; Tablo-3.19’da erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdam edilmiyor ya da istihdam ediliyor varsayımını kapsayan toplam rakamlara göre 16.392 hanehalkı reisi bulunmaktadır. Hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olmadığı durumda % 71.89’luk bir oranla 11.785 hanehalkı reisi bulunmaktadır. Hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olduğu durumda ise % 28.11’lik bir oranla 4.607 hanehalkı reisi bulunmaktadır.

Erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdam edilmiyor koşulunda hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olmadığı durumda % 71’lik bir oranla 11.135 hanehalkı reisi bulunmaktadır. Hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerin 3’den büyük olduğu durumda ise % 29’luk bir oran ile 4.548 hanehalkı reisi bulunmaktadır.

Erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdam ediliyor koşulunda hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olmadığı durumda % 91.68’lik bir oranla 650 hanehalkı reisi bulunmaktadır. Hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olduğu durumda ise % 8.32’lik bir oran ile 59 hanehalkı reisi bulunmaktadır.

Tablo 3. 19 Kentte, erkek veya kız çocuğu işgücünde bulunan hanehalkı reisinin eğitim düzeyi

Erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda mı? (6-17)	Hanehalkı reisinin eğitilmiş mi? Eğitim düzeyi >3; Lise, Meslek Lisesi, Yüksek Öğrenim		
	Hayır	Evet	Toplam
Hayır			
Sayı	11135	4548	15683.00
Satır(%)	71.00	29.00	100.00
Sütun(%)	94.48	98.72	95.67
Evet			
Sayı	650	59	709.00
Satır(%)	91.68	8.32	100.00
Sütun(%)	5.52	1.28	4.33
Toplam			
Sayı	11785.00	4607.00	16392.00
Satır(%)	71.89	28.11	100.00
Sütun(%)	100.00	100.00	100.00

1.Okuma yazma bilip, bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8yıl), Ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan, 4.Lise mezunu, 5.Mesleki liseyi tamamlayan, 6.Yüksek öğrenimi tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.20’de kent bölgesinde erkek çocuğu çocuk işgücünde istihdam edilmiyor ya da istihdam ediliyor varsayımını kapsayan toplam rakamlara göre 8.487 hanehalkı reisi bulunmaktadır. Hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olmadığı durumda % 71.79’luk bir oranla 6.093 hanehalkı reisi bulunmaktadır. Hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olduğu durumda ise % 28.21’lik bir oranla 2.394 hanehalkı reisi bulunmaktadır.

Erkek çocuğu çocuk işgücünde istihdam edilmiyor koşulunda hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olmadığı durumda % 70.48’lik bir oranla 5.612 hanehalkı reisi bulunmaktadır. Hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olduğu durumda ise % 29.52’lik bir oran ile 2.350 hanehalkı reisi bulunmaktadır.

Erkek çocuğu çocuk işgücünde istihdam ediliyor koşulunda hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olmadığı durumda % 91.62'lik bir oranla 481 hanehalkı reisi bulunmaktadır. Hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olduğu durumda ise % 8.38'lik bir oran ile 44 hanehalkı reisi bulunmaktadır.

Tablo 3. 20 Kentte, erkek çocuğu işgücünde bulunan hanehalkı reisinin eğitim düzeyi

Erkek çocuğu çocuk işgücünde istihdamda mı? (6-17)	Hanehalkı reisi eğitilmiş mi? Eğitim düzeyi >3; Lise, Meslek Lisesi, Yüksek Öğrenim		
	Hayır	Evet	Toplam
Hayır			
Sayı	5612	2350	7962.00
Satır(%)	70.48	29.52	100.00
Sütun(%)	92.11	98.16	93.81
Evet			
Sayı	481	44	525.00
Satır(%)	91.62	8.38	100.00
Sütun(%)	7.89	1.84	6.19
Toplam			
Sayı	6093.00	2394.00	8487.00
Satır(%)	71.79	28.21	100.00
Sütun(%)	100.00	100.00	100.00

1.Okuma yazma bilip, bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8yıl), Ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan, 4.Lise mezunu, 5.Mesleki liseyi tamamlayan, 6.Yüksek öğrenimi tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.21'de kent bölgesinde kız çocuğu çocuk işgücünde istihdam edilmiyor ya da istihdam ediliyor varsayımını kapsayan toplam rakamlara göre 7.905 hanehalkı reisi bulunmaktadır. Hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olmadığı durumda % 72.01'lik bir oranla 5.692 hanehalkı reisi bulunmaktadır. Hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olduğu durumda ise % 27.99'luk bir oranla 2.213 hanehalkı reisi bulunmaktadır.

Kız çocuğu çocuk işgücünde istihdam edilmiyor koşulunda hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olmadığı durumda % 71.53'lük bir oranla 5.523 hanehalkı reisi bulunmaktadır. Hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerin 3'den büyük olduğu durumda ise % 28.47'lik bir oran ile 2.198 hanehalkı reisi bulunmaktadır.

Kız çocuğu çocuk işgücünde istihdam ediliyor koşulunda hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olmadığı durumda % 91.85'lik bir oranla 169 hanehalkı reisi bulunmaktadır. Hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olduğu durumda ise % 8.15'lik bir oran ile 15 hanehalkı reisi bulunmaktadır.

Tablo 3. 21 Kentte, kız çocuğu işgücünde bulunan hanehalkı reisinin eğitim düzeyi

Kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda mı? (6-17)	Hanehalkı reisi eğitilmiş mi? Eğitim düzeyi >3; Lise, Meslek Lisesi, Yüksek Öğretim		
	Hayır	Evet	Toplam
Hayır			
Sayı	5523	2198	7721.00
Satır(%)	71.53	28.47	100.00
Sütun(%)	97.03	99.32	97.67
Evet			
Sayı	169	15	184.00
Satır(%)	91.85	8.15	100.00
Sütun(%)	2.97	0.68	2.33
Toplam			
Sayı	5692.00	2213.00	7905.00
Satır(%)	72.01	27.99	100.00
Sütun(%)	100.00	100.00	100.00

1.Okuma yazma bilip, bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8yıl), Ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan, 4.Lise mezunu, 5.Mesleki liseyi tamamlayan, 6.Yüksek öğrenimi tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.22'de kır bölgesinde erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdam edilmiyor ya da istihdam ediliyor varsayımını kapsayan toplam rakamlara göre 8.374 hanehalkı reisi bulunmaktadır. Hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olmadığı durumda % 88.75'lik bir oranla 7.432 hanehalkı reisi bulunmaktadır.

Hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olduğu durumda ise % 11.25'lik bir oranla 942 hanehalkı reisi bulunmaktadır.

Erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdam edilmiyor koşulunda hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olmadığı durumda % 88.23'lük bir oranla 6.814 hanehalkı reisi bulunmaktadır. Hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olduğu durumda ise % 11.77'lik bir oran ile 909 hanehalkı reisi bulunmaktadır.

Erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdam ediliyor koşulunda hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olmadığı durumda % 94.93'lük bir oranla 618 hanehalkı reisi bulunmaktadır. Hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olduğu durumda ise % 5.07'lik bir oran ile 33 hanehalkı reisi bulunmaktadır.

Tablo 3. 22 Kırd, erkek veya kız çocuğu işgücünde bulunan hanehalkı reisinin eğitim düzeyi

Erkek veya kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda mı? (6-17)	Hanehalkı reisi eğitilmiş mi? Eğitim düzeyi >3; Lise, Meslek Lisesi, Yüksek Öğrenim		
	Hayır	Evet	Toplam
Hayır			
Sayı	6814	909	7723.00
Satır(%)	88.23	11.77	100.00
Sütun(%)	91.68	96.50	92.23
Evet			
Sayı	618	33	651.00
Satır(%)	94.93	5.07	100.00
Sütun(%)	8.32	3.50	7.77
Toplam			
Sayı	7432.00	942.00	8374.00
Satır(%)	88.75	11.25	100.00
Sütun(%)	100.00	100.00	100.00

1.Okuma yazma bilip, bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8yıl), Ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan, 4.Lise mezunu, 5.Mesleki liseyi tamamlayan, 6.Yüksek öğrenimi tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.23’de kıy bölgesinde erkek çocuğu çocuk işğücünde istihdam edilmiyor ya da istihdam ediliyor varsayımını kapsayan toplam rakamlara göre 4.103 hanehalkı reisi bulunmaktadır. Hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olmadığı durumda % 88.50’lik bir oranla 3.631 hanehalkı reisi bulunmaktadır. Hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olduğu durumda ise % 11.50’luk bir oranla 472 hanehalkı reisi bulunmaktadır.

Erkek çocuğu çocuk işğücünde istihdam edilmiyor koşulunda hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olmadığı durumda % 88.08’lik bir oranla 3.280 hanehalkı reisi bulunmaktadır. Hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olduğu durumda ise % 11.92’lik bir oran ile 444 hanehalkı reisi bulunmaktadır.

Erkek çocuğu çocuk işğücünde istihdam ediliyor koşulunda hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olmadığı durumda % 92.61’lik bir oranla 351 hanehalkı reisi bulunmaktadır. Hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olduğu durumda ise % 7.39’luk bir oran ile 28 hanehalkı reisi bulunmaktadır.

Tablo 3. 23 Kırd, erkek çocuğu işgücünde bulunan hanehalkı reisinin eğitim düzeyi

Erkek çocuğu çocuk işgücünde istihdamda mı? (6-17)	Hanehalkı reisi eğitimli mi? Eğitim düzeyi >3; Lise, Meslek Lisesi, Yüksek Öğrenim		
	Hayır	Evet	Toplam
Hayır			
Sayı	3280	444	3724.00
Satır(%)	88.08	11.92	100.00
Sütun(%)	90.33	94.07	90.76
Evet			
Sayı	351	28	379.00
Satır(%)	92.61	7.39	100.00
Sütun(%)	9.67	5.93	9.24
Toplam			
Sayı	3631.00	472.00	4103.00
Satır(%)	88.50	11.50	100.00
Sütun(%)	100.00	100.00	100.00

1.Okuma yazma bilip, bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8yıl), Ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan, 4.Lise mezunu, 5.Mesleki liseyi tamamlayan, 6.Yüksek öğrenimi tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.24’de kır bölgesinde kız çocuğu çocuk işgücünde istihdam edilmiyor ya da istihdam ediliyor varsayımını kapsayan toplam rakamlara göre 4.271 hanehalkı reisi bulunmaktadır. Hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olmadığı durumda % 89’luk bir oranla 3.801 hanehalkı reisi bulunmaktadır. Hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olduğu durumda ise % 11’lik bir oranla 470 hanehalkı reisi bulunmaktadır.

Kız çocuğu çocuk işgücünde istihdam edilmiyor koşulunda hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3’den büyük olmadığı durumda % 88.37’lik bir oranla 3.534 hanehalkı reisi bulunmaktadır. Hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerin 3’den büyük olduğu durumda ise % 11.63’lük bir oran ile 465 hanehalkı reisi bulunmaktadır.

Kız çocuğu çocuk işgücünde istihdam ediliyor koşulunda hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olmadığı durumda % 98.16'lık bir oranla 267 hanehalkı reisi bulunmaktadır. Hanehalkı reislerinin eğitim düzeylerinin 3'den büyük olduğu durumda ise % 1.84'lük bir oran ile 5 hanehalkı reisi bulunmaktadır.

Tablo 3. 24 Kırdaki kız çocuğu işgücünde bulunan hanehalkı reisinin eğitim düzeyi

Kız çocuğu çocuk işgücünde istihdamda mı? (6-17)	Hanehalkı reisi eğitilmiş mi? Eğitim düzeyi >3; Lise, Meslek Lisesi, Yüksek Öğrenim		
	Hayır	Evet	Toplam
Hayır			
Sayı	3534	465	3999.00
Satır(%)	88.37	11.63	100.00
Sütun(%)	92.98	98.94	93.63
Evet			
Sayı	267	5	272.00
Satır(%)	98.16	1.84	100.00
Sütun(%)	7.02	1.06	6.37
Toplam			
Sayı	3801.00	470.00	4271.00
Satır(%)	89.00	11.00	100.00
Sütun(%)	100.00	100.00	100.00

1.Okuma yazma bilip, bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8yıl), Ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan, 4.Lise mezunu, 5.Mesleki liseyi tamamlayan, 6.Yüksek öğrenimi tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Türkiye’de kent ve kırsal bölgesinde çocuk işgücüne katılım ve okula devam kriterlerine göre seçilen çocukların cinsiyet ayrımı da göz önünde bulundurularak anne ve babalarının eğitim durumları Tablo-3.25, Tablo-3.26, Tablo-3.27, Tablo-3.28, Tablo-3.29 ve Tablo-3.30’da gösterilmektedir.

Tablo-3.25, kent bölgesinde çocuk işgücüne katılım ya da 6-17 yaşları arasında istihdam ediliyor olmak ve okula devam kriterlerine göre seçilen çocukların anne ve babalarının eğitim durumlarını düşük eğitim seviyesinden yüksek eğitim seviyesine doğru artışı simgeleyen 0’dan 6’ya verilen rakamlarla belirtilmektedir. Teorik modele bağlı

olarak seçilen istihdam edilme ve okula devam kriterlerinden çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen çocukların anne ve babalarının eğitim durumları göz önüne alındığında; okuma yazma bilip bir okulu bitirmeyen 41 anne ve 52 baba, ilkokulu (5yıl) tamamlayan 232 anne ve 331 baba, ilköğretimi (8 yıl), ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan 10 anne ve 37 baba, lise mezunu 6 anne ve 16 baba, mesleki liseyi tamamlayan 5 anne ve 6 baba ve yüksek öğrenimi tamamlayan 7 baba olduğu görülmektedir. Çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden çocukların anne ve babalarının eğitim durumları göz önüne alındığında; okuma yazma bilip bir okulu bitirmeyen 15 anne ve 16 baba, ilkokulu (5yıl) tamamlayan 138 anne ve 144 baba, ilköğretimi (8 yıl), ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan 17 anne ve 29 baba, lise mezunu 6 anne ve 12 baba, mesleki liseyi tamamlayan 6 anne ve 15 baba ve yüksek öğrenimi tamamlayan 1 anne ve 4 baba olduğu görülmektedir. Çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden çocukların anne ve babalarının eğitim durumları göz önüne alındığında; okuma yazma bilip bir okulu bitirmeyen 849 anne ve 537 baba, ilkokulu (5yıl) tamamlayan 7.787 anne ve 6.989 baba, ilköğretimi (8 yıl), ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan 932 anne ve 1890 baba, lise mezunu 917 anne ve 1552 baba, mesleki liseyi tamamlayan 687 anne ve 1338 baba ve yüksek öğrenimi tamamlayan 634 anne ve 1536 baba olduğu görülmektedir.

Tablo 3. 25 Kentte, çocuk işgücüne katılım ve okula devam kriterlerine göre seçilen çocukların anne babalarının eğitim durumları

Kent	Anne ve babanın eğitim durumları															
Kız, Erkek	Anne								Baba							
6-17 istihdam	0	1	2	3	4	5	6	Toplam	0	1	2	3	4	5	6	Toplam
Çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen çocuklar	190	41	232	10	6	5	0	484	35	52	331	37	16	6	7	484
Çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden çocuklar	42	15	138	17	6	6	1	225	5	16	144	29	12	15	4	225
Çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden çocuklar	2334	849	7787	932	917	687	634	14140	368	537	6989	1890	1552	1338	1516	14190
Toplam Gözlem	2566	905	8157	959	929	698	635	14849	408	605	7464	1956	1580	1359	1527	14899

Not: 6-17 yaş arasında bulunduğu halde evli gözüken bireyler bu gruba dahil edilmemiştir.0.Belirtilenlerin dışında, 1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8yıl), Ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan, 4.Lise mezunu, 5.Mesleki liseyi tamamlayan, 6.Yüksek öğrenimi tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.26, kent bölgesinde çocuk işgücüne katılım ya da 6-17 yaşları arasında istihdam ediliyor olmak ve okula devam kriterlerine göre seçilen erkek çocukların anne ve babalarının eğitim durumlarını düşük eğitim seviyesinden yüksek eğitim seviyesine doğru artışı simgeleyen 0'dan 6'ya verilen rakamlarla belirtilmektedir. Teorik modele bağlı olarak seçilen istihdam edilme ve okula devam kriterlerinden çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen erkek çocukların anne ve babalarının eğitim durumları göz önüne alındığında; okuma yazma bilip bir okulu bitirmeyen 26 anne ve 31 baba, ilkokulu (5yıl) tamamlayan 160 anne ve 235 baba, ilköğretimi (8 yıl), ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan 8 anne ve 30 baba, lise mezunu 4 anne ve 12 baba, mesleki liseyi tamamlayan 2 anne ve 3 baba ve yüksek öğrenimi tamamlayan 5 baba olduğu görülmektedir.

Çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden erkek çocukların anne ve babalarının eğitim durumları göz önüne alındığında; okuma yazma bilip bir okulu bitirmeyen 13 anne ve 15 baba, ilkokulu (5yıl) tamamlayan 111 anne ve 112 baba, ilköğretimi (8 yıl), ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan 11 anne ve 26 baba, lise mezunu 4 anne ve 9 baba, mesleki liseyi tamamlayan 5 anne ve 12 baba ve yüksek öğrenimi tamamlayan 1 anne ve 4 baba olduğu görülmektedir.

Çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden erkek çocukların anne ve babalarının eğitim durumları göz önüne alındığında; okuma yazma bilip bir okulu bitirmeyen 440 anne ve 303 baba, ilkokulu (5yıl) tamamlayan 3.981 anne ve 3.604 baba, ilköğretimi (8 yıl), ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan 491 anne ve 977 baba, lise mezunu 466 anne ve 779 baba, mesleki liseyi tamamlayan 364 anne ve 732 baba ve yüksek öğrenimi tamamlayan 322 anne ve 772 baba olduğu görülmektedir.

Tablo 3. 26 Kentte, çocuk işgücüne katılım ve okula devam kriterlerine göre seçilen erkek çocukların anne babalarının eğitim durumları

Kent	Anne ve babanın eğitim durumları															
Erkek	Anne								Baba							
6-17 istihdam	0	1	2	3	4	5	6	Topla m	0	1	2	3	4	5	6	Topla m
Çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen erkek çocuklar	143	26	160	8	4	2	0	343	27	31	235	30	12	3	5	343
Çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden erkek çocuklar	37	13	111	11	4	5	1	182	4	15	112	26	9	12	4	182
Çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden erkek çocuklar	1317	440	3981	491	466	364	322	7381	209	303	3604	977	779	732	777	7381
Toplam Gözlem	1497	479	4252	510	474	371	323	7906	240	349	3951	1033	800	747	786	7906

Not: 6-17 yaş arasında bulunduğu halde evli gözüken bireyler bu gruba dahil edilmemiştir.0.Belirtilenlerin dışında, 1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8yıl), Ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan, 4.Lise mezunu, 5.Mesleki liseyi tamamlayan, 6.Yüksek öğrenimi tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.27, kent bölgesinde çocuk işgücüne katılım ya da 6-17 yaşları arasında istihdam ediliyor olmak ve okula devam kriterlerine göre seçilen kız çocukların anne ve babalarının eğitim durumlarını düşük eğitim seviyesinden yüksek eğitim seviyesine doğru artışı simgeleyen 0'dan 6'ya verilen rakamlarla belirtilmektedir. Teorik modele bağlı olarak seçilen istihdam edilme ve okula devam kriterlerinden çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen kız çocukların anne ve babalarının eğitim durumları göz önüne alındığında; okuma yazma bilip bir okulu bitirmeyen 15 anne ve 21 baba, ilkokulu (5yıl) tamamlayan 72 anne ve 96 baba, ilköğretimi (8 yıl), ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan 2 anne ve 7 baba, lise mezunu 2 anne ve 4 baba, mesleki liseyi tamamlayan 3 anne ve 3 baba ve yüksek öğrenimi tamamlayan 2 baba olduğu görülmektedir.

Çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden kız çocukların anne ve babalarının eğitim durumları göz önüne alındığında; okuma yazma bilip bir okulu bitirmeyen 2 anne ve 1 baba, ilkokulu (5yıl) tamamlayan 27 anne ve 32 baba, ilköğretimi (8 yıl), ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan 6 anne ve 3 baba, lise mezunu 2 anne ve 3 baba, mesleki liseyi tamamlayan 1 anne ve 3 baba ve yüksek öğrenimi tamamlayan anne ve baba bulunmadığı görülmektedir.

Çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden kız çocukların anne ve babalarının eğitim durumları göz önüne alındığında; okuma yazma bilip bir okulu bitirmeyen 409 anne ve 234 baba, ilkokulu (5yıl) tamamlayan 3.806 anne ve 3.385 baba, ilköğretimi (8 yıl), ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan 441 anne ve 913 baba, lise mezunu 451 anne ve 773 baba, mesleki liseyi tamamlayan 323 anne ve 606 baba ve yüksek öğrenimi tamamlayan 312 anne ve 739 baba olduğu görülmektedir.

Tablo 3. 27 Kentte, çocuk işgücüne katılım ve okula devam kriterlerine göre seçilen kız çocukların anne babalarının eğitim durumları

Kent	Anne ve babanın eğitim durumları															
Kız	Anne								Baba							
6-17 istihdam	0	1	2	3	4	5	6	Toplam	0	1	2	3	4	5	6	Toplam
Çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen kız çocuklar	47	15	72	2	2	3	0	141	8	21	96	7	4	3	2	141
Çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden kız çocuklar	5	2	27	6	2	1	0	43	1	1	32	3	3	3	0	43
Çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden kız çocuklar	1067	409	3806	441	451	323	312	6809	159	234	3385	913	773	606	739	6809
Toplam Gözlem	1119	426	3905	449	455	327	312	6993	168	256	3513	923	780	612	741	6993

Not: 6-17 yaş arasında bulunduğu halde evli gözüken bireyler bu gruba dahil edilmemiştir.0.Belirtilenlerin dışında, 1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8yıl), Ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan, 4.Lise mezunu, 5.Mesleki liseyi tamamlayan, 6.Yüksek öğrenimi tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.28, kırsal bölgesinde çocuk işgücüne katılım ya da 6-17 yaşları arasında istihdam ediliyor olmak ve okula devam kriterlerine göre seçilen çocukların anne ve babalarının eğitim durumlarını düşük eğitim seviyesinden yüksek eğitim seviyesine doğru artışı simgeleyen 0'dan 6'ya verilen rakamlarla belirtilmektedir. Teorik modele bağlı olarak seçilen istihdam edilme ve okula devam kriterlerinden çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen çocukların anne ve babalarının eğitim durumları göz önüne alındığında; okuma yazma bilip bir okulu bitirmeyen 39 anne ve 53 baba, ilkokulu (5yıl) tamamlayan 185 anne ve 300 baba, ilköğretimi (8 yıl), ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan 7 anne ve 30 baba, lise mezunu 1 anne ve 4 baba, mesleki liseyi tamamlayan 3 anne ve 3 baba ve yüksek öğrenimi tamamlayan 1 baba olduğu görülmektedir.

Çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden çocukların anne ve babalarının eğitim durumları göz önüne alındığında; okuma yazma bilip bir okulu bitirmeyen 11 anne ve 8 baba, ilkokulu (5yıl) tamamlayan 129 anne ve 148 baba, ilköğretimi (8 yıl), ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan 3 anne ve 15 baba, lise mezunu 2 anne ve 18 baba, mesleki liseyi tamamlayan 1 anne ve 8 baba ve yüksek öğrenimi tamamlayan 1 anne ve 2 baba olduğu görülmektedir.

Çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden çocukların anne ve babalarının eğitim durumları göz önüne alındığında; okuma yazma bilip bir okulu bitirmeyen 493 anne ve 361 baba, ilkokulu (5yıl) tamamlayan 3.503 anne ve 4.125 baba, ilköğretimi (8 yıl), ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan 231 anne ve 731 baba, lise mezunu 118 anne ve 385 baba, mesleki liseyi tamamlayan 88 anne ve 307 baba ve yüksek öğrenimi tamamlayan 70 anne ve 214 baba olduğu görülmektedir.

Tablo 3. 28 Kırd, çocuk işgücüne katılım ve okula devam kriterlerine göre seçilen çocukların anne babalarının eğitim durumları

Kır	Anne ve babanın eğitim durumları															
Kız, Erkek	Anne								Baba							
6-17 istihdam	0	1	2	3	4	5	6	Toplam	0	1	2	3	4	5	6	Toplam
Çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen çocuklar	205	39	185	7	1	3	0	440	49	53	300	30	4	3	1	440
Çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden çocuklar	64	11	129	3	2	1	1	211	12	8	148	15	18	8	2	211
Çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden çocuklar	1964	493	3503	231	118	88	70	6467	344	361	4125	731	385	307	214	6467
Toplam Gözlem	2233	543	3817	241	121	92	71	7118	405	422	4573	776	407	318	217	7118

Not: 6-17 yaş arasında bulunduğu halde evli gözüken bireyler bu gruba dahil edilmemiştir.0.Belirtilenlerin dışında, 1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8yıl), Ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan, 4.Lise mezunu, 5.Mesleki liseyi tamamlayan, 6.Yüksek öğrenimi tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.29, kırsal bölgede çocuk işgücüne katılım ya da 6-17 yaşları arasında istihdam ediliyor olmak ve okula devam kriterlerine göre seçilen erkek çocukların anne ve babalarının eğitim durumlarını düşük eğitim seviyesinden yüksek eğitim seviyesine doğru artışı simgeleyen 0'dan 6'ya verilen rakamlarla belirtilmektedir. Teorik modele bağlı olarak seçilen istihdam edilme ve okula devam kriterlerinden çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen erkek çocukların anne ve babalarının eğitim durumları göz önüne alındığında; okuma yazma bilip bir okulu bitirmeyen 17 anne ve 28 baba, ilkokulu (5yıl) tamamlayan 103 anne ve 166 baba, ilköğretimi (8 yıl), ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan 7 anne ve 14 baba, lise mezunu 1 anne ve 3 baba, mesleki liseyi tamamlayan 2 anne ve 3 baba ve yüksek öğrenimi tamamlayan 1 baba olduğu görülmektedir.

Çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden erkek çocukların anne ve babalarının eğitim durumları göz önüne alındığında; okuma yazma bilip bir okulu bitirmeyen 6 anne ve 8 baba, ilkokulu (5yıl) tamamlayan 84 anne ve 88 baba, ilköğretimi (8 yıl), ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan 3 anne ve 11 baba, lise mezunu 2 anne ve 16 baba, mesleki liseyi tamamlayan 7 baba ve yüksek öğrenimi tamamlayan 1 baba olduğu görülmektedir.

Çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden erkek çocukların anne ve babalarının eğitim durumları göz önüne alındığında; okuma yazma bilip bir okulu bitirmeyen 254 anne ve 193 baba, ilkokulu (5yıl) tamamlayan 1.777 anne ve 2.172 baba, ilköğretimi (8 yıl), ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan 119 anne ve 357 baba, lise mezunu 56 anne ve 186 baba, mesleki liseyi tamamlayan 45 anne ve 152 baba ve yüksek öğrenimi tamamlayan 34 anne ve 115 baba olduğu görülmektedir.

Tablo 3. 29 Kırd, çocuk işgücüne katılım ve okula devam kriterlerine göre seçilen erkek çocukların anne babalarının eğitim durumları

Kır	Anne ve babanın eğitim durumları															
Erkek	Anne								Baba							
6-17 istihdam	0	1	2	3	4	5	6	Toplam	0	1	2	3	4	5	6	Toplam
Çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen erkek çocuklar	110	17	103	7	1	2	0	240	25	28	166	14	3	3	1	240
Çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden erkek çocuklar	44	6	84	3	2	0	0	139	8	8	88	11	16	7	1	139
Çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden erkek çocuklar	1088	254	1777	119	56	45	34	3373	198	193	2172	357	186	152	115	3373
Toplam Gözlem	1242	277	1964	129	59	47	34	3752	231	229	2426	382	205	162	117	3752

Not: 6-17 yaş arasında bulunduğu halde evli gözüken bireyler bu gruba dahil edilmemiştir.0.Belirtilenlerin dışında, 1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8yıl), Ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan, 4.Lise mezunu, 5.Mesleki liseyi tamamlayan, 6.Yüksek öğrenimi tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.30, kıy bölgesinde çocuk işgücüne katılım ya da 6-17 yaşları arasında istihdam ediliyor olmak ve okula devam kriterlerine göre seçilen kız çocukların anne ve babalarının eğitim durumlarını düşük eğitim seviyesinden yüksek eğitim seviyesine doğru artışı simgeleyen 0'dan 6'ya verilen rakamlarla belirtilmektedir. Teorik modele bağlı olarak seçilen istihdam edilme ve okula devam kriterlerinden çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen kız çocukların anne ve babalarının eğitim durumları göz önüne alındığında; okuma yazma bilip bir okulu bitirmeyen 22 anne ve 25 baba, ilkokulu (5yıl) tamamlayan 82 anne ve 134 baba, ilköğretimi (8 yıl), ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan 16 baba, lise mezunu 1 baba, mesleki liseyi tamamlayan 1 anne ve yüksek öğrenimi tamamlayan anne ve babanın bulunmadığı görülmektedir.

Çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden kız çocukların anne ve babalarının eğitim durumları göz önüne alındığında; okuma yazma bilip bir okulu bitirmeyen 5 anne, ilkokulu (5yıl) tamamlayan 45 anne ve 60 baba, ilköğretimi (8 yıl), ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan 4 baba, lise mezunu 2 baba, mesleki liseyi tamamlayan 1 anne ve 1 baba ve yüksek öğrenimi tamamlayan 1 anne ve 1 baba olduğu görülmektedir.

Çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden kız çocukların anne ve babalarının eğitim durumları göz önüne alındığında; okuma yazma bilip bir okulu bitirmeyen 239 anne ve 168 baba, ilkokulu (5yıl) tamamlayan 1.726 anne ve 1.953 baba, ilköğretimi (8 yıl), ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan 112 anne ve 374 baba, lise mezunu 62 anne ve 199 baba, mesleki liseyi tamamlayan 43 anne ve 155 baba ve yüksek öğrenimi tamamlayan 36 anne ve 99 baba olduğu görülmektedir.

Tablo 3. 30 Kırd, çocuk işgücüne katılım ve okula devam kriterlerine göre seçilen kız çocukların anne babalarının eğitim durumları

Kır	Anne ve babanın eğitim durumları															
Kız	Anne								Baba							
6-17 istihdam	0	1	2	3	4	5	6	Toplam	0	1	2	3	4	5	6	Toplam
Çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen kız çocuklar	95	22	82	0	0	1	0	200	24	25	134	16	1	0	0	200
Çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden kız çocuklar	20	5	45	0	0	1	1	72	4	0	60	4	2	1	1	72
Çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden kız çocuklar	876	239	1726	112	62	43	36	3094	146	168	1953	374	199	155	99	3094
Toplam Gözlem	991	266	1853	112	62	45	37	3366	174	193	2147	394	202	156	100	3366

Not: 6-17 yaş arasında bulunduğu halde evli gözüken bireyler bu gruba dahil edilmemiştir.0.Belirtilenlerin dışında, 1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8yıl), Ortaokul veya mesleki ortaokulu tamamlayan, 4.Lise mezunu, 5.Mesleki liseyi tamamlayan, 6.Yüksek öğrenimi tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Türkiye’de kent ve kırsal bölgelerinde yaşları 6-17 arasında olan çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayelerinin ölçümünde kullanılan nüfus ve gelir verileri Tablo-3.31, Tablo-3.32, Tablo-3.33, Tablo-3.34, Tablo-3.35 ve Tablo-3.36’da gösterilmektedir. Teorik çerçeve kapsamınca üç farklı durum göz önünde bulundurulmaktadır. Ölçümlerde kullanılmak üzere seçilen erkek ve kız çocuklar “çocuk işgücünde bulundukları halde okula devam etmemeleri”, “hem çocuk işgücünde bulunmaları hem de okula devam etmeleri” ve “çocuk işgücünde bulunmayıp okula devam etmeleri” kriterlerince sınıflandırılmaktadırlar.

Tablo-3.31; kent bölgesinde çocuk işgücünde bulundukları halde okula devam etmeyen erkek ve kız çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayelerinin ölçümünde kullanılan nüfus ve gelir verilerini göstermektedir. Eğitim düzeylerinin 1’den 6’ya seviyelerle tanımlanan ve rakamların yükseldikçe seviyenin de yükseldiği bir sınıflandırmayı temsil etmektedir.

Tablo 3. 31 Kentte, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen erkek veya kız çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayelerinin ölçümünde kullanılan nüfus ve gelir verileri

Kent	Çocuk İşgücü	0	1	2	3	4	5	6	
Yas									Toplam
18-19	nüfus	0	0	0	0	0	0	0	0
	gelir	0	0	0	0	0	0	0	0
20-24	nüfus	0	0	0	0	0	0	0	0
	gelir	0	0	0	0	0	0	0	0
25-29	nüfus	0	0	3	1	0	0	0	4
	gelir	0	0	1700	700	0	0	0	2400
30-34	nüfus	1	2	14	0	0	0	0	17
	gelir	0	1000	4885	0	0	0	0	5885
35-39	nüfus	9	5	56	6	2	1	0	79
	gelir	1550	1620	28595	3310	1300	0	0	36375
40-44	nüfus	5	11	131	18	9	3	4	181
	gelir	1000	4430	63298	9795	9030	1250	2250	91053
45-49	nüfus	5	14	63	8	4	2	2	98
	gelir	1350	2390	23914	6270	4240	2800	1980	42944
50-54	nüfus	3	7	42	1	0	0	0	53
	gelir	320	1750	11130	450	0	0	0	13650
55-59	nüfus	4	5	16	1	1	0	0	27
	gelir	1916	300	2000	850	0	0	0	5066
60-64	nüfus	10	3	2	1	0	0	1	17
	gelir	600	0	750	3000	0	0	1000	5350
65+	nüfus	1	4	3	0	0	0	0	8
	gelir	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam Nüfus		38	51	330	36	16	6	7	484

0.Belirtilenlerin dışında, 1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8 yıl), Ortaokul veya Mesleki ortaokulu tamamlayan, 4. Lise mezunu, 5. Mesleki Ortaokulu tamamlayan, 6. Yüksek öğrenimini tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.32; kıy bölgesinde çocuk işgücünde bulundukları halde okula devam etmeyen erkek ve kız çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayelerinin ölçümünde kullanılan nüfus ve gelir verilerini göstermektedir. Eğitim düzeylerinin 1'den 6'ya seviyelerle tanımlanan ve rakamların yükseldikçe seviyenin de yükseldiği bir sınıflandırmayı temsil etmektedir.

Tablo 3. 32 Kırdı, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen erkek veya kız çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayelerinin ölçümünde kullanılan nüfus ve gelir verileri

Kent	Çocuk İşgücü	0	1	2	3	4	5	6	
Yas									Toplam
18-19	nüfus	0	0	0	0	0	0	0	0
	gelir	0	0	0	0	0	0	0	0
20-24	nüfus	0	0	0	0	0	0	0	0
	gelir	0	0	0	0	0	0	0	0
25-29	nüfus	0	0	0	0	0	0	0	0
	gelir	0	0	0	0	0	0	0	0
30-34	nüfus	0	0	10	0	0	0	0	10
	gelir	0	0	3866	0	0	0	0	3866
35-39	nüfus	5	9	37	4	0	0	0	55
	gelir	2216	4955	20441	1600	600	0	0	29812
40-44	nüfus	9	10	110	16	2	1	1	149
	gelir	3541	2370	36899	7682	1550	1200	1750	54992
45-49	nüfus	7	9	58	4	1	2	0	81
	gelir	1800	3800	37566	1800	1100	1232	0	47298
50-54	nüfus	7	10	49	2	1	0	0	69
	gelir	1638	2569	17597	616	0	0	0	22420
55-59	nüfus	9	6	15	0	0	0	0	30
	gelir	1995	2400	4183	0	0	0	0	8578
60-64	nüfus	8	4	9	0	0	0	0	21
	gelir	1421	950	7957	0	0	0	0	10328
65+	nüfus	9	12	4	0	0	0	0	25
	gelir	0	533	1000	0	0	0	0	1533
Toplam Nüfus		54	60	292	26	4	3	1	440

0.Belirtilenlerin dışında, 1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8 yıl), Ortaokul veya Mesleki ortaokulu tamamlayan, 4. Lise mezunu, 5. Mesleki Ortaokulu tamamlayan, 6. Yüksek öğrenimini tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.33; kent bölgesinde çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden erkek ve kız çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayelerinin ölçümünde kullanılan nüfus ve gelir verilerini göstermektedir. Eğitim düzeylerinin 1'den 6'ya seviyelerle tanımlanan ve rakamların yükseldikçe seviyenin de yükseldiği bir sınıflandırmayı temsil etmektedir.

Tablo 3. 33 Kentte, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden erkek veya kız çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayelerinin ölçümünde kullanılan nüfus ve gelir verileri

Kent	Çocuk İşgücü	0	1	2	3	4	5	6	
Yas									Toplam
18-19	nüfus	0	0	0	0	0	0	0	0
	gelir	0	0	0	0	0	0	0	0
20-24	nüfus	0	0	0	0	0	0	0	0
	gelir	0	0	0	0	0	0	0	0
25-29	nüfus	0	0	0	1	0	0	0	1
	gelir	0	0	0	500	0	0	0	500
30-34	nüfus	0	0	12	4	0	1	0	17
	gelir	0	0	5180	3050	0	500	0	8730
35-39	nüfus	1	1	29	9	2	3	0	45
	gelir	0	450	15758	6450	2500	3100	0	28258
40-44	nüfus	1	6	55	11	7	6	1	87
	gelir	0	1600	29431	5530	6250	4610	600	48021
45-49	nüfus	1	4	25	3	3	5	2	43
	gelir	0	1500	14016	2400	2400	4250	4800	29366
50-54	nüfus	1	2	9	1	1	0	0	14
	gelir	0	0	3700	6000	0	0	0	9700
55-59	nüfus	0	2	3	0	0	0	0	5
	gelir	0	1150	1415	0	0	0	0	2565
60-64	nüfus	3	0	6	0	0	0	0	9
	gelir	0	0	1370	0	0	0	0	1370
65+	nüfus	0	4	1	0	0	0	0	5
	gelir	0	600	750	0	0	0	0	1350
Toplam Nüfus		7	19	140	29	13	15	3	226

0.Belirtilenlerin dışında, 1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8 yıl), Ortaokul veya Mesleki ortaokulu tamamlayan, 4. Lise mezunu, 5. Mesleki Ortaokulu tamamlayan, 6. Yüksek öğrenimini tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.34; kır bölgesinde çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden erkek ve kız çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayelerinin ölçümlerinde kullanılan nüfus ve gelir verilerini göstermektedir. Eğitim düzeylerinin 1'den 6'ya seviyelerle tanımlanan ve rakamların yükseldikçe seviyenin de yükseldiği bir sınıflandırmayı temsil etmektedir.

Tablo 3. 34 Kırdada, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden erkek veya kız çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayelerinin ölçümünde kullanılan nüfus ve gelir verileri

Kent	Çocuk İşgücü	0	1	2	3	4	5	6	
Yas									Toplam
18-19	nüfus	0	0	0	0	0	0	0	0
	gelir	0	0	0	0	0	0	0	0
20-24	nüfus	0	0	0	0	0	0	0	0
	gelir	0	0	0	0	0	0	0	0
25-29	nüfus	0	0	1	0	0	0	0	1
	gelir	0	0	700	0	0	0	0	700
30-34	nüfus	0	0	11	2	1	0	0	14
	gelir	0	0	4012	1100	0	0	0	5112
35-39	nüfus	1	1	33	3	2	2	0	42
	gelir	0	600	16730	900	2300	1700	0	22230
40-44	nüfus	0	3	37	4	4	2	0	50
	gelir	0	1880	16824	2680	1991	1400	0	24775
45-49	nüfus	2	3	29	2	10	1	1	48
	gelir	380	1030	7026	2300	6454	1250	900	19340
50-54	nüfus	5	4	14	2	1	0	1	27
	gelir	825	373	4624	333	500	0	1200	7855
55-59	nüfus	2	1	9	0	0	0	0	12
	gelir	750	166	2765	0	0	0	0	3681
60-64	nüfus	0	1	0	0	0	0	0	1
	gelir	0	1000	0	0	0	0	0	1000
65+	nüfus	9	2	5	0	0	0	0	16
	gelir	700	0	1482	0	0	0	0	2182
Toplam Nüfus		19	15	139	13	18	5	2	211

0.Belirtilenlerin dışında, 1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8 yıl), Ortaokul veya Mesleki ortaokulu tamamlayan, 4. Lise mezunu, 5. Mesleki Ortaokulu tamamlayan, 6. Yüksek öğrenimini tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.35; kent bölgesinde çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden erkek ve kız çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayelerinin ölçümlerinde kullanılan nüfus ve gelir verilerini göstermektedir. Eğitim düzeylerinin 1'den 6'ya seviyelerle tanımlanan ve rakamların yükseldikçe seviyenin de yükseldiği bir sınıflandırmayı temsil etmektedir.

Tablo 3. 35 Kentte, çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden erkek veya kız çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayelerinin ölçümünde kullanılan nüfus ve gelir verileri

Kent	Çocuk İşgücü	0	1	2	3	4	5	6	
Yas									Toplam
18-19	nüfus	0	0	0	0	0	0	0	0
	gelir	0	0	0	0	0	0	0	0
20-24	nüfus	0	0	4	5	0	0	0	9
	gelir	0	0	2360	2160	0	0	0	4520
25-29	nüfus	16	20	132	38	33	24	5	268
	gelir	6050	5500	55021	19125	20459	14670	3960	124785
30-34	nüfus	22	62	1077	261	194	186	105	1907
	gelir	4330	18330	549657	154624	177831	150945	128676	1184393
35-39	nüfus	45	97	1967	513	356	387	379	3744
	gelir	11550	29460	1058336	366509	314716	331280	467367	2579218
40-44	nüfus	84	118	1981	572	521	375	491	4142
	gelir	16440	39992	1138860	384702	531446	366892	630094	3108426
45-49	nüfus	54	84	957	230	289	215	315	2144
	gelir	10680	26998	450854	151217	236034	180863	381786	1438432
50-54	nüfus	65	63	461	139	107	62	163	1060
	gelir	14265	21200	240886	61347	59553	30745	289898	717894
55-59	nüfus	49	51	220	48	16	19	29	432
	gelir	9256	6470	76684	10936	1200	3722	21967	130235
60-64	nüfus	38	17	82	16	2	8	11	174
	gelir	2016	1800	7160	11000	160	300	10583	33019
65+	nüfus	108	71	112	9	1	5	4	310
	gelir	4066	1496	8500	600	0	0	0	14662
Toplam Nüfus		481	583	6993	1831	1519	1281	1502	14190

0.Belirtilenlerin dışında, 1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8 yıl), Ortaokul veya Mesleki ortaokulu tamamlayan, 4. Lise mezunu, 5. Mesleki Ortaokulu tamamlayan, 6. Yüksek öğrenimini tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo-3.36; kırsal bölgede çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden erkek ve kız çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayelerinin ölçümünde kullanılan nüfus ve gelir verilerini göstermektedir. Eğitim düzeylerinin 1'den 6'ya seviyelerle tanımlanan ve rakamların yükseldikçe seviyenin de yükseldiği bir sınıflandırmayı temsil etmektedir.

Tablo 3. 36 Kırdada, çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden erkek veya kız çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayelerinin ölçümünde kullanılan nüfus ve gelir verileri

Kent	Çocuk İşgücü	0	1	2	3	4	5	6	
Yas									Toplam
18-19	nüfus	0	0	0	0	0	0	0	0
	gelir	0	0	0	0	0	0	0	0
20-24	nüfus	0	0	4	0	0	0	0	4
	gelir	0	0	500	0	0	0	0	500
25-29	nüfus	2	0	75	28	11	9	1	126
	gelir	0	0	17426	11098	2550	4005	1250	36329
30-34	nüfus	16	21	503	106	52	39	25	762
	gelir	3150	2435	211040	54419	31367	30055	30326	362792
35-39	nüfus	34	42	981	137	103	88	61	1446
	gelir	11753	10960	403683	61715	71132	76366	72548	708157
40-44	nüfus	58	98	1146	265	91	95	59	1812
	gelir	18619	21950	474899	137223	73026	117877	65750	909344
45-49	nüfus	62	77	577	70	59	39	47	931
	gelir	14019	20015	236561	32067	54232	34306	56492	447692
50-54	nüfus	76	47	339	46	25	8	12	553
	gelir	12704	8553	159044	22658	15382	4750	9800	232891
55-59	nüfus	36	36	191	9	9	3	1	285
	gelir	6172	18684	75357	4150	3316	0	0	107679
60-64	nüfus	50	38	96	5	0	0	0	189
	gelir	13050	13370	29106	700	0	0	0	56226
65+	nüfus	133	99	127	0	0	0	0	359
	gelir	18117	10581	27470	0	0	0	0	56168
Toplam Nüfus		467	458	4039	666	350	281	206	6467

0.Belirtilenlerin dışında, 1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8 yıl), Ortaokul veya Mesleki ortaokulu tamamlayan, 4. Lise mezunu, 5. Mesleki Ortaokulu tamamlayan, 6. Yüksek öğrenimini tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Ek-2

İstenilen Varsayımlarca Elde Edilen Verilerin İnsan Sermayesi Hesaplamalarında Kullanılmaları

Türkiye’de kent ve kırsal bölgelerinde yaşları 6-17 arasında olan çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayelerinin ölçümünü basamak basamak gösteren ve Tablo-3.37 ile başlayıp, Tablo-3.54 ile son bulan 18 tablo aşağıda yer almaktadır. Bu 18 tablo teorik çerçevede öngörüldüğü üzere kendi aralarında üç temel gruba ayrılmaktadır. Bu üç temel grupta sırasıyla “çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen” çocukların hanehalkı reisleri, “çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden” çocukların hanehalkı reisleri ve “çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden” çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayeleri hesaplanmaktadır.

Birinci grupta yer alan ve Tablo-3.37 ile başlayıp Tablo-3.42 ile sona eren tablolarda kent ve kırsal bölgelerinde, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen çocukların hanehalkı reislerinin sırasıyla “ortalama gelirlerinin elde edilmesi”, “insan sermayesi katsayılarının elde edilmesi” ve “insan sermayelerinin ölçümü” hesaplanmaktadır.

Tablo 3. 37 Kentte, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen çocukların hanehalkı reislerinin ortalama gelirlerinin elde edilmesi

Kent	Çocuk İşgücü	1	2	3	4	5	6	
Yas								Toplam
18-19	nüfus	0	0	0	0	0	0	0
	ortalama gelir	0	0	0	0	0	0	
20-24	nüfus	0	0	0	0	0	0	0
	ortalama gelir	0	0	0	0	0	0	
25-29	nüfus	0	3	1	0	0	0	4
	ortalama gelir	0	566.6667	700	0	0	0	
30-34	nüfus	2	14	0	0	0	0	16
	ortalama gelir	500	348.9286	0	0	0	0	
35-39	nüfus	5	56	6	2	1	0	70
	ortalama gelir	324	510.625	551.6667	650	0	0	
40-44	nüfus	11	131	18	9	3	4	176
	ortalama gelir	402.7273	483.1908	544.1667	1003.333	416.6667	562.5	
45-49	nüfus	14	63	8	4	2	2	93
	ortalama gelir	170.7143	379.5873	783.75	1060	1400	990	
50-54	nüfus	7	42	1	0	0	0	50
	ortalama gelir	250	265	450	0	0	0	
55-59	nüfus	5	16	1	1	0	0	23
	ortalama gelir	60	125	850	0	0	0	
60-64	nüfus	3	2	1	0	0	1	7
	ortalama gelir	0	375	3000	0	0	1000	
65+	nüfus	4	3	0	0	0	0	7
	ortalama gelir	0	0	0	0	0	0	
Toplam Nüfus		51	330	36	16	6	7	446
Anket Toplam Nüfusu								446

Not: 10.000 de 1 den sonraki basamaklar dikkate alınmamıştır!

1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8 yıl), Ortaokul veya Mesleki ortaokulu tamamlayan, 4. Lise mezunu, 5. Mesleki Ortaokulu tamamlayan, 6. Yüksek öğrenimini tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo 3. 38 Kentte, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayesi katsayılarının elde edilmesi

Kent	Çocuk İşgücü	1	2	3	4	5	6	
Yas								Toplam
18-19	İnsan Sermayesi	0	0	0	0	0	0	0
	ortalama gelir	0	0	0	0	0	0	
20-24	İnsan Sermayesi	0	0	0	0	0	0	0
	ortalama gelir	0	0	0	0	0	0	
25-29	İnsan Sermayesi	0.0089	0.0089	0.0022	0	0	0	4
	ortalama gelir	0	566.6666	700	0	0	0	
30-34	İnsan Sermayesi	0.0358	0.0313	0	0	0	0	16
	ortalama gelir	500	348.9285	0	0	0	0	
35-39	İnsan Sermayesi	0.1569	0.1457	0.0201	0.0067	0.0022	0	70
	ortalama gelir	324	510.625	551.6666	650	0	0	
40-44	İnsan Sermayesi	0.3946	0.3699	0.0762	0.0358	0.0156	0.0089	176
	ortalama gelir	402.7272	483.1908	544.1666	1003.3333	416.6666	562.5	
45-49	İnsan Sermayesi	0.2085	0.1771	0.0358	0.0179	0.0089	0.0044	93
	ortalama gelir	170.7142	379.5873	783.75	1060	1400	990	
50-54	İnsan Sermayesi	0.1121	0.0964	0.0022	0	0	0	50
	ortalama gelir	250	265	450	0	0	0	
55-59	İnsan Sermayesi	0.0515	0.0403	0.0044	0.0022	0	0	23
	ortalama gelir	60	125	850	0	0	0	
60-64	İnsan Sermayesi	0.0156	0.0089	0.0044	0.0022	0.0022	0.0022	7
	ortalama gelir	0	375	3000	0	0	1000	
65+	İnsan Sermayesi	0.0156	0.0067	0	0	0	0	7
	ortalama gelir	0	0	0	0	0	0	
Toplam Nüfus		51	330	36	16	6	7	446
Anket Toplam Nüfusu								446

Not: 10.000 de 1 den sonraki basamaklar dikkate alınmamıştır!

1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8 yıl), Ortaokul veya Mesleki ortaokulu tamamlayan, 4. Lise mezunu, 5. Mesleki Ortaokulu tamamlayan, 6. Yüksek öğrenimini tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo 3. 39 Kentte, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayeleri

Kent	Çocuk İşgücü	1	2	3	4	5	6	
Yas								Toplam
18-19	Toplam İnsan Sermayesi	0	0	0	0	0	0	0
20-24	Toplam İnsan Sermayesi	0	0	0	0	0	0	0
25-29	Toplam İnsan Sermayesi	0	5.0822	1.5695	0	0	0	6.6517
30-34	Toplam İnsan Sermayesi	17.9372	10.9529	0	0	0	0	28.8901
35-39	Toplam İnsan Sermayesi	50.8520	74.4184	11.1322	4.3721	0	0	140.7749
40-44	Toplam İnsan Sermayesi	158.9238	178.7589	41.4835	35.9940	6.5396	5.0448	426.7447
45-49	Toplam İnsan Sermayesi	35.5973	67.2363	28.1165	19.0134	12.5560	4.4394	166.9592
50-54	Toplam İnsan Sermayesi	28.0269	25.5493	1.0089	0	0	0	54.5852
55-59	Toplam İnsan Sermayesi	3.0941	5.0448	3.8116	0	0	0	11.9506
60-64	Toplam İnsan Sermayesi	0	3.3632	13.4529	0	0	2.2421	19.0583
65+	Toplam İnsan Sermayesi	0	0	0	0	0	0	0
Toplam İnsan Sermayesi		294.4315	370.4062	100.5755	59.3796	19.0956	11.7264	855.615
Toplam Nüfus								446
Anket Toplam Nüfusu								446

Not: 10.000 de 1 den sonraki basamaklar dikkate alınmamıştır!

1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8 yıl), Ortaokul veya Mesleki ortaokulu tamamlayan, 4. Lise mezunu, 5. Mesleki Ortaokulu tamamlayan, 6. Yüksek öğrenimini tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo 3. 40 Kırdada, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen çocukların hanehalkı reislerinin ortalama gelirlerinin elde edilmesi

Kır	Çocuk İşgücü	1	2	3	4	5	6	
Yas								Toplam
18-19	nüfus	0	0	0	0	0	0	0
	ortalama gelir	0	0	0	0	0	0	
20-24	nüfus	0	0	0	0	0	0	0
	ortalama gelir	0	0	0	0	0	0	
25-29	nüfus	0	0	0	0	0	0	0
	ortalama gelir	0	0	0	0	0	0	
30-34	nüfus	0	10	0	0	0	0	10
	ortalama gelir	0	386.6	0	0	0	0	
35-39	nüfus	9	37	4	0	0	0	50
	ortalama gelir	550.5556	552.4595	400	0	0	0	
40-44	nüfus	10	110	16	2	1	1	140
	ortalama gelir	237	335.4455	480.125	775	1200	1750	
45-49	nüfus	9	58	4	1	2	0	74
	ortalama gelir	422.2222	647.6897	450	1100	616	0	
50-54	nüfus	10	49	2	1	0	0	62
	ortalama gelir	256.9	359.1224	308	0	0	0	
55-59	nüfus	6	15	0	0	0	0	21
	ortalama gelir	400	278.8667	0	0	0	0	
60-64	nüfus	4	9	0	0	0	0	13
	ortalama gelir	237.5	884.1111	0	0	0	0	
65+	nüfus	12	4	0	0	0	0	16
	ortalama gelir	44.4166	250	0	0	0	0	
Toplam Nüfus		60	292	26	4	3	1	386
Anket Toplam Nüfusu								386

Not: 10.000 de 1 den sonraki basamaklar dikkate alınmamıştır!

1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8 yıl), Ortaokul veya Mesleki ortaokulu tamamlayan, 4. Lise mezunu, 5. Mesleki Ortaokulu tamamlayan, 6. Yüksek öğrenimini tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo 3. 41 Kırdada, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayesi katsayılarının elde edilmesi

Kent	Çocuk İşgücü	1	2	3	4	5	6	
Yas								Toplam
18-19	İnsan Sermayesi	0	0	0	0	0	0	0
	ortalama gelir	0	0	0	0	0	0	
20-24	İnsan Sermayesi	0	0	0	0	0	0	0
	ortalama gelir	0	0	0	0	0	0	
25-29	İnsan Sermayesi	0	0	0	0	0	0	0
	ortalama gelir	0	0	0	0	0	0	
30-34	İnsan Sermayesi	0.0259	0.0259	0	0	0	0	10
	ortalama gelir	0	386.6	0	0	0	0	
35-39	İnsan Sermayesi	0.1295	0.1062	0.0103	0	0	0	50
	ortalama gelir	550.5556	552.4595	400	0	0	0	
40-44	İnsan Sermayesi	0.3626	0.3367	0.0518	0.0103	0.0051	0.0025	140
	ortalama gelir	237	335.4455	480.125	775	1200	1750	
45-49	İnsan Sermayesi	0.1917	0.1683	0.0181	0.0077	0.0051	0	74
	ortalama gelir	422.2222	647.6897	450	1100	616	0	
50-54	İnsan Sermayesi	0.1606	0.1347	0.0077	0.0025	0	0	62
	ortalama gelir	256.9	359.1224	308	0	0	0	
55-59	İnsan Sermayesi	0.0544	0.0388	0	0	0	0	21
	ortalama gelir	400	278.8667	0	0	0	0	
60-64	İnsan Sermayesi	0.0336	0.0233	0	0	0	0	13
	ortalama gelir	237.5	884.1111	0	0	0	0	
65+	İnsan Sermayesi	0.0414	0.0103	0	0	0	0	16
	ortalama gelir	44.4166	250	0	0	0	0	
Toplam Nüfus		60	292	26	4	3	1	386
Anket Toplam Nüfusu								386

Not: 10.000 de 1 den sonraki basamaklar dikkate alınmamıştır!

1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8 yıl), Ortaokul veya Mesleki ortaokulu tamamlayan, 4. Lise mezunu, 5. Mesleki Ortaokulu tamamlayan, 6. Yüksek öğrenimini tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo 3. 42 Kırdada, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam etmeyen çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayeleri

Kır	Çocuk İşgücü	1	2	3	4	5	6	
Yas								Toplam
18-19	Toplam İnsan Sermayesi	0	0	0	0	0	0	0
20-24	Toplam İnsan Sermayesi	0	0	0	0	0	0	0
25-29	Toplam İnsan Sermayesi	0	0	0	0	0	0	0
30-34	Toplam İnsan Sermayesi	0	10.0155	0	0	0	0	10.0155
35-39	Toplam İnsan Sermayesi	71.3154	58.6809	4.1450	0	0	0	134.1415
40-44	Toplam İnsan Sermayesi	85.9585	112.9739	24.8769	8.0310	6.2176	4.5336	242.5917
45-49	Toplam İnsan Sermayesi	80.9441	109.0669	8.1606	8.5492	3.1917	0	209.9126
50-54	Toplam İnsan Sermayesi	41.2637	48.3791	2.3937	0	0	0	92.0367
55-59	Toplam İnsan Sermayesi	21.7616	10.8367	0	0	0	0	32.5984
60-64	Toplam İnsan Sermayesi	7.9987	20.6139	0	0	0	0	28.6126
65+	Toplam İnsan Sermayesi	1.8411	2.5906	0	0	0	0	4.4317
	Toplam İnsan Sermayesi	311.0834	373.1579	39.5764	16.5803	9.4093	4.5336	754.341
	Toplam Nüfus							386
	Anket Toplam Nüfusu							386

Not: 10.000 de 1 den sonraki basamaklar dikkate alınmamıştır!

1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8 yıl), Ortaokul veya Mesleki ortaokulu tamamlayan, 4. Lise mezunu, 5. Mesleki Ortaokulu tamamlayan, 6. Yüksek öğrenimini tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

İkinci grupta yer alan ve Tablo-3.43 ile başlayıp Tablo-3.48 ile sona eren tablolarda kent ve kırsal bölgelerinde, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden çocukların hanehalkı reislerinin sırasıyla “ortalama gelirlerinin elde edilmesi”, “insan sermayesi katsayılarının elde edilmesi” ve “insan sermayelerinin ölçümü” hesaplanmaktadır.

Tablo 3. 43 Kentte, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden çocukların hanehalkı reislerinin ortalama gelirlerinin elde edilmesi

Kent	Çocuk İşgücü	1	2	3	4	5	6	
Yas								Toplam
18-19	nüfus	0	0	0	0	0	0	0
	ortalama gelir	0	0	0	0	0	0	
20-24	nüfus	0	0	0	0	0	0	0
	ortalama gelir	0	0	0	0	0	0	
25-29	nüfus	0	0	1	0	0	0	1
	ortalama gelir	0	0	500	0	0	0	
30-34	nüfus	0	12	4	0	1	0	17
	ortalama gelir	0	431.6667	762.5	0	500	0	
35-39	nüfus	1	29	9	2	3	0	44
	ortalama gelir	450	543.3793	716.6667	1250	1033.333	0	
40-44	nüfus	6	55	11	7	6	1	86
	ortalama gelir	266.6667	535.1091	502.7273	892.8571	768.3333	600	
45-49	nüfus	4	25	3	3	5	2	42
	ortalama gelir	375	560.64	800	800	850	2400	
50-54	nüfus	2	9	1	1	0	0	13
	ortalama gelir	0	411.1111	6000	0	0	0	
55-59	nüfus	2	3	0	0	0	0	5
	ortalama gelir	575	471.6667	0	0	0	0	
60-64	nüfus	0	6	0	0	0	0	6
	ortalama gelir	0	228.3333	0	0	0	0	
65+	nüfus	4	1	0	0	0	0	5
	ortalama gelir	150	750	0	0	0	0	
Toplam Nüfus		19	140	29	13	15	3	219
Anket Toplam Nüfusu								219

Not: 10.000 de 1 den sonraki basamaklar dikkate alınmamıştır!

1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8 yıl), Ortaokul veya Mesleki ortaokulu tamamlayan, 4. Lise mezunu, 5. Mesleki Ortaokulu tamamlayan, 6. Yüksek öğrenimini tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo 3. 44 Kentte, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayesi katsayılarının elde edilmesi

Kent	Çocuk İşgücü	1	2	3	4	5	6	
Yas								Toplam
18-19	İnsan Sermayesi	0	0	0	0	0	0	0
	ortalama gelir	0	0	0	0	0	0	
20-24	İnsan Sermayesi	0	0	0	0	0	0	0
	ortalama gelir	0	0	0	0	0	0	
25-29	İnsan Sermayesi	0.0045	0.0045	0.0045	0	0	0	1
	ortalama gelir	0	0	500	0	0	0	
30-34	İnsan Sermayesi	0.0776	0.0776	0.0228	0.0045	0.0045	0	17
	ortalama gelir	0	431.6667	762.5	0	500	0	
35-39	İnsan Sermayesi	0.2009	0.1963	0.0639	0.0228	0.0136	0	44
	ortalama gelir	450	543.3793	716.6667	1250	1033.333	0	
40-44	İnsan Sermayesi	0.3926	0.3652	0.1141	0.0639	0.0319	0.0045	86
	ortalama gelir	266.6667	535.1091	502.7273	892.8571	768.3333	600	
45-49	İnsan Sermayesi	0.1917	0.1735	0.0593	0.0456	0.0319	0.0091	42
	ortalama gelir	375	560.64	800	800	850	2400	
50-54	İnsan Sermayesi	0.0593	0.0502	0.0091	0.0045	0	0	13
	ortalama gelir	0	411.1111	6000	0	0	0	
55-59	İnsan Sermayesi	0.0228	0.0136	0	0	0	0	5
	ortalama gelir	575	471.6667	0	0	0	0	
60-64	İnsan Sermayesi	0.0273	0.0273	0	0	0	0	6
	ortalama gelir	0	228.3333	0	0	0	0	
65+	İnsan Sermayesi	0.0228	0.0045	0	0	0	0	5
	ortalama gelir	150	750	0	0	0	0	
Toplam Nüfus								219
Anket Toplam Nüfusu								219

Not: 10.000 de 1 den sonraki basamaklar dikkate alınmamıştır!

1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8 yıl), Ortaokul veya Mesleki ortaokulu tamamlayan, 4. Lise mezunu, 5. Mesleki Ortaokulu tamamlayan, 6. Yüksek öğrenimini tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo 3. 45 Kentte, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayeleri

Kent	Çocuk İşgücü	1	2	3	4	5	6	
Yas								Toplam
18-19	Toplam İnsan Sermayesi	0	0	0	0	0	0	0
20-24	Toplam İnsan Sermayesi	0	0	0	0	0	0	0
25-29	Toplam İnsan Sermayesi	0	0	2.2831	0	0	0	2.2831
30-34	Toplam İnsan Sermayesi	0	33.5083	17.4086	0	2.2831	0	53.2001
35-39	Toplam İnsan Sermayesi	90.4109	106.6909	45.8143	28.5388	14.1552	0	285.6102
40-44	Toplam İnsan Sermayesi	104.7184	195.4736	57.3889	57.0776	24.5586	2.7397	441.957
45-49	Toplam İnsan Sermayesi	71.9178	97.28	47.4885	36.5296	27.1689	21.9178	302.3028
50-54	Toplam İnsan Sermayesi	0	20.6494	54.7945	0	0	0	75.4439
55-59	Toplam İnsan Sermayesi	13.1278	6.4611	0	0	0	0	19.5890
60-64	Toplam İnsan Sermayesi	0	6.2557	0	0	0	0	6.2557
65+	Toplam İnsan Sermayesi	3.4246	3.4246	0	0	0	0	6.8493
	Toplam İnsan Sermayesi	283.5997	469.7439	225.1782	122.1461	68.1659	24.6575	1193.491
	Toplam Nüfus							219
	Anket Toplam Nüfusu							219

Not: 10.000 de 1 den sonraki basamaklar dikkate alınmamıştır!

1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8 yıl), Ortaokul veya Mesleki ortaokulu tamamlayan, 4. Lise mezunu, 5. Mesleki Ortaokulu tamamlayan, 6. Yüksek öğrenimini tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo 3. 46 Kırdı, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden çocukların hanehalkı reislerinin ortalama gelirlerinin elde edilmesi

Kır	Çocuk İşgücü	1	2	3	4	5	6	
Yas								Toplam
18-19	nüfus	0	0	0	0	0	0	0
	ortalama gelir	0	0	0	0	0	0	
20-24	nüfus	0	0	0	0	0	0	0
	ortalama gelir	0	0	0	0	0	0	
25-29	nüfus	0	1	0	0	0	0	1
	ortalama gelir	0	700	0	0	0	0	
30-34	nüfus	0	11	2	1	0	0	14
	ortalama gelir	0	364.7273	550	0	0	0	
35-39	nüfus	1	33	3	2	2	0	41
	ortalama gelir	600	506.9697	300	1150	850	0	
40-44	nüfus	3	37	4	4	2	0	50
	ortalama gelir	626.6667	454.7027	670	497.75	700	0	
45-49	nüfus	3	29	2	10	1	1	46
	ortalama gelir	343.3333	242.2759	1150	645.4	1250	900	
50-54	nüfus	4	14	2	1	0	1	22
	ortalama gelir	93.25	330.2857	166.5	500	0	1200	
55-59	nüfus	1	9	0	0	0	0	10
	ortalama gelir	166	307.2222	0	0	0	0	
60-64	nüfus	1	0	0	0	0	0	1
	ortalama gelir	1000	0	0	0	0	0	
65+	nüfus	2	5	0	0	0	0	7
	ortalama gelir	0	296.4	0	0	0	0	
Toplam Nüfus		15	139	13	18	5	2	192
Anket Toplam Nüfusu								192

Not: 10.000 de 1 den sonraki basamaklar dikkate alınmamıştır!

1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8 yıl), Ortaokul veya Mesleki ortaokulu tamamlayan, 4. Lise mezunu, 5. Mesleki Ortaokulu tamamlayan, 6. Yüksek öğrenimini tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo 3. 47 Kırd, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayesi katsayılarının elde edilmesi

Kır	Çocuk İşgücü	1	2	3	4	5	6	
Yas								Toplam
18-19	İnsan Sermayesi	0	0	0	0	0	0	0
	ortalama gelir	0	0	0	0	0	0	
20-24	İnsan Sermayesi	0	0	0	0	0	0	0
	ortalama gelir	0	0	0	0	0	0	
25-29	İnsan Sermayesi	0.0052	0.0052	0	0	0	0	1
	ortalama gelir	0	700	0	0	0	0	
30-34	İnsan Sermayesi	0.0729	0.0729	0.0156	0.0052	0	0	14
	ortalama gelir	0	364.7273	550	0	0	0	
35-39	İnsan Sermayesi	0.2135	0.2083	0.0364	0.0208	0.0104	0	41
	ortalama gelir	600	506.9697	300	1150	850	0	
40-44	İnsan Sermayesi	0.2604	0.2447	0.0520	0.0312	0.0104	0	50
	ortalama gelir	626.6667	454.7027	670	497.75	700	0	
45-49	İnsan Sermayesi	0.2395	0.2239	0.0729	0.0625	0.0104	0.0052	46
	ortalama gelir	343.3333	242.2759	1150	645.4	1250	900	
50-54	İnsan Sermayesi	0.1145	0.0937	0.0208	0.0104	0.0052	0.0052	22
	ortalama gelir	93.25	330.2857	166.5	500	0	1200	
55-59	İnsan Sermayesi	0.0520	0.0468	0	0	0	0	10
	ortalama gelir	166	307.2222	0	0	0	0	
60-64	İnsan Sermayesi	0.0052	0	0	0	0	0	1
	ortalama gelir	1000	0	0	0	0	0	
65+	İnsan Sermayesi	0.0364	0.0260	0	0	0	0	7
	ortalama gelir	0	296.4	0	0	0	0	
Toplam Nüfus		9	141	14	19	5	2	192
Anket Toplam Nüfusu								192

Not: 10.000 de 1 den sonraki basamaklar dikkate alınmamıştır!

1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8 yıl), Ortaokul veya Mesleki ortaokulu tamamlayan, 4. Lise mezunu, 5. Mesleki Ortaokulu tamamlayan, 6. Yüksek öğrenimini tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo 3. 48 Kırd, çocuk işgücünde bulunan ve okula devam eden çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayeleri

Kır	Çocuk İşgücü	1	2	3	4	5	6	
Yas								Toplam
18-19	Toplam İnsan Sermayesi	0	0	0	0	0	0	0
20-24	Toplam İnsan Sermayesi	0	0	0	0	0	0	0
25-29	Toplam İnsan Sermayesi	0	3.6458	0	0	0	0	3.6458
30-34	Toplam İnsan Sermayesi	0	26.5947	8.5937	0	0	0	35.1884
35-39	Toplam İnsan Sermayesi	128.125	105.6187	10.9375	23.9583	8.8541	0	277.4937
40-44	Toplam İnsan Sermayesi	163.1944	111.3074	34.8958	15.5546	7.2916	0	332.2441
45-49	Toplam İnsan Sermayesi	82.2569	54.2597	83.8541	40.3375	13.0208	4.6875	278.4166
50-54	Toplam İnsan Sermayesi	10.6849	30.9642	3.4687	5.2083	0	6.25	56.5762
55-59	Toplam İnsan Sermayesi	8.6458	14.4010	0	0	0	0	23.0468
60-64	Toplam İnsan Sermayesi	5.2083	0	0	0	0	0	5.2083
65+	Toplam İnsan Sermayesi	0	7.7187	0	0	0	0	7.7187
	Toplam İnsan Sermayesi	398.1155	354.5104	141.75	85.0588	29.1666	10.9375	1019.539
	Toplam Nüfus							192
	Anket Toplam Nüfusu							192

Not: 10.000 de 1 den sonraki basamaklar dikkate alınmamıştır!

1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8 yıl), Ortaokul veya Mesleki ortaokulu tamamlayan, 4. Lise mezunu, 5. Mesleki Ortaokulu tamamlayan, 6. Yüksek öğrenimini tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Üçüncü grupta yer alan ve Tablo-3.49 ile başlayıp Tablo-3.54 ile sona eren tablolarda kent ve kırsal bölgelerinde, çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden çocukların hanehalkı reislerinin sırasıyla “ortalama gelirlerinin elde edilmesi”, “insan sermayesi katsayılarının elde edilmesi” ve “insan sermayelerinin ölçümü” hesaplanmaktadır.

Tablo 3. 49 Kentte, çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden çocukların hanehalkı reislerinin ortalama gelirlerinin elde edilmesi

Kent	Çocuk İşgücü	1	2	3	4	5	6	
Yas								Toplam
18-19	nüfus	0	0	0	0	0	0	0
	ortalama gelir	0	0	0	0	0	0	0
20-24	nüfus	0	4	5	0	0	0	9
	ortalama gelir	0	590	432	0	0	0	0
25-29	nüfus	20	132	38	33	24	5	252
	ortalama gelir	275	416.8258	503.2895	619.9697	611.25	792	3218.335
30-34	nüfus	62	1077	261	194	186	105	1885
	ortalama gelir	295.6452	510.3593	592.4291	916.6546	811.5323	1225.486	4352.106
35-39	nüfus	97	1967	513	356	387	379	3699
	ortalama gelir	303.7113	538.0458	714.4425	884.0337	856.0207	1233.158	4529.412
40-44	nüfus	118	1981	572	521	375	491	4058
	ortalama gelir	338.9153	574.8915	672.5559	1020.05	978.3787	1283.287	4868.078
45-49	nüfus	84	957	230	289	215	315	2090
	ortalama gelir	321.4048	471.1118	657.4652	816.7266	841.2233	1212.019	4319.951
50-54	nüfus	63	461	139	107	62	163	995
	ortalama gelir	336.5079	522.5293	441.3453	556.5701	495.8871	1778.515	4131.355
55-59	nüfus	51	220	48	16	19	29	383
	ortalama gelir	126.8627	348.5636	227.8333	75	195.8947	757.4828	1731.637
60-64	nüfus	17	82	16	2	8	11	136
	ortalama gelir	105.8824	87.3170	687.5	80	37.5	962.0909	1960.29
65+	nüfus	71	112	9	1	5	4	202
	ortalama gelir	21.0704	75.8928	66.6666	0	0	0	163.6299
Toplam Nüfus		583	6993	1831	1519	1281	1502	13709
Anket Toplam Nüfusu								13709

Not: 10.000 de 1 den sonraki basamaklar dikkate alınmamıştır!

1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8 yıl), Ortaokul veya Mesleki ortaokulu tamamlayan, 4. Lise mezunu, 5. Mesleki Ortaokulu tamamlayan, 6. Yüksek öğrenimini tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo 3. 50 Kentte, çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayesi katsayılarının elde edilmesi

Kent	Çocuk İşgücü	1	2	3	4	5	6	
Yas								Toplam
18-19	İnsan Sermayesi	0	0	0	0	0	0	0
	ortalama gelir	0	0	0	0	0	0	0
20-24	İnsan Sermayesi	0.0006	0.0006	0.0003	0	0	0	9
	ortalama gelir	0	590	432	0	0	0	0
25-29	İnsan Sermayesi	0.0183	0.0169	0.0072	0.0045	0.0021	0.0003	252
	ortalama gelir	275	416.8258	503.2895	619.9697	611.25	792	3218.335
30-34	İnsan Sermayesi	0.1375	0.1329	0.0544	0.0353	0.0212	0.0076	1885
	ortalama gelir	295.6452	510.3593	592.4291	916.6546	811.5323	1225.486	4352.106
35-39	İnsan Sermayesi	0.2698	0.2627	0.1192	0.0818	0.0558	0.0276	3699
	ortalama gelir	303.7113	538.0458	714.4425	884.0337	856.0207	1233.158	4529.412
40-44	İnsan Sermayesi	0.2960	0.2874	0.1428	0.1011	0.0631	0.0358	4058
	ortalama gelir	338.9153	574.8915	672.5559	1020.05	978.3787	1283.287	4868.078
45-49	İnsan Sermayesi	0.1524	0.1463	0.0765	0.0597	0.0386	0.0229	2090
	ortalama gelir	321.4048	471.1118	657.4652	816.7266	841.2233	1212.019	4319.951
50-54	İnsan Sermayesi	0.0725	0.0679	0.0343	0.0242	0.0164	0.0118	995
	ortalama gelir	336.5079	522.5293	441.3453	556.5701	495.8871	1778.515	4131.355
55-59	İnsan Sermayesi	0.0279	0.0242	0.0081	0.0046	0.0035	0.0021	383
	ortalama gelir	126.8627	348.5636	227.8333	75	195.8947	757.4828	1731.637
60-64	İnsan Sermayesi	0.0099	0.0086	0.0026	0.0015	0.0013	0.0008	136
	ortalama gelir	105.8824	87.3170	687.5	80	37.5	962.0909	1960.29
65+	İnsan Sermayesi	0.0147	0.0095	0.0013	0.0007	0.0006	0.0002	202
	ortalama gelir	21.07042	75.8928	66.6666	0	0	0	163.6299
Toplam Nüfus		629	7459	1894	1612	1337	1566	13709
Anket Toplam Nüfusu								13709

Not: 10.000 de 1 den sonraki basamaklar dikkate alınmamıştır!

1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8 yıl), Ortaokul veya Mesleki ortaokulu tamamlayan, 4. Lise mezunu, 5. Mesleki Ortaokulu tamamlayan, 6. Yüksek öğrenimini tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo 3. 51 Kentte, çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayeleri

Kent	Çocuk İşgücü	1	2	3	4	5	6	
Yas								Toplam
18-19	Toplam İnsan Sermayesi	0	0	0	0	0	0	0
20-24	Toplam İnsan Sermayesi	0	0.3873	0.1575	0	0	0	0.5448
25-29	Toplam İnsan Sermayesi	5.0550	7.0540	3.6712	2.8038	1.2930	0.2888	20.1660
30-34	Toplam İnsan Sermayesi	40.6514	67.8667	32.2381	32.4296	17.2263	9.3862	199.7985
35-39	Toplam İnsan Sermayesi	81.9482	141.37	85.2077	72.3528	47.8307	34.0919	462.8016
40-44	Toplam İnsan Sermayesi	100.3223	165.2252	96.1074	103.2029	61.8043	45.9620	572.6243
45-49	Toplam İnsan Sermayesi	48.9996	68.9364	50.3086	48.7927	32.5223	27.8493	277.4091
50-54	Toplam İnsan Sermayesi	24.4237	35.5239	15.1633	13.4788	8.1387	21.1465	117.8751
55-59	Toplam İnsan Sermayesi	3.5442	8.4413	1.8613	0.3501	0.6858	1.6023	16.4854
60-64	Toplam İnsan Sermayesi	1.0504	0.7579	1.8555	0.1225	0.0519	0.7719	4.6103
65+	Toplam İnsan Sermayesi	0.3104	0.7252	0.0923	0	0	0	1.1280
	Toplam İnsan Sermayesi	306.3056	496.2882	286.6633	273.5335	169.5535	141.0994	1673.443
	Toplam Nüfus							13709
	Anket Toplam Nüfusu							13709

Not: 10.000 de 1 den sonraki basamaklar dikkate alınmamıştır!

1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8 yıl), Ortaokul veya Mesleki ortaokulu tamamlayan, 4. Lise mezunu, 5. Mesleki Ortaokulu tamamlayan, 6. Yüksek öğrenimini tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo 3. 52 Kırdada, çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden çocukların hanehalkı reislerinin ortalama gelirlerinin elde edilmesi

Kır	Çocuk İşgücü	1	2	3	4	5	6	
Yas								Toplam
18-19	nüfus	0	0	0	0	0	0	0
	ortalama gelir	0	0	0	0	0	0	
20-24	nüfus	0	8	0	0	0	0	8
	ortalama gelir	0	125	0	0	0	0	
25-29	nüfus	7	111	30	11	9	1	169
	ortalama gelir	0	232.3467	396.3571	231.8182	445	1250	
30-34	nüfus	48	605	111	55	40	28	887
	ortalama gelir	115.9524	419.5626	513.3868	603.2115	770.641	1213.04	
35-39	nüfus	73	1069	144	106	90	61	1543
	ortalama gelir	260.9524	411.5015	450.4745	690.6019	867.7955	1189.311	
40-44	nüfus	119	1214	271	95	97	59	1855
	ortalama gelir	223.9796	414.397	517.8226	802.4835	1240.811	1114.407	
45-49	nüfus	84	618	74	59	40	48	923
	ortalama gelir	259.9351	409.9844	458.1	919.1864	879.641	1201.957	
50-54	nüfus	53	318	50	27	8	13	469
	ortalama gelir	181.9787	469.1563	492.5652	615.28	593.75	816.6667	
55-59	nüfus	36	133	7	9	3	1	189
	ortalama gelir	519	394.5393	461.1111	368.4444	0	0	
60-64	nüfus	21	35	0	0	0	0	56
	ortalama gelir	351.8421	303.1875	140	0	0	0	
65+	nüfus	24	25	0	0	0	0	49
	ortalama gelir	106.8788	216.2992	0	0	0	0	
Toplam Nüfus		465	4136	687	362	287	211	6148
Anket Toplam Nüfusu								6148

Not: 10.000 de 1 den sonraki basamaklar dikkate alınmamıştır!

1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8 yıl), Ortaokul veya Mesleki ortaokulu tamamlayan, 4. Lise mezunu, 5. Mesleki Ortaokulu tamamlayan, 6. Yüksek öğrenimini tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo 3. 53 Kırd, çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayesi katsayılarının elde edilmesi

Kır	Çocuk İşgücü	1	2	3	4	5	6	
Yas								Toplam
18-19	İnsan Sermayesi	0	0	0	0	0	0	0
	ortalama gelir	0	0	0	0	0	0	
20-24	İnsan Sermayesi	0.0013	0.0013	0	0	0	0	8
	ortalama gelir	0	125	0	0	0	0	
25-29	İnsan Sermayesi	0.0274	0.0263	0.0082	0.0034	0.0016	0.0001	169
	ortalama gelir	0	232.3467	396.3571	231.8182	445	1250	
30-34	İnsan Sermayesi	0.1442	0.1364	0.0380	0.0200	0.0110	0.0045	887
	ortalama gelir	115.9524	419.5626	513.3868	603.2115	770.641	1213.04	
35-39	İnsan Sermayesi	0.2509	0.2391	0.0652	0.0418	0.0245	0.0099	1543
	ortalama gelir	260.9524	411.5015	450.4745	690.6019	867.7955	1189.311	
40-44	İnsan Sermayesi	0.3017	0.2823	0.0849	0.0408	0.0253	0.0095	1855
	ortalama gelir	223.9796	414.397	517.8226	802.4835	1240.811	1114.407	
45-49	İnsan Sermayesi	0.1501	0.1364	0.0359	0.0239	0.0143	0.0078	923
	ortalama gelir	259.9351	409.9844	458.1	919.1864	879.641	1201.957	
50-54	İnsan Sermayesi	0.0762	0.0676	0.0159	0.0078	0.0034	0.0021	469
	ortalama gelir	181.9787	469.1563	492.5652	615.28	593.75	816.6667	
55-59	İnsan Sermayesi	0.0307	0.0248	0.0032	0.0021	0.0006	0.0001	189
	ortalama gelir	519	394.5393	461.1111	368.4444	0	0	
60-64	İnsan Sermayesi	0.0091	0.0056	0	0	0	0	56
	ortalama gelir	351.8421	303.1875	140	0	0	0	
65+	İnsan Sermayesi	0.0079	0.0040	0	0	0	0	49
	ortalama gelir	106.8788	216.2992	0	0	0	0	
Toplam Nüfus		465	4136	687	362	287	211	6148
Anket Toplam Nüfusu								6148

Not: 10.000 de 1 den sonraki basamaklar dikkate alınmamıştır!

1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8 yıl), Ortaokul veya Mesleki ortaokulu tamamlayan, 4. Lise mezunu, 5. Mesleki Ortaokulu tamamlayan, 6. Yüksek öğrenimini tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Tablo 3. 54 Kırd, çocuk işgücünde bulunmayan ve okula devam eden çocukların hanehalkı reislerinin insan sermayeleri

Kır	Çocuk İşgücü	1	2	3	4	5	6	
Yas								Toplam
18-19	Toplam İnsan Sermayesi	0	0	0	0	0	0	0
20-24	Toplam İnsan Sermayesi	0	0.1626	0	0	0	0	0.1626
25-29	Toplam İnsan Sermayesi	0	6.1223	3.28793	0.7918	0.7238	0.2033	11.1292
30-34	Toplam İnsan Sermayesi	16.7289	57.2565	19.5401	12.0681	8.5236	5.5245	119.642
35-39	Toplam İnsan Sermayesi	65.4927	98.3909	29.3819	28.8686	21.3137	11.8002	255.2483
40-44	Toplam İnsan Sermayesi	67.5800	117.0126	43.9660	32.7624	31.4844	10.6945	303.5001
45-49	Toplam İnsan Sermayesi	39.0240	55.9494	16.4671	21.9779	12.5908	9.3841	155.3936
50-54	Toplam İnsan Sermayesi	13.8822	31.7451	7.8515	4.8037	2.0280	1.7268	62.0376
55-59	Toplam İnsan Sermayesi	15.9549	9.8185	1.5000	0.7790	0	0	28.0526
60-64	Toplam İnsan Sermayesi	3.2048	1.7260	0	0	0	0	4.9308
65+	Toplam İnsan Sermayesi	0.8518	0.8795	0	0	0	0	1.7313
	Toplam İnsan Sermayesi	222.7197	379.0636	121.9948	102.0519	76.6646	39.33373	941.8284
	Toplam Nüfus							6148
	Anket Toplam Nüfusu							6148

Not: 10.000 de 1 den sonraki basamaklar dikkate alınmamıştır!

1.Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen, 2.İlkokulu tamamlayan (5yıl), 3.İlköğretim (8 yıl), Ortaokul veya Mesleki ortaokulu tamamlayan, 4. Lise mezunu, 5. Mesleki Ortaokulu tamamlayan, 6. Yüksek öğrenimini tamamlayan

Kaynak: TÜİK (2006) verilerine yapılan sorgulamalardan elde edilmiştir.

Kaynakça

Kitaplar

Assaad, R., Levison, D. ve Zibani, N. (2001). *The effect of child work on school enrolment in egypt*. Mimeo.

Becker, G. S. (1975). *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, 2nd Ed.*, Columbia University Press (for National Bureau of Economic Research), New York.

Bequele, A. ve Boyden, J. (1995). *Çocuk çalıştırılmasıyla mücadele*. (Çev: Ş. Tayşi). Ankara: ILO/IPEC kapsamında İş Müfettişlerini Eğitim Programı.

Bulut, I. (1997). *Sanayi bölgesinde çalışan çocukların sorunları*. Ankara: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK).

Bulutay, T. (1995). *Türkiye’de çalışan çocuklar*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Yayın No: 1840.

Chacholiades M. (1978). *International trade theory and policy*. New York: Mcgraw-Hill.

Çocuk İşçiliği Bilgilendirme Materyali (1.Ünite) (2001). *Çocuk işçiliği sorun*. (Çev: M. Çulhaoğlu). Ankara: Uluslararası Çalışma Örgütü Uluslararası Eğitim Merkezi.

Çocuk İşçiliği Bilgilendirme Materyali (2.Ünite) (2001). *Yanıt*. (Çev: M. Çulhaoğlu).

- Ankara: Uluslararası Çalışma Örgütü Uluslararası Eğitim Merkezi.
- Çolak, Ö. F. (1998). *Küreselleşme, beşeri sermaye ve çocuk işgücüsü*. Ankara: ILO ve Tisk Yayını.
- Çömlekçi, N. (1971). *Türkiye'nin iktisadi kalkınmasında eğitimin rolü*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- DİE (T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü) (1997). *Çocuk işgücüsü 1994*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. Yayın no: 1997.
- DİE (T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü) (2001). *Türkiye'de çalışan çocuklar 1999*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. Yayın no: 2461.
- Erbay, E. (2008). *Çocuk işçi olmak, çocuk işçiliğine retrospektif bir bakış*. Ankara.
- Ertürk, Y. (1994). *Patterns of child labour in rural Turkey*. Ankara: ILO. Turkish Development Foundation under the International Programme on Elimination of Child Labour (IPEC) of International Labour Organization (ILO).
- Eswaran, M. (1996). Fertility, literacy and the institution of child labor. Vancouver: University British Columbia, Department of Economics Manuscript.
- Fallon, P. ve Tzannatos, Z. (1998). *Child labor: Issues and directions for the World Bank*. Mimeo: World Bank.
- Forastieri, V. (1997). Children at work, health and safety risks. Geneva: International Labour Office.

Grootaert, C. (1998). *Child labor in Cote d'Ivoire: Incidence and determinants*. The

World Bank: The World Bank Social Development Department

Environmentally and Socially Sustainable Development Network.

Ulaşım Adresi: <http://cdi.mecon.gov.ar/biblio/docelec/bm/1905.pdf>

Grootaert, C. ve Patrinos, H. A. (1999). *The policy analysis of child labour:*

A comparative study. New York: St Martin's Press.

Haddad, L., Hoddinott, J. ve Alderman, H. (1997). *Intrahousehold resource allocation*

in developing countries: Models, methods and policy. Baltimore: Johns Hopkins.

Kendrick, J. W. (1976). *The formation and stocks of total capital*. New York: Columbia

University for NBER.

Malina, R. M. (1980). *Biosocial correlates of motor development during infancy and*

early childhood. In L. S. Greene ve F. E. Johnston (Eds.), *Social and Biological*

Predictors of Nutritional Status, Physical Growth and Neurological

Development. New York: Academic Press.

Rivera-Batiz, F. L. (1985). *Child labor patterns and legislation in relation to fertility*.

Mimeo. Bloomington: Department of Economics, Indiana University.

Samuelson, P. A. ve Nordhaus, W. D. (1992). *Economics*. 14th Edition, New York:

McGraw-Hill,

Serter, N. (1997). *Sosyo-ekonomik sorunlar, sanayi bölgesinde çalışan çocukların*

- sorunları*. Ankara: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (Tisk) Yayını.
- Strauss, J. ve Thomas D. (1995). *Human resources: Empirical modeling of household and family decisions*. J. Behrman ve T.N. Srinivasan tarafından edit edilmiştir. Amsterdam, North-Holland: Handbook of Development Economics, vol. 3A.
- T.C. Anayasası (1982). Kanun Numarası: 2709. Kabul Tarihi: 07/11/1982.
- TİSK, (Turkish Confederation of Employer Associations) (1997). *Child labour in Turkey*. Ankara: International Labour Office.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), (2007). *Çalışan çocuklar 2006*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası. Yayın no: 3091.
- TÜRK-İŞ, (2002). *Trade union action against child labour, The TÜRK-İŞ Model*. Ankara: TÜRK-İŞ Publication, No:225.
- Türkiye’de Çocuk İşçiliği Bilgilendirme Materyali (Kitap 1) (2005). Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışan Çocuklar Bölümü.
- Woodhall, M. (1994) *İnsan sermayesi kavramı. Eğitim Ekonomisi*. (Çev: Y. Kavak, B. Burgaz). Seçilmiş Yazılar, Ankara: Personel Geliştirme Merkezi Yayın No: 14.

Dergiler

- Admassie, A. (2003). Child labour and schooling in the context of a subsistence economy: Can they be compatible? *International Journal of Educational Development*, 23, 167–185.
- Ahluwalia, M. S.; Carter, G. N. ve Chenery, H. B. (1979). Growth and poverty in developing countries. *Journal of Development Economics*, 6: 299-341.
- Akabayashi, H. ve Psacharopoulos, G. 1999. The Trade-off between Child Labour and Human Capital Formation: A Tanzanian Case Study. *The Journal of Development Studies*, 35 (5).
- Alderman, H.; Behrman, J.; Lavy, V. ve Menon R. (2001). Child health and school enrollment: A longitudinal analysis. *Journal of Human Resources*, 26 (1), 185-205.
- Baland, J. M. ve Robinson, J. A. (2000). Is child labor inefficient? *The Journal of Political Economy*, The University of Chicago Press, 108 (4), 663-679.
- Basu, K. (1999). Child labor: Cause, consequence, and cure, with remarks on international labor standards. *Journal of Economic Literature*, 37 (3), 1083-1119.

- Basu, K. ve Tzannatos, Z. (2003). The global child labor problem: What do we know and what can we do? *The World Bank Economic Review*, 17 (2), 147-173.
- Basu, K. ve Van, P. H. (1998). The economics of child labor. *American Economic Review*, 88, 412-427.
- Becker, G. S. (1962). Investment in Human Capital: A Theoretical Analysis, *Journal of Political Economy*, 70, 9-49.
- _____ (1965). A theory of the allocation of time. *Economic Journal*, 75, 493-517.
- _____ (1993). Government, human capital and economic growth. *Industry of Free China*, 79, 47-56.
- _____ (1998). Human capital and poverty. *Religion & Liberty*, 8 (1), 5-7.
- Becker, G. S. ve Lewis, H. G. (1973). On the interaction between the quantity and quality of children. *The Journal of Political Economy*. 81 (2), Part 2: New Economic Approaches to Fertility: 279-288.
- Beegle, K.; Dehejia, R. H. ve Gatti, R. (2005). Why should we care about child labor? The education, labor market, and health consequences. *World Bank Policy Research*, Working Paper No. 3479, Washington, DC.
- _____ (2006). Child labor and agricultural shocks. *Journal of Development Economics*, 81, 80-96.

- Bellettini, G.; Ceroni, C. B. ve Ottaviano G. I. P. (2005). Child labour and resistance to change. *Economica*, 72 (287), 397-411.
- Bhatta, S. D. ve Lobo, J. (2000). Human capital and per capita product: A comparison of US states. *Regional Science*, 393-411.
- Bonnal, M. (2009). Child labor, openness, human capital and technology: A panel data approach, Working Paper.
- Ulaşım adresi: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1033120
- Braun, S. (2006). Core labour standards and fdi: Friends or foes? The case of child labour, *Review of World Economics*, 142 (4), 765-791.
- Cigno, A.; Rosati, C. F. ve Guarcello, L. (2002). Does globalisation increase child labour? *IZA, Discussion Paper*, No. 470.
- Chernichovsky, D. (1985). Socio-economic and demographic aspects of school enrolment and attendance in rural Botswana. *Economic Development and Cultural Change*, 33, 319–332.
- Dağdemir, Ö. (2002). Türkiye ekonomisinde yoksulluk sorunu ve yoksulluğun analizi: 1987 – 1994. Ankara: *Hak-İş Konfederasyonu Yayını*, Coşkun Can Aktan (Ed.), Yoksullukla mücadele stratejileri.
- Dayıoğlu, M. (2006). The impact of household income on child labour in urban Turkey. *Journal of Development Studies*, 42 (6), 939- 956.

Dayıoğlu, M. ve Assaad, R. (2003). The determinants of child labour in urban Turkey.

Economic Research Forum Working Paper, No. 0302.

Dehejia, R. H. ve Gatti, R. (2005). Child labor: the role of financial development and

income variability across countries. *Economic Development and Cultural*

Change, 53, 913-932.

Dorman, P. (2001). Child labour in the developed economies. Geneva: *ILO/IPEC*

Working Paper, International Labour Office International Programme on the

Elimination of Child Labour.

Drewnowski, J. (1977). Poverty: It's meaning and measurement. *Development and*

Change, 8 (2), 183-208.

Edmonds, V. E. (2002). Globalization and the economics of child labor. *Neue*

Zürcher Zeitung, February 23/24, 29.

_____ (2006). Child labor and schooling responses to anticipated income in

South Africa. *Journal of Development Economics*, 81, 386– 414.

Edmonds, V. E. ve Sharma, S. (2006). Institutional influences on human capital

accumulation: Micro evidence from children vulnerable to bondage. *Working*

papers from esocialsciences.com.

Ulaşım Adresi:

<http://www.eSocialSciences.com/data/articles/Document128200750.1098902.pdf>

Edmonds, V. E. ve Turk, C. (2004). Child labor in transition in Vietnam. *World*

Bank Policy Research Paper, #2774, Aralık, 2001. Başka basıldığı yer:

Economic Growth, Poverty, and Household Welfare in Vietnam. P., Glewwe;

N., Agrawal ve D., Dollar, tarafından edit edilmiştir. Washington DC: *The*

World Bank: 505-550.

Edmonds, V. E. ve Pavcnik, N. (2006). International trade and child labor: Cross-

country evidence. *Journal of International Economics*, 68: 115-140.

Edmonds, V. E.; Pavcnik, N. ve Topalova, P. (2007). Trade adjustment and human

capital investments: Evidence from Indian Tariff Reform. *NBER Working Paper*

Series, Working Paper 12884.

Ulaşım Adresi: <http://www.nber.org/papers/w12884>.

Emerson, P. ve Souza A. (2002a). Birth order, child labor and school attendance in

Brazil. *Working Paper*, Denver: University of Colorado, Department of

Economics.

_____ (2002b). The effect of adolescent labor on adult earnings and

female fertility in Brazil, *Working Paper*, Denver: University of Colorado,

Department of Economics.

- _____ (2003). Is there a child labor trap? Intergenerational persistence of child labor in Brazil. *Economic Development and Cultural Change*, 51 (2), 375-398.
- Fan, C. S. (2004). Relative wage, child labor, and human capital. *Oxford Economic Papers*, 56, 687-700.
- Foster, A. ve Rosenzweig, M. (1996). Technical change and human capital returns and investments: Evidence from the Green Revolution. *American Economic Review*, 86 (4), 931-953.
- Frankel, J. A. ve Romer, D. (1999). Does trade cause growth? *The American Economic Review*, 89 (3), 379-399.
- French, J. L. (2002). Adolescent workers in third world export industries: Attitudes of young Brazillian shoemakers, *Industrial and Labor Relations Review*, 55 (2).
- Glewwe, P.; Jacoby H. ve King E. (2001). Early childhood nutrition and academic achievement: A longitudinal analysis. *Journal of Public Economics*, 81, 345-368.
- Grootaert, C. ve Kanbur, R. (1995). Child labour: an economic perspective. *International Labour Review*, 134 (2), 187-203.
- Handa, S. (2002). Raising primary school enrolment in developing countries. The relative importance of supply and demand. *Journal of Development Economics*,

69, 103-128.

Hazan, M. ve Berdugo, B. (2002). Child labour, fertility, and economic growth,

The Economic Journal, 112 (482), 810-828.

Horrell, S.; Humphries, J. ve Voth H. J. (2001). Destined for deprivation: Human

capital formation and intergenerational poverty in nineteenth-century England.

Explorations in Economic History, 38, 339-365.

Hussain, M. ve Maskus, K. E. (2003). Child labour use and economic growth: An

econometric analysis. *World Economy*, 26 (7), 993-1017.

Jensen, P. ve Nielsen, H. S. (1997). Child labour or school attendance? Evidence

from Zambia. *Journal of Population Economics*, 10, 407-424.

Khanam, R. (2004). Child labour in Bangladesh: Determinants and effects.

Ulaşım Adresi: https://editorialexpress.com/cgi-bin/conference/download.cgi?db_name=ACE2004&paper_id=136

Khanam, R. ve Ross, R. (2005). Child work and other determinants of school

attendance and school attainment in Bangladesh”, *MPRA*.

Ulaşım Adresi: <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/9397/>

Krueger, A. O. (1968). Factor endowments and per capita income differences among

countries. *The Economic Journal*, 78 (311), 641-659.

Levison, D.; Moe, K. S. ve Knaul, F. (2001). Youth education and work in Mexico.

- World Development*, 29, 167–188.
- Lopez-Calva, L. F. (2001). Child labor: Myths, theories and facts. *Journal of International Affairs*, 55 (1).
- Lucas R. E. J. (1993). Making a miracle. *Econometrica*, 61, 251-272.
- Mankiw, N. G.; Romer, D. ve Weil, N. D. 1992. A contribution to the empirics of economic growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 107 (2), 407-437.
- Mayer-Foulkes, D. (2008). The human development trap in Mexico. *World Development*, 36 (5), 775-796.
- Myers, W. E. (1989). Urban working children: a comparison of four surveys from South America. *International Labour Review*, 128 (3), 321-35.
- Neumayer E. ve Soysa I. (2005). Trade openness, foreign direct investment and child labor, *World Development*, 33 (1), 43-63.
- Patrinos, H. A. ve Psacharopoulos, G. (1997). Family size, schooling and child labour in Peru: An empirical analysis. *Journal of Population Economics*, 10, 387-405.
- Phoumin, H. (2005). Underlying root causes of child labor: Evidence and policy implications, the case of Cambodia. *The Working Paper, published at Professor Seiichi Fukui's Seminar*, GSICS, Kobe University.
- _____ (2008). Human capital and hours worked of children in Cambodia: Empirical evidence for policy implications. *Asian Economic Journal*, 22 (1),

25-46.

- Phoumin, H. ve Fukui, S. (2006). Cambodian child's wage rate, human capital and hours worked trade-off: Simple theoretical and empirical evidence for policy implications, *GSICS Working Paper Series*, 6 August.
- Psacharopoulos, G. (1997). Child labor versus educational attainment. Some evidence from Latin America. *Journal of Population Economics*, 10, 377–386.
- Psacharopoulos, G. ve Patrinos, H. A. (2002). Returns to investment in education: A further update. *World Bank Policy Research, Working Paper*, 2881, September.
- Ranjan, P. (1999). An economic analysis of child labor. *Economics Letters*, 64, 99-105.
- _____ (2001). Credit constraints and the phenomenon of child labor. *Journal of Development Economics*, 64, 81-102.
- Ravallion, M. ve Wodon, Q. (2000). Does child labour displace schooling? Evidence on behavioural responses to an enrollment subsidy. *The Economic Journal*, 110 (462), Conference Papers, 158-175, March.
- Ray, R. (2000a). Analysis of child labour in Peru and Pakistan: A comparative study. *Journal of Population Economics*, 13, 3-19.
- _____, (2000b). Child labor, child schooling, and their interaction with adult labor: Empirical evidence for Peru and Pakistan. *The World Bank Economic Review*, 14 (2), 347-367.

- Ray, R. ve Lancaster, G. 2005. The impact of children's work on schooling: Multi-country evidence. *International Labour Review*, 144 (2).
- Rosati, F. C. ve Rossi, M. (2003). Children's working hours and school enrolment: Evidence from Pakistan and Nicaragua. *Centre for International Studies on Economic Growth (CEIS), Research Paper Series*, 9 (25).
- Rosenzweig, M. R. ve Evenson, R. (1977). Fertility, schooling, and the economic contribution of children in rural India: An econometric analysis. *Econometrica*, 45 (5).
- Salmon, C. (2005). Child labor in Bangladesh: Are children the last economic resource of the household? *Journal of Development Societies*, 21 (33).
- Siddiqi, F. ve Patrinos, H. (1995). Child labor: Issues, causes and interventions. The *World Bank*, Education and Social Policy Department Discussion Paper No. 53, Washington, DC.
- Skoufias, E. (1994). Market wages, family composition and the time allocation of children in agricultural households. *Journal of Development Studies*, 30, 335-360.
- Swaminathan, M. (1998). Economic growth and the persistence of child labor: Evidence from an Indian City, *World Development*, 26 (8), 1513-1528.

- Tansel, A. (2002). Determinants of school attainment of boys and girls in Turkey: Individual, household and community factors. *Economics of Education Review*, 21, 455-470.
- Tunalı, İ. (1996). Education and work: experiences of 6- to14-year-old children in Turkey. in T. Bulutay (ed.), *Education and the Labour Market in Turkey*, Ankara: SIS, 106-43.
- Tunç, M. (1998). Kalkınmada insan sermayesi: İç getiri oranı yaklaşımı ve Türkiye Uygulaması. *Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13 (1), 83-106.
- Udry, C. (2003). Child labor. Economic Growth Center, Yale University, *Center Discussion Paper*, No. 856.
- Wahba, J. (2002). The influence of market wages and parental history on child labour and schooling in Egypt. *Working Paper*, University of Southampton, Department of Economics.
- _____ (2005). The influence of market wages and parental history on child labour and schooling in Egypt, *IZA Discussion Paper Series*, DP No. 1771.
- Working Group on Contemporary Forms of Slavery, (1998). Debt bondage. United Nations Economic ve Social Council, Commision on Human Rights, Sub-Commision on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities,

Yayınlanmamış Tez, Rapor ve Bildiriler

Acaroğlu, H. (2005). Üretim içinde beşeri sermayenin payı: Türkiye illeri itibarı ile

beşeri sermayenin kalkınmaya etkisinin ölçülmesi. *Yayınlanmamış Yüksek*

Lisans Tezi, Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler

Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı.

Ashagrie, K. (1993). Statistics on child labor: A brief report. *Bulletin of Labour*

Statistics, Geneva: ILO, No. 3.

Boğaziçi Üniversitesi (2005). Sosyal politika forumu çocuk yoksulluğu çalışma grubu

İstanbul: *Kuruluş Bildirgesi*, 22 Nisan.

Darbaz, B. ve Uysal-Kolaşın, G. (2009). 125 bin çocuk okula gitmiyor, 30 bini hiç

gitmemiş. *Araştırma Notu*, Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal

Araştırmalar Merkezi (BETAM), #33, 22 Nisan.

DPT. (2007). Gelir dağılımı ve yoksullukla mücadele. *Özel İhtisas Komisyonu Raporu*.

Ankara: Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013.

Dulupcu, M. A. (1997). İktisadi kalkınmada beşeri sermaye geliştirme konsepti-Türkiye

için model ve stratejiler. Kütahya: Yayınlanmamış *Doktora Tezi*.

Eğitim Sen (2007). Dünya çocuk gününde çocukların durumu, Ekim-Kasım.

Ulaşım Adresi: <http://e-kutuphane.egitimsen.org.tr/pdf/4006.pdf>.

Ercan, H. (2007). Türkiye’de gençlerin istihdamı. Ankara : *Uluslararası Çalışma Ofisi*.

ILO (1992). Geneva: *World Labour Report*.

____ (2006). The end of child labour: within reach. *International Labour Conference*,

Geneva, Switzerland: International Labour Organization.

Sağlam, N. (2008). The informal economic sector and poverty in the mediterranean

countries and Turkey. *Civil Society Project Report, The Fight Against Poverty*,

Edited by P. G. Xuereb, The European Documentation and Research Centre Jean

Monnet European Centre of Excellence, University of Malta.

Tunç, M. (1997). Kalkınmada insan sermayesi yaklaşımları ve Türkiye’de insan

sermayesi boyutunun analizi. Yayınlanmamış Doktora Tezi İzmir: Dokuz Eylül

Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı.

Uluslar arası Çalışma Konferansı, (2006). Çocuk işçiliğinde sona doğru: Ulaşılabilir bir

Hedef. *Çalışmaya İlişkin Temel Haklar ve İlkeler ILO Bildirgesinin İzlenmesi*

Çerçevesindeki Küresel Rapor, Ankara: Uluslar arası Çalışma Konferansı

95’inci Oturum, Rapor I (B), Uluslar arası Çalışma Ofisi.

UNICEF. (1986). Exploitation of working children and street children. *UNICEF*,

Executive Board, 1986 Session, Report New York: E/ICEF/1986/CRP.3.

UNICEF Türkiye (2006). Çocuk yoksulluğunu önlenmesi, Ankara.

